នៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង
នៃអង្គជំនុំជម្រះវិសាមញ្ញក្នុងតុលាការកម្ពុជា

ព័ត៌មានពិស្តារអំពីការដាក់ឯកសារ

សំណុំរឿងលេខ៖ ០០២/១៩-០៩-២០០៧-អវតក/អជសដ

ភាគីដាក់ឯកសារ៖ លោក **ខៀវ សំផន**

ដាក់ជូន៖ អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង

ភាសាដើម៖ **បារាំង**

កាលបរិច្ឆេទឯកសារ៖ ថ្ងៃទី ២៦ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១៣

ឯកសារបកប្រែ
TRANSLATION/TRADUCTION
ថ្ងៃ ខែ ឆ្នាំ (Date): 13-Jan-2014, 14:55
CMS/CFO: Sann Rada

ចំណាត់ថ្នាក់ឯកសារ

ចំណាត់ថ្នាក់ឯកសារស្នើឡើងដោយភាគីដាក់ឯកសារ៖ **សាធារណៈ**

ចំណាត់ថ្នាក់ឯកសារដោយអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង៖ **សាធារណៈ/Public**

ប្រភេទនៃចំណាត់ថ្នាក់៖

ពិនិត្យឡើងវិញចំពោះឯកសារចំណាត់ថ្នាក់ណ្ដោះអាសន្ន៖

ឈ្មោះមន្ត្រីទទួលបន្ទុកផ្នែកសំណុំរឿង និងឯកសារ៖

ហត្ថលេខា៖

សេចក្ដីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់ការពិភាក្សាដេញដោល (កោសល្យុប)

<u>ដាក់ដោយ</u>៖

មេធាវីការពារក្ដីលោក ខៀវ សំផន

មេធាវី គង់ សំអុន

មេធាវី Anta GUISSÉ

មេធាវី Arthur VERCKEN

<u>ដាក់ជូន</u>៖

អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង៖

ចៅក្រម និល ណុន

ចៅក្រម Silvia CARTWRIGHT

ចៅក្រម យ៉ូរ ឧត្ដារា

ចៅក្រម Jean-Marc LAVERGNE

ចៅក្រម យ៉ា សុខន

សហព្រះរាជអាជ្ញា៖

លោកស្រី ជា លាង

លោក Nicholas KOUMJIAN

មេធាវីតំណាងដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីទាំងអស់

ក្រុមមេធាវីការពារក្តីទាំងអស់

មាតិកា

គោរពជូនអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង 6

សេចក្តីផ្តើម 6

I- អង្គហេតុទាំងបីឈុត ជាកម្មវត្ថុនៃសំណុំរឿង ០០២/០១ 9

សេចក្តីផ្តើមស្តីពីការជម្លៀសប្រជាជនទាំងពីរដំណាក់កាល 9

១- ការជម្លៀសប្រជាជន ដំណាក់កាលទី ១ 11

ក- ការសម្រេចជម្លៀសប្រជាជនចេញពីទីក្រុងភ្នំពេញ 11

ខ- មូលហេតុនៃការជម្លៀស 22

ខ.១- ការជម្លៀសដោយមូលហេតុយោធា 24

ខ.២- ការជម្លៀសដោយមូលហេតុសុខាភិបាល 29

ខ.៣- ការជម្លៀសដោយមូលហេតុសេដ្ឋកិច្ច 34

គ- អ្នកទទួលបន្ទុកជម្លៀស 39

២- ការជម្លៀសប្រជាជន ដំណាក់កាលទី ២ 44

ក- ការសម្រេចជម្លៀសប្រជាជន ដំណាក់កាលទី ២ 45

គ- អ្នកទទួលបន្ទុកជម្លៀស 49

៣- ការពិពណ៌នាពីបរិបទរួមនៃការជម្លៀសប្រជាជនទាំងពីរដំណាក់កាល ៖ អង្គហេតុការណ៍ទាក់ទងនឹងការលើកឡើងថា មជ្ឈិមជាអ្នកគ្រប់គ្រងលើអ្វីៗទាំងអស់ 50

៤- ទីតាំងសម្លាប់មនុស្ស ទួលពោធិ៍ជ្រៃ 57

II- ចំណាត់ថ្នាក់ឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងឡាយជាធាតុផ្សំនៃឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ ដែលស្ថិតក្នុងយុត្តាធិការរបស់ អ.វ.ត.ក 68

១- សម្ពតិកម្មនៃការវាយប្រហារជាទូទៅ និងជាប្រព័ន្ធទៅលើប្រជាជនកម្ពុជាទាំងអស់ ដូចបានលើកឡើងនៅក្នុងដីកាដំណោះស្រាយ ត្រូវចាត់ទុកជាមោឃៈ 71

២- ផលវិបាកខាងផ្លូវច្បាប់ 74

ក- នយោបាយជម្លៀសប្រជាជន គឺជាការវាយប្រហារដោយឡែកមួយដែរឬទេ?........................ 75

ក.១- លក្ខណៈជាប្រព័ន្ធ ឬជាទូទៅ និងបរិបទនៃការរើសអើងដែលជាប់ពាក់ព័ន្ធគ្នាយ៉ាងជិតស្និទ្ធ . 75

ក.២- ដោយអនុវត្តតាម ឬដោយគោរពតាមនយោបាយរបស់រដ្ឋ 76

ក.៣- មូលហេតុនៃការមិនបានពិនិត្យសង្កេតលើនយោបាយដែលបានណែនាំពិតប្រាកដ 86

ខ- តើនយោបាយនៃការចាត់វិធានការដោយឡែកនានាចំពោះអតីតមន្ត្រីនៃរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ ជាការវាយប្រហារមួយដោយឡែកដែរឬទេ?.. 92

ខ.១- ការចាត់ថ្នាក់ថាជាការវាយប្រហារជាទូទៅ ឬជាប្រព័ន្ធ 92

សាក្សីជាអតីតខ្មែរក្រហម 100

ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី និងសាក្សី ដែលមិនមែនជាខ្មែរក្រហម.......................................103

អ្នកនិពន្ធ ឬ “អ្នកជំនាញ” 110

ខ.២- ការវាយប្រហារប្រឆាំងប្រជាជនស៊ីវិល 114

ខ.៣- ការវាយប្រហារដោយមូលហេតុជាតិ នយោបាយ ជាតិពន្ធុ ពូជសាសន៍ ឬសាសនា.........115

ខ.៤- ដោយអនុវត្ត ឬក្នុងការបន្តអនុវត្តនយោបាយរបស់រដ្ឋមួយ ដែលមានគោលបំណង វាយប្រហារបែបនេះ 115

III- ភាពពាក់ព័ន្ធនៃឧក្រិដ្ឋកម្មដែលបានចោទប្រកាន់ ជាមួយនឹងលោក ខៀវ សំផន 115

១- តួនាទី លោក ខៀវ សំផន ក្នុងអំឡុងពេលអង្គហេតុដែលជាកម្មវត្ថុ នៃការជំនុំជម្រះក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០១...117

ក- មុនឆ្នាំ ១៩៧០ 120

ខ- ចន្លោះឆ្នាំ ១៩៧០ និងឆ្នាំ ១៩៧៥...127

គ- ចាប់ពីខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥...134

គ.១- ការបន្តអត្ថិភាពរបស់រណសិរ្សរួបរួមជាតិកម្ពុជា និងរាជរដ្ឋាភិបាលរួបរួមជាតិកម្ពុជា.......134

គ.២- សកម្មភាព លោក ខៀវ សំផន ពាក់ព័ន្ធនឹងផ្នែកពាណិជ្ជកម្ម.......................................138

អំពីសេចក្តីប្រកាសរបស់ លោក ខៀវ សំផន 138

អំពីឯកសារកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ពាក់ព័ន្ធនឹងពាណិជ្ជកម្ម 141
អំពីសក្ខីកម្មនៅក្នុងសវនាការ ដែលលើកឡើងផ្ទុយគ្នានឹងអំណះអំណាងរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា.148
គ.៣- គណៈអចិន្ត្រៃយ៍..156
គណៈអចិន្ត្រៃយ៍៖ ការពិនិត្យមើលឯកសារនៅសម័យនោះ 157
គណៈអចិន្ត្រៃយ៍៖ ការពិនិត្យមើលសក្ខីកម្មក្នុងពេលជំនុំជម្រះក្តី 162
គ.៤- គណៈប្រធានរដ្ឋ និងការទទួលបានឋានៈជាសមាជិកពេញសិទ្ធិនៃគណៈមជ្ឈិម 164
គ.៥- គណៈមជ្ឈិម..169
២- ការចូលរួមចំណែកក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្ម...170
ក. ការចោទប្រកាន់ពីការចូលរួមចំណែកក្នុងការជម្លៀសប្រជាជន ដំណាក់កាលទី ១..................170
ខ- ការចោទប្រកាន់ពីការចូលរួមចំណែកក្នុងការជម្លៀសប្រជាជន ដំណាក់កាលទី ២ 177
គ- ការចូលរួមចំណែករបស់លោក ខៀវ សំផន ក្នុងគោលនយោបាយចាត់វិធានការ
ជាក់លាក់ទៅលើអតីតអ្នករដ្ឋការនៃរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ..179
៣- អំពីអត្តចរិតរបស់លោក ខៀវ សំផន និងអវត្តមាននៃធាតុផ្សំអត្តនោម័តិចាំបាច់ដល់
ការបង្ហាញទំនួលខុសត្រូវ ក្នុងក្របខ័ណ្ឌនៃការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម 182
៤- ធាតុផ្សំចាំបាច់សម្រាប់បង្ហាញទំនួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌផ្ទាល់ខ្លួនរបស់លោក ខៀវ សំផន
មិនត្រូវបានបំពេញ...183
ក- អវត្តមាននៃទំនួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌ ដោយសារការចូលរួមក្នុងសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម................183
ខ- អវត្តមាននៃទំនួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌផ្ទាល់ខ្លួន ដោយសារការរៀបចំផែនការ 188
គ- អវត្តមាននៃទំនួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌផ្ទាល់ខ្លួន ដោយសារការញុះញង់................................188
ឃ- អវត្តមាននៃទំនួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌផ្ទាល់ខ្លួន ដោយសារការបញ្ជា...................................189
ង- អវត្តមាននៃទំនួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌផ្ទាល់ខ្លួន ដោយសារការជួយ និងជំរុញ..........................190
ច- ភាពមិនអាចអនុវត្តបាននូវទំនួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌរបស់ថ្នាក់លើ.......................................194

គោរពជូនអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង

សេចក្តីផ្តើម

១. មេធាវីការពារក្តី សូមរំឭកអំពីការលំបាកចម្បងពីរ នៅក្នុងការជំនុំជម្រះក្តីនេះ។

២. ជាបឋម ដីកាសម្រេចបំបែកកិច្ចដំណើរការនីតិវិធីទាំងពីរ ចេញថ្ងៃទី ២២ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១១ និងថ្ងៃទី ២៦ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ រួមទាំងសេចក្តីសម្រេចអន្តរកាលនានា បានកម្រិតវិសាលភាពនៃការជំនុំជម្រះក្តី មកត្រឹមអង្គហេតុមានចំណងជើងថា *"ការជម្លៀសប្រជាជន ដំណាក់កាលទី ១ និងដំណាក់កាលទី ២"* និងត្រឹមទីតាំងទួលពោធិ៍ជ្រៃ សម្រាប់តែឧក្រិដ្ឋកម្មដែលត្រូវបានប្រព្រឹត្តឡើង *"ភ្លាមៗក្រោយពេលជម្លៀសប្រជាជនចេញពីក្រុងភ្នំពេញ"*។ អង្គហេតុទាំងបីឈុតនេះ ត្រូវបានប្រព្រឹត្តឡើង ក្រោមឆ័ត្រនៃគោលនយោបាយពីរ ក្នុងចំណោមគោលនយោបាយទាំង ៥ របស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ដូចមានចែងនៅក្នុងដីកាដំណោះស្រាយ។ គោលនយោបាយទាំងពីរនេះ រួមមានការជម្លៀសប្រជាជន និងចំណាត់វិធានការដាក់លាក់ទៅលើអតីតមន្ត្រីរដ្ឋការ ឬយោធានៃរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ។

៣. ដូចមានបញ្ជាក់នៅក្នុងការបំបែកកិច្ចដំណើរការនីតិវិធីលើកទីពីរ[1] អនុស្សរណៈ E163/5 ចុះថ្ងៃទី ០៨ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២០១២ និងឧបសម្ព័ន្ធ E124/7.3 បានស្រង់យកកថាខណ្ឌនៃដីកាដំណោះស្រាយពាក់ព័ន្ធនឹងអង្គហេតុទាំងបីឈុតនេះ ហើយកម្រិតរាល់បញ្ហាអង្គហេតុ និងអង្គច្បាប់នៃសំណុំរឿង ០០២/០១ មកត្រឹមគោលនយោបាយទាំងពីរនេះ។

---

[1] សេចក្តីសម្រេចលើការបំបែកកិច្ចដំណើរការនីតិវិធី ក្នុងសំណុំរឿង ០០២ បន្ទាប់ពីមានសេចក្តីសម្រេចរបស់អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូល ចុះថ្ងៃទី ០៨ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ២០១៣, ចុះថ្ងៃទី ២៦ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣, ឯកសារ **E284** ("សេចក្តីសម្រេចលើការបំបែកកិច្ចដំណើរការនីតិវិធី **E284**")។

៤. អាស្រ័យហេតុនេះ ក្រោយពេលបញ្ចប់សវនាការដេញដោលលើភ័ស្តុតាង[2] ខណៈអង្គជំនុំជម្រះបាន ប្រកាសគួរឲ្យភ្ញាក់ផ្អើលថា ភ័ស្តុតាងអំពីអត្ថិភាពនៃគោលនយោបាយទាំង ៥ អាចត្រូវបានដាក់ ដោយសហព្រះរាជអាជ្ញា ដើម្បីបង្ហាញពីអត្ថិភាពនៃការវាយប្រហារជាទូទៅ ឬជាប្រព័ន្ធ និង អត្ថិភាពនៃគោលបំណងឧក្រិដ្ឋរួម មេធាវីការពារក្តី ពុំមានលទ្ធភាពក្នុងការបំពេញភារកិច្ចរបស់ខ្លួន នោះទេ។ តាំងពីពេលនោះមក មេធាវីការពារក្តី បានបរិហារអំពីការរំលោភយ៉ាងធ្ងន់ធ្ងរទៅលើសិទ្ធិ របស់ជនជាប់ចោទ ក្នុងការទទួលបានការជំនុំជម្រះក្តីដោយយុត្តិធម៌។

៥. អង្គជំនុំជម្រះ ឆ្លើយតបវិញ[3]ថា តាំងពីថ្ងៃទី ១៧ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០១១ អនុស្សរណៈ E141 បាន បង្ហាញរួចទៅហើយ ពីការប្រកាសលទ្ធភាពក្នុងការប្រើប្រាស់គោលនយោបាយទាំង ៥ ក្នុងសំណុំ រឿង ០០២/០១។ មេធាវីការពារក្តី បានវិភាគកាលប្បវត្តិនៃសេចក្តីសម្រេចរបស់អង្គជំនុំជម្រះ នៅ ក្នុងសំណើសុំឲ្យបញ្ឈប់កិច្ចដំណើរការនីតិវិធី[4]។ ដូច្នេះ យើងសូមរំឭកថា អនុស្សរណៈ E141 គ្រាន់តែកំណត់ឲ្យ *"បង្ហាញជាលក្ខណៈទូទៅ"* នូវគោលនយោបាយទាំង ៥ ហើយបញ្ជាក់ថា កថាខណ្ឌនៃដីកាដំណោះស្រាយ ដែលជ្រើសយកសម្រាប់ការជំនុំជម្រះក្តីក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០១ មិនជាប់ពាក់ព័ន្ធនឹង*"គោលនយោបាយទាំង ៥ ដែលដាក់ឲ្យអនុវត្តដោយមេដឹកនាំនៃរបបនេះ ដើម្បី សម្រេចផែនការរួម"* នោះទេ។

៦. ដូច្នេះ ទោះជាអង្គជំនុំជម្រះអាចអះអាងយ៉ាងណាចុះនៅថ្ងៃនេះ ក៏ប៉ុន្តែការកំណត់វិសាលភាពសំណុំ រឿង ០០២/០១ មិនអនុញ្ញាតឲ្យអង្គជំនុំជម្រះយកអង្គហេតុមិនធ្លាប់បានពិនិត្យ ក្នុងសំណុំរឿងទី ១

---

[2] ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៤ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/211.1** ទំព័រ ៦៥ បន្ទាត់ ១-៧ ប្រហែលម៉ោង [15.39.56], សេចក្តីសម្រេចលើសេចក្តីជំទាស់ទៅនឹងភាពអាចទទួលយកកំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយសាក្សី ជនរងគ្រោះ និងដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី និងប្រតិចារឹកនៅសំណុំរឿង ០០១ ដែលស្នើដោយសហព្រះរាជអាជ្ញា និងសហមេធាវីនាំមុខតំណាងដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី ចុះថ្ងៃទី ១៥ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E299**។

[3] សំណើរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញាសុំការបំភ្លឺអំពីការរកឃើញទាក់ទងនឹងសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម ដូចបានចោទប្រកាន់ក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០១ (E284/5) ចុះថ្ងៃទី ២៧ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E284/6**, សេចក្តីសម្រេចលើសំណើបន្ទាន់ដែលសុំការបំភ្លឺ អំពីសេចក្តីសម្រេចរបស់អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង ចុះថ្ងៃទី ១៥ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១៣ ពាក់ព័ន្ធនឹងភាពអាចទទួលយកបាននៃ ចម្លើយ និងប្រតិចារឹក (ឯកសារ E299/1) ចុះថ្ងៃទី ១០ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E299/2** កថាខណ្ឌ ៤។

[4] សំណើបន្ទាន់របស់មេធាវីការពារក្តីលោក ខៀវ សំផន សុំឲ្យបញ្ឈប់កិច្ចដំណើរការនីតិវិធីភ្លាម ចុះថ្ងៃទី ០១ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E275/2/1/1** កថាខណ្ឌ ១៩-៥១។

ដាក់ក្នុងសាលក្រមឡើយ។ ក្នុងការព្យាយាមផ្តល់យុត្តិកម្មទៅលើភាពប្រែប្រួលវិសាលភាពនៃការជំនុំជម្រះក្តីរបស់ខ្លួន អង្គជំនុំជម្រះ លេងពាក្យ *"អត្ថិភាព"* និង*"អនុវត្ត"*។ អង្គជំនុំជម្រះ យល់ឃើញថា អត្ថិភាពនៃគោលនយោបាយទាំង ៥ នៅតែស្ថិតក្នុងវិសាលភាពនៃការជំនុំជម្រះក្តីជានិច្ច ហើយអាចយកមកប្រើបាន។ វាជាការយល់ខុស។ លើសពីនេះទៅទៀត គោលនយោបាយទាំងនេះជាធាតុផ្សំដ៏សំខាន់នៃឧក្រិដ្ឋកម្មដែលត្រូវជំនុំជម្រះ។ ផ្ទុយទៅវិញ គោលនយោបាយមួយ អាចមានអត្ថិភាពបាន តាមន័យព្រហ្មទណ្ឌ (ក្នុងន័យធាតុផ្សំនៃការវាយប្រហារ ឬគោលបំណងរួម) ទាល់តែគោលនយោបាយទាំងនោះ ត្រូវបាន "ដាក់ឱ្យអនុវត្ត" តែមិនមែនដោយសារគ្រាន់តែគោលនយោបាយនោះ មាន"អត្ថិភាព" នោះទេ។ ជាក់ស្តែង លើកលែងតែមានភស្តុតាងផ្ទុយ អ.វ.ត.ក ពុំមាននីតិសម្បទា ក្នុងការជំនុំជម្រះឧក្រិដ្ឋកម្មកើតចេញពីចេតនាបរិសុទ្ធឡើយ។ ការវាយប្រហារ និង/ឬ ផែនការរួម ត្រូវតែបានបានដាក់ឱ្យអនុវត្ត ដើម្បីអាចដាក់ទណ្ឌកម្មបាន និងអាចយកទៅប្រើបាន ក្នុងការកំណត់ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ ឬកំណត់គោលបំណងរួមនៃសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម។ ដូចគ្នាផងដែរ ដោយហេតុថា គ្រាន់តែភស្តុតាងពាក់ព័ន្ធនឹងគោលនយោបាយជម្លៀសប្រជាជន និងការចាត់វិធានការដាក់លាក់ទៅលើអតីតអ្នកទទួលខុសត្រូវនៃសាធារណរដ្ឋខ្មែរ ត្រូវបានធ្វើសវនាការអស់រយៈពេលម្ភៃខែ ហើយទោះបីជាអង្គជំនុំជម្រះ ពិចារណាលើគោលនយោបាយផ្សេងទៀត ដូចមានចែងនៅក្នុងដីកាដំណោះស្រាយ ដើម្បីទាញផលវិបាកគតិយុត្តចំពោះទំនួលខុសត្រូវជនជាប់ចោទក៏ដោយ នេះមានន័យថា អង្គជំនុំជម្រះ បានចាត់ទុកថាគោលនយោបាយទាំងនេះ ត្រូវបានដាក់ឱ្យអនុវត្តរួចទៅហើយ។ ក៏ប៉ុន្តែ នេះគឺជាអ្វីដែលអង្គជំនុំជម្រះ ចង់ដកចេញពីវិសាលភាពនៃសំណុំរឿង ០០២/០១! ការសម្រេចបែបនេះ រំលោភយ៉ាងធ្ងន់ធ្ងរទៅលើគោលការណ៍ជាសារវ័ន្ត។

៧. ការលំបាកទីពីរ ស្ថិតនៅត្រង់ប្រការថា អង្គជំនុំជម្រះ មិនបានផ្តល់ការពន្យល់ណាមួយសោះ ថាតើសេចក្តីសន្និដ្ឋានរបស់ខ្លួននៅក្នុងសាលក្រមលើសំណុំរឿង ០០២/០១ នឹងយកទៅប្រើជាមូលដ្ឋានសម្រាប់ការជំនុំជម្រះក្តីវគ្គបន្តបន្ទាប់ទៀត ដែរឬទេ។ ភាពនៅស្ងៀមនេះ រឹតតែគួរឱ្យភ្ញាក់ផ្អើលទៅទៀត ខណៈការជំនុំជម្រះក្តីនៃសំណុំរឿង ០០២/០២ អាចនឹងចាប់ផ្តើម មុនពេលចេញសាលក្រមស្តាពរលើសំណុំរឿង ០០២/០១។

៨. ផ្តើមចេញពីការសង្កេតទាំងពីរ ដែលត្រូវបានបរិហារនេះ មេធាវីការពារក្តីលោក ខៀវ សំផន យល់ឃើញថា កិច្ចពិភាក្សាដេញដោលមិនត្រឹមត្រូវ ហើយសិទ្ធិរបស់លោកត្រូវបានជាន់ឈ្លី។ ទោះបីជា

មានការកំណត់រយៈពេលខ្លីសម្រាប់ការសរសេរសារណា និងកម្រិតការវែកញែកទាញរកហេតុផលត្រឹមតែ ១២៥ ទំព័រ ក៏ដោយ ក៏មេធាវីការពារក្តី នឹងព្យាយាមពិនិត្យអង្គហេតុទាំងបីឃុត ដែលជាកម្មវត្ថុតែមួយគត់នៃសំណុំរឿង ០០២/០១ និងផ្តោតលើឆ្នាំ ១៩៧៥ ដល់ឆ្នាំ ១៩៧៦ ដូចអង្គជំនុំជម្រះបានរំឭក នៅក្នុងឱកាសនោះ[5]។

៩. នៅផ្នែកទីមួយ (I) ការពិភាក្សា នឹងផ្តោតលើធាតុផ្សំអង្គហេតុនៃឧក្រិដ្ឋកម្មជាក់លាក់ទាំងបីឃុត ដែលជាកម្មវត្ថុនៃសំណុំរឿង ០០២/០១។ នៅផ្នែកទីពីរ (II) មេធាវីការពារក្តី នឹងបង្ហាញថា ធាតុផ្សំចាំបាច់ដល់ការកំណត់ប្រភេទឧក្រិដ្ឋកម្មជាក់លាក់ទាំង ១៣ ជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ មិនត្រូវបានបំពេញនោះទេ។ នៅផ្នែកទីបី (III) មេធាវីការពារក្តី នឹងបង្ហាញថាគ្មានចេតនាឧក្រិដ្ឋ ហើយប្រឆាំងតទល់នឹងការផ្សារភ្ជាប់ឧក្រិដ្ឋកម្មចោទប្រកាន់ ទៅរូបលោក ខៀវ សំផន។ បន្ទាប់មក មេធាវីការពារក្តី នឹងបង្ហាញថា លោក ខៀវ សំផន ពុំមានទំនួលខុសត្រូវ ទោះជានៅក្រោមទម្រង់នៃការទទួលខុសត្រូវមួយណាក៏ដោយ។

I- អង្គហេតុទាំងបីឃុត ជាកម្មវត្ថុនៃសំណុំរឿង ០០២/០១

១០. លោក ខៀវ សំផន មិនត្រូវបានចោទប្រកាន់ថាជាចារីដែលដល់នៃឧក្រិដ្ឋកម្មណាមួយ ក្នុងចំណោមឧក្រិដ្ឋកម្មជាក់លាក់ទាំង ១៣ ដែលត្រូវបានក្តោបជាអង្គហេតុទាំងបីឃុត នោះទេ។ ក៏ប៉ុន្តែ យើងត្រូវសិក្សាឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងនេះ មុននឹងពិនិត្យមើលនៅពេលក្រោយ (II) ថាតើឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងនេះ ស្ថិតក្នុងធាតុផ្សំទូទៅនៃមាត្រា ៥ នៃច្បាប់ស្តីពីការបង្កើត អ.វ.ត.ក និងថាតើលោក ខៀវ សំផន បានចូលរួមចំណែកក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងនេះ ដែរឬទេ (III)។

សេចក្តីផ្តើមស្តីពីការជម្លៀសប្រជាជនទាំងពីរដំណាក់កាល

[5] ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៨ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/91.1** ទំព័រ ១៧ បន្ទាត់ ២៥ ដល់ទំព័រ ១៨ បន្ទាត់ ៤ ប្រហែលម៉ោង [09.53.24], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/218.1** ទំព័រ ៣៨ បន្ទាត់ ១-១០ ប្រហែលម៉ោង [11.35.36]។

១១. ការជម្លៀសប្រជាជនទាំងពីរដំណាក់កាល សំដៅដល់ការជម្លៀសប្រជាជនកម្ពុជារស់នៅតំបន់មួយទៅកាន់តំបន់មួយផ្សេងទៀត។ ក៏ប៉ុន្តែ ការជម្លៀសទាំងនេះ មានភាពខុសគ្នា ទៅតាមពេលវេលា និងចរិតលក្ខណៈ។ ម្យ៉ាងវិញទៀត ការជម្លៀសដំណាក់កាលទី ១ មានបីដំណាក់៖ ការបណ្តេញប្រជាជនចេញពីទីក្រុងភ្នំពេញ ការបញ្ជូនប្រជាជន និងការតាំងទីលំនៅឯជនបទ។ ឯការជម្លៀសដំណាក់កាលទី ២ មានតែពីរដំណាក់ប៉ុណ្ណោះ៖ ការបញ្ជូនពីតំបន់មួយទៅតំបន់មួយទៀត និងការទៅដល់តំបន់ថ្មី។

១២. ការប៉ុនប៉ងស្វែងរកយុត្តិកម្មក្នុងបច្ចាកាល ជាឧបសគ្គចម្បងរាំងស្ទះដល់ការសិក្សាអំពីការជម្លៀសប្រជាជន។ ក៏ប៉ុន្តែ ក្នុងបទឧក្រិដ្ឋ ការកំណត់អង្គហេតុ ការកំណត់មូលហេតុនៃអង្គហេតុ និងការកំណត់ចេតនារបស់ជនជាប់ចោទណាម្នាក់ ត្រូវធ្វើឡើងនៅអំឡុងពេលកើតអង្គហេតុ។ ចេតនា នឹងត្រូវសិក្សាវែកញែកនៅផ្នែកទីបី (III) នៃសារណានេះ។ ផ្ទុយមកវិញ បរិបទនយោបាយពាក់ព័ន្ធនឹងការជម្លៀស នឹងត្រូវសិក្សានៅចំណុចទីបីនៃផ្នែកនេះ ដោយសារតែបរិបទរួមនៃការជម្លៀសទាំងពីរដំណាក់កាល។

១៣. ជាបឋម មេធាវីការពារសូមគូសបញ្ជាក់ថា យើងខ្ញុំសូមគាំទ្រសេចក្តីអធិប្បាយលើបញ្ហានេះ របស់លោក អៀង សារី នៅក្នុងសារណារបស់គាត់ស្តីពីច្បាប់ជាធរមាន[6]។ ចំពោះការជម្លៀសទាំងពីរដំណាក់កាលដែលបានសិក្សា ការដេញដោលរកហេតុផលនេះ ត្រូវតែយកមកអនុវត្ត។ អ.វ.ត.ក មិនត្រឹមតែគ្មានយុត្តាធិការ ក្នុងការជំនុំជម្រះលើការចោទប្រកាន់អំពីការបញ្ជូនមនុស្សដោយបង្ខំប៉ុណ្ណោះទេ តែការជម្លៀសថែមទាំងត្រូវបានអនុញ្ញាត សម្រាប់ហេតុផលមនុស្សធម៌ធ្វើឡើងក្នុងស្ថានភាពជម្លោះប្រដាប់អាវុធ រោគរាតត្បាត គ្រោះមហន្តរាយធម្មជាតិ ឬអត្ថិភាពនៃលក្ខខណ្ឌរស់នៅលំបាកលំបិនបណ្តាលឲ្យមានគ្រោះថ្នាក់ដល់ជីវិត។ ចំពោះការកំណត់ប្រភេទនៃការបញ្ជូនមនុស្សដោយបង្ខំ និងដោយអចេតនា ឬអំពើអមនុស្សធម៌ផ្សេងទៀត មេធាវីការពារក្តី សូមគាំទ្រដល់សេចក្តីអធិប្បាយរបស់មេធាវីការពារក្តីលោក នួន ជា ស្តីពីភាពចាំបាច់នៃវិធីសាស្ត្របរិបទ

[6] ឧបសម្ព័ន្ធ ក៖ សារណារបស់ អៀង សារី ស្តីពីច្បាប់ជាធរមានដែលអាចអនុវត្តបាននៅក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០១ ឯកសារ **E163/5/10.2**។

ដោយសារតែនៅឆ្នាំ ១៩៧៥ មិនមានឧក្រិដ្ឋកម្មបញ្ជូនខ្លួនប្រជាជនក្នុងព្រំដែននៃរដ្ឋមួយ ដូចមានចែងក្នុងច្បាប់ទំនៀមទម្លាប់អន្តរជាតិ[7] នោះទេ។

១- ការជម្លៀសប្រជាជន ដំណាក់កាលទី ១

១៤. ការជម្លៀសនេះ ពាក់ព័ន្ធនឹងប្រជាជនទាំងអស់រស់នៅទីក្រុងភ្នំពេញ រហូតដល់ថ្ងៃទី ១៧ ខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥។ យោងតាមដីកាដំណោះស្រាយ ការជម្លៀសនេះប្រព្រឹត្តទៅ *"អស់ជាច្រើនសប្តាហ៍"* ក្រោយពីយោធាខ្មែរក្រហមវាយដណ្តើមយកទីក្រុងភ្នំពេញបាន[8]។ ទោះបីជាវិធានការបង្ការទំនងជាដាក់បញ្ចូលផងដែរនូវចំណាត់ការចំពោះអ្នកជម្លៀសពេលទៅដល់ យើងមានការលំបាកក្នុងការពង្រីកវិសាលភាពកាលប្បវត្តិនៃហេតុការណ៍នេះ ឲ្យហួសពីខែ កក្កដា ឆ្នាំ ១៩៧៥។

ក- ការសម្រេចជម្លៀសប្រជាជនចេញពីទីក្រុងភ្នំពេញ

១៥. ការជម្លៀសប្រជាជនចេញពីទីក្រុងភ្នំពេញ បានប្រព្រឹត្តឡើង នៅថ្ងៃទី ១៧ ខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥។ ក៏ប៉ុន្តែ គ្មានឯកសារណាមួយនៅសម័យនោះ អាចបញ្ជាក់បានពីកាលបរិច្ឆេទពិតប្រាកដនៃការសម្រេចជម្លៀសនោះទេ។ ដីកាដំណោះស្រាយ កត់សម្គាល់ថា *"មានសក្ខីកម្មខ្លះបង្ហាញថាការសម្រេចជម្លៀសប្រជាជនចេញពីភ្នំពេញ ប្រហែលជាធ្វើឡើង ក្នុងខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៩៧៥"*[9]។ លោក **David CHANDLER** ក៏បានកំណត់យកកាលបរិច្ឆេទនេះដែរ ក្នុងការស្រាវជ្រាវរបស់គាត់[10]។ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៩៧៥ ក៏ជាកាលបរិច្ឆេទ ដែល **ប៉ុល ពត** បានលើកឡើង ក្នុងសន្និសីទសារព័ត៌មានមួយ នាទីក្រុងប៉េកាំង នៅឆ្នាំ ១៩៧៧។ នៅពេលនោះ ប៉ុល ពត ប្រកាសថា ការជម្លៀសប្រជាជន

---

[7] សេចក្តីសន្និដ្ឋានបឋមពាក់ព័ន្ធនឹងច្បាប់ជាធរមាន ចុះថ្ងៃទី ១៨ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E163/5/11** កថាខណ្ឌ ៦-២៧។

[8] ដីកាដំណោះស្រាយ ចុះថ្ងៃទី ១៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ **D427** កថាខណ្ឌ ២២៤។

[9] ដីកាដំណោះស្រាយ ចុះថ្ងៃទី ១៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ **D427** កថាខណ្ឌ ២៥១។

[10] David CHANDLER *"ប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ"* ឆ្នាំ២០០០ ឯកសារ **E3/1686** ទំព័រ ២៣០-២៣១ ERN KH 00679171-00679172។

ចេញពីក្រុងទៅជនបទ *"ត្រូវបានសម្រេចមុនពេលទទួលបានជ័យជម្នះ គឺខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៩៧៥"*[11]។ ព័ត៌មានដែលផ្ដល់ជូនដោយអ្នកទទួលខុសត្រូវទីមួយនៃការជម្លៀស ត្រូវបានសារព័ត៌មានអន្តរជាតិ និងអ្នកការទូត ផ្សព្វផ្សាយបន្តយ៉ាងទូលំទូលាយ[12]។

១៦. ឯសហព្រះរាជអាជ្ញា បានចាប់ផ្ដើមទុកទ្វារឲ្យនៅចំហ។ នៅពេលធ្វើសេចក្ដីសន្និដ្ឋានចោទប្រកាន់ សហព្រះរាជអាជ្ញាបានកំណត់យកការធ្វើសេចក្ដីសម្រេចអំពីការជម្លៀស ក្នុងកិច្ចប្រជុំមួយរបស់មេដឹកនាំ នៅខែ មិថុនា ឆ្នាំ ១៩៧៤[13] ដោយចង្អុលបង្ហាញថា ពីរសប្ដាហ៍មុនពេលការដួលរលំក្រុងភ្នំពេញ (ប្រហែលដើមខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥) កិច្ចប្រជុំមួយត្រូវបានធ្វើឡើង នៅទីបញ្ជាការរបស់ ប៉ុល ពត ក្បែរក្រុងឧដុង្គ ដើម្បី *"ចេញបញ្ជាចុងក្រោយដល់កងទ័ពឲ្យជម្លៀសប្រជាជនចេញពីក្រុងនានានៃប្រទេសកម្ពុជា"*[14]។

១៧. សហព្រះរាជអាជ្ញាពុំមានឯកសារណាមួយបញ្ជាក់ពីវត្តមានរបស់លោក ខៀវ សំផន នៅខែ មិថុនា ឆ្នាំ ១៩៧៤ នោះឡើយ។ ថ្វីត្បិតតែទស្សនាវដ្ដី **ទង់បដិវត្ត** ចេញខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៧៧ ផ្សាយអំពីមហាសន្និបាតរបស់គណៈមជ្ឈិម រយៈពេល ១៥ ថ្ងៃ នៅខែ មិថុនា ឆ្នាំ ១៩៧៤ ដោយមានការលើកឡើងអំពី *"ការវាយផ្ដាច់ព្រ័ត្រ ដើម្បីរំដោះភ្នំពេញ និងប្រទេសកម្ពុជាទាំងស្រុង"*[15] ក៏ដោយ ប៉ុន្តែ ទស្សនាវដ្ដីលេខពិសេសនេះ មិនបានលើកឡើងអំពីការពិភាក្សាពាក់ព័ន្ធនឹងការជម្លៀសទេ គឺ

---

[11] *ទីភ្នាក់ងារព័ត៌មានចិនថ្មី* "សន្និសីទសារព័ត៌មានរបស់ ប៉ុល ពត នៅទីក្រុងប៉េកាំង" ថ្ងៃទី ០៣ ខែ តុលា ឆ្នាំ ១៩៧៧ ឯកសារ **E3/2072** ទំព័រ ៨ ERN KH 00296205។

[12] ទូរលេខរបស់ស្ថានទូតបារាំងប្រចាំនៅចិន មានចំណងជើងថា "សន្និសីទសារព័ត៌មានរបស់ ប៉ុល ពត" ចុះថ្ងៃទី ០៦ ខែ តុលា ឆ្នាំ ១៩៧៧ ឯកសារ **E3/1762** ទំព័រ ២ ERN KH 00752090, ទស្សនាវដ្ដី *Far Eastern Economic Review* "បំណែកតូចៗចាប់ផ្ដើមត្រូវគ្នា" ចុះថ្ងៃទី ២១ ខែ តុលា ឆ្នាំ ១៩៧៧ ឯកសារ **E3/1782** ទំព័រ ៦ ERN KH S 00752552, សារព័ត៌មាន *New York Times* "ខ្មែរផ្ដល់មូលហេតុនៃការជម្លៀស" ឯកសារ **E3/2316** ទំព័រ ១ ERN EN 00068089, SWB "ប៉ុល ពត និយាយពីការជម្លៀសប្រជាជនចេញពីទីក្រុងកម្ពុជា" ចុះថ្ងៃទី ០៤ ខែ តុលា ឆ្នាំ ១៩៧៧ ឯកសារ **E3/2728** ទំព័រ ១ ERN FR 00602498។

[13] ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២១ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០១១ ឯកសារ **E1/13.1** ទំព័រ ៩៣ បន្ទាត់ ៦-៧ ប្រហែលម៉ោង [15.58.45]។

[14] ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២២ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០១១ ឯកសារ **E1/14.1** ទំព័រ ១៣ បន្ទាត់ ៤-៦ ប្រហែលម៉ោង [9.34.57]។

[15] ទស្សនាវដ្ដី ទង់បដិវត្ត លេខពិសេស ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៧៧ ឯកសារ **E3/11** ទំព័រ ៨៤ ERN KH 00063163។

ផ្សាយតែពីការវាយចូលដោយយោធា ជាពិសេស មិនមានការនិយាយសំដៅដល់លោក ខៀវ សំផន ឡើយ។

១៨. សហព្រះរាជអាជ្ញា បានជួបឧបសគ្គមួយទៀត ខណៈលោក **នួន ជា** ឆ្លើយទទួលស្គាល់ថាលោក បានចូលរួមក្នុងការសម្រេចអំពីជម្លៀសប្រជាជនចេញពីទីក្រុងភ្នំពេញ ហើយអះអាងថាសេចក្តីសម្រេចនេះ ទំនងជាត្រូវបានធ្វើឡើង ក្នុងពេល *"ប្រជុំគណៈអចិន្ត្រៃយ៍ រួមជាមួយសមាជិកមជ្ឈិម មិនពេញអង្គខ្លះ នៅពាក់កណ្តាលឆ្នាំ ១៩៧៥"* [16]។ បញ្ហាកាលបរិច្ឆេទនេះ ទំនងជាត្រូវចិត្តសហព្រះរាជអាជ្ញា ប៉ុន្តែ លោក នួន ជា បានបញ្ជាក់ថា កិច្ចប្រជុំ "វិសាមញ្ញ" នេះធ្វើតែ ៣ ថ្ងៃ[17] ប៉ុណ្ណោះ គឺមិនមែន ១៥ ថ្ងៃទេ (ដូចការផ្សាយអំពីមហាសន្និបាតរបស់គណៈមជ្ឈិម ក្នុងទស្សនាវដ្តីទង់បដិវត្ត E3/11[18])។ ជាពិសេស លោក នួន ជា បានអះអាងយ៉ាងម៉ឺងម៉ាត់ថា លោក ខៀវ សំផន មិនបានចូលរួមកិច្ចប្រជុំវិសាមញ្ញ នៅឆ្នាំ ១៩៧៤ ទេ ហើយបានផ្តល់មូលហេតុនៃអវត្តមាននេះ។ ជាក់ស្តែង លោកបានពន្យល់ថា ក្រៅពីសមាជិកគណៈអចិន្ត្រៃយ៍ មានតែ *"សមាជិកមិនពេញអង្គមួយចំនួន"* នៃគណៈមជ្ឈិមប៉ុណ្ណោះ ដែលមានវត្តមាន ដូចជា អ្នកដែលត្រូវ *"ផ្សាយព័ត៌មាននៅតាមភូមិភាគរបស់ខ្លួនរៀងៗ"* និងអ្នកដែលត្រូវ *"ផ្សាយសេចក្តីសម្រេចដែលបានធ្វើឡើងនៅក្នុងកិច្ចប្រជុំ"* [19]។ លោកបានបន្ថែមទៀតថា *"លេខាភូមិភាគជាអ្នកសម្រេចថាអ្នកណាខ្លះត្រូវចូលរួមប្រជុំ"* ហើយបញ្ជាក់ពីមូលហេតុនៃអវត្តមានលោក ខៀវ សំផន ដោយសារថា *"គាត់មិនមែនជាសមាជិកភូមិភាគទេ"* [20]។ម្យ៉ាងវិញទៀត ដោយហេតុថាលោក ខៀវ សំផន ជាបញ្ញវន្តត្រឡប់មកពីប្រទេសក្រៅ គឺ ប៉ុល ពត ជាអ្នក *"ទទួលខុសត្រូវ"* និង *"ជាអ្នកសម្រេចពីចំនួនអ្នកចូលរួម តាម*

---

[16] នួន ជា ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៤ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០១១ ឯកសារ **E1/22.1** ទំព័រ ២ បន្ទាត់ ៣-៥ ប្រហែលម៉ោង [09.06.42]។

[17] នួន ជា ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣០ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/35.1** ទំព័រ ១១ បន្ទាត់ ១៨ ដល់ទំព័រ ១២ បន្ទាត់ ១៩ ប្រហែលម៉ោង [09.49.49]។

[18] រ៉ាចាម គុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៦ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/97.1** ទំព័រ ៣៣ បន្ទាត់ ១២-១៣ ប្រហែលម៉ោង [11.27.36]។

[19] នួន ជា ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៤ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១១ ឯកសារ **E1/22.1** ទំព័រ ២ បន្ទាត់ ២១ ដល់ទំព័រ ៣ បន្ទាត់ ៦ ប្រហែលម៉ោង [09.08.30]។

[20] នួន ជា ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៤ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១១ ឯកសារ **E1/22.1** ទំព័រ ៤ បន្ទាត់ ១៣ ដល់ទំព័រ ៥ បន្ទាត់ ៩ ប្រហែលម៉ោង [09.16.25]។

ភាពចាំបាច់"[21]។ ជាក់ស្តែង យោងតាមវិធានរក្សាការសម្ងាត់នៅក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ការសម្រេចជម្លៀស ត្រូវបានផ្សព្វផ្សាយដល់តែអ្នកដែលត្រូវចាត់វិធានការរៀបចំការជម្លៀសតែប៉ុណ្ណោះ។

១៩. អតីតកងការពារខ្មែរក្រហមម្នាក់ ត្រូវបានកោះហៅឲ្យមកផ្តល់សក្ខីកម្ម ក្នុងបរិបទនេះ។ លោកបានឆ្លើយបញ្ជាក់ថា លោក នួន ជា និងលោក ខៀវ សំផន មានវត្តមាននៅទីបញ្ជាការរបស់ ប៉ុល ពត នៅខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ហើយបានឯកភាពដល់ការប្រកាសអំពីការសម្រេចជម្លៀស។

២០. សាក្សីរូបនេះ គឺ **រ៉ចាម តុន** ហៅ **គី តួន** ឬ **ខាម**។ ដោយសារគ្រាន់តែជាកងការពារ និងនិរសាខ្មែរក្រហមដ៏សាមញ្ញមួយរូប លោកមិនមានសិទ្ធណាមួយអាចចូលរួមក្នុងកិច្ចប្រជុំរបស់មេដឹកនាំបានទេ។ លោកបានរៀបរាប់ជូនសហចៅក្រមស៊ើបសួរអំពីកិច្ចប្រជុំពីរ ជាប្រធានបទដែលពាក់ព័ន្ធនឹងមេធាវីការពារក្តី៖ កិច្ចប្រជុំទីមួយ ក្រោមទម្រង់ជាមហាសន្និបាត ប្រព្រឹត្តទៅនៅពាក់កណ្តាលឆ្នាំ ១៩៧៤ ក្នុងរយៈពេល *"ជាងពីរសប្តាហ៍"* (ដោយមិនបានរៀបរាប់លម្អិតទេ) កិច្ចប្រជុំទីពីរ ប្រព្រឹត្តទៅនៅដើមខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ នៅទីបញ្ជាការរបស់ ប៉ុល ពត ហៅ ប-៥ ដែលទំនងជាមានការប្រកាសអំពីការជម្លៀសប្រជាជនចេញពីទីក្រុងភ្នំពេញ[22]។

២១. ក្នុងអំឡុងពេលសវនាការ នៅពេលចោទសួរថា តើអាចទៅរួចទេថាការជម្លៀសប្រជាជនចេញពីទីក្រុងភ្នំពេញ ត្រូវបានពិភាក្សាគ្នារួចទៅហើយ តាំងពីកិច្ចប្រជុំលើកទីមួយនៅឆ្នាំ ១៩៧៤ លោក រ៉ចាម តុន បានឆ្លើយថា៖ *"ដូចអត់បានឃើញពិភាក្សារឿងហ្នឹងទេ"*[23]។ នៅចំពោះមុខការជជីក

[21] នួន ជា ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៤ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១១ ឯកសារ **E1/22.1** ទំព័រ៤ បន្ទាត់ ១៣ ដល់ទំព័រ ៥ បន្ទាត់ ៩ ប្រហែលម៉ោង [09.16.25], នួន ជា ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៤ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១១ ឯកសារ **E1/22.1** ទំព័រ ៥ បន្ទាត់ ១៥-១៧ ប្រហែលម៉ោង [09.16.56]។

[22] រ៉ចាម តុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៦ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/97.1** ទំព័រ ១៤ បន្ទាត់ ១៥-១៦ ប្រហែលម៉ោង [09.51.03], រ៉ចាម តុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៦ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/97.1** ទំព័រ ២០ បន្ទាត់ ១៤-១៧ ប្រហែលម៉ោង [10.16.18], រ៉ចាម តុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៦ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/97.1** ទំព័រ ២១ បន្ទាត់ ១៦-២០ ប្រហែលម៉ោង [10.19.48]។

[23] រ៉ចាម តុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣០ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/98.1** ទំព័រ ៤៥ បន្ទាត់ ១៩-២១ ប្រហែលម៉ោង [13.37.23]។

សួរដេញដោលលើចំណុចនេះ ពីសំណាក់សហព្រះរាជអាជ្ញា លោកនៅតែអះអាងយ៉ាងម៉ឺងម៉ាត់ពីភាពខុសគ្នារវាងកិច្ចប្រជុំទាំងពីរនេះ។ សូម្បីតែនៅពេលសួរថា តើការជម្លៀសអាចត្រូវបានលើកឡើងនៅក្នុងវគ្គរៀនសូត្រនានា នៅឆ្នាំ ១៩៧៤ ដែរឬទេ ក៏លោកឆ្លើយថា៖ *"ខ្ញុំដឹងតែម្ដងហ្នឹង នៅមន្ទីរ ប-៥។ អត់បានដឹងល្អិតទេ"*[24]។ ទាល់តែនៅពេលនិយាយអំពីកិច្ចប្រជុំលើកទីពីរ នៅខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ទើបសាក្សីរូបនេះ ឆ្លើយថាអ្នកចូលរួម *"និយាយពីការជម្លៀសប្រជាជនចេញពីទីក្រុង ប៉ុន្តែអត់មានអីលម្អិតទេ"*[25] *"អត់មានអីវែកញែកល្អិតល្អន់ទេ"*[26]។

២២. ម្យ៉ាងវិញទៀត នៅពេលចោទសួរថា តើគាត់អាចសង្កេត និងស្ដាប់ឮអ្វីដែលបានកើតឡើង ក្នុងកិច្ចប្រជុំលើកទីពីរ នៅដើមខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ តាមរបៀបណា លោក រ៉ចាម តុន ឆ្លើយថា៖ *"ខ្ញុំមិនបានចូលទេ តែខ្ញុំយាម ខ្ញុំស្ដាប់ឮ"*[27]។ ពីដំបូង លោកអះអាងថាបានស្ដាប់ឮតាមជញ្ជាំងស្លឹកជុំវិញខ្ទម ជាកន្លែងប្រជុំ[28]។ បន្ទាប់មក នៅក្នុងសវនាការ លោកបែរជាពិពណ៌នាអំពីខ្ទមគ្មានជញ្ជាំង ហើយពន្យល់ថាបានតាមដានកិច្ចប្រជុំ ដោយលាក់ខ្លួននៅក្រោយដំបូក[29]។ នៅពេលសួរថាក្នុង

---

[24] រ៉ចាម តុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣១ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/99.1** ទំព័រ ៩ បន្ទាត់ ១-៣ ប្រហែលម៉ោង [09.32.29]។

[25] រ៉ចាម តុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣០ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/98.1** ទំព័រ ៦៧ បន្ទាត់ ៧-១៨ ប្រហែលម៉ោង [15.22.41]។

[26] រ៉ចាម តុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣០ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/98.1** ទំព័រ ៦៧ បន្ទាត់ ២៤ ដល់ទំព័រ ៦៨ បន្ទាត់ ២ ប្រហែលម៉ោង [15.23.38]។

[27] កំណត់ហេតុស្ដាប់ចម្លើយសាក្សី រ៉ចាម តុន ហៅ ភី ភួន ចុះថ្ងៃទី ០៥ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០០៧ ឯកសារ **E3/24** ទំព័រ ៤ ERN KH 00204069។

[28] កំណត់ហេតុស្ដាប់ចម្លើយសាក្សី រ៉ចាម តុន ហៅ ភី ភួន ចុះថ្ងៃទី ២១ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០០៨ ឯកសារ **E3/63** ទំព័រ ៣ ERN KH 00228845, ប្រតិចារឹកបទសម្ភាសន៍ជាមួយ រ៉ចាម តុន ហៅ ភី ភួន ថ្ងៃទី ២១ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០០៨ ឯកសារ **E3/63.1** ទំព័រ ២ ERN FR 00754369។

[29] រ៉ចាម តុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០២ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/101.1** ទំព័រ ៣០ បន្ទាត់ ១០-២៤ ប្រហែលម៉ោង [11.01.27], រ៉ចាម តុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០២ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/101.1** ទំព័រ ១៤ បន្ទាត់ ១-១០ ប្រហែលម៉ោង [09.55.00], រ៉ចាម តុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០២ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/101.1** ទំព័រ ២៩ បន្ទាត់ ២៤-២៥ ប្រហែលម៉ោង [10.58.46]។

ចំណោមចម្លើយទាំងពីរ តើមួយណាត្រឹមត្រូវ សាក្សីឆ្លើយថា៖ *"ស្រេចតែលោកទៅលោកចង់បាន ចំណុចណា ស្រេចតែលោកយកខ្លួនឯងទៅ"*[30]។

២៣. បន្ទាប់មកទៀត នៅពេលសួរដេញដោលឲ្យគាត់ឆ្លើយលម្អិតអំពីកិច្ចប្រជុំទាំងអស់នេះ លោក វ៉ាចាម គុន ប្រកែកដាច់អហង្ការ៖ *"ចំណុចនេះ ខ្ញុំអត់បានអត្ថាធិប្បាយទៀតទេ ខ្ញុំសូមថាអត់ឆ្លើយទេ ឆ្លើយទៀតនាំតែទាស់សម្តីគ្នាទៀតហើយ។ ខ្ញុំអត់បានឆ្លើយទេ"*[31]។ ជាចុងក្រោយ នៅពេលចេញពីសវនាការ លោក វ៉ាចាម គុន ឆ្លើយជូនសារព័ត៌មានថាគាត់ភាន់ច្រឡំ...[32]។

២៤. ពីរបីថ្ងៃមុនពេលលោក វ៉ាចាម គុន មកផ្តល់សក្ខីកម្ម លោក **David CHANDLER** បានឆ្លើយថា កាលបរិច្ឆេទនៃការសម្រេចជម្លៀស គឺខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៩៧៥ មិនមែនឆ្នាំ ១៩៧៤[33] ទេ៖ *"កាលបរិច្ឆេទត្រឹមត្រូវ គឺខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៩៧៥"*[34]។ លើសពីនេះទៀត លោក David CHANDLER បានបញ្ជាក់អំពីលក្ខណៈសម្ងាត់នៃសេចក្តីសម្រេចនេះ៖ *"ការជម្លៀសប្រជាជនចេញពីទីក្រុងនេះ ធ្វើឡើងតាមសេចក្តីសម្រេចរបស់មេដឹកនាំបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា ដែលសម្រេចក្នុងរយៈពេលដ៏ខ្លីមុនពេលរំដោះបានទីក្រុងភ្នំពេញ។ ប៉ុន្តែ នេះគឺជាការសម្ងាត់បំផុតមួយ ហើយថែមទាំងបានធ្វើឲ្យមេបញ្ជាការកុម្មុយនីស្តមួយចំនួនមានការភ្ញាក់ផ្អើលយ៉ាងខ្លាំងទៀតផង"*[35]។

---

[30] វ៉ាចាម គុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០២ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/101.1** ទំព័រ ៣១ បន្ទាត់ ២០ ដល់ទំព័រ ៣២ បន្ទាត់ ២ ប្រហែលម៉ោង [11.07.40]។

[31] វ៉ាចាម គុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣១ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/99.1** ទំព័រ ១១ បន្ទាត់ ៨-១៤ ប្រហែលម៉ោង [09.42.40]។

[32] សំណើរបស់លោក ខៀវ សំផន សុំដាក់ឯកសារថ្មីមួយបញ្ចូលក្នុងការពិភាក្សាដេញដោល ចុះថ្ងៃទី ១៤ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E220**, *ខេមបូឌា ដេលី* "សាក្សីសាលាក្តីខ្មែរក្រហមបដិសេធចំពោះការអះអាងលើរូបលោក ហោ ណាំហុង" ឯកសារ **E220.1** ទំព័រ ១ ERN KH 00894319។

[33] David CHANDLER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៩ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/92.1** ទំព័រ ៤៤ បន្ទាត់ ១១ ដល់ទំព័រ ៤៥ បន្ទាត់ ១៣ ប្រហែលម៉ោង [11.37.46], David CHANDLER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៩ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/92.1** ទំព័រ ៤៦ បន្ទាត់ ២៣ ដល់ទំព័រ ៤៧ បន្ទាត់ ១៦ ប្រហែលម៉ោង [11.44.45]។

[34] David CHANDLER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៩ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/92.1** ទំព័រ ៤៥ បន្ទាត់ ១០-១៣ ប្រហែលម៉ោង [11.40.54]។

[35] David CHANDLER "ប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ" ឆ្នាំ២០០០ ឯកសារ **E3/1686** ទំព័រ ២៣០ ERN KH 00679171។

២៥. យើងគួរកត់សម្គាល់ត្រង់ចំណុចនេះថា ទាហានជាច្រើននាក់ បានផ្តល់សក្ខីកម្មថា នៅពេលពិភាក្សាអំពីការវាយលុកតាមផ្លូវយោធា មានតែការវាយសម្រុកមួយប៉ុណ្ណោះត្រូវបានលើកឡើង[36] ហើយមានបញ្ហាឲ្យជម្លៀសប្រជាជន ក្រោយពេលកងទ័ពចូលដល់ទីក្រុងភ្នំពេញ[37]។ លោក នួន ជា ក៏បានឆ្លើយស្រដៀងគ្នានេះដែរ ហើយលោកមិនចាំថាមានកិច្ចប្រជុំលើបញ្ហានេះឬក៏អត់នោះទេ[38]។

២៦. ដើម្បីឲ្យច្បាស់លាស់គ្រប់ជ្រុងជ្រោយលើស្ថានភាពនេះ ជាចុងក្រោយ យើងត្រូវដកស្រង់ទស្សនៈរបស់លោក **Philip SHORT**។ នៅក្នុងសៀវភៅរបស់លោក លោកបានកំណត់យកខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៧៤[39] ជាកាលបរិច្ឆេទនៃសេចក្តីសម្រេចជម្លៀសប្រជាជនចេញពីទីក្រុងភ្នំពេញ។ ប្រការនេះ រឹតតែធ្វើឲ្យស្មុគស្មាញទៅទៀត។ ក៏ប៉ុន្តែ នៅក្នុងសវនាការ លោក Philip SHORT ឆ្លើយថា លោកអាចកំណត់កាលបរិច្ឆេទនៃសេចក្តីសម្រេចជម្លៀស ដោយផ្អែកលើប្រភពតែមួយគត់ ពោលគឺបទសម្ភាសន៍ជាច្រើនជាមួយ រ៉ចាម តុន[40]។ សាក្សី រ៉ចាម តុន នេះផ្ទាល់ឆ្លើយថា លោកមិនធ្លាប់ស្តាប់ឮការពិភាក្សាអំពីការជម្លៀសប្រជាជនចេញទីក្រុងភ្នំពេញ មុនដើមខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ នោះទេ។ នេះហើយជាចំណុចច្របូកច្របល់។

២៧. អង្គជំនុំជម្រះ នឹងដោះស្រាយដោយច្បាស់លាស់ប្រកបដោយវិចារណញ្ញាណ នៅក្នុងគំនរនៃចម្លើយដ៏ចម្រូងចម្រាស ដោយចងចាំថា លោក រ៉ចាម តុន គឺជាមនុស្សតែម្នាក់គត់ដែលអះអាងថា នៅដើមខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ លោក ខៀវ សំផន ទំនងជាបានដឹងពីសេចក្តីសម្រេចជម្លៀសតាមរយៈកិច្ចប្រជុំមិនទំនងជាពិតរបស់មេដឹកនាំយោធាជាន់ខ្ពស់ទាំងអស់ នៅកន្លែងមួយ

---

[36] អ៊ុង រ៉េន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៩ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/157.1** ទំព័រ ៣៣ បន្ទាត់ ៤-១២ ប្រហែលម៉ោង [11.21.11]។

[37] ស៊ុំ ជា ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៥ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/140.1** ទំព័រ ៥៩ បន្ទាត់ ១២-១៤ ប្រហែលម៉ោង [14.17.05]។

[38] នួន ជា ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣០ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/35.1** ទំព័រ ១៥ បន្ទាត់ ១១-១៦ ប្រហែលម៉ោង [10.04.47]។

[39] Philip SHORT "ប៉ុល ពត ប្រវត្តិនៃសុបិនអាក្រក់មួយ" ឆ្នាំ២០០៤ ឯកសារ **E3/9** ទំព័រ ៣៣០-៣៣១ ERN FR 00639785-00639786។

[40] Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៧ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/190.1** ទំព័រ ៥១ បន្ទាត់ ៦-៩ ប្រហែលម៉ោង [13.53.32]។

និងក្នុងអំឡុងពេលវាយចូលផ្តាច់ព្រៃត្រពេញទំហឹង។ អង្គជំនុំជម្រះ ត្រូវចងចាំផងដែរថា សាក្សី រ៉ែចាម តុន នេះនាំឲ្យលោក Philip SHORT មានការភាន់ច្រឡំ រហូតដល់ជំរុញឲ្យលោកសរសេរថា សេចក្តីសម្រេចជម្លៀសត្រូវបានធ្វើឡើងនៅខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៧៤។ ក្រោយមកទៀត នៅក្នុងសវនាការ សាក្សីនេះមិនព្រមឆ្លើយសំណួរ និងជាចុងក្រោយ អង្គជំនុំជម្រះត្រូវចងចាំថា ភាពចម្រូងចម្រាសទាំងនេះ នៅតែបន្តកើតមាន នៅពេលសាក្សីនេះនិយាយអំពីសកម្មភាពផ្ទាល់ខ្លួន ក្នុងពេលមួយដែលគាត់មានទំនួលខុសត្រូវច្រើន នៅក្រសួងការបរទេស[41]។ ជារួម សក្ខីកម្មតែមួយគត់ដែលឆ្លើយដាក់លោក ខៀវ សំផន ថាបានតាក់តែងសេចក្តីសម្រេចជម្លៀសប្រជាជនចេញពីទីក្រុងភ្នំពេញ ឬក៏ដឹងពីផែនការនេះ មិនអាចជឿទុកចិត្តបានទាល់តែសោះ ហើយត្រូវតែច្រានចោលជាដាច់ខាត។

២៨. សម្រាប់ជាសេចក្តីលម្អិត យើងសូមរំឭកថា សហព្រះរាជអាជ្ញាប៉ុនប៉ងជួយយឹតយោងដល់ការឆ្លើយដាក់លោក ខៀវ សំផន ក្នុងការសម្រេចជម្លៀស តាមរយៈសំណើក្នុងពេលចុងក្រោយសុំកោះហៅសាក្សី **នូ ម៉ៅ**[42]។ មេធាវីការពារក្តី បានលើកឡើងអំពីភាពអាចទុកចិត្តបានតិចតួចចំពោះសាក្សីរូបនេះ ដោយសារតែគាត់ឆ្លើយផ្ទុយគ្នា។ សូមមើលសំណើរបស់មេធាវីការពារក្តី[43]។ ជាចុងក្រោយ សក្ខីកម្មរបស់សាក្សីរូបនេះ ផ្តល់ផលប្រយោជន៍តែមួយគត់ គឺបង្ហាញឲ្យឃើញថាសហព្រះរាជអាជ្ញាដឹងច្បាស់អំពីភាពកម្សោយនៃសក្ខីកម្មរបស់លោក រ៉ែចាម តុន។

២៩. ការរិះគន់ទៅលើសក្ខីកម្មរបស់លោក រ៉ែចាម តុន មិនទាន់ពេញលេញនោះទេ បើសិនជាមិនបានផ្ទៀងផ្ទាត់គ្នាជាមួយសក្ខីកម្មរបស់លោក **សាឡូត បាន**។ សាក្សីរូបនេះ មិនត្រឹមតែជាកងការពារ និងជា

---

[41] រ៉ែចាម តុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣១ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/99.1** ទំព័រ ៧៣ បន្ទាត់ ២-៤ ប្រហែលម៉ោង [15.23.00], រ៉ែចាម តុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣១ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/99.1** ទំព័រ ៦៦ បន្ទាត់ ២៣ ដល់ទំព័រ ៦៧ បន្ទាត់ ៩ ប្រហែលម៉ោង [15.04.07], រ៉ែចាម តុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០១ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/100.1** ទំព័រ ៤២ បន្ទាត់ ១៥ ដល់ទំព័រ ៤៣ បន្ទាត់ ៤ ប្រហែលម៉ោង [11.43.58], រ៉ែចាម តុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០១ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/100.1** ទំព័រ ៤៤ បន្ទាត់ ៨-១៣ ប្រហែលម៉ោង [11.51.13]។

[42] សំណើរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញាសុំបើកកិច្ចស៊ើបសួរស្របតាមវិធាន ៩៣ អំពីទីកន្លែងស្នាក់នៅរបស់សាក្សីសក្តានុពល នូ មុក ចុះថ្ងៃទី ១៩ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E266** កថាខណ្ឌ ៥-៧។

[43] សំណើសុំផ្តល់ព័ត៌មាន ដែលបានដាក់ដោយមេធាវីការពារក្តីលោក ខៀវ សំផន ពាក់ព័ន្ធនឹងលក្ខខណ្ឌនៃការកោះហៅសាក្សី នូ ម៉ៅ ឲ្យចូលខ្លួនមកចំពោះមុខសវនាការ ចុះថ្ងៃទី ១០ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E266/3/1** កថាខណ្ឌ ៤១-៥០។

ពេទ្យផ្ទាល់របស់ ប៉ុល ពត ប៉ុណ្ណោះទេ ថែមទាំងជាក្អួយទៀតផង[44]។ លោកអះអាងថានៅជាមួយពូរបស់លោក រហូតដល់ពេលបែកភ្នំពេញ[45]។ លោកបញ្ជាក់ថាបានធ្វើការជាមួយលោក វ៉ាចាម តុន (ជាម) ក្រោមបញ្ជារបស់ ប៉ង់[46]។ ទោះបីជាលោកឆ្លើយថាបានឃើញ ប៉ុល ពត ជួបជាមួយ *"ប្រធានភូមិភាគម្នាក់ ឬពីរនាក់"* ហើយលោក *"ស្មាន"* ថា គោលបំណងគឺ *"និយាយពីផែនការវាយចូលទីក្រុងភ្នំពេញ"* ក៏ដោយ ក៏លោកអះអាងថាមិនធ្លាប់ដឹងពីផែនការជម្លៀសទាល់តែសោះ[47] ហើយក៏មិនដឹងពីការប្រជុំធំ ដោយមានវត្តមានលោក ខៀវ សំផន មុនពេលវាយសម្រុកចូលភ្នំពេញនោះដែរ[48]។ ជាដំបូង យើងត្រូវគូសបញ្ជាក់ថា វាមិនទំនងទាល់តែសោះដែលលោក វ៉ាចាម តុន ជាសាមញ្ញជន បានទទួលព័ត៌មាន ឯក្អួយ កងការពារ និងពេទ្យរបស់ ប៉ុល ពត បែរជាមិនបានទទួលទៅវិញ...។ លើសពីនេះទៅទៀត កិច្ចប្រជុំតូចៗរបស់ ប៉ុល ពត ត្រូវគ្នានឹងអំឡុងពេលប្រយុទ្ធគ្នាពេញទំហឹង ជាងកិច្ចប្រជុំយោធាធំដែលរៀបរាប់ដោយលោក វ៉ាចាម តុន ក្នុងពេលកំពុងវាយផ្តាច់ព្រ័ត្រ។

៣០. ដើម្បីឱ្យបានពេញលេញ យើងត្រូវរំឭកថា សាឡុត បាន ដែលជាកងការពារ រៀបរាប់អំពីរបៀបរៀបចំការពារកិច្ចប្រជុំ ហើយបញ្ជាក់ថាកងការពារត្រូវយាមនៅចម្ងាយ *"យ៉ាងហោចណាស់ ១៥ ម៉ែត្រ"* និងរហូតដល់ *"៥០ ឬ ៦០ ម៉ែត្រ"* ពីកន្លែងប្រជុំ[49]។ លោក វ៉ាចាម តុន ឯកភាពលើចំណុច

---

[44] សាឡុត បាន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៦ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/69.1** ទំព័រ ៣២ បន្ទាត់ ៩-១២ ប្រហែលម៉ោង [11.31.19], សាឡុត បាន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៦ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/69.1** ទំព័រ ៣៣ បន្ទាត់ ២១-២៣ និងទំព័រ ៣៤ បន្ទាត់ ៤-៧ ប្រហែលម៉ោង [11.34.34]។

[45] សាឡុត បាន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៦ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/69.1** ទំព័រ ៣២ បន្ទាត់ ៩-១២ ប្រហែលម៉ោង [11.31.19]។

[46] សាឡុត បាន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៦ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/69.1** ទំព័រ ៤០ បន្ទាត់ ៩-១២ ប្រហែលម៉ោង [11.56.04]។

[47] សាឡុត បាន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៣ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/66.1** ទំព័រ ៤៨ បន្ទាត់ ១៥-២១ និងទំព័រ ៤៩ បន្ទាត់ ៤-១៧ ប្រហែលម៉ោង [11.53.38]។

[48] សាឡុត បាន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៥ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/68.1** ទំព័រ ៣៤ បន្ទាត់ ២៥ ដល់ទំព័រ ៣៥ បន្ទាត់ ១៨ ប្រហែលម៉ោង [11.24.33]។

[49] សាឡុត បាន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០២ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/71.1** ទំព័រ ៩ បន្ទាត់ ១៥ ដល់ទំព័រ ១០ បន្ទាត់ ២ ប្រហែលម៉ោង [09.35.07]។

នេះ[50]។ នៅពេលឆ្លើយទៅនឹងសំណួរសួរចង់ដឹងថាតើអ្នកឃាមអាចលបស្តាប់ទេ លោក សាឡុត បាន តបថា៖ *"បាទ ដូចជាមិនអាចទៅលបៗបានទេ បាទ។ មិនអាចទេ។ ខ្ញុំសូមបញ្ជាក់ថា គ្រាន់តែអ្នកការពារផ្ទាល់ហ្នឹងក៏អត់នៅជិតបានដែរ បាទ"*[51]។ ការដែលខ្ទមជាទីបញ្ជាការ *"គ្មានជញ្ជាំង"*[52] គឺដោយសារតែកងការពារត្រូវឃាមនៅចម្ងាយឆ្ងាយ។ នេះគឺជាវិធានរក្សាការសម្ងាត់។

៣១. លោក **អឿន តាន** ជាកងការពារម្នាក់ទៀតរបស់ ប៉ុល ពត និងជាអ្នកឃាមកិច្ចប្រជុំនៅក្នុងព្រៃ ឆ្លើយថា៖ *"បាទ ពេលដឹកនាំធ្វើការ គឺកងការពារគេឲ្យនៅឆ្ងាយពី ២០ ម៉ែត្រទៅ អត់ឲ្យនៅជិតទេ"* ហើយបញ្ជាក់ថា ក្នុងចម្ងាយនេះ យើងនៅ *"ឆ្ងាយ"* មិនអាចស្តាប់ឮគេប្រជុំបានទេ[53]។ សក្ខីកម្មទាំងនេះ បង្ហាញឲ្យឃើញច្បាស់ថា ក្នុងបរិបទតឹងតែង និងមានការឃាមកាមបែបនេះ លោក វ៉ាចាម គុន មិនអាចស្តាប់ឮគេនិយាយពីអ្វី និងនរណាជាអ្នកនិយាយនោះទេ។ យោងតាមបុគ្គលិកលក្ខណៈ និងការចងចាំប្រែប្រួលរបស់សាក្សីរូបនេះ គេមិនអាចជឿទុកចិត្តសក្ខីកម្មរបស់គាត់បានទេ។

៣២. ជាចុងក្រោយ ក្នុងករណីព្យាយាមកំណត់កាលបរិច្ឆេទនៃសេចក្តីសម្រេចជម្លៀស នៅក្នុងមហាសន្និបាត ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ១៩៧៤ យើងសូមរំឭកថា ភ័ស្តុតាងជាច្រើនបង្ហាញថា លោក ខៀវ សំផន មិនមានវត្តមាននៅកម្ពុជាទេ នាពេលនោះ។ ជាក់ស្តែង ទូរលេខអាមេរិកនៅសម័យនោះ និងរបាយការណ៍ ចុះថ្ងៃទី ០៤ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ១៩៧៥[54] បញ្ជាក់ថា ពីខែ មេសា ដល់ខែ មិថុនា

---

[50] វ៉ាចាម គុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០២ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/101.1** ទំព័រ ១២ បន្ទាត់ ២៥ ដល់ទំព័រ ១៣ បន្ទាត់ ៥ ប្រហែលម៉ោង [09.52.28]។

[51] សាឡុត បាន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០២ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/71.1** ទំព័រ ១០ បន្ទាត់ ១-២ ប្រហែលម៉ោង [09.35.07]។

[52] សាឡុត បាន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣០ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/70.1** ទំព័រ ៨៤ បន្ទាត់ ១-៣ ប្រហែលម៉ោង [15.51.22]។

[53] អឿន តាន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៣ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/86.1** ទំព័រ ១៥ បន្ទាត់ ៦-១៦ ប្រហែលម៉ោង [09.44.06]។

[54] ទូរលេខអាមេរិក មានចំណងជើង "ខៀវ សំផន ធ្វើទស្សនកិច្ចទៅកាន់សាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតចិន" ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ១៩៧៤ ឯកសារ **E3/2939** ទំព័រ ១ ERN KH 00738340, របាយការណ៍របស់ Léon TRIVIERE នៃស្ថានបេសកកម្មបរទេសប្រចាំទីក្រុងប៉ារីស "ប្រទេសចិន និងប្រទេសកម្ពុជា" ចុះថ្ងៃទី ០៤ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ **E3/482** ទំព័រ ២៦ ERN KH 00538859។

ឆ្នាំ ១៩៧៤ លោក ខៀវ សំផន កំពុងបំពេញទស្សនកិច្ចនៅបរទេស៖ នៅខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៤ លោក ខៀវ សំផន ទៅជួបលោក អៀង សារី និងសម្តេច សីហនុ នៅប្រទេសចិន។ ទូរលេខអាមេរិកមួយបង្ហាញពីទស្សនកិច្ចរបស់លោក ខៀវ សំផន[55] នាខែ ឧសភា នៅរូម៉ានី រួចនៅអាល់ហ្សេរី[56]។ លើសពីនេះទៅទៀត ប្រភពសារព័ត៌មានពីរ ផ្សាយថាលោក ខៀវ សំផន ស្នាក់នៅប្រទេសឡាវ នាខែ មិថុនា ឆ្នាំ ១៩៧៤[57]។ ជាចុងក្រោយ អង្គជំនុំជម្រះត្រូវចងចាំថា ភរិយារបស់ជនជាប់ចោទបានឆ្លើយថា ពេលត្រឡប់មកពីទស្សនកិច្ចនេះវិញ ស្វាមីគាត់មកមើលគាត់ ព្រោះគាត់ទើបសម្រាលកូន[58]។

៣៣. ជាទីបញ្ចប់ យើងសូមរំឭកពីគោលជំហររបស់លោក ខៀវ សំផន។ ក្នុងសៀវភៅ *"ប្រវត្តិសាស្ត្រកម្ពុជាថ្មីៗនេះ និងគោលជំហររបស់ខ្ញុំជាបន្តបន្ទាប់"* លោកសរសេរថា លោកដឹងពីការជម្លៀសនៅថ្ងៃជម្លៀសតែម្តង ដោយស្តាប់ព្រឹទ្ធជននិយាយគ្នា ដែលប្រាប់លោកថា *"មានការណែនាំពីអង្គការឲ្យជម្លៀសប្រជាជនទាំងអស់ចេញពីក្រុងភ្នំពេញ"*[59]។ លោករន្ធត់ចិត្តយ៉ាងខ្លាំង។ យើងអាចជឿ ឬមិនជឿ ប៉ុន្តែ បើតាមលោក Philip SHORT យើងត្រូវយល់ស្របថា លោក ខៀវ សំផន មានភាពស៊ីសង្វាក់គ្នាជានិច្ចក្នុងការបដិសេធរបស់គាត់[60]។ ទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយ ក្នុងការសិក្សាអំពីតួនាទីរបស់លោក ខៀវ សំផន យើងនឹងមើលឃើញថា អង្គភាពធ្វើសេចក្តីសម្រេច

---

[55] ទូរលេខអាមេរិក មានចំណងជើង "ទស្សនកិច្ចរបស់លោក ខៀវ សំផន" ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ១៩៧៤ ឯកសារ **E3/3315** ទំព័រ ១-៤ ERN KH 00790010-00790013។

[56] ទូរលេខអាមេរិក មានចំណងជើង "របាយការណ៍ជាភាសាបារាំងពាក់ព័ន្ធនឹងប្រទេសកម្ពុជា" ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ១៩៧៤ ឯកសារ **E3/3318** ទំព័រ ៥ ERN KH 00790018។

[57] SWB "សេចក្តីសង្ខេបនៃវិទ្យុផ្សាយសម្លេងនៅទូទាំងពិភពលោក" ថ្ងៃទី ០៥ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ១៩៧៧ ឯកសារ **E3/1379** ទំព័រ ១ ERN KH 00722366, FBIS "ខៀវ សំផន អបអរសាទរទិវារំឭកខួបកងទ័ពប្រជាជនរំដោះជាតិ" ថ្ងៃទី ១៥ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ **E3/488** ទំព័រ ៣ ERN KH 00782148។

[58] សូ សុជាតិ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១០ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/204.1** ទំព័រ ៥២ បន្ទាត់ ២-១៦ ប្រហែលម៉ោង [14.19.57]។

[59] ខៀវ សំផន "ប្រវត្តិសាស្ត្រកម្ពុជាថ្មីៗនេះ និងគោលជំហររបស់ខ្ញុំជាបន្តបន្ទាប់" ឆ្នាំ ២០០៤ ឯកសារ **E3/18** ទំព័រ ៦០-៦១ ERN KH 00103838។

[60] Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៦ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/189.1** ទំព័រ ២០ បន្ទាត់ ២២-២៥, Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៦ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/189.1** ទំព័រ ២១ បន្ទាត់ ១៣-១៩ ប្រហែលម៉ោង [10.13.18] និងទំព័រ ២២ បន្ទាត់ ៤-៧ ប្រហែលម៉ោង [10.15.38]។

មិនស្តាប់យោបល់លោកទេ ដែលត្រង់ចំណុចនេះ លោក Philip SHORT បន្ថែមទៀតថា៖ *"យើងមិនអាចជំទាស់គោលនយោបាយ ដែលថ្នាក់ដឹកនាំដាក់ចុះមកទេ គឺប្រឈមមុខនឹងគ្រោះថ្នាក់ធំ"*[61]។

ខ- មូលហេតុនៃការជម្លៀស

៣៤. ដើម្បីវែកញែកប្រធានបទនេះ ការបង្ហាញរឿងដ៏ល្អបំផុត គឺត្រូវយោងទៅរកចម្លើយរបស់អ្នកមានតួនាទីចម្បងក្នុងបញ្ហានេះ ពោលគឺ ត្រូវស្តាប់អ្នកដែលតែងតែអះអាងថាខ្លួនជាអ្នកសម្រេចឱ្យជម្លៀស។ នៅក្នុងសវនាការ លោក **នួន ជា** បានធ្វើអន្តរាគមន៍ជាច្រើនលើកច្រើនសា ដើម្បីលើកឡើងអំពីមូលហេតុនៃការជម្លៀស។ មូលហេតុចម្បងៗគឺ៖ កង្វះស្បៀងអាហារ និងគ្រោះថ្នាក់ផ្នែកសុខភាពបង្កដោយលំហូរជនភៀសសឹកច្រើនពេកចូលក្នុងទីក្រុង ហានិភ័យយោធានៃប្រតិកម្មជាយថាហេតុរបស់អាមេរិក និងការតតាំងជាយថាហេតុពីក្រុមទាហានក្បាលរឹងរបស់ លន់ នល់ ព្រមទាំងភាពចាំបាច់ក្នុងការពង្រីកការបង្កបង្កើនផល *"ស្បៀងអាហារ"* ឱ្យបានច្រើន[62]។ ជាដំបូង ការជម្លៀសទំនងគ្រាន់តែជាវិធានការបណ្តោះអាសន្នប៉ុណ្ណោះ។ នៅខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៨ នៅក្នុងកិច្ចសម្ភាសន៍ជាមួយគណៈប្រតិភូយូហ្គោស្លាវី[63] **ប៉ុល ពត** លើកឡើងពីមូលហេតុសេដ្ឋកិច្ច និងសន្តិសុខដដែល៖ ការជម្លៀសប្រជាជនទៅនៅជនបទ ជាមធ្យោបាយតស៊ូប្រឆាំងនឹងភាពអត់ឃ្លាន ដែលនឹងកើតឡើងនាពេលឆាប់ៗខាងមុខ ដោយជនបទមានសហករណ៍ និងប្រឆាំងនឹងហានិភ័យនៃការវាយប្រហាររបស់អាមេរិក និងពួកគាំទ្រ។

---

[61] Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៦ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/189.1** ទំព័រ ៣៤ បន្ទាត់ ១០ ដល់ទំព័រ ៣៥ បន្ទាត់ ៤ ប្រហែលម៉ោង [11.18.41]។

[62] នួន ជា ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២២ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០១១ ឯកសារ **E1/14.1** ទំព័រ ៧៣ បន្ទាត់ ៩ ដល់ទំព័រ ៧៤ បន្ទាត់ ១១ ប្រហែលម៉ោង [15.13.08], នួន ជា ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៣ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១១ ឯកសារ **E1/21.1** ទំព័រ ១៨ បន្ទាត់ ១៦ ដល់ទំព័រ ១៩ បន្ទាត់ ១១ ប្រហែលម៉ោង [10.29.00], នួន ជា ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣០ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/35.1** ទំព័រ ១៣ បន្ទាត់ ៣-២៣ ទំព័រ ១៤ បន្ទាត់ ១-៦ ទំព័រ ១៤ បន្ទាត់ ២០ ដល់ទំព័រ ១៥ បន្ទាត់ ១៦ ប្រហែលម៉ោង [09.57.05]។

[63] FBIS "ប៉ុល ពត ធ្វើសម្ភាសជាមួយគណៈប្រតិភូអ្នកសារព័ត៌មានយូហ្គោស្លាវី នៅថ្ងៃទី ១៧ ខែ មីនា" ចុះថ្ងៃទី ២២ ខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៨ ឯកសារ **E3/1360** ទំព័រ ៧១ ERN EN 00169940។

៣៥. ក្នុងសៀវភៅ *"ប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ"* លោក **David CHANDLER** រៀបរាប់អំពីមូលហេតុនៃការជម្លៀស៖ *"មូលហេតុដែលនាំឲ្យមានការសម្រេចបែបនេះ គឺមកពីរដ្ឋធានីខ្វះស្បៀងអាហារ។ មូលហេតុមួយទៀត គឺមកពីការលំបាកក្នុងការគ្រប់គ្រងប្រជាជនរាប់លាននាក់ ដែលប្រឆាំងនឹងបដិវត្តន៍។ មូលហេតុទីបី គឺមកពីអ្នកដឹកនាំបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា មានការភ័យខ្លាចចំពោះសន្តិសុខផ្ទាល់ខ្លួន។ លើសពីនេះទៀត ហេតុផលសំខាន់បំផុតនោះ គឺប្រហែលជាបំណងប្រាថ្នាក្នុងការធានាឲ្យបាន នូវជ័យជម្នះរបស់បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា នូវឥទ្ធិពលរបស់ជនបទមកលើអ្នកក្រុង និងនូវឋានៈបុព្វសិទ្ធិរបស់ជនក្រីក្រ។ សាឡុត ស និងសហសេវិក ពុំបានចំណាយអស់រយៈពេលប្រាំពីរឆ្នាំនៅក្នុងព្រៃ និងប្រាំឆ្នាំទៀត ក្នុងការធ្វើសង្គ្រាមក្នុងស្រុក ដើម្បីគ្រាន់តែបានតំណែងជាទីប្រឹក្សាក្រុងនោះឡើយ។ ពួកគេបានប្រមើលឃើញទីក្រុងថាជាកន្លែងប្រមូលផ្តុំកម្លាំងសម្រាប់ការប្រឆាំងបដិវត្តន៍ ហើយអាទិភាពខាងសេដ្ឋកិច្ចរបស់ពួកគេ គឺផ្តែកលើការប្រែក្លាយកម្ពុជាឲ្យទៅជាប្រទេសកសិកម្ម ជាពិសេស ផ្តែកលើការបង្កបង្កើនផលស្រូវ"* [64]។

៣៦. លោក **ខៀវ សំផន** រៀបរាប់មូលហេតុ ដែលបានស្តាប់ឮចេញពីមាត់របស់មេដឹកនាំខ្មែរក្រហម៖ *"ក្នុងការពន្យល់របស់គេ លេខាបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា និងសមាជិកផ្សេងទៀតនៃគណៈអចិន្ត្រៃយ៍ បានផ្តល់ហេតុផលដូចតទៅ៖ ហេតុផលទីមួយ ទាក់ទងនឹងបញ្ហាស្បៀង ដែលជាបញ្ហាធ្ងន់ធ្ងរដោះស្រាយមិនរួច។ ឧទាហរណ៍ ដូចជានៅភ្នំពេញពេលនោះ មានប្រជាជនដល់ទៅជិត ៣ លាននាក់។ រដ្ឋអំណាចថ្មី មិនមានលទ្ធភាពផ្គត់ផ្គង់បានទេ។ ផ្លូវ និងស្ពាន ខូចខ្ទេចខ្ទី ឡានក៏ខ្វះ។ ហេតុផលទីពីរ ទាក់ទងដល់បញ្ហាសន្តិសុខ និងការពារជាតិ។ នៅពេលដែលវៀតណាមបានបង្រួបបង្រួមឡើងវិញ ហើយក្លាយទៅជាគ្រោះថ្នាក់មួយយ៉ាងធំជាងពេលណាៗទាំងអស់ ភ្នំពេញ និងទីរួមខេត្តផ្សេងៗ ដែលមានប្រជាជនណែនណាន់តាន់តាប់ ហើយធ្លាប់ជាជម្រកនៃបនអ្នកលេងគ្រប់ធុនយូរមក*

[64] David CHANDLER "ប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរ" ឆ្នាំ២០០០ ឯកសារ **E3/1686** ទំព័រ ២៣០ ERN KH 00679171, David CHANDLER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៩ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/92.1** ទំព័រ ៤៧ បន្ទាត់ ២៤ ដល់ទំព័រ ៤៨ បន្ទាត់ ៤ ប្រហែលម៉ោង [11.48.54], David CHANDLER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៩ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/92.1** ទំព័រ ៤៤ បន្ទាត់ ៣ ដល់ទំព័រ ៤៥ បន្ទាត់ ១ ប្រហែលម៉ោង [11.38.57]។

ហើយ អាចក្លាយទៅជាកន្លែងមួយសម្រាប់សេអ៊ីអា សំណល់នៃកងទ័ព លន់ នល់ និងពួកខ្មែរសេរី បង្កប់ខ្លួនធ្វើវិទ្ធង្សនកម្ម”[65]។

៣៧. ដីកាដំណោះស្រាយ បានច្រានចោលរាល់មូលហេតុដែលខ្មែរក្រហមបានលើកឡើងដើម្បីពន្យល់អំពីការជម្លៀសនេះ[66] ហើយសន្និដ្ឋានថាមូលហេតុទាំងនេះ មិនមែនជាហេតុផលដែលអាចទទួលយកបានតាមច្បាប់អន្តរជាតិនោះទេ។ ប៉ុន្តែ ដីកាដំណោះស្រាយ មិនបានបញ្ជាក់ថាតើមូលហេតុណាខ្លះអាចទទួលយកបាននោះទេ។ ចំពោះសហព្រះរាជអាជ្ញា មូលហេតុចម្បង គឺដើម្បីទប់បំណាងប្រឆាំងជាសាធារណៈ នាពេលអនាគតពីសំណាក់អ្នកទីក្រុង និងដាក់ទណ្ឌកម្មដល់អ្នកដែលមិនបានចូលរួមក្នុងចលនាតស៊ូ មុនពេលទទួលបានជ័យជម្នះ។ មូលហេតុដ៏សាមញ្ញនេះ មិនស្របគ្នានឹងការពន្យល់ទាំងអស់ដែលបានផ្តល់ជូននោះទេ ហើយនៅក្នុងការពន្យល់ទាំងនេះ យើងអាចរកឃើញធាតុផ្សំនៃភ័ស្តុតាងក្នុងការជំនុំជម្រះក្តីនេះ។ ដូច្នេះ យើងត្រូវពិនិត្យមើល និងយល់ហេតុផលទាំងនេះ ដោយគិតពីស្ថានភាពនៅភ្នំពេញ និងកម្ពុជា មុនថ្ងៃទី ១៧ ខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ មិនមែនក្នុងចម្ងាយរាប់ទសវត្សរ៍នោះទេ។

ខ.១- ការជម្លៀសដោយមូលហេតុយោធា

៣៨. យោងតាមសក្ខីកម្មនានា ទឡ្ហីករណ៍មួយរបស់ខ្មែរក្រហមដើម្បីផ្តល់យុត្តិកម្មពីការជម្លៀសប្រជាជនចេញពីទីក្រុងភ្នំពេញ គឺហានិភ័យនៃការទម្លាក់គ្រាប់បែក។ អស់រយៈពេលជាង ៣៥ ឆ្នាំ ក្រោយពីហេតុការណ៍ វាជាការងាយស្រួលក្នុងការនិយាយថា គ្មានហានិភ័យនៃការទម្លាក់គ្រាប់បែកនោះទេក្រោយពីវាយយកបានទីក្រុងភ្នំពេញ។ នេះគឺជាគោលជំហរក្នុងបច្ចាកាល ដែលមិនគិតដល់ការភ័យខ្លាច ដែលអាចកើតមានមែន នៅសម័យនោះ។ ម្យ៉ាងវិញទៀត ក្នុងសេចក្តីថ្លែងការណ៍ចុះថ្ងៃទី ០១ ខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ស្តីពី “ជនក្បត់ទាំង ២៣ នាក់” នៃបន លន់ នល់ សម្តេច **សីហនុ** ផ្ទាល់ព្រះ

---

[65] ខៀវ សំផន “ប្រវត្តិសាស្ត្រកម្ពុជាថ្មីៗនេះ និងគោលជំហររបស់ខ្ញុំជាបន្តបន្ទាប់” ឆ្នាំ ២០០៤ ឯកសារ **E3/18** ទំព័រ ៦២ ERN KH 00103839។

[66] ដីកាដំណោះស្រាយ ចុះថ្ងៃទី ១៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ **D427** កថាខណ្ឌ ១៤៥៣-១៤៦៩។

អង្គ បានបរិហារវត្តមាននៃកងទ័ពជើងអាកាសអាមេរិក វត្តមាននៃនាវាផ្ទុកឧទ្ធម្ភាគចក្រជាច្រើនគ្រឿង និងវត្តមាននៃទាហានអាមេរិករាប់ពាន់នាក់ នៅក្នុងដែនទឹករបស់កម្ពុជា[67]។

៣៩. យើងនៅចាំផងដែរថា ក្រោយពីអាមេរិកបញ្ចប់ការវាយលុក កងទ័ពជើងអាកាសរបស់ លន់ នល់ បានបន្តទម្លាក់គ្រាប់បែក។ លោក **Steve HEDER** បានបញ្ជាក់អំពីអត្ថិភាពនៃកងទ័ពអាកាសរបស់សាធារណរដ្ឋខ្មែរ[68]។ នៅថ្ងៃទី ១១ ខែ មករា ឆ្នាំ ១៩៧៥ លោក **SydneySCHANBERG** កំពុងស្នាក់នៅទីក្រុងភ្នំពេញ ហើយបានសរសេរនៅក្នុងសារព័ត៌មានរបស់លោកថា៖ *"ផ្គរលាន់ធ្វើឱ្យខ្ញុំភ្ញាក់ក្រញាង ប៉ុន្តែ អាកាសធាតុស្រឡះល្អសោះ។ មនុស្សជាអ្នកបង្កសម្លេងនេះ។ យន្តហោះរដ្ឋាភិបាល ទម្លាក់គ្រាប់បែកចង្កោម។ គឺគ្រាប់បែកប្រឆាំងមនុស្ស ពីព្រោះគ្រាប់នីមួយៗ មានគ្រាប់បែកតូចៗរាប់ពាន់ផ្ទុះលើក្រឡាផ្ទៃធំ សំដៅសម្លាប់មនុស្ស និងធ្វើឱ្យពិការឱ្យបានច្រើនបំផុត ចំណែកគ្រាប់បែកធម្មតាសំដៅកម្ទេចទីដៅជាក់លាក់។ នេះជាលើកទីមួយ ដែលកងទ័ពជើងអាកាសកម្ពុជាប្រើប្រាស់អាវុធអាមេរិកយ៉ាងទូលំទូលាយ ហើយអាវុធដ៏ទំនើបនេះមានផ្ទុកគ្រាប់បែកនេះ"*[69]។ លោក **រ៉ៃចាម ត្នុន** អះអាងថាពិតជាមានការលើកឡើងពីហានិភ័យនៃការទម្លាក់គ្រាប់បែកមែន។ លោកបានឆ្លើយថា លោកបានស្តាប់ឮថាខ្មាំងបានប្រើយន្តហោះ នៅសៀមរាប និងកំពង់សោម[70]។ ដូច្នេះ ក្នុងបរិបទខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ការទម្លាក់គ្រាប់បែកដោយអាមេរិក ឬមិនមែន មិនអាចបដិសេធបានទេ។

---

[67] ព័ត៌មានពីប្រទេសកម្ពុជា "សេចក្តីថ្លែងការណ៍របស់សម្តេចប្រមុខរដ្ឋ នរោត្តម សីហនុ ដើម្បីបរិហារនូវកលល្បិចថ្មីៗរបស់ចក្រពត្តិនិយមអាមេរិក និងបរិវាររបស់វានៅក្រុងភ្នំពេញ" ឯកសារ **E3/1287** ទំព័រ ៥ ERN KH 00351595។

[68] Steve HEDER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១១ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/222.1** ទំព័រ ៥២ បន្ទាត់ ៧-១២ ប្រហែលម៉ោង [13.54.43], Steve HEDER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៧ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/225.1** ទំព័រ ៧ បន្ទាត់ ៧-១៤ ប្រហែលម៉ោង [09.23.07] និងទំព័រ ១១ បន្ទាត់ ៧-១១ ប្រហែលម៉ោង [09.32.52]។

[69] Sydney SCHANBERG, *« Cambodia Diary 1975 »*, **E236/1/4/3.1** ទំព័រ ៧ ERN EN 00898215, Sydney SCHANBERG ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៦ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/202.1** ទំព័រ ៣៦ បន្ទាត់ ៨-២២ ប្រហែលម៉ោង [10.46.35]។

[70] ភី ភួន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣១ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/99.1** ទំព័រ ១៣ បន្ទាត់ ២៣ ដល់ទំព័រ ១៤ បន្ទាត់ ២ ប្រហែលម៉ោង [09.54.19]។

៤០. ដូចលោក **François PONCHAUD** បានរំឭក ប្រជាជន និងខ្មែរក្រហមខ្លួនឯង ភ័យខ្លាចការទម្លាក់គ្រាប់បែករបស់អាមេរិក[71]។ អាស្រ័យហេតុនេះហើយ បានជាអ្នកជម្លៀស និងសាក្សីនៅសម័យនោះ បានជឿលើលទ្ធភាពនេះ[72]។ លោក **នោម សែ** និយាយពីភាពភ័យខ្លាចជាក់ស្ដែងពីការវាយបកវិញភ្លាមៗរបស់កងទ័ព លន់ នល់[73]។ លោក François PONCHAUD រៀបរាប់ថា នៅថ្ងៃទី ១៨ ខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ពេលលោកជូនខ្មែរក្រហមទៅជិតព្រះបរមរាជវាំង លោកឃើញ *"ទាហាន លន់ នល់ នៅតែរ៉េ"* និងបាញ់សំដៅមកពួកគាត់[74]។ លោកបានផ្ដល់សក្ខីកម្មថា ទាហានខ្មែរក្រហម ហាក់ដូចជាប្រាកដក្នុងចិត្តថានឹងពើបប្រទះទាហានអាមេរិក ពេលចូលដល់ទីក្រុងភ្នំពេញ[75]។ លោក **Al ROCKOFF** ក៏បានផ្ដល់សក្ខីកម្មផងដែរ អំពីភាពច្បាស់លាស់នេះ[76] ហើយឆ្លើយថាបានស្ដាប់ឮការប្រយុទ្ធគ្នារប៉េះរប៉ោះ ពេញមួយសប្ដាហ៍ ក្រោយថ្ងៃទី ១៧ ខែ មេសា

---

[71] François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៩ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/178.1** ទំព័រ ១១ បន្ទាត់ ២៣ ដល់ទំព័រ ១២ បន្ទាត់ ១៣ ប្រហែលម៉ោង [09.49.02]។

[72] François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៩ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/178.1** ទំព័រ ១២ បន្ទាត់ ១៥-១៨ ប្រហែលម៉ោង [09.49.02], អ៊ុង រ៉េន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១០ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/158.1** ទំព័រ ៤៣ បន្ទាត់ ១០-១៨ ប្រហែលម៉ោង [13.37.01]។

[73] នោម សែ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១១ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/159.1** ទំព័រ ៥៣ បន្ទាត់ ១៤ ដល់ទំព័រ ៥៤ ទំព័រ ២ ប្រហែលម៉ោង [13.42.53]។

[74] François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៩ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/178.1** ទំព័រ ២០ បន្ទាត់ ១៣-២៤ ប្រហែលម៉ោង [10.20.08]។

[75] François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៩ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/178.1** ទំព័រ ២០ បន្ទាត់ ១៣-២២ ប្រហែលម៉ោង [10.20.08], François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៩ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/178.1** ទំព័រ ៣០ បន្ទាត់ ១២ ដល់ទំព័រ ៣១ បន្ទាត់ ៣ ប្រហែលម៉ោង [11.19.21], François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៩ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/178.1** ទំព័រ ៣២ បន្ទាត់ ១៣ ដល់ទំព័រ ៣៣ បន្ទាត់ ៣ ប្រហែលម៉ោង [11.26.55], François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១០ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/179.1** ទំព័រ ៧១ បន្ទាត់ ២៣ ដល់ទំព័រ ៧២ បន្ទាត់ ១២ ប្រហែលម៉ោង [15.25.02], François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១០ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/179.1** ទំព័រ ៧២ បន្ទាត់ ១៤-២២ ប្រហែលម៉ោង [15.26.40], François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១១ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/180.1** ទំព័រ ២៩ បន្ទាត់ ១៩ ដល់ទំព័រ ៣០ បន្ទាត់ ៧ ប្រហែលម៉ោង [10.56.50]។

[76] Al ROCKOFF ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៨ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/165.1** ទំព័រ ១៥ បន្ទាត់ ១៩ ដល់ទំព័រ ១៦ បន្ទាត់ ៨ ប្រហែលម៉ោង [10.05.29]។

ឆ្នាំ ១៩៧៥[77]។ លោក Steve HEDER លើកឡើងថា ក្នុងចំណោមសក្ខីកម្មប្រមូលបាននៅព្រំដែនថៃ មនុស្សមួយចំនួននៅខេត្តបាត់ដំបង បានយល់ពីភាពចាំបាច់នៃការជម្លៀសបណ្ដោះអាសន្ន ដោយសារភ័យខ្លាចការទម្លាក់គ្រាប់បែកដោយ *"កាកសំណល់នៃកងទ័ពជើងអាកាសកម្ពុជា"* និង ដោយសារវត្តមាន *"កាកសំណល់នៃអតីតទាហាន ដែលចង់បន្តប្រឆាំងនឹងខ្មែរក្រហម"* ពីព្រោះ *"រហូតដល់ខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ខេត្តបាត់ដំបង ស្ថិតនៅក្នុងកណ្ដាប់ដៃរបស់សាធារណរដ្ឋខ្មែរនៅឡើយ"*[78]។

៤១. ជាចុងក្រោយ សូមរំឮកថា ក្នុងអំឡុងពេលសង្គ្រាម ៥ ឆ្នាំ យោធាខ្មែរក្រហម តែងជម្លៀសប្រជាជនចេញពីតំបន់ដណ្ដើមកាន់កាប់បាន ដោយខ្លាចក្រែងខ្មាំងអាចវាយដណ្ដើមយកទីតាំងនោះបានវិញ។ ជាក់ស្ដែង សាក្សីជាយោធាមួយចំនួន ពន្យល់ថាការជម្លៀសប្រជាជនចេញពីទីក្រុងនានា នៅសម័យនោះ ជាមធ្យោបាយក្នុងការកៀរប្រជាជនចេញពីតំបន់ប្រយុទ្ធគ្នា ហើយជួនកាលគ្រាន់តែជាបណ្ដោះអាសន្នប៉ុណ្ណោះ[79] នៅពេលប្រជាជនស៊ីវិល មិនរត់គេចពីការប្រយុទ្ធគ្នាដោយចិត្តឯង[80]។ លោក **ឈូក រីន** ដែលបានចូលរួមក្នុងការជម្លៀសប្រជាជនចេញពីកំពត ពន្យល់ថា៖ *"(...) ព្រោះយើង ដូចថាធ្វើសង្គ្រាមតស៊ូដើម្បីប្រជារាស្ត្រ ហើយចាត់ទុកប្រជារាស្ត្រជាខ្មាំង ដូចគ្មាន។ ខ្ញុំមិនដែលទទួលការណែនាំពីមេណាមួយថាប្រជារាស្ត្រទាំងអស់ហ្នឹងជាខ្មាំងទេ។ គ្រាន់តែខ្លាចក្រែងសត្រូវវាយមក វាគ្រោះថ្នាក់ ឲ្យបងប្អូនចេញតែប៉ុណ្ណឹង"*[81]។

---

[77] Al ROCKOFF ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៩ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/166.1** ទំព័រ ៩ បន្ទាត់ ១៧ ដល់ទំព័រ ១០ បន្ទាត់ ១៤ ប្រហែលម៉ោង [09.32.12]។

[78] Steve HEDER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៩ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/223.1** ទំព័រ ៥១ បន្ទាត់ ២៤ ដល់ទំព័រ ៥២ បន្ទាត់ ១៦ ប្រហែលម៉ោង [13.44.38]។

[79] នី កន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៨ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/76.1** ទំព័រ ៥៨ បន្ទាត់ ១២ ដល់ទំព័រ ៥៩ បន្ទាត់ ៦ ប្រហែលម៉ោង [14.06.06]។

[80] អៀង ផាន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២០ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/193.1** ទំព័រ ៧ បន្ទាត់ ២២ ដល់ទំព័រ ៨ បន្ទាត់ ១០ ប្រហែលម៉ោង [09.25.00]។

[81] ឈូក រីន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៣ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/182.1 ទំព័រ ៤ បន្ទាត់ ៨ ដល់ទំព័រ ៥ បន្ទាត់ ៨ ប្រហែលម៉ោង [09.18.35]។

៤២. ឧទាហរណ៍ នៅឧដុង្គ ដែលត្រូវបានសហព្រះរាជអាជ្ញាលើកឡើងជាច្រើនលើកច្រើនសា គឺជាការផ្ទុះបញ្ជាក់យ៉ាងល្អឥតខ្ចោះពីបញ្ហានេះ៖ មានការប្រយុទ្ធគ្នាអស់រយៈពេលជាងបួនឆ្នាំ រវាងកងទ័ពខ្មែរក្រហម និងកងទ័ព លន់ នល់ ដោយមានការបាត់បង់ទាំងសងខាង។ យោធាដែលបានចូលរួមប្រយុទ្ធ ដូចជា **ឌុច**[82] លោក **រ៉ែចាម គុន**[83] ឬលោក **ឆោម សែ**[84] បានផ្ដល់សក្ខីកម្មថា៖ ក្នុងតំបន់តស៊ូខ្លាំងនេះ ក៏ដូចជានៅក្នុងតំបន់ផ្សេងទៀត មធ្យោបាយរក្សាភាពមានប្រៀប គឺបញ្ជូនប្រជាជនទៅសមរភូមិក្រោយ។ **នួន ជា** បញ្ជាក់ថា ក្នុងពេលសង្គ្រាម គណៈភូមិភាគមាន *"អំណាច"* សម្រេចអំពីឱកាសនៃការជម្លៀសប្រជាជនទៅតំបន់ខ្លះ៖ *"តាមខ្ញុំដឹងខ្លះ ជាគោលការណ៍សង្គ្រាមល្បួប គឺវ៉ៃឆាប់ វ៉ៃរហ័ស ដករហ័ស ប្រមូលសម្ភារៈឲ្យរហ័ស ហើយគេចឲ្យរហ័ស"*[85]។ ដូច្នេះនេះជាយុទ្ធសាស្ត្រយោធា ដែលយើងឃើញមានរៀបរាប់ក្នុងទស្សនាវដ្ដី **ទង់បដិវត្ត** E3/25 ថា *"មានសារៈសំខាន់ណាស់"*[86]។ ចំណុចនេះក៏ត្រូវបានលោក **David CHANDLER** បញ្ជាក់អះអាងផងដែរ។ លោកបានចងក្រងប្រវត្តិនៃវិធីសាស្ត្រសង្គ្រាមក្នុងតំបន់ ហើយបាននិយាយពី "ភាពសមហេតុផលខាងយោធា" ក្នុងដំណើរការ *"វាយយកអំណាច"*[87]។ លោក Steve HEDER ក៏បាននិយាយពីការអនុវត្តនេះផងដែរ[88]។

---

[82] ឌុច ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៥ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/60.1** ទំព័រ ៨៩ បន្ទាត់ ១០ ដល់ទំព័រ ៩០ បន្ទាត់ ៣ ប្រហែលម៉ោង [16.00.04]។

[83] រ៉ែចាម គុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៦ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/97.1** ទំព័រ ១២ បន្ទាត់ ២២ ដល់ទំព័រ ១៣ បន្ទាត់ ៥ ប្រហែលម៉ោង [09.45.03]។

[84] ឆោម សែ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១១ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/159.1** ទំព័រ ៣៨ បន្ទាត់ ១៦-២៣ ប្រហែលម៉ោង [11.23.57]។

[85] នួន ជា ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៤ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១១ ឯកសារ **E1/22.1** ទំព័រ ១៩ បន្ទាត់ ៩ ដល់ទំព័រ ២០ បន្ទាត់ ៤ ប្រហែលម៉ោង [10.50.12]។

[86] ទស្សនាវដ្ដី ទង់បដិវត្ត ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ១៩៧៦ ដល់ខែ មករា ឆ្នាំ ១៩៧៧ ឯកសារ **E3/25** ទំព័រ ៧១ ERN KH 00063040។

[87] David CHANDLER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៩ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/92.1** ទំព័រ ៣៨ បន្ទាត់ ១១ ដល់ទំព័រ ៤១ បន្ទាត់ ៣ ប្រហែលម៉ោង [11.17.00], David CHANDLER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៥ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/96.1** ទំព័រ ៣៦ បន្ទាត់ ១៨ ដល់ទំព័រ ៣៧ បន្ទាត់ ១២ ប្រហែលម៉ោង [11.16.59]។

[88] Steve HEDER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១១ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/222.1** ទំព័រ ២ បន្ទាត់ ៨ ដល់ទំព័រ ៣ បន្ទាត់ ១ ប្រហែលម៉ោង [09.05.15]។

៤៣. ក្រោយពីធ្វើសង្គ្រាម និងរស់នៅក្នុងព្រៃតស៊ូអស់ប្រាំឆ្នាំ វាមិនមែនជារឿងមិនសមហេតុផលនោះទេ ចំពោះខ្មែរក្រហម ក្នុងការគិតថាអាចនឹងមានប្រតិកម្មខ្លាំងក្លាទៅនឹងការវាយកាន់កាប់ទីក្រុងភ្នំពេញរបស់ពួកគេ។ ពួកគេរក្សាការត្រិះរិះពិចារណាតាមបែបទ័ពព្រៃ ហើយការជម្លៀសប្រជាជនចេញពីទីក្រុងដោយមូលហេតុសន្តិសុខ អាចពន្យល់បានតាមរយៈការមិនទុកចិត្តអាមេរិក និងអតីតអ្នករដ្ឋការនៃរបប លន់ នល់ ក៏ដូចជាភាពតានតឹងជាមួយវៀតណាម។ លោក នួន ជា បានបញ្ជាក់អះអាងជាថ្មីម្តងទៀត អំពីការព្រួយបារម្ភទាំងនេះ ក្នុងសេចក្តីថ្លែងការណ៍ ថ្ងៃទី ០៦ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣៖ *"តាមខ្ញុំចាំ មតិរបស់គណៈអចិន្ត្រៃយ៍នៃកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ឬនិយាយឲ្យច្បាស់របស់បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា សម្រេចដូចតទៅនេះ៖ ពេលណារំដោះទីក្រុងភ្នំពេញ តើយើងត្រូវជម្លៀសប្រជាជនចេញពីទីក្រុងភ្នំពេញ ឬទេ? ពីព្រោះ ខទី១ បើកងទ័ពយើងចូលទៅក្នុងទីក្រុងកាន់កាប់ទីក្រុងភ្នំពេញ តើអាមេរិកទម្លាក់គ្រាប់បែបឬទេ? បញ្ហានេះ យើងមិនអាចប៉ាន់ស្មានបានទេ ពីព្រោះអាមេរិកធ្លាប់ទម្លាប់គ្រាប់បែកនៅតាមជនបទមកហើយ ចំនួន ៣០០ ថ្ងៃ ៣០០ យប់ដើម្បីកម្ទេចកម្លាំងតស៊ូស្នេហាជាតិ និងកម្ទេចសេដ្ឋកិច្ចរបស់យើង"*។ លោកលើកឡើងបន្ថែមទៀតនូវភាពភ័យខ្លាចពីការលុកលុយជាប្រចាំរបស់វៀតណាម ពេញមួយរបបខ្មែរក្រហម៖ *"ខទី២ មូលហេតុទី២ ហេតុទី២ បើប្រសិនជាអាមេរិកទម្លាប់គ្រាប់បែកអ៊ីចឹងមែន តើវៀតណាមឈរឱបដៃមើលទេ? គណៈអចិន្ត្រៃយ៍ មានមតិថា វៀតណាមចាំតែឱកាសដើម្បីគេចូល គេធ្វើជាចូលទៅជួយកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ។ ដូច្នេះ ក្នុងឱកាសនោះ វៀតណាមក៏បញ្ជូនកងទ័ព ដោយយកលេសថាទៅជួយកម្ពុជា ក៏ប៉ុន្តែគេទៅគ្រប់គ្រងកម្ពុជា"*[89]។ ហេតុផលសន្តិសុខ មិនមែនជាមូលហេតុតែមួយនោះទេ។ ជាក់ស្តែង មូលហេតុផ្សេងទៀតត្រូវបានលើកឡើងផងដែរ ដើម្បីពន្យល់ហេតុផលពីការជម្លៀស ដូចជាស្ថានភាពសុខភាពនៅទីក្រុងភ្នំពេញ ជាដើម។

ខ.២- ការជម្លៀសដោយមូលហេតុសុខាភិបាល

៤៤. បើតាមលោក **CHANDLER** នៅខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ទីក្រុងភ្នំពេញមានប្រជាជន ២,៥ លាននាក់ បើធៀបនឹងឆ្នាំ ១៩៧១ ដែលមានតែ ៥ សែន នាក់តែប៉ុណ្ណោះ ដោយហេតុថាការទម្លាក់គ្រាប់

[89] នួន ជា ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៦ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/202.1** ទំព័រ ២៨ បន្ទាត់ ២៥ ដល់ទំព័រ ២៩ បន្ទាត់ ១១ ប្រហែលម៉ោង [10.23.16]។

បែកយ៉ាងខ្លាំងក្លារបស់អាមេរិកក្នុងឆ្នាំ ១៩៧៣[90] បានបង្ខំឱ្យជនស៊ីវិលមួយចំនួនរត់ភៀសខ្លួនមកកាន់រដ្ឋធានី។ លោក Michaël **VICKERY** កត់សម្គាល់ដូចតទៅនេះ៖ *"ដើម្បីយល់ពីដំណើរប្រវត្តិសាស្ត្រ យើងគួរកត់សម្គាល់ថា ការជម្លៀសអ្នកទីក្រុងដោយបង្ខំនាខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ មិនមែនជាព្រឹត្តិការណ៍កើតឡើងដំបូងបង្អស់នៅប្រទេសកម្ពុជាទេ។ ក៏ប៉ុន្តែ វាជាព្រឹត្តិការណ៍ទីមួយ ដែលប៉ះពាល់ដល់វណ្ណៈអ្នកមានជីវភាពធូរធារនៅតាមទីក្រុង។ បើតាមការប៉ាន់ស្មាន ប្រជាជននៅទីក្រុងភ្នំពេញ បានកើនឡើងពីប្រមាណ ៦ សែន នាក់ ក្នុងឆ្នាំ ១៩៧០ ដល់ជាង ២ លាន នាក់ ក្នុងឆ្នាំ ១៩៧៥។ ប៉ុន្តែ យ៉ាងហោចណាស់៥០% នៃកំណើន ដែលមានចំនួនច្រើនជាងចំនួនប្រជាជនសរុបនៃក្រុងភ្នំពេញក្នុងឆ្នាំ ១៩៧០ ជាប្រជាកសិករដែលបង្ខំចិត្តចាកចេញពីដីធ្លីរបស់ខ្លួន ដោយសារការទម្លាក់គ្រាប់បែក និងការបាញ់ផ្លោង។ វាជារឿងមិនទំនងដែលគេគិតថា ការរត់ភៀសសឹកនេះជារឿងមិនសូវអាក្រក់ ហើយធម្មតាជាងការជម្លៀសប្រជាជនចេញពីទីក្រុងភ្នំពេញនាឆ្នាំ ១៩៧៥នោះ"*[91]។ លោក **PONCHAUD** ដែលជាសាក្សីបានឃើញបន្ទាល់ទីរបស់ជនភៀសខ្លួនពេញមួយរយៈកាលនោះ បានបញ្ជាក់ថា ពួកគេរត់ភៀសសឹក ដោយខ្លាច *"ដំរីជល់គ្នាងាប់ស្រមោច"* ដូចពាំនោលរបស់សុភាសិតខ្មែរ។ *ពួកគេមិនកាន់ជើងខ្មែរក្រហម ហើយក៏មិនកាន់ជើងរដ្ឋាភិបាលដែរ តែពួកគេខ្លាចសង្គ្រាម។ តាំងពីឆ្នាំ ១៩៧៣ មក មនុស្សជាច្រើនត្រូវរត់ភៀសខ្លួន ដោយសារ អាមេរិកទម្លាក់គ្រាប់បែក"*[92]។

៤៥. អ្នកនៅទីក្រុងភ្នំពេញបានពិពណ៌នាថា ដំណើរមកដល់ដែលណាន់តាន់តាប់របស់ជនភៀសសឹកបានបណ្ដាលឱ្យខ្វះកន្លែងស្នាក់នៅ មានបញ្ហាអនាម័យ និងអតិផរណាតម្លៃស្បៀងអាហារ[93]។ អង្គការមនុស្សធម៌

[90] David CHANDLER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៣ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/94.1** ទំព័រ ៣០ បន្ទាត់ ១៩ ដល់ទំព័រ ៣១ បន្ទាត់ ២២ ប្រហែលម៉ោង [10.56.26]។

[91] Michael VICKERY "កម្ពុជា ឆ្នាំ ១៩៧៥-១៩៨២" ឯកសារ **E3/1757** ទំព័រ ៣-៤ (pdf) ERN KH 00789171-00789172។

[92] François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១០ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/179.1** ទំព័រ ៣ បន្ទាត់ ១០-១៤ ប្រហែលម៉ោង [09-14-14] (កំពុងកែសម្រួលប្រតិចារឹក - សូមមើលប្រតិចារឹកជាភាសាខ្មែរ)។

[93] ឡាយ បូនី ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៤ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/138.1** ទំព័រ ៤១ បន្ទាត់ ៤ ដល់ទំព័រ ៤២ បន្ទាត់ ២១ ប្រហែលម៉ោង [11.29.55], ពេជ ស្រីផល ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៥ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/148.1** ទំព័រ ១០ បន្ទាត់ ១២ ដល់ទំព័រ ១២ បន្ទាត់ ៣ ប្រហែលម៉ោង [09.33.35], ពេជ ស្រីផល ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៥ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/148.1**

មានវត្តមាននៅនឹងកន្លែងផ្ទាល់ បានប្រឈមមុខពេញទំហឹង ទៅនឹងបញ្ហាអាទាម័យទាំងនោះ។ ទាក់ទងនឹងបញ្ហានេះ លោកវេជ្ជបណ្ឌិត MOONEYHAM ប្រធានអង្គការទស្សនៈពិភពលោក (World Vision International) បានសរសេរថា៖ តាំងពីឆ្នាំ ១៩៧១ *"ក្នុងអំឡុងពេលចម្បាំងរាំងជល់ដ៏ស្វិតស្វាញរយៈពេលប៉ុន្មានខែចុងក្រោយនេះ ចំនួនប្រជាជននៅទីក្រុងភ្នំពេញ បានកើនឡើងទ្វេមួយជាពីរ។ ទីក្រុងនេះ ដែលមានប្រជាជនច្រើនរហូតដល់ ៧៥០ ០០០ នាក់ ទៅហើយនោះ អំណឹះតទៅ មានប្រជាជនលើសពីមួយលានកន្លះ។ ប្រជាជនខ្មែរដែលត្រូវកាត់ផ្តាច់ចេញពីជនបទរបស់ខ្លួន ដោយសារសង្គ្រាមដ៏ឃោរឃៅនេះ បានសម្រុកចូលមកទីក្រុងភ្នំពេញយ៉ាងច្រើនសន្ធឹកសន្ធាប់ ដើម្បីស្វែងរកជម្រក ស្បៀងអាហារ ការងារ សាលារៀន និងសេវាសុខាភិបាល។ ជំងឺដង្កាត់ បានរាតត្បាតលើមនុស្សដ៏អស្ចារ្យ និងដ៏ស្រស់សោភាទាំងនេះ។ ជំងឺគ្រុនចាញ់អាសន្នរោគ និងរបេង គ្រាន់តែជាជំងឺបន្តិចបន្តួចប៉ុណ្ណោះ ក្នុងចំណោមជំងឺដែលគំរាមកំហែងជីវិតពួកគេ។ ចំនួនមនុស្សច្រើនហួសពេក កង្វះអាហាររូបត្ថម្ភ និងភាពកខ្វក់ បណ្តាលឱ្យមានអ្នកស្លាប់រាប់រយនាក់ ជារៀងរាល់សប្តាហ៍"*[94]។ អ្នកនិពន្ធជាច្រើន បានកត់សម្គាល់ថា បញ្ហាកង្វះអាហាររូបត្ថម្ភ ការធ្លាក់ចុះនៃរចនាសម្ព័ន្ធសុខាភិបាល កង្វះថ្នាំសង្កូវ កើតមានតាំងពីមុនឆ្នាំ ១៩៧៥ ម្ល៉េះ។ នៅក្នុងសៀវភៅមានចំណងជើងថា *"ប្រវត្តិសេដ្ឋកិច្ចប្រទេសកម្ពុជានាសតវត្សរ៍ទី ២០"* លោកស្រី Margaret **SCOLOMB** រំឭកថា ទុរភិក្សជាទូទៅដែលគេផ្សារភ្ជាប់ទៅនឹងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ជារឿយៗ នាំឱ្យគេភ្លេចអ្នកដែលស្លាប់ដោយអត់អាហារ នៅក្នុងជំរំជនភៀសខ្លួននៃទីក្រុងភ្នំពេញ ដោយសារកង្វះអាហាររូបត្ថម្ភ ជាពិសេសចំពោះកុមារ[95]។ ក្រោយមកទៀត លោក

ទំព័រ ៥៨ បន្ទាត់ ១២-១៧ ប្រហែលម៉ោង [13.38.38], មាស សារ៉ាន់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២២ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/145.1** ទំព័រ ៤២ បន្ទាត់ ៥-២២ ប្រហែលម៉ោង [11.48.40] និងទំព័រ ៤៤ បន្ទាត់ ៦-១២ ប្រហែលម៉ោង [11.54.39], ទឹង សុខា ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៤ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/147.1** ទំព័រ ៧៥ បន្ទាត់ ១៧ ដល់ទំព័រ ៧៦ បន្ទាត់ ២០ ប្រហែលម៉ោង [15.24.27], Al ROCKOFF ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៩ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/166.1** ទំព័រ ៨ បន្ទាត់ ១៧-២៤ ប្រហែលម៉ោង [09.28.32], Sydney SCHANBERG ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៥ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/201.1** ទំព័រ ១៣ បន្ទាត់ ២២ ដល់ទំព័រ ១៤ បន្ទាត់ ១៣ ប្រហែលម៉ោង [09.18.13]។

[94] លិខិតរបស់បណ្ឌិត Stanley MOONEYHAM ប្រធានអង្គការទស្សនៈពិភពលោកអន្តរជាតិ ចុះថ្ងៃទី ០៣ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ១៩៧១ ឯកសារ **E3/4188** ទំព័រ ១-២ ERN KH 00856491-00856492។

[95] Margaret SLOCOMB, « An Economic History of Cambodia in the Twentieth Century » ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ **E3/4535** ទំព័រ ១៤៦ ERN EN 00685845។

William SHAWCROSS បានរំឭកថា បញ្ហានាំចូលថ្នាំសង្កូវ បានចាប់ផ្តើមចោទឡើងតាំងពីឆ្នាំ ១៩៧០ ម្ល៉េះ[96]។

៤៦. សាក្សីខ្លះរៀបរាប់ថា ជំរំជនភៀសខ្លួនមានមនុស្សច្រើនលើសចំណុះ និងមានសភាពស្មោកគ្រោក។ អ្នកនិពន្ធម្នាក់សរសេរថា៖ *"ជនភៀសខ្លួននៅតាមជំរំស្នាក់នៅ "ខំប្រឹងត្រដររស់" ក្នុងលក្ខខណ្ឌអមនុស្សធម៌ អស់សង្ឃឹម ជាពិសេស នៅកាំបូឌីយ៉ាណា ដែលជាកាស៊ីណូស្ទឹមស្តែមានច្រើនជាន់។ ដោយមិនអាចរកជម្រកឱ្យបានប្រសើរជាងហ្នឹង ជនភៀសខ្លួនបានចាប់យកជាន់ទីមួយ និងជាន់ទីពីរសម្រាប់ស្នាក់នៅ។ ភាពកខ្វក់ ចំនួនមនុស្សច្រើនហួសពេក សភាពស្មោកគ្រោក វត្តមានសត្វជ្រូកដែលដើរឈ្ពុសចុះឡើងក្នុងចំណោមជនភៀសខ្លួនជាដើម បង្កឱ្យមានក្លិនអសោចម៉្យាង ដែលធ្វើឱ្យគេគិតទៅដល់កន្លែងដាក់សត្វធាតុនៅក្រុងឈីកាហ្គោ"*[97]។ *លោក* Al ROCKOFF *ដែលបានថតរូបជំរំនេះ បានថ្លែងប្រាប់ផងដែរថា ៖ "ជំរំជនភៀសខ្លួនមិនប្រក្រតីមួយនេះ គឺស្ថិតនៅក្នុងបរិវេណសណ្ឋាគារកាំបូឌីយ៉ាណាតែម្តង។ វចនាសម្ព័ន្ធរបស់សណ្ឋាគារបានសាងសង់រួចរាល់ហើយ លើកលែងតែបន្ទប់ចេញ។ អញ្ចឹង មានជនភៀសខ្លួនពី ២១ ០០០ ទៅ ២៣ ០០០ នាក់ រស់នៅក្នុងសណ្ឋាគារនេះ។ អាងហែលទឹកដែលយើងប្រើប្រាស់សព្វថ្ងៃ កាលនោះ វាគ្រាន់តែជារណ្តៅអសោចដ៏សម្បើមមួយ។ ខ្ញុំបានថតរូបមួយសន្លឹក។ វាគួរខ្ពើមរអើលណាស់!។ មានដំណាំពោតផងដែរ នៅទីនោះ។ គេព្យាយាមដាំពោត ហើយអង្គការទស្សនៈពិភពលោកផ្តល់អាហារឱ្យពួកគេ ប៉ុន្តែវាជាជំរំដែលមានមនុស្សជាងពីរម៉ឺននាក់រស់នៅក្នុងស្ថានភាពវេទនាបំផុត"*[98]។ លោក Al ROCKOFF បានបន្តថា ដោយសារខ្វះស្បៀងអាហារនៅតាមជំរំ ជនភៀសខ្លួនជាច្រើនបានរស់

---

[96] William SHAWCROSS "សកម្មភាពរបស់ Nixon និង Kissinger និងការបំផ្លិចបំផ្លាញប្រទេសកម្ពុជា" ឆ្នាំ ១៩៨៦ ឯកសារ **E3/88** ទំព័រ ២២៤-២២៥ ERN EN 00429911-00429912។

[97] Donald E. WARNER "ប្រទេសកម្ពុជា៖ ប្រជាជនស្លូតត្រង់ ត្រូវធ្លាក់ក្នុងភ្លើងសង្គ្រាម" ឯកសារ **E3/4187** ទំព័រ ១-៣ ERN KH 00774443-00774445។

[98] Al ROCKOFF ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៨ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/165.1** ទំព័រ ៨២ បន្ទាត់ ៨-១៩ ប្រហែលម៉ោង [15.56.56]។

នៅតាមផ្លូវ។ លោកបានកត់សម្គាល់ផងដែរថា ជនភៀសខ្លួនជាច្រើនបែបទំឱ្យតែចប់សង្គ្រាមនឹងអាលបានវិលត្រឡប់ទៅភូមិកំណើតវិញ[99]។

៤៧. ការបន្តរក្សាទុកប្រជាជននៅទីក្រុងភ្នំពេញក្នុងស្ថានភាពនេះ មិនអាចគ្រប់គ្រងបានទេ។ រហូតដល់ថ្ងៃទី ១៧ ខែ មេសា ទីក្រុងនេះ បានបន្តរស់រាន ដោយសារជំនួយតក់ៗរបស់អាមេរិកផ្តល់ទៅឱ្យ របប លន់ នល់ ដែលជាសម្ព័ន្ធមិត្តរបស់ខ្លួន។ នៅក្នុងអត្ថបទកាសែតរបស់លោកចុះផ្សាយនៅសម័យនោះ Sydney **SCHANBERG** បាននិយាយអំពីជំនួយយោធា និងជំនួយមនុស្សធម៌របស់សហរដ្ឋអាមេរិក។ នៅក្នុងសវនាការ លោកបានបញ្ជាក់ថា នៅក្នុងអំឡុងពេលសង្គ្រាម ៥ ឆ្នាំ ក្រុងវ៉ាស៊ីនតោន បានផ្តល់ជំនួយ *"២០០០ លាន ដុល្លារ ដល់ប្រទេសកម្ពុជា ជាពិសេសសម្រាប់ជំនួយយោធា ហើយតិចតួចណាស់សម្រាប់គម្រោងមនុស្សធម៌ ដើម្បីជួយជនភៀសខ្លួន"*[100]។ លោកបន្តលើកឡើងថា ចាប់ពីខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៩៧៥ មកទេ ទើបយន្តហោះអាមេរិចចាប់ផ្តើមទម្លាក់ស្បៀងអាហារដល់ប្រជាជននៅក្នុងក្រុង ហើយដែលពីមុនមក អាទិភាពគឺអាវុធ និងស្បៀងអាហារសម្រាប់កងទ័ពរបស់ លន់ នល់ តែប៉ុណ្ណោះ[101]។

៤៨. ជ័យជម្នះនាថ្ងៃទី ១៧ ខែ មេសា បានធ្វើឱ្យស្ថានការណ៍ផ្លាស់ប្តូរ។ **នួន ជា** បានពន្យល់អំពីការសង្កេតរបស់មេដឹកខ្មែរក្រហមកាលពីសម័យនោះ៖ *"ខទី២ បើប្រជាជននៅទីក្រុងភ្នំពេញ តើមធ្យោបាយដឹកជញ្ជូនស្បៀងយកទៅចែកចាយជូនប្រជាជនយ៉ាងម៉េច? យើងពេលនោះតាមក្តាប់បាន គឺថាក្នុងទីក្រុងភ្នំពេញ ១) គ្មានប្រេង។ ២) មធ្យោបាយដឹកជញ្ជូន ឡានខ្វះខាត។ ដូច្នោះ បើយើងទុកឱ្យប្រជាជននៅទីក្រុងភ្នំពេញយ៉ាងនេះ គឺមុខជាមានការវេទនា អត់ស្បៀង អត់អាហារ។ ហើយទោះបីជាផ្តល់បានខ្លះក៏ដោយ ស្បៀងអាហារនេះធ្លាក់លើដៃអ្នកណា? មិនមែនលើដៃប្រជា*

---

[99] Al ROCKOFF ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៨ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/165.1** ទំព័រ ៦០ បន្ទាត់ ២៤ ដល់ទំព័រ ៦១ បន្ទាត់ ១ ប្រហែលម៉ោង [14.16.00], Al ROCKOFF ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៩ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/166.1** ទំព័រ ៨ បន្ទាត់ ១៩ ដល់ទំព័រ ៩ បន្ទាត់ ១៧ ប្រហែលម៉ោង [09.28.32]។

[100] Sydney SCHANBERG ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៧ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/203.1** ទំព័រ ៤៣ បន្ទាត់ ២៤ ដល់ទំព័រ ៤៤ បន្ទាត់ ៦ ប្រហែលម៉ោង [11.28.01]។

[101] Sydney SCHANBERG ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៧ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/203.1** ទំព័រ ៤៤ បន្ទាត់ ១១-២៣ ប្រហែលម៉ោង [11.31.55], Margaret SLOCOMB, « An Economic History of Cambodia in the Twentieth Century » ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ **E3/4535** ទំព័រ ១៥៤ ERN EN 00685853។

ពលករ អ្នកក្រីក្រលំបាកតោកយ៉ាកទេ ធ្លាក់លើដៃអ្នកដែលគេមានលុយទិញណ៎ះ គេទិញដើម្បីគេមានគ្រប់គ្រាន់បរិភោគ។ ឯអ្នកដែលក្រគ្មាន គឺគ្មានអត់ដូចដើម។ នេះជាហេតុផលទី២ គឺបញ្ហាមធ្យោបាយដឹកជញ្ជូន ខ្ញុំសូមជម្រាប”[102]។ ជាទូទៅ បញ្ហាស្បៀងអាហារនៅភ្នំពេញ ក៏ដូចនឹងបញ្ហាស្បៀងនៅក្នុងទូទាំងប្រទេសដែរ មានទំនាក់ទំនងជាមួយនឹងមូលហេតុសេដ្ឋកិច្ច ដែលនាំឱ្យមានការជម្លៀស។

ខ-៣. ការជម្លៀសដោយមូលហេតុសេដ្ឋកិច្ច

៤៩. សង្គ្រាមប្រាំឆ្នាំ បានបន្សល់ទុកនូវវិនាសកម្មមហាធំធេង សម្រាប់ប្រទេសកសិកម្មមួយនេះ។ ប្រាកដណាស់ ភាពហិនហោចនានា មិនត្រឹមតែបណ្ដាលមកពីការទម្លាក់គ្រាប់បែកពី ខែ មករា ដល់ ខែ សីហា ឆ្នាំ ១៩៧៣ ប៉ុណ្ណោះទេ ប៉ុន្តែក៏បណ្ដាលផងដែរមកពីការទម្លាក់គ្រាប់បែកគឺមីមុនរយៈពេលនេះ និងការទម្លាក់គ្រាប់បែកលើផ្លូវលំហូជីមិញ។ ទាក់ទងនឹងបញ្ហានេះ អ្នកនិពន្ធ Anne Yvonne **GUILLOU** បានលើកឡើងថា ៖ *“ជាច្រើនឆ្នាំកន្លងមកហើយ យន្តហោះអាមេរិក បានបង្កើនការទម្លាក់គ្រាប់បែកលើព្រំដែនខាងកើតនៃប្រទេសកម្ពុជា ហើយដោយទំនងជាគ្មានការយល់ព្រមពីរដ្ឋាភិបាលខ្មែរទេ។ អាមេរិកមានបេសកកម្មកម្ទេចទីបញ្ជាការវៀតកុង ដែលសង្ស័យថាជាមូលដ្ឋានប្រតិបត្តិការរបស់វៀតកុងនៅវៀតណាមខាងត្បូង។ ការទម្លាក់គ្រាប់បែក ដែលផ្ដាច់ផ្ដិលអាយុជីវិតជនស៊ីវិលទាំងនេះ បានត្រឹមតែរុញច្រានទ័ពព្រៃរបស់វៀតកុងឱ្យរុលចូលកាន់តែជ្រៅទៅក្នុងទឹកដីកម្ពុជាតែប៉ុណ្ណោះ ដែលនេះជាការបង្កក្ដីព្រួយបារម្ភដល់រដ្ឋការក្រុងភ្នំពេញ”*[103]។ Sydney **SCHANBERG** បាននិយាយអំពីការទម្លាក់គ្រាប់បែក និងដំណើរវិវត្តន៍នៃការទម្លាក់ទាំងនេះ នៅក្នុងអត្ថបទសារពត៌មានរបស់លោក។ កាលពីដំបូង ការទម្លាក់គ្រាប់បែកតាមយន្តហោះ ដែលពីដំបូងធ្វើឡើងដោយសម្ងាត់ និងបន្ទាប់មកដោយមានការអនុញ្ញាត្តិពីសម្ដេចសីហនុ គឺជាផ្នែកមួយនៃយុទ្ធសាស្ត្រអាមេរិក ដើម្បីកាត់ផ្ដាច់ផ្លូវសត្រូវវៀតណាមរបស់ខ្លួន។

---

[102] នួន ជា ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៦ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/202.1** ទំព័រ ៣០ បន្ទាត់ ៩-១៩ ប្រហែលម៉ោង [10.27.56]។

[103] Anne Yvonne GUILLOU, « Les médecins au Cambodge entre élite sociale traditionnelle et groupe professionnel moderne sous influence étrangère » ចុះថ្ងៃទី ០២ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០០១ ឯកសារ **E3/1797** ទំព័រ ១៨០ ERN FR 00080019។

ក្រោយរដ្ឋប្រហាររបស់ លន់ នល់ ទៅតាមបំណងរបស់ខ្លួន អាមេរិកក៏មានលទ្ធភាពឈ្លានពានចូលទឹកដីខ្មែរ[104]។ Sydney **SCHANBERG** បានរំឭកថា៖ *"គេបានទម្លាក់គ្រាប់បែកលើប្រទេសកម្ពុជាច្រើនជាងលើប្រទេសអាល្លឺម៉ង់ កាលពីសង្គ្រាមលោកទី២ទៅទៀត"*[105]។ អ្វីដែលលោកបានលើកឡើង ស៊ីគ្នាទៅនឹងការវាយតម្លៃរបស់លោក SHORT ដែលមានប្រសាសន៍ថា៖ *"ក្នុងអំឡុងសង្គ្រាមវៀតណាម សហរដ្ឋអាមេរិក បានទម្លាក់គ្រាប់បែកលើឥណ្ឌូចិន បីដងច្រើនជាងបរិមាណគ្រាប់បែកសរុប ដែលបានទម្លាក់កាលពីសង្គ្រាមលោកលើកទី២។ <u>បរិមាណគ្រាប់បែកទម្លាក់លើប្រទេសកម្ពុជា មានបីដងច្រើនជាងការទម្លាក់លើប្រទេសជប៉ុន ដោយរួមបញ្ចូលទាំងគ្រាប់បែកបរមណូផង</u>"*[106]។

៥០. លោក **PONCHAUD** បាននិយាយលម្អិតអំពីការទម្លាក់គ្រាប់បែកយ៉ាងសន្ធឹកសន្ធាប់ និងអំពីផលវិបាកធ្ងន់ធ្ងររបស់វាលើស្ថានភាពកសិកម្ម និងលើប្រជាជន៖ *"(...) មានការទម្លាក់គ្រាប់បែក តាំងពីឆ្នាំ ៦៨ ឆ្នាំ ៦៩ ជាពិសេសឆ្នាំ ៧០ លើផ្លូវលំហូជីមិញ ដែលតភ្ជាប់ទៅដល់ផ្នែកខាងជើងនៃប្រទេសកម្ពុជា ដូចជាខេត្តមណ្ឌលគិរី រតនគិរី មេមត់។ ហើយត្រង់ចំណុចនេះ គឺថាមិនមែនគ្រាប់បែក ២៣៩ ០០០ តោន ទេ គឺថាប្រហែលជាមួយលានតោន ឬច្រើនជាងនេះ ដែលបានត្រូវបានគេទម្លាក់លើផ្នែកខាងកើតនៃប្រទេសកម្ពុជា ហើយចម្ការទាំងឡាយត្រូវបានបំផ្លាញ ដែលបន្សល់ទុកស្លាកស្នាមរហូតមកដល់សព្វថ្ងៃ ដោយសារតែពួកឃាតករអាមេរិក។ ជាក់ស្តែង នៅកន្លែងខ្ញុំនៅមានទារកខ្លះកើតមកគ្មានដៃ គ្មានជើងតែម្តង។ នេះគឺជាផលវិបាកដោយផ្ទាល់នៃគ្រាប់បែកគីមីទៅលើចម្ការនៅមេមត់ ជាពិសេសនៅចំការកៅស៊ូមេមត់ និងជប់។ ចម្ការនៅជប់ ត្រូវបានបំផ្លាញមួយភាគធំ ដោយសារតំបន់អស់នោះជាផលប្រយោជន៍របស់បារាំង។ អ៊ីចឹង យន្តហោះវៀតណាមខាងត្បូង ទម្លាក់កម្ទេចរោងចក្រទាំងអស់ នៅទីនោះ។ ខ្ញុំមិនដឹងថានៅជប់នោះ មានទម្លាក់ជាតិគីមីដែរឬក៏អត់ទេ ក៏ប៉ុន្តែនេះជាផ្នែកទីមួយនៃការទម្លាក់គ្រាប់បែកអាមេរិកាំង ដែលបង្កមហន្តរាយលើ*

---

[104] Sydney SCHANBERG ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៧ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/203.1** ទំព័រ ២៨ បន្ទាត់ ៦-១១, ទំព័រ ២៨ បន្ទាត់ ២៤ ដល់ទំព័រ ២៩ បន្ទាត់ ១៥ ប្រហែលម៉ោង [10.24.47]។

[105] Sydney SCHANBERG ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៧ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/203.1** ទំព័រ ៣៦ បន្ទាត់ ៥-៧ ប្រហែលម៉ោង [10.52.44]។

[106] Philip SHORT "ប៉ុល ពត ប្រវត្តិនៃសុបិនអាក្រក់មួយ" ឆ្នាំ ២០០៤ ឯកសារ **E3/9** ទំព័រ ២៧៩ ERN FR 00639734 (អ្នកនិពន្ធគូសបន្ទាត់ពីក្រោម)។

តំបន់នោះទាំងអស់តែម្តង ក៏ដូចជាបង្កមហន្តរាយដល់សេដ្ឋកិច្ចខ្មែរទាំងមូលតែម្តង"[107]។ លោក **PONCHAUD** បានពន្យល់ថា ការទម្លាក់គ្រាប់បែក បេ-៥២ បានបញ្ចប់ជាមួយនឹងការផ្តាច់ផ្តិល ដង្ហើមសេដ្ឋកិច្ចកម្ពុជាដែលកំពុងមានដង្ហើមចង្រិតទៅហើយនោះ៖ *"អ៊ីចឹង នៅឆ្នាំ ៧៣ ទៀត មានទម្លាក់គ្រាប់បែកទៀត។ ប្រទេសកម្ពុជា លែងមានសេដ្ឋកិច្ចរបស់ខ្លួនហើយ។ សូមកុំគិតថាសេដ្ឋកិច្ចកម្ពុជានៅមានជីវិតនោះ នៅចន្លោះឆ្នាំ ៧០ និង ៧៥។ អ៊ីចឹង អ្វីៗត្រូវបានបំផ្លាញខ្ទេចខ្ទាំដោយការទម្លាក់គ្រាប់បែក។ ទោះជានៅឆ្នាំ ៧០ ក៏ដោយ មិនមាននរណាម្នាក់ ដាំដុះអ្វីទាំងអស់។ រដ្ឋការរបស់ លន់ នល់ ឬ ពួកវៀតណាមខាងត្បូង ឬ ពួកខ្មែរក្រហម ជាអ្នកគ្រប់គ្រងអំណាច នៅតាមជនបទ។ អញ្ចឹងយើងអាចនិយាយបានថា កម្ពុជាមិនមានសេដ្ឋកិច្ចរបស់ខ្លួនទេ។ គេរស់ទាំងត្រដរ។ ដូចនេះ ការទម្លាក់គ្រាប់បែកនៅឆ្នាំ ៧៣ បានបង្ហើយទាំងស្រុងនូវជីវិតសេដ្ឋកិច្ចកំពុងត្រដរខ្យល់នោះ។ នេះជាមហន្តរាយមួយ។ អ៊ីចឹងហើយ បានជាប្រជាជនបានមកដល់ទីក្រុងភ្នំពេញដោយគ្មានអ្វីទាំងអស់ និងដោយគ្មានលទ្ធភាពទទួលជំនួយអ្វីពីស្រុកស្រែឡើយ"*[108]។ ផលវិបាកនៃសង្គ្រាមលើដីគោក ដោយមានការលួចប្លន់ទិន្នផល គោក្របី និងការដុតបំផ្លាញផ្សេងៗ ក៏ត្រូវយកមកគិតពិចារណាផងដែរ[109]។ ទាំងអស់នេះ គឺជាស្ថានភាពប្រទេសកម្ពុជា នាខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ដែលត្រូវបានពិពណ៌នាដោយសាក្សីរូបនេះ ដែលជាអ្នកបានឃើញហេតុការណ៍ដោយផ្ទាល់ភ្នែក និងបានរស់នៅជាច្រើនឆ្នាំជាមួយប្រជាកសិករ និងជនភៀសខ្លួន។

៥១. ទោះបីជាចង់បដិសេធការលើកឡើងរបស់មេដឹកនាំខ្មែរក្រហមយ៉ាងណាក៏ដោយ ក៏យើងមិនអាចបដិសេធតថភាពនៃស្ថានភាពទីក្រុងភ្នំពេញនៅសម័យនោះ និងស្ថានភាពប្រទេសកម្ពុជាទាំងមូលបានដែរ។ លោក William **SHAWCROSS** ដែលលោកខៀវសំផន[110] បានស្រង់ពាក្យសម្តីបានសរសេរក្នុងសៀវភៅរបស់លោក *"សកម្មភាពរបស់ Nixon និង Kissinger និងការបំផ្លិចបំផ្លាញ*

[107] François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១១ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/180.1** ទំព័រ ១៧ បន្ទាត់ ១៦ ដល់ទំព័រ ១៨ បន្ទាត់ ២០ ប្រហែលម៉ោង [09.52.27]។

[108] François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១១ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/180.1** ទំព័រ ១៩ បន្ទាត់ ១៧ ដល់ទំព័រ ២០ បន្ទាត់ ១២ ប្រហែលម៉ោង [10.00.10]។

[109] ទស្សនាវដ្តី យុវជន-យុវនារីបដិវត្ត ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ **E3/750** ទំព័រ ១-៣ ERN KH 00063603-00063604។

[110] ខៀវ សំផន "ពិចារណាអំពី ប្រវត្តិសាស្ត្រកម្ពុជា ពីដើមរហូតដល់សម័យកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ" ឯកសារ **E3/3855** ទំព័រ ២២៧-២២៩ ERN KH 00380461-00380463។

ប្រទេសកម្ពុជា" (“*Sideshow : Kissinger, Nixon and the destruction of Cambodia*” [111]) ថា៖ *“នៅខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ រដ្ឋាភិបាលមួយណាក៏ដោយ ក៏ត្រូវតែប្រឈមមុខនឹងវិបត្តិស្បៀង អាហារ និងកសិកម្ម ដែលស្ទើរតែមិនអាចឆ្លងរួចនោះដែរ”*។ របាយការណ៍មួយអំពីជំនួយបរទេស សរសេរថា៖ “*បើគេនិយាយពីប្រទេសមួយ ដែលត្រូវលត់ដាវធ្វើផាលនង្គ័ល ដើម្បីឱ្យរួចផុតពីភាព អត់ឃ្លាន ប្រទេសនោះ គឺជាប្រទេសកម្ពុជានេះឯង”*។ នៅខាងមុខទៀត របាយការណ៍ដដែលលើក ឡើងថា*“សម្រាប់ឆ្នាំនេះ ចំនួនពាក់កណ្តាលនៃប្រជាជន នឹងត្រូវបង្ខំឱ្យធ្វើការងារដូចទាសករ ជា មួយរបបអាហារស្តួចស្តើង* [112]*”*។ នៅក្នុងសៀវភៅរបស់លោក William SHAWCROSS បាន គូសបញ្ជាក់បន្តថា របាយការណ៍របស់អង្គការអាមេរិក (USAID) បានចង្អុលបង្ហាញអំពីតម្រូវ ការអង្ករដ៏សម្បើម ដោយកត់សម្គាល់ថា ក្នុងរយៈពេលប្រាំឆ្នាំ កម្ពុជាបានធ្លាក់ឋានៈពីប្រទេសនាំ ស្រូវចេញ មកជាប្រទេសនាំស្រូវចូលក្នុងកម្រិតខ្ពស់ រហូតឈានចូលដល់គ្រោះទុរ្ភិក្ស នាខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥៖ សត្វពាហនៈប្រើសម្រាប់អូសទាញចំនួន ៧៥ % ត្រូវបានបំផ្លាញដោយសង្គ្រាម ហើយការបង្កបង្កើនផលកសិកម្ម នឹងត្រូវធ្វើដោយកម្លាំងមនុស្ស ដែលមិនមានអាហារគ្រប់ គ្រាន់[113]។ William SHAWCROSS បានរំឭកនៅទីបញ្ចប់ថា តម្រូវការបន្ទាន់របស់ប្រជាជន គឺស្បៀងអាហារ៖ ដីដាំស្រូវចំនួន ៨០% ត្រូវបានបោះបង់ចោល។ លោកបានលើកឡើងពីតួលេខរបស់រដ្ឋាភិបាលសម័យនោះ។ នៅក្នុងឆ្នាំ ១៩៧៤ ផលិតផលស្រូវ មានចំនួន ៦៥៥ ០០០ តោន រីឯក្នុងឆ្នាំមុនសង្គ្រាម មានចំនួន ៣,៦ លានតោន[114]។ ទាក់ទងនឹង ជំនួយមនុស្សធម៌ William SHAWCROSS បានរំឭកថា ជំនួយជាអង្ករបស់អាមេរិកមិន

---

[111] William SHAWCROSS “សកម្មភាពរបស់ Nixon និង Kissinger និងការបំផ្លិចបំផ្លាញប្រទេសកម្ពុជា” ឯកសារ **E3/88**។

[112] William SHAWCROSS “សកម្មភាពរបស់ Nixon និង Kissinger និងការបំផ្លិចបំផ្លាញប្រទេសកម្ពុជា” ឯកសារ **E3/88** ទំព័រ ៣៧៤-៣៧៥ ERN EN 00430077-00430078។

[113] William SHAWCROSS “សកម្មភាពរបស់ Nixon និង Kissinger និងការបំផ្លិចបំផ្លាញប្រទេសកម្ពុជា” ឯកសារ **E3/88** ទំព័រ ៣៧៤ ERN EN 00430077។

[114] William SHAWCROSS “សកម្មភាពរបស់ Nixon និង Kissinger និងការបំផ្លិចបំផ្លាញប្រទេសកម្ពុជា” ឯកសារ **E3/88** ទំព័រ ៣១៧ ERN EN 00430020។

មែនអត់សំណាងទេ ហើយថាអតិផរណាកើនឡើងយ៉ាងគំហុក[115]។ លោកស្រី Margaret SLOCOMB[116] ក៏បានបញ្ជាក់អំពីរឿងនេះផងដែរ។

៥២. William SHAWCROSS បានសង្ខេបស្ថានភាពយ៉ាងច្បាស់ថា ៖ *"ពួកកុម្មុយនីស្ត ខ្វះមធ្យោបាយចាំបាច់សម្រាប់ដឹកជញ្ជូនស្បៀងអាហារទៅផ្គត់ផ្គង់ទីក្រុងនានា ជាពិសេស ទៅកាន់ក្រុងភ្នំពេញ។ រដ្ឋាភិបាលអាមេរិកផ្ទាល់ ក៏បានទទួលស្គាល់ជាផ្លូវការថា គេមិនមានមធ្យោបាយណាមួយ ដើម្បីអាចចិញ្ចឹមប្រជាជននៅទីក្រុងបានដោយគ្មានជំនួយ ជាពិសេស ដោយគ្មានការទម្លាក់តាមយន្តហោះនោះទេ។ តាមស្ថានភាពជាក់ស្តែង ជំនួយតាមរបៀបនេះ អាចធ្វើទៅបានតែតាមរយៈសហរដ្ឋអាមេរិក ឬអង្គការសហប្រជាជាតិ ឬក៏អាចថាតាមរយៈអង្គការសង្គ្រោះឯករាជ្យប៉ុណ្ណោះ។ សម្រាប់ខ្មែរកុម្មុយនីស្ត ជំនួយនីមួយៗ សុទ្ធតែជាបញ្ហានយោបាយយ៉ាងច្បាស់ក្រឡែត។ រាល់ជំនួយអាមេរិច ត្រូវបានទាត់ចោលទាំងស្រុង។ នៅមហាសន្និបាតរបស់ខ្លួន អង្គការសហប្រជាជាតិ បានបដិសេធពីរលើក មិនប្រគល់អាសនៈកម្ពុជាឱ្យរណសិរ្សរួបរួមជាតិកម្ពុជា ហើយរក្សាទុកអាសនៈដដែលសម្រាប់រដ្ឋការ លន់ នល់ ខណៈអង្គការជំនួយអន្តរជាតិ បាននឹងកំពុងធ្វើការងាររបស់ខ្លួន ដើម្បីជួយដល់សត្រូវរបស់ខ្មែរក្រហម ដែលបានរត់ចេញពីការគ្រប់គ្រងរបស់ខ្មែរក្រហម។ ក្នុងករណីជនរងគ្រោះចង់ស្វែងរកជំនួយផ្សេងក្រៅពីស្ថាប័នទាំងបីនេះ គឺគេគ្មានមធ្យោបាយអ្វីផ្សេងក្រៅពីនាំពួកគេទៅកាន់កន្លែងណាមួយ ដែលអាចមានចំណីអាហារបរិភោគ"*[117]។

៥៣. ក្នុងលក្ខខណ្ឌនេះ វាគួរឱ្យងឿងសចិត្តណាស់ ដែលចៅក្រមស៊ើបសួរអាចហ៊ានសរសេរនៅក្នុងដីកាដំណោះស្រាយរបស់ខ្លួនថា ស្ថានភាពខ្វះស្បៀងអាហារ បណ្ដាលមកពី *"ការដាក់លក្ខខណ្ឌលើខ្លួនឯង"*[118] ដោយសារពួកគេសង្ឃឹមថា ជំនួយអន្តរជាតិ ប្រហែលជានឹងអាចកែកុនស្ថានការណ៍បាន។

---

[115] William SHAWCROSS "សកម្មភាពរបស់ Nixon និង Kissinger និងការបំផ្លិចបំផ្លាញប្រទេសកម្ពុជា" ឯកសារ **E3/88** ទំព័រ ៣១៨ ERN EN 00430021។

[116] Margaret SLOCOMB, « An Economic History of Cambodia in the Twentieth Century » ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ **E3/4535** ទំព័រ ១៤៤ ERN EN 00685843។

[117] William SHAWCROSS "សកម្មភាពរបស់ Nixon និង Kissinger និងការបំផ្លិចបំផ្លាញប្រទេសកម្ពុជា" ឯកសារ **E3/88** ទំព័រ ៣៧០-៣៧១ ERN EN 00430073-00430074។

[118] ដីកាដំណោះស្រាយ ចុះថ្ងៃទី ១៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ **D427** កថាខណ្ឌ ១៤៥៨។

ក្នុងបរិបទនេះ តើយើងស្ដីបន្ទោសខ្មែរក្រហមពីបទមិនបានពឹងពាក់សហគមន៍អន្តរជាតិ និង ជាពិសេសសហរដ្ឋអាមេរិក ដែលបានចូលរួមបំផ្លាញសេដ្ឋកិច្ចប្រទេសកម្ពុជាទាំងស្រុងបែបនេះ យ៉ាងម៉េចកើត? សុន្ទរកថារបស់អ្នកនាំពាក្យរាជរដ្ឋាភិបាលរួបរួមជាតិកម្ពុជា ថ្លែងកាលពីថ្ងៃទី ០៩ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ១៩៧៥ បានថ្កោលទោសចំពោះការដាក់សម្ពាធនយោបាយ និងចំពោះការទម្លាក់គ្រាប់បែករបស់អាមេរិកអស់រយៈពេលជាច្រើនឆ្នាំ។ លោកបានលើកជាឧទាហរណ៍ថា គេមិនអាចបំភ្លេចសង្គ្រាមមហាបំផ្លិចបំផ្លាញមួយនេះបានភ្លាមៗនោះទេ[119]។ នៅពេលនិយាយអំពីពាណិជ្ជកម្ម គេនឹងមើលឃើញថា ជំនួយមនុស្សធម៌មកពីប្រទេសជាមិត្ត ត្រូវបានគេទទួលយក នាពេលក្រោយមក។ នៅខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ការស្ដារសេដ្ឋកិច្ចឡើងវិញ ក្នុងនោះមានវិស័យកសិកម្មជាដើម តែងតែជាអាទិភាពចម្បងបំផុតរបស់ខ្មែរក្រហម។ ចំពោះខ្មែរក្រហម ការស្ដារសេដ្ឋកិច្ចជាតិឡើងវិញអាចធ្វើទៅបាន តែតាមរយៈការជម្លៀសប្រជាជនទាំងអស់ទៅកន្លែងតែមួយគត់ដែលអាចមានអាហារជាមូលដ្ឋាន ពោលគឺទៅកាន់តំបន់ជនបទនោះឯង។

គ- អ្នកទទួលបន្ទុកជម្លៀស

៥៤. សក្ខីកម្មទាំងអស់បញ្ជាក់ថា យោធាជាអ្នកដឹកនាំការជម្លៀស។ **នួន ជា** ពន្យល់ថា៖ *"ការជម្លៀសស្ថិតក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់កងកម្លាំងប្រដាប់អាវុធ"* និងថាសម្រាប់ *"ការជម្លៀសទីក្រុងភ្នំពេញមានគណៈកម្មាធិការយោធាមួយទទួលបន្ទុក*[120]*"*

៥៥. ប្រជាជនជម្លៀសចេញពីភ្នំពេញ បានផ្ដល់សក្ខីកម្មខុសៗគ្នាអំពីដំណើរចាកចេញរបស់ខ្លួន ទៅតាមសំណូមពររបស់យោធាដែលមានអកប្បកិរិយាខុសៗគ្នា ទៅតាមសង្កាត់នីមួយៗ។ អ្នកណាក៏ទទួលស្គាល់ដែរថា ប្រជាជនជម្លៀស សុទ្ធតែទទួលរងនូវការប្រព្រឹត្តមកលើផងខ្លួនខុសៗគ្នា ពីកន្លែងមួយទៅកន្លែងមួយទៀត នៃទីក្រុង។ យោធាម្នាក់ឈ្មោះ **ស៊ុំ ជា** បានបញ្ជាក់ថា ការប្រព្រឹត្តលើប្រជាជន

---

[119] FBIS, *« RGNUC Spokesman condems Continuing US Sabotage Activities »* ចុះថ្ងៃទី ០៩ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ **E3/1364** ទំព័រ ២៨ ERN EN 00167053។

[120] នួន ជា ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៤ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១១ ឯកសារ **E1/22.1** ទំព័រ ១៩ បន្ទាត់ ១-៣ ប្រហែលម៉ោង [10.50.12]។

ជម្លៀស មិនដូចគ្នាទេ នៅតាមមុខព្រួញជម្លៀសនីមួយៗ[121]។ មូលហេតុនៃការប្រព្រឹត្តខុសៗគ្នានេះ បណ្តាលមកពីហេតុផលថា ទីក្រុងភ្នំពេញ ត្រូវបានបែងចែកជាមុខព្រួញផ្សេងគ្នាៗ ហើយមុខព្រួញនីមួយៗ ត្រូវបានគ្រប់គ្រងដោយកងទ័ពភូមិភាគ[122] ។ **Al ROCKOFF** និង **F. PONCHAUD** បានឃើញការមកដល់ក្នុងក្រុងរបស់ពួកយុទ្ធជនខ្មែរក្រហម។ លោក **Al ROCKOFF** បានកត់សម្គាល់ឃើញពួកគេមានទឹកមុខមាំ ប៉ុន្តែមិនបានឃើញអំពើហិង្សាណាមួយទេ[123]។ លោក PONCHAUD បានកត់សម្គាល់ថា ក្រុមយោធាទាំងនោះ[124] មានឯកសណ្ឋាន និងអកប្បកិរិយាខុសៗគ្នា។ ពួកគេភាគច្រើនជាកសិករ ដែលធ្លាប់បានធ្វើសង្គ្រាមឈ្លបជាច្រើនឆ្នាំ។ ពួកគេមិនមែនយោធាធម្មតាដូចដែលគេធ្លាប់ឃើញទេ។

៥៦. លោក **SHORT** បានបង្ហើបឱ្យដឹងថា កងទ័ពខ្មែរក្រហម មិនធ្លាប់មានឯកភាពពិតប្រាកដណាមួយទេ ដោយលោកគូសបញ្ជាក់ថា *"តាមសំបកក្រៅ បក្សកុម្មុយនិស្តកម្ពុជា ហាក់ដូចជាមានឯកភាពពិតមែន"* ប៉ុន្តែ *"កងទ័ពក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់បក្សកុម្មុយនិស្តកម្ពុជា មិនមានឯកភាពទេ"*[125] ។ ប្រាកដណាស់ វាពិតជាមានមានកិច្ចប្រជុំសេនាធិការ ប៉ុន្តែ យុទ្ធជនស្គាល់តែមេបញ្ជាការរបស់ខ្លួនតែប៉ុណ្ណោះ ហើយក៏ស្តាប់តែបញ្ជារបស់មេៗទាំងនេះដែរ។ លោក **SHORT** បានបញ្ជាក់ថា *"នៅទីក្រុងភ្នំពេញ មុខព្រួញនានានៃទីក្រុង ត្រូវបានឃាមកាមដោយអង្គភាពយោធាដែលស្ថិតជានិច្ចនៅ*

---

[121] ស៊ុំ ជា ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៥ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/140.1** ទំព័រ ១៩ បន្ទាត់ ២៤ ដល់ទំព័រ ២០ បន្ទាត់ ១៩ ប្រហែលម៉ោង [10.04.34]។

[122] ស៊ុំ ជា ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៥ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/140.1** ទំព័រ ៦៧ បន្ទាត់ ២២ ដល់ទំព័រ ៦៨ បន្ទាត់ ៥ ប្រហែលម៉ោង [14.46.11], រ៉ោម តុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣១ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/99.1** ទំព័រ ១៣ បន្ទាត់ ៧-១០ ប្រហែលម៉ោង [09.48.51]។

[123] Al ROCKOFF ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៨ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/165.1** ទំព័រ ២៨ បន្ទាត់ ១៤-១៦ ប្រហែលម៉ោង [11.06.30], Al ROCKOFF ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៨ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/165.1** ទំព័រ ៣៤ បន្ទាត់ ១៦-២១ ប្រហែលម៉ោង [11.27.07], Al ROCKOFF ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៩ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/166.1** ទំព័រ ១៣ បន្ទាត់ ១៧-២២ ប្រហែលម៉ោង [09.43.17]។

[124] François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១១ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/180.1** ទំព័រ ២៧ បន្ទាត់ ១៣ ដល់ទំព័រ ២៨ បន្ទាត់ ១៧ ប្រហែលម៉ោង [10.27.27], Al ROCKOFF ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៩ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/166.1** ទំព័រ ១៣ បន្ទាត់ ១ ដល់ទំព័រ ១៤ បន្ទាត់ ២៤ ប្រហែលម៉ោង [09.43.17]។

[125] Philip SHORT "ប៉ុល ពត ប្រវត្តិនៃសុបិនអាក្រក់មួយ" ឆ្នាំ ២០០៤ ឯកសារ **E3/9** ទំព័រ ៣៩៣ ERN FR 00639848។

ក្រោមបញ្ជាការរបស់មេកងពលភូមិភាគផ្សេងៗ ទោះបីជាតាមគោលការណ៍ អង្គភាពទាំងនេះត្រូវស្ថិតក្រោមបញ្ជាការឯកភាពតែមួយក៏ដោយ" [126]។ គេសង្កេតឃើញមានការអនុវត្តមិនដូចគ្នាបែបនេះ នៅពេលក្រោយៗមកទៀត នៅក្នុងការដឹកនាំភូមិភាគផ្សេងៗនៃប្រទេស។ លោក SHORT បានរៀបរាប់ទាក់ទងរឿងនេះ នៅក្នុងបន្ទប់សវនាការ៖ *"ការពិពណ៌នាទាំឡាយពីការជម្លៀសទីក្រុងភ្នំពេញ និងប្រភពព័ត៌មានទាំងអស់ ហាក់ស្របគ្នាក្នុងការនិយាយថា ភូមិភាគនីមួយៗមានសិទ្ធិអំណាចមិនតិចប៉ុន្មានទេ ក្នុងការអនុវត្តការជម្លៀស។ ឧទារណ៍ យោធាភូមិភាគបូព៌ាហាក់ដូចជាអនុវត្តធូររលុង ជាងយោធាមកពីភូមិភាគនិរតីដែលស្ថិតនៅក្រោមបញ្ជាការរបស់តាម៉ុក"។ នេះជារូបភាពមួយដែលកើតមានឡើងពេញមួយរបបនេះ អាស្រ័យទៅតាមភូមិភាគ គោលនយោបាយ កម្មាភិបាលថ្នាក់ក្រោម។ អ្វីៗទាំងអស់ សុទ្ធតែខុសគ្នា។ ប្រធានភូមិ ប្រធានសហករណ៍ក៏ខុសគ្នា។ មានភាពខុសប្លែកគ្នាខ្លាំងណាស់"* [127]។

៥៧. ដោយហេតុថាសាក្សី និងតួអង្គកាលពីសម័យនោះ សុទ្ធតែបានរៀបរាប់ថាការជម្លៀសត្រូវបានធ្វើឡើងក្រោមការត្រួតពិនិត្យរបស់យោធា យើងអាចនិយាយបានថាសៀវភៅរបស់លោក **SHORT** ក្រោមចំណងជើងថា *"ប៉ុល ពត ៖ ប្រវត្តិនៃសុបិនអាក្រក់មួយ"* បង្កប់ទៅដោយភាពមិនទំនងជាច្រើន ដូចជាថា ខៀវ សំផន និង នួន ជា បាន *"ធ្វើអធិការកិច្ចលើកន្លែងត្រួតពិនិត្យមួយរបស់ភូមិភាគឧត្តរ លើផ្លូវជាតិលេខ ៥"* [128]។ នៅពេលលោកស្រីចៅក្រម Cartwright សួរគាត់អំពីប្រភពព័ត៌មាននោះ នាសវនាការថ្ងៃទី ៦ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ លោក SHORT ឆ្លើយថា លោកបានប្រភពនោះមកពីលោក ភី ភួន (រ៉ចាម តុន)[129]។ អង្គជំនុំជម្រះ បានកត់សម្គាល់ថា រ៉ចាម តុន មិនដែលបានលើកអំពីចំណុចនេះ នៅចំពោះមុខសហចៅក្រមស៊ើបសួរ ឬ ក្នុងសក្ខីកម្មរបស់គាត់ ពីមុនមកទេ។ លោក SHORT បានបញ្ជាក់ថា លោកពុំមានព័ត៌មានណាមួយ ដែលអាចបញ្ជាក់អះអាង

---

[126] Philip SHORT "ប៉ុល ពត ប្រវត្តិនៃសុបិនអាក្រក់មួយ" ឆ្នាំ ២០០៤ ឯកសារ **E3/9** ទំព័រ ៣៩៣ ERN FR 00639848។

[127] Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៧ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/190.1** ទំព័រ ៥៣ បន្ទាត់ ៤-១៧ ប្រហែលម៉ោង [13.59.56]។

[128] Philip SHORT "ប៉ុល ពត ប្រវត្តិនៃសុបិនអាក្រក់មួយ" ឆ្នាំ ២០០៤ ឯកសារ **E3/9** ទំព័រ ៣៧០ ERN FR 00639825។

[129] Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៦ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/189.1** ទំព័រ ៤០ បន្ទាត់ ១២-១៨ ប្រហែលម៉ោង [11.38.08]។

ថាលោក ខៀវ សំផន មានវត្តមានតាមផ្លូវជាតិ ដូចការលើកឡើងឡើយ។ ដូច្នេះ វាមានបញ្ហាចោទយ៉ាងខ្លាំងទាក់ទងនឹងវិធីសាស្ត្រស្រាវជ្រាវរបស់លោក SHORT ដើម្បីធ្វើការអះអាងមួយចំនួនជាពិសេស ពាក់ព័ន្ធនឹងការកំណត់កាលបរិច្ឆេទ។ លោកហាក់ដូចជាជឿជាក់ជ្រុលហួសលើចម្លើយរបស់ វ៉ាចាម គុន ទោះបីជាប្រភពផ្សេងៗទៀត បានបដិសេធចម្លើយទាំងនេះក៏ដោយ។ ក្នុងអំឡុងពេលសវនាការ ការសួរដេញដោលសាក្សីរបស់មេធាវីការពារក្ដីលោក ខៀវ សំផន អំពីកាលបរិច្ឆេទបែបស្មាននៃការចូលទីក្រុងភ្នំពេញរបស់ ប៉ុល ពត ជាឧទាហរណ៍មួយដ៏ល្អ[130] បង្ហាញអំពីភាពគ្មានតម្លៃនៃចម្លើយរបស់លោក វ៉ាចាម គុន។ មិនត្រឹមតែអ្នកច្បាប់ទេ ប្រវត្តិវិទូក៏យល់ឃើញថា ការចាត់ទុកចម្លើយរបស់សាក្សីតែម្នាក់ថាជាការពិតដាច់ខាត ដោយយកលេសថាអ្នកផ្ដល់ព័ត៌មាន "*ពុំមានហេតុផលអ្វីនឹងនិយាយកុហក*"នោះ ស្ដែងឲ្យឃើញនូវរបៀបធ្វើការងារមិនហ្មត់ចត់ និងមិនសូវមានលក្ខណៈវិទ្យាសាស្ត្រ។

៥៨. ក្នុងករណីនេះ អង្គជំនុំជម្រះ បានកត់សម្គាល់ថា ការអះអាងដែលគេថា វ៉ាចាម គុន ជាអ្នកនិយាយ មិនត្រឹមតែជាករណីដាច់ដោយឡែកនោះទេ វាថែមទាំងមិនមាននៅក្នុងចម្លើយរបស់គាត់ នៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះ ទាំងនៅក្នុងចម្លើយមុនៗរបស់គាត់[131]។ ម្យ៉ាងទៀត វាកាន់តែមិនអាចទៅរួចទៅទៀត ខណៈដែលយើងដឹងថា ប៉ុល ពត បានចូលភ្នំពេញ នៅក្រោយពេលដែលមានការវាយតម្លៃថា មានការធានាសន្តិសុខគ្រប់គ្រាន់ នៅតាមផ្លូវ និងនៅទីក្រុង ហើយនោះទេ។ លើសពីនេះទៀត តើគាត់មកដោយជិះរថពាសដែកឬ? ដោយសារមូលហេតុសន្តិសុខជាមូលដ្ឋាននេះ គ្មានរឿងអ្វីដែលអ្នកដឹកនាំ ឬអ្នកតំណាងឲ្យប្រទេសនៅលើឆាកអន្តរជាតិ ប្រថុយខ្លួននឹងគ្រោះថ្នាក់ រហូតដល់ទៅត្រួតពិនិត្យកុលត្រួលតាមផ្លូវ ខណៈដែលពួកគេពុំមានមុខងារ ឬធ្លាប់ទទួលការបណ្ដុះបណ្ដាលផ្នែកយោធាអ្វីសោះនោះ។ វ៉ាចាម គុន បានរំឭកដោយខ្លួនឯងផ្ទាល់ថា រូបគាត់រួមជាមួយលោក សុន សេន និងមេបញ្ជាការកងទ័ពផ្សេងទៀត ត្រូវបានបញ្ជូនជាអ្នកបើកផ្លូវ ដើម្បីធានាថា "*កងកម្លាំង*

---

[130] Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៩ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/192.1** ទំព័រ ៥២ បន្ទាត់ ២៣ ដល់ទំព័រ ៥៧ បន្ទាត់ ២៣ ប្រហែលម៉ោង [13.45.52]។

[131] កំណត់ហេតុស្ដាប់ចម្លើយសាក្សី វ៉ាចាម គុន ហៅ ភី ភួន ចុះថ្ងៃទី ០៥ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០០៧ ឯកសារ **E3/24**, កំណត់ហេតុស្ដាប់ចម្លើយសាក្សី វ៉ាចាម គុន ហៅ ភី ភួន ចុះថ្ងៃទី ២១ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០០៨ ឯកសារ **E3/63**។

របស់ពួកគាត់អាចចូលក្រុង ... និងធានាថាមេដឹកនាំអាចជិះផ្លូវជាតិលេខ ២០ បាន"[132]។ បើតាមលោក វ៉ាចាម តុន យើងមិនយល់ថាមានរឿងហេតុអ្វីបានជា ខៀវ សំផន ដែលនៅឯក្រោយក្នុងពេលចម្បាំង[133] ភ្លាមៗ ស្រាប់តែបែរជាមកទទួលបន្ទុកគ្រប់គ្រងកន្លែងត្រួតពិនិត្យយោធាមួយនៅតាមផ្លូវទៅវិញ។ បើមិនដឹងរឿងលម្អិតដែលសាក្សីរូបនេះនិយាយប្រាប់លោក SHORT ទេ នោះគេមិនអាចដឹងថាវាជាការយល់ច្រឡំ ឬជាការនិយាយស្មានៗរបស់លោក វ៉ាចាម តុន នោះទេ។ ទន្ទឹមនឹងនេះ ការចោទប្រកាន់របស់គាត់ កាន់តែមិនអាចជឿជាក់បានថែមទៀត នៅពេលដែលគេសួរគាត់អំពីកន្លែងស្នាក់នៅរបស់លោក នួន ជា ពេលគាត់ទៅដល់ភ្នំពេញ ដោយគាត់ឆ្លើយថា៖ "*ខ្ញុំមិនមានព័ត៌មាន ដែលអាចឱ្យខ្ញុំដឹងថាគាត់នៅឯណានោះទេ។ ខ្ញុំដឹងតែកន្លែងដែល ប៉ុល ពត នៅតែប៉ុណ្ណោះ* [134]"។ ដូចការលើកឡើងរបស់ លោក SHORT ប្រសិនបើ វ៉ាចាម តុន បានដឹងប្រាកដមែនថា នួន ជា គ្រប់គ្រងកន្លែងត្រួតពិនិត្យយោធា គាត់នឹងមិនផ្ដល់ចម្លើយដូចខាងលើនេះទេ។ ដូច្នេះ គេត្រូវតែដកចេញសក្ខីកម្មរបស់គាត់ ត្រង់ចំណុចនេះ។

៥៩. ខៀវ សំផន មិនបានទាំងសម្រេច ទាំងដាក់ឱ្យអនុវត្តការជម្លៀសដំណាក់កាលទី ១។ វាសំខាន់ផងដែរក្នុងការរំឭកថា យើងមិនអាចមើលរំលងកត្តាជាច្រើន ដែលជាដើមចមនៃស្ថានភាពសោកនាដកម្មរបស់ប្រទេសកម្ពុជា នាខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥។ គឺស្ថានភាពនេះហើយដែលនាំឱ្យខ្មែរក្រហមជម្លៀសប្រជាជន ដូចមូលហេតុដែលទើបបានរៀបរាប់ខាងលើ។ ដោយសារវាដូចគ្នានឹងការជម្លៀសទាំងពីរដំណាក់កាល បញ្ហាពាក់ព័ន្ធនឹងដំណើរទៅដល់សហករណ៍ នឹងលើកយកមកនិយាយនៅក្នុងផ្នែកបន្ទាប់ ក្រោយពីផ្នែកស្ដីពីការជម្លៀសដំណាក់កាលទី ២។

---

[132] វ៉ាចាម តុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៦ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/97.1** ទំព័រ ៥០ បន្ទាត់ ៣-៦ ប្រហែលម៉ោង [13.58.09], វ៉ាចាម តុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៦ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/97.1** ទំព័រ ៥០ បន្ទាត់ ១៧ ដល់ទំព័រ ៥២ បន្ទាត់ ៥ ប្រហែលម៉ោង [14.04.21]។

[133] វ៉ាចាម តុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៦ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/97.1** ទំព័រ ១៨ បន្ទាត់ ៧-១៥ ប្រហែលម៉ោង [10.07.26]។

[134] វ៉ាចាម តុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣១ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/99.1** ទំព័រ ៣៤ បន្ទាត់ ៣-៤ ប្រហែលម៉ោង [11.39.10]។

៦០. ដើម្បីបញ្ចប់ការនិយាយអំពីការជម្លៀសដំណាក់កាលទី ១ យើងត្រូវតែគូសបញ្ជាក់យ៉ាងច្បាស់ថា ការជម្លៀសនេះពាក់ពន្ធ័នឹងប្រជាជនទាំងអស់ ដោយគ្មានករណីលើកលែងឡើយ ដោយមិនប្រកាន់អំពីវណ្ណៈភាពដើម និងនិន្នាការនយោបាយអ្វីឡើយ។ ទាក់ទងនឹងចំណុចនេះ លោក Al ROCKOFF បានរៀបរាប់ថា បងប្រុសបង្កើតរបស់ ប៉ុល ពត ក៏ត្រូវបានជម្លៀសដែរ[135] ក្នុងខណៈដែលដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីម្នាក់អះអាងថា ឃើញយោធាខ្មែរក្រហមកំពុងសម្រាកព្យាបាលនៅមន្ទីរពេទ្យត្រូវបានបង្ខំឱ្យចាកចេញ[136]។ សូម្បីតែឪពុកម្តាយរបស់អ្នកដឹកនាំ ក៏ទំនងជាស្ថិតនៅក្នុងករណីដូចគ្នានេះដែរ។

២- ការជម្លៀសប្រជាជន ដំណាក់កាលទី ២

៦១. គ្រាន់តែកថាខណ្ឌ ២៦២ តែមួយ នៃដីកាដំណោះស្រាយ បង្ហាញរួចស្រេចទៅហើយអំពីការលំបាកក្នុងការពិពណ៌នាពីការជម្លៀសប្រជាជន ដោយមានការបញ្ជាក់ពីទីតាំងភូមិស្ត្រឱ្យបានច្បាស់លាស់នោះ។ បើសិនជាមិនមានការតម្រែតម្រង់អ្វីទេនោះ គេក៏មានការលំបាកក្នុងការកំណត់កាលបរិច្ឆេទនៃការជម្លៀសទាំងអស់នេះដែរ។ អាស្រ័យហេតុដូច្នេះហើយ បានជាដីកាដំណោះស្រាយបង្ហាញយ៉ាងស្រពេចស្រពិលអំពីកាលបរិច្ឆេទ ៖ "រវាងខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៧៥ រហូតដល់ឆ្នាំ ១៩៧៦ និងឆ្នាំ ១៩៧៧[137]"។ ទោះបីជាមានការកំណត់ពេលវេលានេះក្តី ក៏វាពុំមានធាតុផ្សំណា ដែលអាចបង្ហាញបានថាមានការបន្តជម្លៀសនៅក្នុងឆ្នាំ ១៩៧៧ ដែរ។ ការវិភាគនេះ ត្រូវបានបញ្ជាក់គាំទ្រតាមរយៈការរំឭកជាច្រើនដងរបស់អង្គជំនុំជម្រះ ដែលថាវិសាលភាពនៃសំណុំរឿង ០០២/០១ នេះកម្រិតមកត្រឹមចន្លោះឆ្នាំ ១៩៧៥ និង ១៩៧៦[138]។ រីឯចំនួនមនុស្សដែលត្រូវបានជម្លៀសដោយពិត

[135] Al ROCKOFF ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៨ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/165.1** ទំព័រ ៦២ បន្ទាត់ ៧-១០ ប្រហែលម៉ោង [14.20.17]។

[136] យឹម សុវណ្ណ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៩ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/135.1** ទំព័រ ៥៩ បន្ទាត់ ១៨ ដល់ទំព័រ ៦០ បន្ទាត់ ៤ ប្រហែលម៉ោង [14.16.35]។

[137] ដីកាដំណោះស្រាយ ចុះថ្ងៃទី ១៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ **D427** កថាខណ្ឌ ២៦២។

[138] ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៨ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/91.1** ទំព័រ ១៧ បន្ទាត់ ២៥ ដល់ទំព័រ ១៨ បន្ទាត់ ៤ ប្រហែលម៉ោង [09.53.24], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៨ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/91.1** ទំព័រ ១៨ បន្ទាត់ ៥-១០ ប្រហែលម៉ោង [09.55.56]។

ប្រាកដ ហើយដែលការជម្លៀសនេះទំនងជាអាចផ្សារភ្ជាប់ទៅក្នុងព្រឹត្តិការណ៍ខក្រិដ្ឋ ចំនួននេះក៏នៅតែមិនច្បាស់លាស់ដែរ។ ដីកាដំណោះស្រាយទទួលស្គាល់ថា គេពិបាកប៉ាន់ប្រមាណណាស់ពីចំនួនមនុស្សពាក់ព័ន្ធ[139]។

ក- ការសម្រេចជម្លៀសប្រជាជន ដំណាក់កាលទី ២

៦២. ទោះបីជាដីកាដំណោះស្រាយនៅមានភាពស្រពិចស្រពិល ទាក់ទិននឹងដំណើរប្រព្រឹត្តទៅនៃការជម្លៀស និងទីតាំងភូមិសាស្ត្រពាក់ព័ន្ធក៏ដោយ ក៏ដីកានេះបានកំណត់ផែនការជម្លៀសទាំងនេះតាមរយៈឯកសារពីររបស់បក្សចុះឆ្នាំ ១៩៧៥ គឺកំណត់ហេតុនៃដំណើរទស្សនកិច្ចរបស់គណៈអចិន្ត្រៃយ៍នៅភូមិភាគពាយ័ព្យ ពីថ្ងៃទី ២០ ដល់ ថ្ងៃទី ២៤ ខែ សីហា ឆ្នាំ ១៩៧៥[140] ដែលលើកឡើងពីកង្វះកម្លាំងពលកម្មនៅភូមិភាគនេះ និងកំណត់ហេតុមួយទៀតដែលមានលក្ខណៈមិនច្បាស់លាស់ ចុះខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៧៥ មានចំណងជើងថា *"ពិនិត្យភាពម្ចាស់ការ និងការអនុវត្តមាគ៌ានយោបាយស្តារសេដ្ឋកិច្ច និងកសាងប្រទេស លើគ្រប់វិស័យ"* ដែលរៀបរាប់អំពីការសម្រេចជម្លៀស[141]។

៦៣. ទោះបីជាអង្គហេតុនេះផ្ទាល់ មិនអាចបដិសេធបានក៏ដោយ ក៏ការរៀបចំផែនការ និងសំអាងហេតុមានភាពស្រពេចស្រពិលដែរ ដោយហេតុថាមានធាតុផ្សំភ័ស្តុតាងតិចតួចពេក។ ក៏ប៉ុន្តែ បើយើងធ្វើដូចចៅក្រមស៊ើបសួរ ដោយពឹងផ្អែកទៅលើឯកសារទាំងពីរខាងលើ ដើម្បីស្វែងរកអ្នកចេញសេចក្តីសម្រេចនេះ គឺបានន័យថាយើងបានត្រឹមតែលើកយកគណៈអចិន្ត្រៃយ៍ ធ្វើជាសំអាងក្នុងលក្ខណៈទូលាយទូទៅតែប៉ុណ្ណោះ ពីព្រោះថាក្នុងចំណោមឯកសារទាំងនេះ គ្មានឯកសារណាមួយដែលបញ្ជាក់អំពីឈ្មោះអ្នកចូលរួមក្នុងទស្សនកិច្ចនៅភូមិភាគពាយ័ព្យទេ ហើយគេក៏មិនដឹងថានរណាជាអ្នកសរសេរឯកសារស្តីអំពីគោលនយោបាយរបស់បក្សនេះដែរ។

---

139 ដីកាដំណោះស្រាយ ចុះថ្ងៃទី ១៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ **D427** កថាខណ្ឌ ២៦៤។

140 កំណត់ហេតុអំពីទស្សនកិច្ច អចិន្ត្រៃយ៍នៅភូមិភាគពាយ័ព្យ ថ្ងៃ ២០-២៤ សីហា ១៩៧៥ ឯកសារ **E3/216**។

141 ពិនិត្យការក្តាប់ និងអនុវត្តមាគ៌ានយោបាយស្តារសេដ្ឋកិច្ច និងរៀបចំកសាងប្រទេសគ្រប់ផ្នែក ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ **E3/781**។

៦៤. ដីកាដំណោះស្រាយ ទទួលស្គាល់ថា ពុំមានភស្តុតាងនៃការចូលរួមរបស់ ខៀវ សំផន នៅក្នុងការសម្រេចជម្លៀសប្រជាជនដំណាក់កាលទី ២ ទេ។ ប៉ុន្តែដើម្បីបង្ហាញថាគាត់ជាប់ពាក់ព័ន្ធ ដីកានេះលើកអំណះអះណាងការពារ ដោយលើកឡើងពី *"តួនាទីផ្សេងៗរបស់គាត់ក្នុងជួរបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា"*[142] និងពីកិច្ចប្រជុំបើកទូលាយមួយរបស់គណៈអចិន្ត្រៃយ៍ ដែលមិនមានស្លាកស្នាមភស្តុតាងអ្វីទាំងអស់ ហើយដែលទំនងជាត្រូវបានលើឡើងដោយ អៀង សារី[143] ទៅវិញ។ ដូច្នេះ យើងគួរកត់សម្គាល់ថា សារទូរលេខ លេខ ១៥ ដែលបានដកស្រង់យ៉ាងវែងអន្លាយនៅក្នុងដីកាដំណោះស្រាយ និងដែលរៀបរាប់អំពី *"ការសម្រេចមួយពីថ្នាក់លើរបស់បក្សចំពោះការជម្លៀសប្រជាជន"*[144] ត្រូវបានផ្ញើទៅឈ្មោះ ប៉ុល ពត។ ប្រការនេះអាចឲ្យយើងសន្និដ្ឋានបានថា ប៉ុល ពត ធ្វើសេចក្តីសម្រេចទាំងឡាយតែម្នាក់ឯងគត់។ លើសពីនេះទៅទៀត មិនមានឈ្មោះ ខៀវ សំផន ក្នុងចំណោមឈ្មោះអ្នកដែលគេចម្លងជូននោះទេ[145]។ នេះជាហេតុការណ៍ដែលបង្ហាញផ្ទុយអំពីអំណះអំណាង ដែលថាគាត់ជាប់ពាក់ព័ន្ធនឹងការសម្រេចជម្លៀសប្រជាជន។ ដោយហេតុថាគ្មានធាតុផ្សំសត្យានុម័តផ្សេងទៀត អំណើះតទៅ យើងអាចបដិសេធអំណះអំណាងដែលថា ខៀវ សំផន បានចូលរួមក្នុងព្រឹត្តិការណ៍នេះ ដោយផ្ទាល់។

ខ- មូលហេតុនៃការជម្លៀសប្រជាជន ដំណាក់កាលទី ២

៦៥. ការបរិយាយអំពីការជម្លៀសដំណាក់កាលទី ១ ដោយមូលហេតុសេដ្ឋកិច្ច នៅតែមានតម្លៃដដែលដើម្បីពន្យល់អំពីមូលហេតុនៃការជម្លៀសដំណាក់កាលទី ២ ដែលទំនងជាត្រូវបានសម្រេចបួនខែក្រោយថ្ងៃទី ១៧ ខែ មេសា។ ប្រសិនបើយើងចាត់ទុកថាទស្សនកិច្ចក្នុងភូមិភាគពាយ័ព្យ នាខែសីហា ឆ្នាំ ១៩៧៥ របស់គណៈអចិន្ត្រៃយ៍ ជាដើមហេតុនៃការសម្រេចជម្លៀសលើកទី ២ យើងមិនត្រូវពិចារណាមូលហេតុនៃការជម្លៀស នៅក្រៅបរិបទកង្វះស្បៀងអាហារទូទៅ ដែលរាតត្បាតក្នុងផ្ទៃប្រទេស និងនៅក្រៅបរិបទនៃការស្វែងរកដំណោះស្រាយ ដោយមេដឹកនាំខ្មែរក្រហមឡើយ។

---

[142] ដីកាដំណោះស្រាយ ចុះថ្ងៃទី ១៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ **D427** កថាខណ្ឌ ១១៥៣។

[143] ដីកាដំណោះស្រាយ ចុះថ្ងៃទី ១៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ **D427** កថាខណ្ឌ ១១៦២។

[144] ទូរលេខ ១៥ "សូមគោរពជូនស.មបងប៉ុលជាទីស្នេហា" ចុះថ្ងៃទី ៣០ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ **E3/154** ទំព័រ ១ ERN KH 00386260។

[145] ទូរលេខ ១៥ "សូមគោរពជូនស.មបងប៉ុលជាទីស្នេហា" ចុះថ្ងៃទី ៣០ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ **E3/154** ទំព័រ ១ ERN KH 00386260។

៦៦. បើតាមសហព្រះរាជអាជ្ញា មូលហេតុនៃការជម្លៀសប្រជាជននេះ មានលក្ខណៈឧក្រិដ្ឋ។ ក៏ប៉ុន្តែ ការវិភាគដោយយកចិត្តទុកដាក់ និងដោយសត្យានុម័ត លើឯកសារទាំងឡាយ ដែលនិយាយអំពីការសម្រេចជម្លៀស មិនស៊ីសង្វាក់គ្នានឹងទស្សនៈនេះទេ។ ជាក់ស្តែង ទោះបីជាឯកសារ E3/781 រៀបរាប់អំពីការរៀបចំបែងចែកប្រជាជនក៏ដោយ ក៏ឯកសារនេះបញ្ជាក់ថា ទង្វើបែបនេះផ្តើមចេញមកពីតម្រូវការបង្កបង្កើនផល តែមិនមែនមកពីបំណងចង់ដាក់ទណ្ឌកម្ម ឬចង់គ្រប់គ្រងលើ "ប្រជាជនថ្មី"នោះទេ។ នោះគ្រាន់តែជាការធ្វើឱ្យភូមិភាគទាំងអស់មានតុល្យភាពរវាងគ្នានឹងគ្នា ក្នុងបំណងដឹកនាំប្រជាជន ទៅកន្លែងដែលដីមានជីជាតិជាងគេតែប៉ុណ្ណោះ។ មានការដកស្រង់យ៉ាងជាក់លាក់អំពីស្ថានភាពខេត្តព្រះវិហារ៖ មានគម្រោងបង្កើនចំនួនប្រជាជននៅខេត្តនោះ ពីព្រោះ *"យើងមានលទ្ធភាពដោះស្រាយបញ្ហាស្បៀង"* [146]។ ដូចគ្នានេះដែរ ឯកសារនោះ មិនបានបង្ហាញថាមានប្រជាជនជម្លៀសដែលត្រូវបានគេទុកចោល ដោយគ្មានទីជម្រកនោះទេ ដោយហេតុថាឯកសារដដែលគ្រោង *"រៀបចំផ្ទះសំបែងធ្វើអំពីក្បឿង និងឥដ្ឋ ជាបណ្តើរៗ"* ដោយណែនាំថា *"អាស្រ័យហេតុនេះ យើងត្រូវផលិតក្បឿង និងឥដ្ឋ សម្រាប់សាងសង់ផ្ទះថ្មទាំងនេះ សង់ឃ្លាំង និងរោងចក្រ"*[147]។

៦៧. កំណត់ហេតុនៃទស្សកិច្ចរបស់គណៈអចិន្ត្រៃយ៍ នាខែ សីហា ឆ្នាំ ១៩៧៥ លើកឡើងផងដែរថា៖ *"គោលការណ៍របស់បក្ស គឺដោះស្រាយជីវភាព"* ដោយបញ្ជាក់ថា គោលដៅ *"គឺបង្កបង្កើនផលទូទៅ និងកសាងប្រទេស"*[148]។ ការជម្លៀសប្រជាជនទៅភូមិភាគឧត្តរ និងពាយ័ព្យ ត្រូវបានណែនាំក្នុងបំណងធ្វើឱ្យស្ថានភាពប្រសើរឡើង ពីព្រោះគេយល់ឃើញថានៅទីនោះមានដីខ្លាញ់ និងនៅទំនេរច្រើន ហើយ *"មានទុនជាស្រូវអាចចិញ្ចឹមប្រជាជនថ្មី"* ព្រមទាំង *"ទុនជាសម្ភារៈជាច្រើនទៀត"*[149]។ លើសពីនេះទៀត ដីកាដំណោះស្រាយក៏បានរៀបរាប់ដែរថា

[146] ពិនិត្យការក្តាប់ និងអនុវត្តមាគ៌ានយោបាយស្តារសេដ្ឋកិច្ច និងរៀបចំកសាងប្រទេសគ្រប់ផ្នែក ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ **E3/781** ទំព័រ ៣០-៣១ ERN KH 00072396-00072397។

[147] ពិនិត្យការក្តាប់ និងអនុវត្តមាគ៌ានយោបាយស្តារសេដ្ឋកិច្ច និងរៀបចំកសាងប្រទេសគ្រប់ផ្នែក ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ **E3/781** ទំព័រ ៣០-៣១ ERN KH 00072396-00072397។

[148] កំណត់ហេតុអំពីទស្សនកិច្ច អចិន្ត្រៃយ៍នៅភូមិភាគពាយ័ព្យ ថ្ងៃ ២០-២៤ សីហា ១៩៧៥ ឯកសារ **E3/216** ទំព័រ ៦-៧ ERN KH 00008490-00008491។

[149] កំណត់ហេតុអំពីទស្សនកិច្ច អចិន្ត្រៃយ៍នៅភូមិភាគពាយ័ព្យ ថ្ងៃ ២០-២៤ សីហា ១៩៧៥ ឯកសារ **E3/216** ទំព័រ ៧-៨ ERN KH 00008491-00008492។

នេះជាអ្វីដែលគេបានប្រាប់ដល់ប្រជាជនជម្លៀសមួយចំនួន[150] កាលពីសម័យនោះ ហើយលោក **HEDER** បានបញ្ជាក់លើចំណុចនេះថា ជាទូទៅ ភូមិភាគឧត្តរ ត្រូវបានចាត់ទុកថាជា *"ជង្រុកស្រូវ"*[151]។ មេដឹកនាំខ្មែរក្រហម ក៏យល់ឃើញដូចគ្នាអញ្ចឹងដែរ ដោយហេតុថាគោលបំណងជាក់ស្តែង គឺប្រើប្រាស់ធនធានភូមិភាគឧត្តរ និងពាយ័ព្យ។ អង្គជំនុំជម្រះ ក៏នៅចាំចម្លើយរបស់លោក **PONCHAUD** ដែលបានពន្យល់ថា តំបន់បាត់ដំបងជាតំបន់តែមួយគត់ដែលបានរួចផុតពីចម្បាំង និងការទម្លាក់គ្រាប់បែកក្នុងពេលសង្គ្រាម។ នេះប្រហែលជាមូលហេតុ ដែលនាំឱ្យស្ថានភាពកសិកម្មនៅតំបន់នេះមានលក្ខណៈល្អប្រសើរ[152]។ ទោះយ៉ាងណាក្តី ការជម្លៀសប្រជាជនទៅតំបន់មួយ ដែលទំនងជាសម្បូរសប្បាយជាង ផ្តើមចេញពីគោលបំណងសេដ្ឋកិច្ចយ៉ាងជាក់ច្បាស់ ពោលគឺជាការប៉ុនប៉ងស្វែងរកដំណោះស្រាយបញ្ហាខ្វះស្បៀងអាហារ ទោះបីជាការប៉ុនប៉ងនេះបានទទួលបរាជ័យខ្លះក៏ដោយ។

៦៨. ដោយឡែក ឯកសារ E3/781 បានរៀបរាប់គោលនយោបាយអាទិភាពថា កសិកម្មជាផ្លូវតែមួយគត់ដើម្បីអភិវឌ្ឍប្រទេស៖ *"ដើម្បីកសាងប្រទេសឱ្យបាននាប់រហ័ស ចាំបាច់ត្រូវយកកសិកម្មជាបង្អែក។ ក្នុងលក្ខខណ្ឌនេះ កសិកម្មក្លាយជាគ្រឹះនៃការស្តារ និងកសាងសេដ្ឋកិច្ចយើង"*[153]។ ដីកាដំណោះស្រាយ និងព្រះរាជអាជ្ញា បានទាញហេតុផលថា ដើម្បីសម្រេចបាន"បដិវត្តសង្គមនិយម" បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា បានចេញគោលនយោបាយជម្លៀសប្រជាជន។ អំណះអំណាងនេះ ផ្តើមចេញពីការវិភាគមិនត្រឹមត្រូវ លើឯកសារទាំងអស់របស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ។ អាស្រ័យហេតុដូចនេះហើយ បានជាដីកាដំណោះស្រាយលើកឡើងថា ការដែល *"បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា បានប្រកាសដែរថាការជម្លៀសជាការធានាស្បៀងអាហារ និងសន្តិសុខ ដល់ប្រជាជន"* ជាកត្តាបន្ទាប់បន្សំ បើប្រៀបធៀបទៅនឹង *"គោលបំណងចម្បង"* ដែលចង់ *"ដកហូតសិទ្ធិខាងសេដ្ឋកិច្ចពីអ្នកទីក្រុង និង*

---

[150] ដីកាដំណោះស្រាយ ចុះថ្ងៃទី ១៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ **D427** កថាខណ្ឌ ២២៧។

[151] Steve HEDER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៥ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/223.1** ទំព័រ ៤៦ បន្ទាត់ ១២-១៧ ប្រហែលម៉ោង [12.01.13]។

[152] François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១១ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/180.1** ទំព័រ ២០ បន្ទាត់ ១២-១៥ ប្រហែលម៉ោង [10.01.59]។

[153] ពិនិត្យការស្តាប់ និងអនុវត្តមាគ៌ានយោបាយស្តារសេដ្ឋកិច្ច និងរៀបចំកសាងប្រទេសគ្រប់ផ្នែក ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ **E3/781** ទំព័រ ១-២ ERN KH 00072367-00072368។

អតីតអ្នករដ្ឋការ"[154]។ ការអះអាងនេះ កាន់តែគ្មានមូលដ្ឋានទៅទៀត ដោយហេតុថានៅពេលជម្លៀសដំណាក់កាលទី ២ ការដកហូតសិទ្ធិខាងសេដ្ឋកិច្ចនេះ លែងជាចំណោទបញ្ហាទៀតហើយ ពីព្រោះថាពេលនោះ នៅតាមទីក្រុង ស្ទើរតែគ្មានប្រជាជន...។ ដូច្នេះ យើងអាចរកមូលហេតុនៃការជម្លៀសនេះឃើញ តែតាមរយៈការអនុវត្តគោលនយោបាយសេដ្ឋកិច្ច ដែលពឹងផ្អែកជាចម្បងលើការអភិវឌ្ឍកសិកម្មតែប៉ុណ្ណោះ។

៦៩. ដូច្នេះ អត្ថិភាពនៃចេតនាឧក្រិដ្ឋ ដែលជាដើមចមនៃការសម្រេចជម្លៀស ហួសពីអាចប្រកែកបានទៅទៀត។ ប្រសិនបើយើងយល់ស្របថា ការសម្រេចជម្លៀសបណ្តាលមកពីមូលហេតុសេដ្ឋកិច្ច ការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មក្នុងអំឡុងពេលជម្លៀសទាំងនេះ មិនអាចត្រូវបានចាត់ទុកថាជាគោលបំណងដើម និងចម្បងនោះទេ។ លើសពីនេះទៅទៀត ឧក្រិដ្ឋកម្ម ដែលត្រូវបានប្រព្រឹត្តប្រឆាំងប្រជាជនសុទ្ធតែផ្ទុយពីគោលបំណងធ្វើឲ្យជីវភាពប្រជាជនទាំងអស់ប្រសើរឡើង។

គ- អ្នកទទួលបន្ទុកជម្លៀស

៧០. ការជម្លៀសដំណាក់កាលទី ២ ត្រូវបានពិពណ៌នាថាជាការអនុវត្តដោយ *"កម្មាភិបាលដឹកនាំបក្សតាមមូលដ្ឋាន"* ដែលបានទទួលការណែនាំពី *"ថ្នាក់លើ"*[155] និងស្ថិតក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់ *"យោធា ណ្ហុប ឬបុគ្គលិកសន្តិសុខ"*[156]។ ក្រុមមេធាវីការពារក្តី មិនបដិសេធទំនាក់ទំនងអង្គហេតុនេះទេ។ ក៏ប៉ុន្តែ ក្រុមមេធាវីការពារក្តី ចង់កត់សម្គាល់ថា ក្នុងខណៈដែលគេប្រើពាក្យ *"ថ្នាក់លើ" ឬ "អង្គការ"* ចេញពីថ្នាក់ក្រោមនៅតាមមូលដ្ឋាន ឡើងទៅលើតាមជាន់ថ្នាក់ ឆ្ពោះទៅមជ្ឈិមបក្ស ពាក្យទាំងនេះ មិនអាចឲ្យយើងដឹងថា តើគេសំដៅដោយជាក់លាក់ទៅលើមេដឹកនាំទាំងឡាយនៅភ្នំពេញ ឬគ្រាន់តែសំដៅលើមេដឹកនាំផ្ទាល់ នោះទេ។ សាក្សីភាគច្រើន ដែលអង្គជំនុំជម្រះបានស្តាប់ចម្លើយ បានប្រាប់ផងដែរថា មិនដឹងថាគេនិយាយសំដៅលើអ្នកណាឲ្យច្បាស់លាស់នោះទេ[157]។

---

[154] ដីកាដំណោះស្រាយ ចុះថ្ងៃទី ១៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ **D427** កថាខណ្ឌ ១៦១។

[155] ដីកាដំណោះស្រាយ ចុះថ្ងៃទី ១៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ **D427** កថាខណ្ឌ ២៧១។

[156] ដីកាដំណោះស្រាយ ចុះថ្ងៃទី ១៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ **D427** កថាខណ្ឌ ២៧២។

[157] នង សុផង់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៩ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/117.1** ទំព័រ ៣៨ បន្ទាត់ ៣-៤ ប្រហែលម៉ោង [11.49.22], នឹម សែម ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/126.1** ទំព័រ ៦៩ បន្ទាត់ ១-២ ប្រហែលម៉ោង

៧១. ការជម្លៀសដំណាក់កាលទី ២ បង្ហាញថា ការជម្លៀសមិនមែនជាគោលបំណងផ្ទាល់ទេ ប៉ុន្តែវាជាផ្នែកមួយនៃគោលនយោបាយ សំដៅដោះស្រាយស្ថានភាពសេដ្ឋកិច្ចនៃប្រទេសកម្ពុជា។ តើការចង់ស្តារវិស័យកសិកម្ម តាមរយៈសហករណ៍ អាចមានលក្ខណៈមនោគមន៍វិជ្ជាដែរឬទេ? វាពិតជាមានខ្លះហើយ ហើយរដ្ឋទាំងឡាយលើលោកនេះ ក៏ធ្លាប់ប្រកាន់យកជម្រើសសេដ្ឋកិច្ចបែបនេះដែរ។ សូមរំឭកថា នៅឆ្នាំ ១៩៧៥ សង្គ្រាមត្រជាក់កំពុងតែក្តៅគគុក។ ខ្មែរក្រហម ពុំមានឧស្សាហកម្មខ្លាំងក្លាដើម្បីធ្វើជាបង្អែកទេ ហើយការអភិវឌ្ឍសហករណ៍កសិកម្ម និងរោងចក្រតូចៗ ទំនងអាចជាជម្រើសតែមួយគត់សម្រាប់ពួកគេ។ ចំពោះមុខស្ថានភាពដុនដាបនៃវិបត្តិស្បៀងអាហារ និងគ្រោះទុរភិក្ស ការជម្លៀសដំណាក់កាលទី ២ នេះ មានបំណងដោះស្រាយវិបត្តិ។ យើងមិនអាចយល់ស្របនឹងទស្សនៈរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញាដែលថា គោលនយោបាយនេះត្រូវបានពិចារណាតែក្នុងបំណងប្រឆាំងនឹងប្រជាជនតែមួយគត់នោះ។ ប្រជាជនបានទទួលរងនូវការឈឺចាប់។ នេះជារឿងដែលមិនអាចប្រកែកបាន។ ក៏ប៉ុន្តែ ស្ថានភាពគ្រោះទុរភិក្សកើតមានស្រាប់មកហើយ ហើយការប្រព្រឹត្តមិនគប្បីលើប្រជាជនជម្លៀសនោះសោត ក៏មិនស្របជាមួយសេចក្តីណែនាំរបស់មេដឹកនាំខ្មែរក្រហមនោះដែរ។

៣- ការពិពណ៌នាពីបរិបទរួមនៃការជម្លៀសប្រជាជនទាំងពីរដំណាក់កាល ÷ អង្គហេតុដែលផ្ទុយនឹងការលើកឡើងថា មជ្ឈិមជាអ្នកគ្រប់គ្រងលើអ្វីៗទាំងអស់

[15.05.06], ហ៊ុន ឈុនលី ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៦ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/149.1** ទំព័រ ៣៦ បន្ទាត់ ១១-១២ ប្រហែលម៉ោង [11.14.33], Denise AFFONÇO ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១២ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/152.1** ទំព័រ ៥៧ បន្ទាត់ ១៨-២០ ប្រហែលម៉ោង [14.53.25], Denise AFFONÇO ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៣ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/153.1** ទំព័រ ៦៦ បន្ទាត់ ១៩-២០, ២២-២៤ ប្រហែលម៉ោង [14.54.20], នូ ម៉ៅ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២០ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/210.1** ទំព័រ ៩ បន្ទាត់ ២០-២២ ប្រហែលម៉ោង [09.41.32], ពេជ្រ ជឹម ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០១ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/215.1** ទំព័រ ៦៨ បន្ទាត់ ២៤ ដល់ទំព័រ ៦៩ បន្ទាត់ ៣ ប្រហែលម៉ោង [15.25.13], សាឡុត បាន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣០ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/70.1** ទំព័រ ៩ បន្ទាត់ ២ ប្រហែលម៉ោង [09.28.38], សួង ស៊ីគឿន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៨ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/104.1** ទំព័រ ៦៨ បន្ទាត់ ១៥ ប្រហែលម៉ោង [15.11.21], Steve HEDER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៨ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/226.1** ទំព័រ ៥ បន្ទាត់ ២៤ ដល់ទំព័រ ៦ បន្ទាត់ ៥ ប្រហែលម៉ោង [09.23.10]។

៧២. បន្ទាប់ពីបានសិក្សាលើលក្ខខណ្ឌទូទៅ យើងនឹងយល់បានថា ការជម្លៀសប្រជាជនទាំងពីរដំណាក់កាល ពុំមានចរិតជាការរើសអើងក្នុងកម្រិតណាមួយនោះទេ។ ក្នុងចំណុចនេះ យើងសូមលើកយកសម្មតិកម្មមួយទៀតដែលថា នៅក្រោមរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ សេចក្តីណែនាំរបស់ថ្នាក់មជ្ឈិមត្រូវបានអនុវត្តជាប្រព័ន្ធដោយថ្នាក់មូលដ្ឋាន ហើយថ្នាក់មជ្ឈិមមានមធ្យោបាយតាមដានការអនុវត្តសេចក្តីណែនាំនេះ នៅទូទាំងប្រទេស។

៧៣. យើងមិនអាចយល់ និងវិភាគហេតុការណ៍ ដែលបានកើតឡើងក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យដោយមិនទទួលយកទស្សនៈថា នៅក្រោមរបបនោះ ការអនុវត្តមានលក្ខណៈខុសគ្នា ទៅតាមភូមិភាគ និងទៅតាមអ្នកគ្រប់គ្រងភូមិភាគនីមួយៗ ដោយមិនទទួលស្គាល់ថា ផ្ទៃក្នុងចលនាខ្មែរក្រហមមានលក្ខណៈមិនដូចគ្នា (ជាពិសេស នាដំណាក់កាលចាប់ផ្តើមនៃរបប) និងដោយមិនទទួលស្គាល់ថា ថ្នាក់មជ្ឈិមមិនគ្រប់គ្រងលើអ្វីៗទាំងអស់ នោះទេ។

៧៤. នៅក្នុងរឿងនេះ លោក SHORT បានមើលឃើញមូលហេតុមួយ ក្នុងចំណោមមូលហេតុទាំងឡាយដែលនាំឱ្យរបបនោះដួលរលំ៖ *"លេខាភូមិភាគ ៦ រូប ក្នុងចំណោមលេខាភូមិភាគសំខាន់ៗ រួមមាន រស់ ញឹម និង គង់ សុផល (លេខាភូមិភាគពាយ័ព្យ) ពក (លេខាភូមិភាគឧត្តរ) នៃ សារ៉ាន់ (លេខាភូមិភាគឦសាន) សោ ភឹម (លេខាភូមិភាគបូព៌ា) និង ម៉ុក (លេខាភូមិភាគនិរតី) បានចាប់ផ្តើមធ្វើបដិវត្តន៍ជាមួយពួកឥស្សរៈកាលពីសម័យសង្គ្រាមប្រឆាំងបារាំង ហើយរឿងនេះពុំមែនជាករណីចៃដន្យនោះឡើយ។ ពួកគេមានការប្តេជ្ញាចិត្តដាច់អហង្ការ ប្រកាន់យកភាពសមញ្ញាជ្រុលហួសហេតុ របៀបព្រៃ និងការមើលស្រាលអាយុជីវិតមនុស្ស ដូចគ្នាទៅនឹងពួកឧទ្ទាមខ្មែរឥស្សរៈកាលពី ៣០ ឆ្នាំមុនដែរ។ មិនតែប៉ុណ្ណោះ ពួកគេមានលក្ខណៈដូចគ្នាទៅនឹងខ្មែរឥស្សរៈត្រង់ចរិតកាចសាហាវ និងមានប្រភពចេញមកពីមជ្ឈដ្ឋានខុសៗគ្នា។ ផ្ទុយទៅនឹងរដ្ឋកុម្មុយនីស្តលោកខាងកើត ដែលមានតែថ្នាក់មជ្ឈិមប៉ុណ្ណោះអាចធ្វើសេចក្តីសម្រេចបាន ហើយការអនុវត្តសេចក្តីសម្រេចជាគោលការណ៍ត្រូវតែធ្វើឡើងតាមរបៀបតែមួយ ប្រទេសកម្ពុជាក្រោមរបបខ្មែរក្រហម បែរជាគ្មានវិន័យទៅវិញ។ ការរួមផ្សំគ្នានូវកត្តាអស់ទាំងនេះ ផ្ទុះបញ្ចាំងអំពីទ្រង់ទ្រាយមួយ ក្នុងចំណោមទ្រង់ទ្រាយដ៏សែនរឹងមាំទាំងឡាយនៃរបប ប៉ុល ពត ហើយទីបំផុត វាគឺជាមូលហេតុចម្បងដែលធ្វើឱ្យរបបនេះដួលរលំ។ ទាំងអស់គ្នាគោរពតាមបទបញ្ជារបស់គណៈអចិន្ត្រៃយ៍បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា ប៉ុន្តែភូមិភាគនីមួយៗ យកបទបញ្ជានោះទៅបកស្រាយតាមការយល់ឃើញរបស់ខ្លួន។ អាស្រ័យ*

ហេតុនេះហើយ បានជានៅពេលជម្លៀសប្រជាជនចេញពីក្រុងភ្នំពេញ គេសង្កេតឃើញកម្មាភិបាលខ្មែរក្រហម អនុវត្តបទបញ្ជារបស់ថ្នាក់លើខុសគ្នាៗ។ អ្វីដែលបានកើតឡើងនៅថ្នាក់ភូមិភាគ ក៏កើតឡើងផងដែរនៅថ្នាក់ក្រោមៗឯទៀត"[158]។

៧៥. នាអង្គសវនាការ លោកបានពន្យល់ថា៖ *"ពេលដែលយើងនិយាយអំពីរឿងនោះ គឺស្ថិតក្នុងបរិបទនៃជ័យជម្នះនៅទីក្រុងភ្នំពេញ និងនៅក្នុងសម័យកាលបន្ទាប់ពីជ័យជម្នះនោះភ្លាមតែម្តង។ ប៉ុន្តែរឿងនេះ ពុំមែនកើតឡើងតែក្នុងរយៈពេលនោះទេ តែស្ថានភាពនេះ បានកើតឡើងតាំងពីមុនមកម្ល៉េះ។ ជាក់ស្តែង ចាប់តាំងពីពេលកកើតចលនាតស៊ូក្នុងឆ្នាំ ៦៨ និងដើមទសវត្សរ៍ឆ្នាំ ៧០ កាលពីសម័យនោះ ពួកគេមានការលំបាកក្នុងការធ្វើឱ្យមានភាពស៊ីសង្វាក់គ្នារវាងកម្លាំងតស៊ូទាំងអស់ណាស់ ដោយសារមានបញ្ហា និងការលំបាកនានា ក្នុងការប្រាស្រ័យទាក់ទងគ្នា។ ក៏ប៉ុន្តែ ចាប់តាំងពីឆ្នាំ ៧៣ និង ៧៤ ការទំនាក់ទំនងពីកន្លែងមួយទៅកន្លែងមួយ មានលក្ខណៈងាយស្រួលជាងពីពេលមុន ហើយថ្នាក់មជ្ឈិម ក៏មានភាពងាយស្រួលក្នុងការផ្សព្វផ្សាយមាគ៌ារបស់ខ្លួនជាងពេលមុនដែរ។ ដោយឡែក មាគ៌ារបស់មជ្ឈិម ត្រូវបានផ្សព្វផ្សាយដល់ប្រធានភូមិភាគ ហើយប្រធានភូមិភាគទាំងនោះ បានយកមាគ៌ានោះទៅបកស្រាយតាមការយល់ឃើញរបស់ខ្លួន។ ទិដ្ឋភាពនេះ នៅតែបន្តកើតមានក្រោយខែ មេសា ឆ្នាំ ៧៥ និង<u>ពេញមួយសម័យកាលនៃរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ</u>។ មានការប្រែប្រួលគួរឱ្យកត់សម្គាល់នានា និងការលំបាកជាច្រើន ពាក់ព័ន្ធនឹងការអនុវត្តគោលនយោបាយឱ្យមានឯកភាពនៅគ្រប់ទីកន្លែងទាំងអស់ក្នុងប្រទេស"*[159]។ ដូច្នេះ ការលើកឡើងថាមជ្ឈិមជាអ្នកគ្រប់គ្រងលើអ្វីៗទាំងអស់នោះ គ្រាន់តែជាអភូតការណ៍មួយប៉ុណ្ណោះ។

៧៦. ការលាក់បាំងពីសំណាក់ពួកកម្មាភិបាលខ្មែរក្រហម នូវស្ថានភាពជាក់ស្តែងនៅក្នុងមូលដ្ឋានរបស់ខ្លួន អំពីការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញទៅលើប្រជាជន និងអំពីអំពើពុករលួយដ៏សែនចាក់ឫស ត្រូវបានលើកឡើងជាច្រើនលើកច្រើនសា ក្នុងអង្គសវនាការ។ **នួន ជា** បានទទួលស្គាល់ថា ប្រធានសហករណ៍មួយចំនួន បានបំពានអំណាចរបស់ខ្លួន ដោយបានបង្ខំឱ្យសមាជិករបស់ខ្លួនធ្វើការជាទម្ងន់ ហើយ

---

[158] Philip SHORT "ប៉ុល ពត ប្រវត្តិនៃសុបិនអាក្រក់មួយ" ឆ្នាំ ២០០៤ ឯកសារ E3/9 ទំព័រ ៣៦២-៣៦៣ ERN FR 00639817-00639818។

[159] Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៧ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/192.1 ទំព័រ ៨១ បន្ទាត់ ១៦ ដល់ទំព័រ ៨២ បន្ទាត់ ៦ ប្រហែលម៉ោង [១៥.៤៧.២៧]។

មានអ្នកមួយចំនួនទៀត បានប្រើប្រាស់ *"រូបភាពបំភ័ន្តភ្នែក"* ដើម្បីបិទបាំងការពិត នៅពេលគាត់ទៅធ្វើទស្សនកិច្ចនៅមូលដ្ឋានម្តងៗ[160]។ ចំណុចនេះ មានលក្ខណៈស្រដៀងគ្នាទៅនឹងព្រះរាជបន្ទូលរបស់សម្តេចព្រះ **សីហនុ** ក្នុងកិច្ចសម្ភាសជាមួយទូរទស្សន៍បារាំង កាលពីខែ មករា ឆ្នាំ ១៩៧៩ ដោយព្រះអង្គបានពន្យល់ថា ពេលយាងទៅបំពេញព្រះរាជទស្សនកិច្ចនៅតាមសហករណ៍ជាមួយលោក ខៀវ សំផន ព្រះអង្គទតឃើញ *"ប្រជាជនមិនជាវេទនា មិនមានទឹកមុខភ័យខ្លាច និងខ្វះអាហារទទួលទាន នោះឡើយ"*[161]។ ក្រៅពីទស្សនកិច្ចនៅតែតាមសហករណ៍ដែលត្រូវបានចាត់ទុកថាជាសហករណ៍គំរូ វាច្បាស់ណាស់ថា ប្រធានសហករណ៍ទាំងនោះ ត្រូវបានគេជូនដំណឹងជាមុនអំពីដំណើរទស្សនកិច្ចរបស់ថ្នាក់ដឹកនាំ។ ថ្នាក់ដឹកនាំដែលធ្វើដំណើរទស្សនកិច្ចទៅកាន់មូលដ្ឋានម្តងម្កាល តួយ៉ាងដូចជាករណីលោក ខៀវ សំផន អាចមើលឃើញទិដ្ឋភាពនៃសហារកណ៍តែមួយជ្រុងប៉ុណ្ណោះ។

៧៧. ក្នុងចំណោមសក្ខីកម្មដែលទទួលបាន ហើយដែលលោក HEDER បានទទួលស្គាល់អំពីភាពដែលគួរឱ្យជឿជាក់បាននៃឯកសារទាំងនោះក្នុងអំឡុងសវនាការ មានសក្ខីកម្មមួយផ្តល់ដោយបញ្ញវន្តម្នាក់ ដែលធ្លាប់ធ្វើការនៅភ្នំពេញ។ លោកស្រីបានបញ្ជាក់អំពីការលំបាកក្នុងការស្វែងយល់អំពី "ស្ថានភាពជាក់ស្តែង" នៅជនបទនាសម័យនោះ។ លោកស្រីបានអះអាងថា៖ *"នៅពេលដែលថ្នាក់លើចុះទៅទស្សនកិច្ចតាមជនបទម្តងៗ កម្មាភិបាលនៅតាមសហករណ៍មូលដ្ឋាន បាននាំគ្នាបោសសម្អាតទីកន្លែង រៀបចំម្ហូបអាហារហូរហៀរដាក់នៅលើតុ និងយកអ្នកមានជំងឺ ឬមានរាងកាយស្គមស្គាំងចេញពីទីនោះ"*[162]។ លោក HEDER បានសង្កត់ធ្ងន់ថា៖ *"មានរបាយការណ៍ជាច្រើនលើកឡើងពីការរៀបចំឈុតឆាកបំភ័ន្តភ្នែក នៅពេលមានកម្មាភិបាលមកពីមជ្ឈិម ឬថ្នាក់លើមកធ្វើទស្សនកិច្ចនៅមូលដ្ឋានម្តងៗ"*[163]។ សាក្សីជាបញ្ញវន្តរូបនោះ ក៏បានលើកឡើងផងដែរថា នៅក្នុង

---

[160] នួន ជា ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៣ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១១ ឯកសារ E1/21.1 ទំព័រ ១៩ បន្ទាត់ ២៥ ដល់ទំព័រ ២០ បន្ទាត់ ១០ ប្រហែលម៉ោង [១០.៣៨.៤៥]។

[161] ខ្សែវីដេអូដែលមានចំណងជើងថា "នរោត្តម សីហនុ លើកឡើងអំពីខ្សែរជីវិតរបស់ព្រះអង្គក្រោមរបបខ្មែរក្រហម" ថ្ងៃទី ៥ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៩៧៩ ឯកសារ E3/2897R។

[162] Steve HEDER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៧ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/225.1 ទំព័រ ៥៩ បន្ទាត់ ៦-៨ ប្រហែលម៉ោង [១៤.១៣.០៦]។

[163] Steve HEDER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៧ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/225.1 ទំព័រ ៥៩ បន្ទាត់ ១៦-១៧ ប្រហែលម៉ោង [១៤.១៤.៤៨]។

ឯកសារកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យដែលអ្នកស្រីបានអាន មាននិយាយបរិហារអំពីការអនុវត្តគោលនយោបាយដោយខុសឆ្គងពីសំណាក់រដ្ឋអំណាចមូលដ្ឋាន (ដូចជា នយោបាយដែលមិនឆ្លើយតបទៅនឹងការអនុវត្តជាក់ស្តែង ការបង្ខំឱ្យមនុស្សធ្វើការងារជាទម្ងន់ជាដើម)។ នៅត្រង់ចំណុចចុងក្រោយនេះ លោក Steve HEDER បានអះអាងថា លោកបានទទួលរបាយការណ៍ជាច្រើនដែលបង្ហាញអំពីការណែនាំរបស់អង្គការមជ្ឈិមទៅដល់ថ្នាក់មូលដ្ឋាន បន្ទាប់ពីអង្គការមជ្ឈិមទទួលបានព័ត៌មានថា រដ្ឋអំណាចមូលដ្ឋាន បានអនុវត្តគោលនយោបាយថ្នាក់លើដោយខុសឆ្គងនោះ[164]។

៧៨. ដូចគ្នានេះផងដែរ លោក **នង សុផង់** បានលើកឡើងពីឧបាយបញ្ឆោត និងទង្វើដ៏អាក្រក់របស់កម្មាភិបាលមួយចំនួន។ លោកបានសរសេររៀបរាប់ក្នុងឃ្លាមួយថា កម្មាភិបាលខ្មែរក្រហមមួយចំនួន បានធ្វើរបាយការណ៍វិជ្ជមានដើម្បី"*ផលប្រយោជន៍ផ្ទាល់ខ្លួន*"។ លោក នង សុផង់ បានពន្យល់ថា៖ *"ចំណុចនេះមានន័យថា កម្មាភិបាលទាំងនេះ ចង់បានគុណសម្បត្តិផ្ទាល់ខ្លួន"។ ពួកគេចង់ឱ្យថ្នាក់លើតម្លើងបុណ្យសក្តិឱ្យខ្លួន។ ប្រសិនណាជាពួកគេមានតំណែងជាគណៈស្រុក ពួកគេចង់ឱ្យថ្នាក់លើតម្លើងជាគណៈតំបន់ ឬក៏គណៈមជ្ឈិម ឬក៏គណៈអចិន្ត្រៃយ៍។ វាគឺជាទង្វើសន្សំសំចៃហួសហេតុរបស់កម្មាភិបាលមួយចំនួន ដែលចង់កសាងគុណសម្បត្តិផ្ទាល់ខ្លួន។ នេះបើតាមការវិភាគរបស់ខ្ញុំ។ ខ្ញុំបានអានរបាយការណ៍មួយចំនួនដែលបង្ហាញថា ការប្រមូលផលស្រូវ ទទួលបានទិន្នផល ៣ តោន ក្នុងមួយហិកតា ចំណែកឯនៅតំបន់ផ្សេងទៀត ទិន្នផលមានដល់ទៅ ៥ តោនក្នុងមួយហិកតា។ នៅក្នុងរបាយការណ៍ផ្សេងទៀត ទិន្នផលមានដល់ទៅ ១០ តោន គូប។ ហើយប្រសិនណាជាទិន្នផលស្រូវប្រមូលបានខ្ពស់ដូច្នេះមែន ហេតុដូចម្តេចបានជាមានមនុស្សស្លាប់ដោយអត់បាយ? នេះគ្រាន់តែជាសេចក្តីសន្និដ្ឋានផ្ទាល់ខ្លួនខ្ញុំប៉ុណ្ណោះ។ ហើយខ្ញុំបានឮសំណួររបស់លោក។ បើតាមការវិភាគរបស់ខ្ញុំ ខ្ញុំយល់ឃើញថា មនុស្សមួយចំនួនចង់បានស្នាដៃ។ ដូច្នេះ ពួកគេបានបំប៉ោងរបាយការណ៍របស់ខ្លួន ហើយបានរាយការណ៍តាមសារទូរលេខទៅមជ្ឈិម ថាប្រជាជននៅមូលដ្ឋានមានជីវភាពរស់នៅល្អប្រសើរ និងមានការរីកចម្រើនក្នុងមូលដ្ឋានដែលពួកគេគ្រប់គ្រង។ តែជាក់ស្តែង គឺវាពុំដូចទៅនឹងអ្វីដែលពួកគេរាយការណ៍នោះទេ ប្រជាជនគ្មានចំណីអាហារបរិភោគ*

[164] Steve HEDER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៧ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/225.1 ទំព័រ ៦០ បន្ទាត់ ១៦-១៩ ប្រហែលម៉ោង [១៤.១៧.៥២]។

និងគ្មានសម្លៀកបំពាក់គ្រប់គ្រាន់ឡើយ"[165]។ គាត់បានបញ្ជាក់ថែមទៀតថា សម្ភារៈផ្ញើចេញពីភ្នំពេញ ពុំដែលបានទៅដល់ដៃប្រជាជនតាមមូលដ្ឋានគ្រប់ពេលឡើយ៖ *"ខ្ញុំបានកត់សម្គាល់ឃើញផងដែរថា នៅសម័យនោះ អង្គការចែកសម្លៀកបំពាក់ និងសម្ភារៈប្រើប្រាស់ផ្សេងទៀត"។ លោក ខៀវ សំផន ជាអ្នកដែលបានចេញបញ្ជាឱ្យចែកសម្លៀកបំពាក់ និងសម្ភារៈប្រើប្រាស់អស់ទាំងនោះ ប៉ុន្តែជាអកុសល នៅមូលដ្ឋាន ប្រជាជនពុំបានទទួលសម្លៀកបំពាក់ និងសម្ភារៈអស់ទាំងនោះទេ។ ជាឧទាហរណ៍ នៅពេលអង្គការមជ្ឈិមបញ្ជូនម៉ាស៊ីនដេរទៅមូលដ្ឋាន ម៉ាស៊ីនអស់ទាំងនោះមានពេលខ្លះបែកបាក់ ឬខ្វះការថែទាំ ដូច្នេះគេមិនអាចយកទៅប្រើប្រាស់បានស្រួលឡើយ។ នៅត្រង់ចំណុចនេះហើយ ដែលគេអាចមើលឃើញជីវភាពរស់នៅដ៏ទុរគតរបស់ប្រជាជន ក៏ដូចជាអសមត្ថភាពរបស់ពួកកម្មាភិបាលមូលដ្ឋាន"*[166]។

៧៩. សក្ខីកម្មរបស់ **មាស វឿន** ក៏បានបង្ហាញអំពីទង្វើអាក្រក់របស់កម្មាភិបាលមូលដ្ឋានដែរ។ នៅក្នុងកំណត់ហេតុផ្តល់សក្ខីកម្មរបស់គាត់ យោធាមួយរូបនេះ បានពន្យល់ថា ប៉ុល ពត បានចាត់តាំងគាត់ឱ្យតាមដានសភាពការណ៍នៅតំបន់ ១០៣ ក្រោយពេលថ្នាក់លើទទួលបានព័ត៌មានថា ប្រជាជននៅតំបន់នោះត្រូវបានទទួលរងការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញ ហើយ ប៉ុល ពត បានបញ្ជាឱ្យគាត់ទៅស្តារស្ថានការណ៍នោះឡើងវិញ[167]។ គាត់បានបញ្ជាក់ថា នៅពេលដែលគាត់ចុះទៅដល់តំបន់នោះ គាត់សង្កេតឃើញស្ថានភាពដុនដាបខ្លាំង ហើយសម្ភារៈ និងស្បៀងអាហារដែលបញ្ជូនមកពីអង្គការមជ្ឈិម ពុំត្រូវបានគេចែកឱ្យដល់ដៃប្រជាជនឡើយ[168]។ ឧទាហរណ៍មួយនេះ បង្ហាញឱ្យយើងឃើញច្បាស់ថា អ្វីដែលបានកើតមានឡើងនៅមូលដ្ឋាន មិនឆ្លើយតបទៅនឹងការណែនាំរបស់មេដឹកនាំឡើយ៖ នេះគឺជាអ្វីដែលគេបានចាត់តាំងឱ្យគាត់ស៊ើបអង្កេត។ ពាក់ព័ន្ធទៅនឹងអង្គហេតុដែលថា សាក្សីរូបនេះត្រូវបានចាត់តាំងឱ្យស្វែងរកសមាជិកក្រុមគ្រួសាររបស់លោក ខៀវ សំផន ចំណុច

---

[165] នង សុផង់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៦ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/123.1 ទំព័រ ១៤ បន្ទាត់ ១៤-១៧ ប្រហែលម៉ោង [០៩.៤៦.២៤]។

[166] នង សុផង់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៦ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/123.1 ទំព័រ ១៥ បន្ទាត់ ១-៦ ប្រហែលម៉ោង [០៩.៤៨.៥៨]។

[167] មាស វឿន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/130.1 ទំព័រ ៥៦ បន្ទាត់ ៧-១២ ប្រហែលម៉ោង [១៤.០៨.៤៣]។

[168] មាស វឿន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/130.1 ទំព័រ ៥៦ បន្ទាត់ ១-៥ ប្រហែលម៉ោង [១៤.០៨.៤៣]។

នេះ សបញ្ជាក់ឲ្យឃើញថា លោក ខៀវ សំផន ពុំគ្រប់គ្រងស្ថានការណ៍កើតមានឡើងនៅក្នុងតំបន់នោះឡើយ ហើយកម្មាភិបាលគ្រប់គ្រងនៅថ្នាក់មូលដ្ឋាន ដែលជាអ្នកចេញបញ្ជាឲ្យមានការចាប់ខ្លួនមនុស្ស ក៏មិនញញើតក្នុងការចាប់ខ្លួនសមាជិកក្រុមគ្រួសារលោក ខៀវ សំផន ដែរ។ ដូច្នេះ អំណះអំណាងថាលោកជាអ្នកគ្រប់គ្រងលើតំបន់ ១០៣ ហាក់ដូចជាមិនសមទំនងសោះ។ មិនតែប៉ុណ្ណោះ សក្ខីកម្មរបស់ មាស វឿន បានបំភ្លឺច្បាស់អំពីករណីនេះ ដោយលោកលើកឡើងថា ក្នុងសម័យនោះ មធ្យោបាយទំនាក់ទំនងពីតំបន់មួយទៅតំបន់មួយក្នុងប្រទេស មិនមានប្រសិទ្ធភាពនោះទេ[169]។ អង្គជំនុំជម្រះ កត់សម្គាល់ឃើញថា មាស វឿន បានបញ្ជាក់យ៉ាងច្បាស់ថា គាត់រាយការណ៍ឲ្យតែមនុស្សម្នាក់គត់ គឺមេរបស់គាត់ផ្ទាល់[170]។

៨០. ចំណុចសំខាន់មួយទៀតដែលត្រូវលើកឡើងនៅទីនេះផងដែរ គឺការបែងចែកប្រទេសជាភូមិភាគ។ ការបែងចែកនេះ គឺបន្ទ្បល់មកតាំងពីសម័យសង្គ្រាម ៥ ឆ្នាំ ម្ល៉េះ។ លោក **SHORT** បានពន្យល់ថា ភូមិភាគអស់ទាំងនេះ ទទួលបានស្វ័យភាពរៀងៗខ្លួន ហេតុដូច្នេះហើយ ប្រធានគណៈភូមិភាគនីមួយៗ មានអំណាចគ្រប់គ្រងលើដែនដីរបស់ខ្លួន[171]។ សក្ខីកម្មជាច្រើនពាក់ព័ន្ធនឹងតាម៉ុក បានបង្ហាញអំពីឥទ្ធិពលនៃអំណាចរបស់បុគ្គលនេះដែលមិនទាំងញញើតចំពោះ ប៉ុល ពត ហើយក៏មិន

[169] មាស វឿន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៩ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/132.1 ទំព័រ ៦៣ បន្ទាត់ ១-១៥ ប្រហែលម៉ោង [១៤.២៣.១៥]។ មាស វឿន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៨ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/131.1.1 ទំព័រ ១១ បន្ទាត់ ២៣-២៥ ប្រហែលម៉ោង [០៩.៣៩.៤៩]។ មាស វឿន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៨ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/131.1.1 ទំព័រ ៥៧ បន្ទាត់ ២១-២៥ ប្រហែលម៉ោង [១៤.១៦.១៧]។ មាស វឿន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/130.1 ទំព័រ ៥៨ បន្ទាត់ ១១-១៣ ប្រហែលម៉ោង [១៤.១៦.៤១]។

[170] មាស វឿន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/129.1 ទំព័រ ៧២ បន្ទាត់ ១៨ ប្រហែលម៉ោង [១៤.៣៣.៤២]។ មាស វឿន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៨ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/131.1 ទំព័រ ៧៤ បន្ទាត់ ៣ ប្រហែលម៉ោង [១៥.៣៩.០៣]។ មាស វឿន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៩ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/132.1 ទំព័រ ៧ បន្ទាត់ ១-៣ ប្រហែលម៉ោង [០៩.២៣.០៩]។ មាស វឿន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៩ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/132.1 ទំព័រ ៦៦ បន្ទាត់ ៨-១២ ប្រហែលម៉ោង [១៤.៣៦.២៤]។

[171] Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៩ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/192.1 ទំព័រ ៧ បន្ទាត់ ១០ ដល់ ១៣ ប្រហែលម៉ោង [០៩.២៤.០៨]។ Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៩ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/192.1 ទំព័រ ៧ បន្ទាត់ ១៥ ដល់ ២៤ ប្រហែលម៉ោង [០៩.២៤.០៨]។ Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៩ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/192.1 ទំព័រ ៨១ បន្ទាត់ ១៦ ប្រហែលម៉ោង [១៥.៤៥.៥៤] ដល់ ទំព័រ ៨២ បន្ទាត់ ៦ ប្រហែលម៉ោង [១៥.៤៧.២៧]។

ដែលខ្វាយខ្វល់ក្នុងការរាយការណ៍ជូនមជ្ឈិមដែរ[172]។ **លឹម សាត** ជាប្រធានសហករណ៍ បានពន្យល់ថាជារៀងរាល់ថ្ងៃ គាត់ជាអ្នកកំណត់មាគ៌ាដែលត្រូវអនុវត្ត[173]។ សក្ខីកម្មរបស់ **មាស ឡឿន** បង្ហាញថាគេបានមើលរំលងអង្គការមជ្ឈិម។ ពិភពមួយដ៏ឥតខ្ចោះនោះ មានដែនកំណត់របស់វា ប៉ុន្តែព័ត៌មាននេះ ពុំត្រូវបានផ្សព្វផ្សាយឱ្យមនុស្សទាំងអស់គ្នាបានដឹងទេ។ រាល់ធាតុផ្សំនៃភស្តុតាងទាំងអស់នេះ ផ្តល់ន័យដូចគ្នានេះដែរ គឺការគ្រប់គ្រងដ៏មានឥទ្ធិពលរបស់អង្គការមជ្ឈិមសព្វញ្ញូមួយនេះ មិនឆ្លើយតបទៅនឹងតថភាពជាក់ស្តែងឡើយ។

៤- ទីតាំងសម្លាប់មនុស្ស ទួលពោធិ៍ជ្រៃ

៨១. ទួលពោធិ៍ជ្រៃ គឺជាឈ្មោះអតីតបន្ទាយយោធាមួយរបស់កងទ័ព លន់ នល់ នៅក្នុងខេត្តពោធិ៍សាត់។ ផ្អែកតាមដីកាដំណោះស្រាយ ទួលពោធិ៍ជ្រៃ បានក្លាយទៅជាទីតាំងសម្លាប់មនុស្សក្រោយជ័យជម្នះរបស់ខ្មែរក្រហម ហើយទីកន្លែងនោះ ត្រូវបានគេ *"ប្រើប្រាស់ម្តងម្កាលចាប់តាំងពីចុងខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ រហូតដល់ប្រហែលជាឆ្នាំ ១៩៧៧"*។ ក្នុងអំឡុង ដំណាក់កាលទីមួយនៃការដាក់ឱ្យដំណើរការមន្ទីរទួលពោធិ៍ជ្រៃ នាខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ យោធាខ្មែរសាធារណរដ្ឋពី ២០០០ ទៅ ៣០០០ នាក់ ត្រូវបានសម្លាប់ នៅទីនោះ។ សេចក្តីសម្រេចបញ្ចូលទីតាំងសម្លាប់មនុស្សមួយនេះ ក្នុងសំណុំរឿង ដែលបានចេញកាលពីថ្ងៃទី ៨ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២០១២ និងឧបសម្ព័ន្ធ E124/7.3 ដែលត្រូវបានទទួលស្គាល់តាមរយៈដីកាបំបែកសំណុំរឿងទី ២ បានកំណត់យ៉ាងច្បាស់លាស់ថា ការដាក់បញ្ចូលទីតាំងឧក្រិដ្ឋកម្មនេះ ទៅក្នុងសំណុំរឿង អនុវត្តបានតែចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងឡាយដែលប្រព្រឹត្តនៅទីនោះ បន្ទាប់ពីការជួលរលំភ្លាមនៃរបបក្រុងភ្នំពេញប៉ុណ្ណោះ។

៨២. ពុំមានអ្នកជំនាញណាម្នាក់ ដែលអង្គជំនុំជម្រះបានស្តាប់ចម្លើយ ស្គាល់ទីតាំងឧក្រិដ្ឋកម្មនេះឡើយ។

៨៣. ពុំមានឯកសារណាមួយក្នុងសម័យនោះ មានពាក់ព័ន្ធនឹងទីតាំងឧក្រិដ្ឋកម្មនេះទេ។

---

[172] ឈ្យូក រិន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/182.1 ទំព័រ ៨១ បន្ទាត់ ១៦ ប្រហែលម៉ោង [១៥.៤៥.៥៤] ដល់ ទំព័រ ៨២ បន្ទាត់ ៦ ប្រហែលម៉ោង [១៥.៤៧.២៧] ។

[173] លឹម សាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/187.1 ទំព័រ ៤៥ បន្ទាត់ ១០-១៧ ប្រហែលម៉ោង [១៣.៤៤.០៨]។

៨៤. អ្នកស៊ើបសួរនៃការិយាល័យសហចៅក្រមស៊ើបសួរ បានចុះទៅដល់ទីតាំងឧក្រិដ្ឋកម្មទួលពោធិ៍ជ្រៃ (D125/217 "របាយការណ៍កំណត់ទីតាំងកន្លែងប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម តំបន់ពោធិ៍សាត់")។ ប៉ុន្តែ របាយការណ៍របស់ពួកគេ ហាក់ដូចជាពុំទាន់ស៊ីជម្រៅនៅឡើយ។ អ្នកស៊ើបសួរទាំងនោះ ពុំបានធ្វើការគាស់រណ្ដៅសពណាមួយឡើយ ហើយសំណល់សម្លៀកបំពាក់ចាស់ៗមួយចំនួន ដែលគេថតយករូបភាពនោះ ក៏ពុំត្រូវបានគេសង្កេតឃើញមានសញ្ញាតិចតួចណាមួយ ថាជាឯកសណ្ឋានយោធាដែរ។ អ្នកស៊ើបសួរ បានរកឃើញសំណល់សំបកគ្រាប់ខ្លះបន្សល់ទុកនៅផ្ទៃខាងលើ ប៉ុន្តែពួកគេបានរំឭកថា នៅតំបន់នោះ ធ្លាប់មានការវាយប្រយុទ្ធគ្នាដ៏សាហាវ ជាច្រើនលើកច្រើនសា ហើយពួកគេពុំបានធ្វើសេចក្ដីសន្និដ្ឋានណាមួយឡើយ។ ជាក់ស្ដែង ពុំមានសេចក្ដីសន្និដ្ឋានណាមួយអាចឱ្យគេភ្ជាប់ទំនាក់ទំនងស្លាកស្នាមសេសសល់ដែលទំនងជារណ្ដៅសាកសពនោះ ទៅនឹងព្រឹត្តិការណ៍ ខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ បានឡើយ។ មេធាវីការពារក្ដីសូមរំឭកថា របាយការណ៍ស៊ើបអង្កេតទាំងនេះ ពុំមានព័ត៌មានអាចឱ្យជឿជាក់បានថា តំបន់នោះជាទីតាំងស្នូលនៃការបោសសម្អាតទ្រង់ទ្រាយធំ នាចុងឆ្នាំ ១៩៧៧ (ការចូលទៅកាន់កាប់ភូមិភាគពាយ័ព្យពីសំណាក់កងទ័ពភូមិភាគនិរតី) និងនាពាក់កណ្ដាលឆ្នាំ ១៩៧៨ (ការចូលទៅកាន់កាប់ពីសំណាក់កងទ័ពភូមិភាគបស្ចិម) ឡើយ។

៨៥. មានតែសាក្សីបីរូបប៉ុណ្ណោះ ដែលត្រូវបានស្ដាប់យកចម្លើយពាក់ព័ន្ធនឹងទីតាំងឧក្រិដ្ឋកម្មមួយនេះ។ អ្នកទាំងនោះរួមមាន៖ អតីតយោធាខ្មែរក្រហមពីររូប (អ៊ុង ឆាត និង លឹម សាត) និងអតីតទាហានរបស់ លន់ នល់ មួយរូប (ស៊ុម អាឡាត់)។ អ្នកទាំងបីរូបនេះ សុទ្ធតែធ្លាប់ត្រូវបានគេបញ្ជូនទៅធ្វើការនៅតំបន់នោះ។

៨៦. កាលនោះ **អ៊ុង ឆាត** មានអាយុ ២៣ ឆ្នាំ ជាយោធាក្នុងកងពលធំមួយរបស់ខ្មែរក្រហម ដែលបានវាយរំដោះខេត្តពោធិ៍សាត់នៅថ្ងៃទី ១៩ ខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥[174]។ នាព្រឹកថ្ងៃទី ១៩ ខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥[175] ឬប៉ុន្មានថ្ងៃក្រោយមក នៅពេលគាត់ដើរយាមល្បាតជុំវិញសាលាខេត្តពោធិ៍សាត់ គាត់បានប្រទះឃើញមនុស្សប្រហែល ២០០ នាក់ បានចូលមកក្នុងសាលាខេត្ត ហើយបានប្រជុំគ្នារហូត

[174] អ៊ុង ឆាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៩ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/185.1 ទំព័រ ៥៦ បន្ទាត់ ២៣ ដល់ ២៤ ប្រហែលម៉ោង [១៥.១៨.២៥]។

[175] អ៊ុង ឆាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣០ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/186.1 ទំព័រ ៥០ បន្ទាត់ ២១ ដល់ ២៣ ប្រហែលម៉ោង [១៣.៣៣.២៩]។

ដល់ម៉ោង ១១ ថ្ងៃត្រង់។ គាត់ពុំទទួលបានការណែនាំពីថ្នាក់លើរបស់គាត់ទាក់ទងនឹងការប្រជុំនោះទេ ហើយគាត់ក៏ពុំបានដឹងថាគេបានរៀបចំផែនការអ្វីទុកជាមុនដែរ។ ជាក់ស្តែង ផែនការតែមួយគត់ ដែលគាត់ធ្លាប់បានដឹងពាក់ព័ន្ធនឹងអតីតទាហានរបស់ លន់ នល់ គឺថា ក្រោយថ្ងៃ ១៧ មេសា អង្គការបដិវត្តន៍ ត្រូវការឲ្យទាហានទាំងអស់ពួតដៃគ្នាជាមួយអង្គការ ដើម្បីកសាងប្រទេសឲ្យបានរីកចម្រើនឆាប់រហ័ស[176]។ អ្នកចូលរួមក្នុងអង្គប្រជុំ បានធ្វើដំណើរមកកាន់ទីនោះតាមរថយន្តដោយឡែក និងតាមរថយន្តកាមីញ៉ុងពណ៌ខ្មៅ និងពណ៌ស្លឹកឈើ[177]។ ក្នុងចំណោមពួកគេទាំងនោះ អ៊ុង ឆាត បានស្គាល់ឈ្មោះ ប៉ែល ជានាយទាហានជាន់ខ្ពស់នៃរបប លន់ នល់ ដែលបញ្ជាទ័ពនៅបន្ទាយទួលពោធិ៍ជ្រៃ។ សាក្សីស្គាល់ទួលពោធិ៍ជ្រៃ ដោយសារថាគាត់បានទទួលភារកិច្ចព្យាបាលទាហានរងរបួស ក្នុងអំឡុងការវាយប្រហារនៅបន្ទាយនោះពីសំណាក់កងទ័ពរបស់ លន់ នល់។ សាក្សីនោះពុំបានដឹងទេថា តាសុត មានវត្តមាននៅទីនោះ ឬពុំមាននោះទេ[178]។ ក្រៅពីនោះ អ៊ុង ឆាត ពុំបានស្គាល់អ្នកដទៃទៀតឡើយ ក្នុងចំណោមមនុស្សទាំង ២០០ នាក់ដែលបានមកដល់មន្ទីរទួលពោធិ៍ជ្រៃក្នុងថ្ងៃនោះ។ មិត្តរួមការងាររបស់គាត់មួយចំនួន បានប្រាប់គាត់ថា មនុស្សទាំងអស់នោះសុទ្ធតែជាយោធា ប៉ុន្តែគាត់មិនបានដឹងអ្វីលើសពីនោះទេ។ ប៉ុន្តែមនុស្សចូលរួមអង្គប្រជុំទាំងនោះ ស្លៀកឯកសណ្ឋានជាស៊ីវិលទាំងអស់[179] ហើយសាក្សីក៏មានការងឿងឆ្ងល់ដោយសួរខ្លួនឯងថា ហេតុដូចម្តេចបានជាអ្នកទាំងអស់នោះស្លៀកឯកសណ្ឋានស៊ីវិល បើពួកគេជាយោធានោះ[180]។ គាត់ក៏មិនបានដឹង

---

[176] អ៊ុង ឆាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣០ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/186.1 ទំព័រ ៤៣ បន្ទាត់ ៩ ដល់ ១៣ ប្រហែលម៉ោង [១១.៣៧.៥៣]។

[177] អ៊ុង ឆាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៩ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/185.1 ទំព័រ ៦៤ បន្ទាត់ ២៤ ដល់ទំព័រ ៦៥ បន្ទាត់ ២ ប្រហែលម៉ោង [១៥.៤៧.០៤] ទំព័រ ៦៥ បន្ទាត់ ១៧ ដល់ ២១ ប្រហែលម៉ោង [១៥.៤៩.៥៨]។

[178] អ៊ុង ឆាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣០ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/186.1 ទំព័រ ៦០ បន្ទាត់ ២០ ដល់ទំព័រ ៦១ បន្ទាត់ ៣ ប្រហែលម៉ោង [១៤.០៥.៥៧]។

[179] អ៊ុង ឆាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៩ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/185.1 ទំព័រ ៦១ បន្ទាត់ ១៨ ដល់ ២១ ប្រហែលម៉ោង [១៥.៣៦.៥១] ទំព័រ ៦៣ បន្ទាត់ ១៦ ដល់ ១៨ ប្រហែលម៉ោង [១៥.៤០.៥៥], ទំព័រ ៦៦ បន្ទាត់ ១ ដល់ ៣ ប្រហែលម៉ោង [១៥.៤៩.៥៨]។ អ៊ុង ឆាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣០ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/186.1 ទំព័រ ១១ បន្ទាត់ ១៧ ដល់ ១៩ ប្រហែលម៉ោង [០៩.៣៩.១៩] ទំព័រ ៥៣ បន្ទាត់ ២១ ដល់ ២៣ ប្រហែលម៉ោង [១៣.៤៥.១៧]។

[180] អ៊ុង ឆាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣០ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/186.1 ទំព័រ ២៩ បន្ទាត់ ៩ ដល់ ១០ ប្រហែលម៉ោង [១០.៣២.៣៨]។

ថាគេប្រជុំអំពីអ្វីដែរ[181] ពីព្រោះកិច្ចប្រជុំនោះធ្វើក្នុងបន្ទប់បិទទ្វារជិត ហើយគាត់គ្រាន់តែមានភារកិច្ចដើរយាមល្បាត នៅពីក្រៅបរិវេណមន្ទីរតែប៉ុណ្ណោះ[182]។ គាត់ពុំបានឮនរណាម្នាក់និយាយពីផែនការដែលត្រូវត្រៀមជាមុនពាក់ព័ន្ធនឹងកិច្ចប្រជុំនេះទេ។ គាត់បានសង្កេតឃើញថា នៅពេលចេញពីប្រជុំវិញ មនុស្សទាំងអស់នោះបានចាប់អង្រួនដៃគ្នា និងជជែកជាមួយអ្នកដែលទំនងជាសាច់ញាតិនៃក្រុមគ្រួសារ ឬអ្នកស្គាល់គ្នាដែលកំពុងឈររង់ចាំពួកគេនៅខាងក្រៅ។ អ្នកយាមផ្សេងទៀតដែលបានឮកិច្ចសន្ទនាគ្នាពីក្នុងបន្ទប់ប្រជុំ បានលួចប្រាប់គាត់ថា យោធាទាំងអស់នោះ នឹងត្រូវទៅរៀនសូត្រ ហើយបន្ទាប់មកប្រហែលជាទៅជួបសម្តេចឪ។ ជាទីបញ្ចប់ អ្នកទាំងអស់នោះ បានឡើងជិះរថយន្តពិសេស ឬរថយន្តកាំមីញ៉ុង ហើយបានចាកចេញទៅ ដោយមិនដឹងថាទៅកាន់ទីណានោះទេ។ ពួកគេមិនត្រូវបានបង្ខិតបង្ខំឱ្យឡើងជិះលើរថយន្តទេ។ បន្ទាប់មក នៅពេលដែល អ៊ុង ឆាត សុំការអនុញ្ញាតទៅសួរសុខទុក្ខក្រុមគ្រួសាររបស់គាត់ គាត់បានជួបប្រទះជាមួយ ប៉ែល ដែលកំពុងជជែកគ្នានៅក្រោមដើមឈើមួយជិតរថយន្តកាំមីញ៉ុងយោធា នៅក្នុងភូមិពោធិ៍។ គាត់បានចាប់ដៃជាមួយ ប៊ុល ហើយ ប៊ុល ប្រាប់ថាគាត់ត្រូវទៅរៀនសូត្រ។ អ៊ុង ឆាត សង្កេតឃើញថា រថយន្តទាំងនោះ បានចាកចេញទៅម្តងមួយៗ ទៅតាមផ្លូវសំដៅទៅបន្ទាយទួលពោធិ៍ជ្រៃ[183]។ ដោយពុំបានសង្កេតមើលក្បួនរថយន្តនោះយូរ គាត់បានឃើញមានរថយន្តកាំមីញ៉ុងមួយទទេរកំពុងបើកមកពីទិសបញ្ច្រាស។ គាត់ពុំបានឮស្នូរសម្លេងបាញ់កាំភ្លើងណាមួយគួរឱ្យចាប់អារម្មណ៍នោះទេ ហើយក៏ពុំបានឃើញមានការសម្លាប់មនុស្សណាមួយដែរ។ ក្រោយមក នាថ្ងៃមួយ ពេលគាត់ទៅនេសាទត្រីនៅក្នុងតំបន់នោះ អ្នកភូមិបានប្រាប់គាត់ថា មានគេយកមនុស្សមកសម្លាប់ចោលនៅទីនោះ។ គាត់បានសុំឱ្យអ្នកភូមិនាំគាត់ទៅកាន់កន្លែងសម្លាប់មនុស្សនោះ។ ប៉ុន្តែ សាកសពដែលអ្នកភូមិរៀបរាប់ប្រាប់គាត់នោះ ត្រូវបានកប់ជិតអស់ទៅហើយ។ អ៊ុង ឆាត បាន និយាយផ្ទុយជាបន្តបន្ទាប់ពាក់ព័ន្ធទៅនឹងសំណួរសួរថា តើគាត់បានឃើញសាកសព ឬមួយក៏អត់ នោះ[184]។ ប៉ុន្តែ នៅពេលគាត់លើក

[181] អ៊ុង ឆាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣០ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/186.1 ទំព័រ ៣០ បន្ទាត់ ១៨ ដល់ ២០ ប្រហែលម៉ោង [១០.៣៥.៣៥]។

[182] អ៊ុង ឆាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣០ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/186.1 ទំព័រ ៣១ បន្ទាត់ ១ ដល់ ២ ប្រហែលម៉ោង [១០.៣៧.៤៦]។

[183] អ៊ុង ឆាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣០ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/186.1 ទំព័រ ៣៦ បន្ទាត់ ១៣ ដល់ ១៥ ប្រហែលម៉ោង [១១.១៣.៤៤]។

[184] អ៊ុង ឆាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣០ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/186.1 ទំព័រ ៤៨ បន្ទាត់ ២២ ដល់ ២៤ ប្រហែលម៉ោង [១១.៥៦.០៣]។

ឡើងអំពីរឿងនោះ គាត់បានប្រាប់ថាជនរងគ្រោះទាំងអស់នោះ ស្ថិតក្នុងឯកសណ្ឋានជាជនស៊ីវិលទាំងអស់[185]។ គាត់គ្រាន់តែបានប្រទះឃើញទីតាំង និងខ្ទមមួយចំនួនដែលត្រូវបានឆាបឆេះដោយអគ្គិភ័យតែប៉ុណ្ណោះ។ នៅឆ្នាំ ១៩៧៦ ការស៊ើបអង្កេតមួយ ត្រូវបានធ្វើឡើង ដើម្បីរកឱ្យឃើញថាតើមនុស្សទាំងអស់នោះបានស្លាប់យ៉ាងដូចម្តេច[186]។

៨៧. ក្នុងឆ្នាំ ១៩៧៥ **លឹម សាត** ជាប្រធានកងអនុសេនាតូចខ្មែរក្រហម (មានកូនទាហាន ៣០ នាក់) ប្រចាំនៅតំបន់ពោធិ៍សាត់។ គាត់ធ្លាប់បានចូលរួមប្រយុទ្ធនៅទួលពោធិ៍ជ្រៃ ដែលគាត់ស្គាល់ថាជាសមរភូមិមួយ កើតមានចាប់តាំងពីឆ្នាំ ១៩៧៤ មក[187]។ ប៉ុន្មានថ្ងៃក្រោយការដួលរលំនៃរបបក្រុងភ្នំពេញ គាត់បានទទួលបញ្ជាពីថ្នាក់លើ ឱ្យប្រមូលផ្តុំអតីតទាហានរបស់ លន់ នល់។ គាត់ទទួលភារកិច្ចជូនដំណឹងដល់មេទ័ពនៃរបបខ្មែរសាធារណរដ្ឋ ដើម្បីឱ្យពួកគេជួយកោះហៅកូនទាហានរបស់ពួកគេមកប្រមូលផ្តុំគ្នា[188]។ គាត់ពុំបានដឹងទេថា ខ្លឹមសារនៃអង្គប្រជុំនោះទាក់ទងនឹងការយកមនុស្សទាំងអស់នោះទៅសម្លាប់ចោលទេ[189]។ នៅថ្ងៃប្រជុំនោះ ពោលគឺប្រហែលជាមួយទៅពីរសប្តាហ៍ក្រោយថ្ងៃ ១៧ មេសា ១៩៧៥[190] គាត់ប្រចាំការនៅលើផ្លូវជាតិមួយក្នុងភូមិពោធិ៍ ចម្ងាយ

---

[185] អ៊ុង ឆាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣០ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/186.1 ទំព័រ ២២ បន្ទាត់ ១៣ ដល់ ១៥ ប្រហែលម៉ោង [១០.១១.១០]។

[186] អ៊ុង ឆាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣០ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/186.1 ទំព័រ ៤៣ បន្ទាត់ ១៤ ដល់ ១៥ ប្រហែលម៉ោង [១១.៣៧.៥៣]។

[187] លឹម សាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/187.1 ទំព័រ ១១ បន្ទាត់ ២០ ប្រហែលម៉ោង [០៩.៣៨.២០]។ លឹម សាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/188.1 ទំព័រ ២ បន្ទាត់ ២ ដល់ ៣ ប្រហែលម៉ោង [០៩.០៣.០៩]។

[188] លឹម សាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/188.1 ទំព័រ ១៦ បន្ទាត់ ១៨ ដល់ ២១ ប្រហែលម៉ោង [០៩.៥៧.៥៨]។

[189] លឹម សាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/187.1 ទំព័រ ១៦ បន្ទាត់ ៤-៥ ប្រហែលម៉ោង [០៩.៥៦.៣៤]។ លឹម សាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/188.1 ទំព័រ ២០ បន្ទាត់ ២៤ ដល់ទំព័រ ២១ បន្ទាត់ ១ ប្រហែលម៉ោង [១០.១៣.៥៣]។ លឹម សាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/188.1 ទំព័រ ២២ បន្ទាត់ ១៧ ដល់ ១៩ ប្រហែលម៉ោង [១០.១៨.២៧]។

[190] លឹម សាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/187.1 ទំព័រ ១៧ បន្ទាត់ ១៦-២២ ប្រហែលម៉ោង [១០.០៤.៣៧]។

៣ គ.ម ពីពោធិ៍សាត់ និង ១០ គ.ម. ពីទួលពោធិ៍ជ្រៃ[191]។ គាត់ពុំបានចូលរួមប្រជុំនៅពោធិ៍សាត់ទេ[192] ហើយក៏ពុំបានដឹងថាអតីតយោធានៃរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ បានទៅកាន់ទីនោះតាមវិធីណាដែរ[193]។ បញ្ជាការដ្ឋានរបស់គាត់ ទាក់ទងជាមួយទួលពោធិ៍ជ្រៃតាមរយៈវិទ្យុទាក់ទង[194] ហើយតាមរយៈវិទ្យុទាក់ទងនោះ លឹម សាត បានឮសូរសម្លេងគ្រាប់កាំភ្លើងពីទួលពោធិ៍ជ្រៃ[195]។ ដោយឡែក នៅពេលត្រូវបានសួរដេញដោលដោយភាគី គាត់បានអះអាងថាគាត់ពុំកាន់វិទ្យុទាក់ទងឡើយ ហើយមនុស្សម្នាក់បាននិយាយប្រាប់គាត់អំពីសភាពការណ៍នៅទួលពោធិ៍ជ្រៃ[196]។ ក្នុងថ្ងៃនោះផងដែរ មានរថយន្តយោធា[197] ប្រភេទ "អង្គរ"[198] ប្រហែលជា ១៥ គ្រឿង ដែលមួយគ្រឿងៗអាចផ្ទុកមនុស្សបានប្រហែលពី ៣០ ទៅ ៤០ នាក់ បានបើកកាត់ពីមុខគាត់។ បើតាមការសន្និដ្ឋានរបស់គាត់ ពួកយោធាបានឡើងជិះលើរថយន្តនោះនៅភូមិពោធិ៍។ សាក្សីបានអះអាងកាលពីពេលមុនថា មានទាហានប្រហែល ២០០០ នាក់ ត្រូវបានដឹកតាមរថយន្តទៅកាន់ទួលពោធិ៍ជ្រៃក្នុងថ្ងៃ

---

191 លឹម សាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/187.1 ទំព័រ បន្ទាត់ ៦-១១ ប្រហែលម៉ោង [១០.១៩.៥៨]។

192 លឹម សាត ប្រតិចារឹកថ្ងៃទី ២ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/187.1 ទំព័រ ១៩ បន្ទាត់ ២១-២៣ ប្រហែលម៉ោង [១០.១៣.៥៨]។

193 លឹម សាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/188.1 ទំព័រ ៦ បន្ទាត់ ២៤ ប្រហែលម៉ោង [០៩.២០.៣៩]។

194 លឹម សាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/187.1 ទំព័រ ២២ បន្ទាត់ ១២-២២ ប្រហែលម៉ោង [១០.២៤.២៤]។

195 លឹម សាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/187.1 ទំព័រ ២៥ បន្ទាត់ ១-៤ ប្រហែលម៉ោង [១០.៥៣.០០]។

196 លឹម សាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/187.1 ទំព័រ ៦១ បន្ទាត់ ៦-៨ ប្រហែលម៉ោង [១៥.០៦.៥៦]។

197 លឹម សាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/187.1 ទំព័រ ១៨ បន្ទាត់ ២២-២៣ ប្រហែលម៉ោង [១០.០៨.០១]។ លឹម សាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/187.1 ទំព័រ ២៦ បន្ទាត់ ១៨ ប្រហែលម៉ោង [១០.៥៨.១៧]។

198 លឹម សាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/188.1 ទំព័រ ៨ បន្ទាត់ ៥-៧ ប្រហែលម៉ោង [០៩.២៤.៥៦]។

នោះ[199] ប៉ុន្តែក្រោយមក សាក្សីរូបនេះបានទទួលស្គាល់ថា គាត់ពុំដែលចេះរាប់លេខទេ ហើយគាត់ក៏ពុំបានព្យាយាមរាប់ចំនួនមនុស្សដែរ នៅពេលនោះ[200]។ គាត់នៅតែទទួលស្គាល់ថាមានរថយន្តកាំមីញ៉ុងចំនួន ១៥ គ្រឿង[201] ហើយក្នុងមួយគ្រឿងៗដឹកមនុស្សពី ៣០ ទៅ ៤០ នាក់។ ដោយឡែកសាក្សីបានបញ្ជាក់យ៉ាងច្បាស់មួយរយភាគរយ និងដដែលៗជាច្រើនលើកថា អ្នកជិះនៅលើរថយន្តនោះមានឯកសណ្ឋានជាយោធា[202]។ សាក្សីក៏បានបញ្ជាក់ផងដែរថា ពុំមានជនស៊ីវិលណាម្នាក់ ត្រូវបានគេដឹកតាមរថយន្តដោយឡែក[203] ទៅកាន់ទីនោះឡើយ ហើយថ្នាក់លើបានណែនាំច្បាស់លាស់ណាស់ថា ប្រតិបត្តិការបោសសម្អាតនោះ ធ្វើតែទៅលើអតីតយោធាតែប៉ុណ្ណោះ[204]។ ការដឹកជញ្ជូនយោធាទាំងនោះ ធ្វើឡើងតែក្នុងរយៈពេលមួយថ្ងៃតែប៉ុណ្ណោះ។ គាត់ពុំបានដឹងទេ ថាតើសាច់ញាតិក្រុមគ្រួសាររបស់យោធាអស់ទាំងនោះ ទទួលរងជោគវាសនាអាក្រក់ដូចពួកគេដែរឬទេ ហើយគាត់អះអាងថា ប្រហែលជា ៤ ទៅថ្ងៃ ១០ ថ្ងៃ ក្រោយការសម្លាប់ ទើបសាច់ញាតិក្រុមគ្រួសារទាំងនោះ បានទទួលដំណឹងអំពីការសម្លាប់នេះ[205]។ បើតាមចម្លើយរបស់សាក្សី លឹម សាត ទាហានខ្មែរក្រហម ដែលបានដឹកនាំប្រតិបត្តិការកម្ទេចអតីតយោធារបស់ លន់ នល់ ទាំងនេះ ក្រោយមកត្រូវបានគេបញ្ជូនខ្លួនទៅមន្ទីរ ស-២១ ដោយចោទថាក្បត់អង្គការ។

---

[199] លឹម សាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/187.1 ទំព័រ ២៦ បន្ទាត់ ២១ ប្រហែលម៉ោង [១១.០១.០០]។

[200] លឹម សាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/187.1 ទំព័រ ៦៩ បន្ទាត់ ១៩ ប្រហែលម៉ោង [១៥.៤៣.៤៨] ដល់ទំព័រ ៧០ បន្ទាត់ ៨ ប្រហែលម៉ោង [១៥.៤៤.៤៨]។

[201] លឹម សាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/188.1 ទំព័រ ១៣ បន្ទាត់ ២-៤ ប្រហែលម៉ោង [០៩.៤៣.៥៣]។

[202] លឹម សាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/188.1 ទំព័រ ៩ បន្ទាត់ ៧-៨ ប្រហែលម៉ោង [០៩.២៨.៤៩] ទំព័រ ១០ បន្ទាត់ ២១ ដល់ ២៣ ប្រហែលម៉ោង [០៩.៣៦.១៤] ទំព័រ ១១ បន្ទាត់ ២០ ប្រហែលម៉ោង [០៩.៣៩.០៧]។

[203] លឹម សាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/188.1 ទំព័រ ១២ បន្ទាត់ ៩-១៦ ប្រហែលម៉ោង [០៩.៤១.៥៤]។

[204] លឹម សាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/188.1 ទំព័រ ១៨ បន្ទាត់ ១៥-១៦ ប្រហែលម៉ោង [១០.០៣.១២]។

[205] លឹម សាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/187.1 ទំព័រ ៤៨ បន្ទាត់ ៤-១២ ប្រហែលម៉ោង [០១.៥១.២៩]។

៨៨. **ស៊ុម អាឡាត់** បានចូលបម្រើក្នុងជួរកងទ័ពរបស់ លន់ នល់ នាឆ្នាំ ១៩៧២[206] ដោយមានឋានន្តរសក្តិជានាយទាហានរង។ មុនថ្ងៃបរាជ័យនៃរបប លន់ នល់ នាខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ នៅតំបន់នោះមានការវាយប្រយុទ្ធគ្នាយ៉ាងសាហាវ[207]។ នាល្ងាចថ្ងៃទី ១៧ ខែ មេសា ពោលគឺនាថ្ងៃដួលរលំនៃរបបក្រុងភ្នំពេញ[208] គាត់មានវត្តមាននៅស្វាយដូនកែវ ជាមួយនឹងកូនទាហានរបស់គាត់។ ពួកគាត់បានដាក់អាវុធចុះ ហើយបានទៅរាំលេងជាមួយទាហានខ្មែរក្រហម[209]។ ស្អែកឡើង គាត់បានចេញដំណើរដោយថ្មើរជើង ទៅកាន់ពោធិ៍សាត់ជាមួយជាជនស៊ីវិលមួយចំនួន ហើយបានទទួលរងការវាយប្រហារដោយគ្រាប់កាំភ្លើង[210]។ ដោយធ្វើដំណើរតាមផ្លូវ ពួកគាត់បានមកដល់ស្រុកបាកានដែលស្ថិតនៅចម្ងាយ ២០ គ.ម. ពីពោធិ៍សាត់។ ទៅដល់ទីនោះ គាត់បានដោះឯកសណ្ឋានយោធារបស់គាត់ចេញ ហើយបានចូលរួមក្នុងអង្គប្រជុំមួយ ដែលនៅក្នុងអង្គប្រជុំនោះ ពួកខ្មែរក្រហមបាននិយាយអូសទាញប្រជាជន ឲ្យធ្វើដំណើរទៅកាន់ជនបទស្រែចម្ការ[211]។ គាត់បានចាកចេញពីអង្គប្រជុំនោះ រួចធ្វើដំណើរទៅកាន់ស្រុករបស់ឪពុកម្តាយគាត់។ ទៅដល់ទីនោះ គាត់បានគ្រវាត់ឯកសណ្ឋានយោធារបស់គាត់ចោលទៅក្នុងស្ទឹង ដោយគាត់គិតឃើញថា គាត់អាចមានគ្រោះថ្នាក់ដល់ជីវិត ប្រសិនណាជាគេដឹងថាគាត់ជាអតីតទាហានរបស់ លន់ នល់។ ក្រោយមក គាត់បានឮគេ

---

[206] ស៊ុម អាឡាត់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/218.1 ទំព័រ ២ បន្ទាត់ ៤-៦ ប្រហែលម៉ោង [០៩.០៧.២២] និងទំព័រ ២ បន្ទាត់ ២០-២៥ ដល់ទំព័រ ៣ បន្ទាត់ ១-៥ ប្រហែលម៉ោង [០៩.០៨.៥០]។

[207] ស៊ុម អាឡាត់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/218.1 ទំព័រ ៥ បន្ទាត់ ៣-៦ ប្រហែលម៉ោង [០៩.១៧.០២]។ ស៊ុម អាឡាត់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/218.1 ទំព័រ ១៩ បន្ទាត់ ១៥-១៦ ប្រហែលម៉ោង [១០.០៩.៣៨]។

[208] ស៊ុម អាឡាត់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/218.1 ទំព័រ ៣៤ បន្ទាត់ ១១-១២ ប្រហែលម៉ោង [១១.២១.៣៨]។

[209] ស៊ុម អាឡាត់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/218.1 ទំព័រ ៥០ បន្ទាត់ ១៩ ដល់ទំព័រ ៥១ បន្ទាត់ ៤ ប្រហែលម៉ោង [១៣.៤៩.៣៤]។

[210] ស៊ុម អាឡាត់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/218.1 ទំព័រ ៧ បន្ទាត់ ២៣ ដល់ ទំព័រ ៨ បន្ទាត់ ៩ ប្រហែលម៉ោង [០៩.២៨.០៥]។

[211] ស៊ុម អាឡាត់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/218.1 ទំព័រ ៨ បន្ទាត់ ១២ ប្រហែលម៉ោង [០៩.២៨.០៥] ដល់ទំព័រ ៩ បន្ទាត់ ២០ ប្រហែលម៉ោង [០៩.៣៣.៤៧]។

និយាយតៗគ្នាពីមាត់មួយទៅមាត់មួយថា[212] ពួកខ្មែរក្រហមបានប្រមូលផ្តុំអតីតយោធា និងមន្ត្រីរដ្ឋការនៃរបប លន់ នល់ ឲ្យមកប្រជុំនៅថ្ងៃទី ២៤ ឬ ២៥ ខែ មេសា វេលាម៉ោង ២ រសៀល នៅសាលាខេត្តពោធិ៍សាត់។ ទោះបីជាប្រឈមមុខនឹងគ្រោះថ្នាក់ដល់ជីវិតក៏ដោយ[213] គាត់នៅតែសម្រេចចិត្តទៅចូលរួមប្រជុំ។ នៅទីនោះ គាត់ប៉ាន់ប្រមាណថាមានទាហានប្រហែល ២០០ នាក់ ហើយក្នុងចំណោមនោះគាត់បានស្គាល់ទាហាន ១០ ទៅ ២០ នាក់ដែរ។ បើតាមការប៉ាន់ប្រមាណរបស់គាត់ ចំនួនមនុស្សសរុបក្នុងអង្គប្រជុំនោះ មានចំនួនប្រហែល ៥០០ នាក់[214]។ អ្នកចូលរួម មិនបានស្លៀកពាក់ឯកសណ្ឋានយោធាអ្វីឡើយ[215]។ ស៊ុម អាឡាត់ មិនអាចផ្តល់ឈ្មោះ និងឋានន្តរសក្តិរបស់ទាហានណាម្នាក់ក្នុងចំណោមទាហានទាំង ១០ ទៅ ២០ រូប ដែលគាត់អះអាងថាធ្លាប់ស្គាល់គ្នានោះទេ[216]។ មនុស្សទាំងអស់នោះ មិនអាចចូលទៅក្នុងអគារប្រជុំទាំងអស់គ្នាបានទេ។ អ្នកខ្លះអង្គុយនៅខាងក្រៅអគារ[217]។ តាសុត ជាលេខាតំបន់ ក៏មានវត្តមានក្នុងអង្គប្រជុំនោះដែរ[218]។ បន្ទាប់ពីបានប្រជុំអស់រយៈពេលពីរបីម៉ោងក្រោយមក មនុស្សទាំងអស់នោះ ត្រូវបានគេឲ្យមកជួបជុំគ្នានៅថ្ងៃស្អែក ដើម្បីទៅជួបអង្គការ[219]។ ស្អែកឡើង ស៊ុម អាឡាត់ បានធ្វើដំណើរទៅសាលាខេត្ត

---

[212] ស៊ុម អាឡាត់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/218.1 ទំព័រ ១២ បន្ទាត់ ១២-១៤ ប្រហែលម៉ោង [០៩.៤៣.៣៩]។ ស៊ុម អាឡាត់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/218.1 ទំព័រ ៥៣ បន្ទាត់ ៣-៤ ប្រហែលម៉ោង [១៣.៥៩.២០]។

[213] ស៊ុម អាឡាត់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/218.1 ទំព័រ ៨១ បន្ទាត់ ១៨-២០ ប្រហែលម៉ោង [១៦.០៧.៣២]។

[214] ស៊ុម អាឡាត់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/218.1 ទំព័រ ២២ បន្ទាត់ ១៣ ដល់ទំព័រ ១៤ បន្ទាត់ ៤ ប្រហែលម៉ោង [០៩.៤៩.០៩]។

[215] ស៊ុម អាឡាត់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/218.1 ទំព័រ ១៤ បន្ទាត់ ៥-៦ ប្រហែលម៉ោង [០៩.៤៩.០៩]។

[216] ស៊ុម អាឡាត់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/218.1 ទំព័រ ៦៦ បន្ទាត់ ២១ ដល់ទំព័រ ៦៧ បន្ទាត់ ១ ប្រហែលម៉ោង [១៥.១៣.២១]។

[217] ស៊ុម អាឡាត់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/218.1 ទំព័រ ១៦ បន្ទាត់ ៧-៨ ប្រហែលម៉ោង [០៩.៥៧.១០]។

[218] ស៊ុម អាឡាត់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/218.1 ទំព័រ ១៥ បន្ទាត់ ៥-១៥ ប្រហែលម៉ោង [០៩.៥៥.១៣]។

[219] ស៊ុម អាឡាត់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/218.1 ទំព័រ ១៦ បន្ទាត់ ១២-១៤ ប្រហែលម៉ោង [០៩.៥៩.០៨]។

ជាមួយមនុស្សទាំង ៥០០ នាក់ នោះដដែល[220] ហើយក្នុងចំណោមនោះ គេសង្កេតឃើញជនស៊ីវិលច្រើនជាងយោធា[221] ហើយក៏មានវត្តមាន តាសុត[222] ផងដែរ។ ស៊ុម អាឡាត់ បានចូលរួមអង្គប្រជុំមួយថ្មីទៀត[223] មុនពេលគេឲ្យឡើងជិះលើរថយន្តប្រហែល ១៥ គ្រឿង ពណ៌ស ផលិតនៅប្រទេសអូស្ត្រាលី[224] ដែលសំចតចាំរួចជាស្រេចនៅលើដងផ្លូវ។ ដោយមិនអាចឡើងជិះលើរថយន្តបាន[225] ស៊ុម អាឡាត់ បាននៅឈរមើលដំណើរចាកចេញរបស់ក្បួនរថយន្ត រហូតដល់ចម្ងាយជាងមួយ គីឡូម៉ែត្រ[226] បន្ទាប់មកបាននៅរង់ចាំឥតប្រយោជន៍អស់រយៈពេល ២ ម៉ោង[227] មុននឹង

---

[220] ស៊ុម អាឡាត់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/218.1 ទំព័រ ៦៦ បន្ទាត់ ១៧-២០ ប្រហែលម៉ោង [១៥.១៣.២១]។ ស៊ុម អាឡាត់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/218.1 ទំព័រ ៦៧ បន្ទាត់ ៥-១២ ប្រហែលម៉ោង [១៥.១៥.៤៣]។

[221] ស៊ុម អាឡាត់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/218.1 ទំព័រ ២៣ បន្ទាត់ ៨ ប្រហែលម៉ោង [១០.២៣.២៣]។ ស៊ុម អាឡាត់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/218.1 ទំព័រ ៦៧ បន្ទាត់ ២១-២២ ប្រហែលម៉ោង [១៥.១៧.៥៨]។ ស៊ុម អាឡាត់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/218.1 ទំព័រ ៧៣ បន្ទាត់ ៩-១៣ ប្រហែលម៉ោង [១៥.៣៧.១៦]។

[222] ស៊ុម អាឡាត់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/218.1 ទំព័រ ៦៩ បន្ទាត់ ៣-១១ ប្រហែលម៉ោង [១៥.២២.៤០]។

[223] ស៊ុម អាឡាត់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/218.1 ទំព័រ ២១ បន្ទាត់ ៤ ប្រហែលម៉ោង [១០.១៦.៣៣], ស៊ុម អាឡាត់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/218.1 ទំព័រ ២៤ បន្ទាត់ ៤-៧ ប្រហែលម៉ោង [១០.២៦.៥៩]។

[224] ស៊ុម អាឡាត់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/218.1 ទំព័រ ២០ បន្ទាត់ ១៣-១៤ ប្រហែលម៉ោង [១០.១៣.៣១]។ ស៊ុម អាឡាត់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/218.1 ទំព័រ ២៣ បន្ទាត់ ២១-២៤ ប្រហែលម៉ោង [១០.២៥.៤៣]។

[225] ស៊ុម អាឡាត់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/218.1 ទំព័រ ១៧ បន្ទាត់ ៧-១០ ប្រហែលម៉ោង [១០.០១.២៣]។ ស៊ុម អាឡាត់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/218.1 ទំព័រ ២១ បន្ទាត់ ៩-១០ ប្រហែលម៉ោង [១០.១៦.៣៣]។

[226] ស៊ុម អាឡាត់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/218.1 ទំព័រ ៧៤ បន្ទាត់ ១៤-២៥ ប្រហែលម៉ោង [១៥.៤២.៥៨]។

[227] ស៊ុម អាឡាត់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/218.1 ទំព័រ ២៧ បន្ទាត់ ៣ ប្រហែលម៉ោង [១០.៥៦.៥៨]។

វិលត្រលប់ទៅកាន់ផ្ទះរបស់គាត់វិញ[228]។ មនុស្សប្រហែល ៦០នាក់ ជាងទៀត ក៏នៅរង់ចាំដូច គាត់ដែរ ដោយគ្មានអ្នកនៅឃាមឃ្លាំមើលអ្វីទាំងអស់[229]។ បីថ្ងៃក្រោយមក[230] គាត់បានជួបជាមួយ យោធាពីរនាក់ទៀតដែលគាត់ពុំបានឃើញនៅក្នុងអង្គប្រជុំទេ ប៉ុន្តែយោធាទាំងពីរនាក់នោះបាន ប្រាប់គាត់ថា ពួកគេក៏មានវត្តមានក្នុងអង្គប្រជុំនោះដែរ ប៉ុន្តែពួកគេបានរត់រួចខ្លួនពីការសម្លាប់នៅ ទួលពោធិ៍ជ្រៃ។ បច្ចុប្បន្ននេះ អ្នកទាំងពីរនាក់នោះ បានស្លាប់បាត់បង់ជីវិតអស់ទៅហើយ។ រហូត មកទល់នឹងពេលនេះ ស៊ុម អាឡាត់ បានបាត់ដំណឹងអំពីយោធាទាំងដប់ម្ភៃនាក់ដែលគាត់បានស្គាល់ ហើយដែលបានចូលរួមក្នុងអង្គប្រជុំជាមួយគាត់នៅសាលាខេត្តពោធិ៍សាត់ដែរនោះ[231]។

៨៩. ជាសេចក្តីសន្និដ្ឋាន យើងត្រូវចងចាំថា ក្នុងចំណោមសាក្សីទាំងបីរូបដែលបានមកផ្តល់សក្ខីកម្មនៅ ចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះ ពុំមានសាក្សីណាម្នាក់បានផ្តល់នូវចម្លើយដែលស៊ីសង្វាក់ទៅនឹងចម្លើយ របស់សាក្សីផ្សេងទៀតឡើយ ពាក់ព័ន្ធទៅនឹងកាលបរិច្ឆេទនៃការចូលមកកាន់កាប់តំបន់របស់ខ្មែរ ក្រហម ចំនួនអង្គប្រជុំនៅពោធិ៍សាត់ កាលបរិច្ឆេទអង្គប្រជុំ ម៉ោងប្រជុំ និងចំនួនអ្នកចូលរួមប្រជុំ មុខងារអ្នកចូលរួមប្រជុំជាជនស៊ីវិល ឬជាយោធា ការស្លៀកឯកសណ្ឋានជាយោធា ឬពុំស្លៀក អំពី មធ្យោបាយដឹកជញ្ជូនពេលមកដល់ ក៏ដូចជាពេលចេញដំណើរ ប្រភេទ និងពណ៌របស់រថយន្ត និងថាតើអ្នកចូលរួមប្រជុំអាចចូលទៅក្នុងសាលាខេត្តបានទាំងអស់គ្នា ឬក៏អត់។

៩០. ក្រៅអំពីភាពផ្ទុយគ្នានៃចម្លើយរបស់សាក្សីទាំងបីរូបនេះ សក្ខីកម្មទទួលបាន ក៏មានភាពគួរឱ្យជឿ ជាក់បានតិចតួចដែរ ដោយហេតុថាអង្គហេតុលើកឡើងដោយសាក្សីម្នាក់ៗ ពីដើមទីរហូតដល់ចុង បញ្ចប់ មានភាពផ្ទុយគ្នា (ឧទាហរណ៍៖ អ្នកចូលរួមអង្គប្រជុំមកដល់តាមរយៈរថយន្តផ្ទាល់ខ្លួន ការ ស្តាប់ឮសម្លេងបាញ់គ្នាតាមវិទ្យុទាក់ទង ប៉ុន្តែក្រោយមកថាមានគេប្រាប់ សាក្សីមិនអាចប្រាប់សូម្បី

---

[228] ស៊ុម អាឡាត់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/218.1 ទំព័រ ២៥ បន្ទាត់ ២៥ ដល់ទំព័រ ២៦ បន្ទាត់ ៤ ប្រហែលម៉ោង [១០.៥៣.២២]។

[229] ស៊ុម អាឡាត់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/218.1 ទំព័រ ២៦ បន្ទាត់ ២៥ ប្រហែលម៉ោង [១០.៥៦.៥៨]។

[230] ស៊ុម អាឡាត់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/218.1 ទំព័រ ១៧ បន្ទាត់ ១១-១២ ប្រហែលម៉ោង [១០.០១.២៣]។

[231] ស៊ុម អាឡាត់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/218.1 ទំព័រ ៣១ បន្ទាត់ ១១-១៣ ប្រហែលម៉ោង [១១.១២.១០]។

តែឈ្មោះ និងឋានៈរបស់យោធាចូលរួមប្រជុំដែលខ្លួនអះអាងថាបានស្គាល់គ្នាច្បាស់នោះ ការប្រថុយប្រថានដ៏មិនគួរឱ្យជឿទៅចូលរួមអង្គប្រជុំ ប៉ុន្តែសាក្សីដដែលនោះ បែរជាប្រាប់ថាខ្លួនបានត្រូវវែងឯកសណ្ឋានយោធារបស់ខ្លួនចោល ដើម្បីកុំឱ្យគេស្គាល់អត្តសញ្ញាណយោធារបស់ខ្លួនទៅវិញ)។

៩១. ម្យ៉ាងទៀត យើងសូមគូសបញ្ជាក់ថា ក្នុងចំណោមសាក្សីទាំងបីរូបនោះ ពុំមានសាក្សីណាម្នាក់បានធ្វើដំណើរទៅដល់ទួលពោធិ៍ជ្រៃឡើយ ហើយក៏ពុំមាននរណាម្នាក់ បានឃើញហេតុការណ៍នៃការសម្លាប់មនុស្សណាមួយនៅទីកន្លែងនោះ នាថ្ងៃនោះដែរ។ សាក្សីដែលបានស្ថិតនៅជិតទួលពោធិ៍ជ្រៃបំផុត គឺស្ថិតនៅចម្ងាយ ១០ គីឡូម៉ែត្រពីទីនោះ។

៩២. ជាចុងបញ្ចប់ ហើយជាពិសេស យើងត្រូវចងចាំថា អវត្តមាននៃធាតុផ្សំសត្យានុម័តដែលមានតម្លៃជាភ័ស្តុតាង (សាក្សីផ្តល់សក្ខីកម្មផ្ទុយគ្នា គ្មានឯកសារភ័ស្តុតាងនាសម័យនោះ គ្មានយោបល់អ្នកជំនាញ គ្មានកំណត់ហេតុ) មិនអាចត្រូវបានជំនួសដោយសក្ខីកម្មជាលាយលក្ខណ៍អក្សររបស់មនុស្សម្នាក់ ដែលមិនបានមកបង្ហាញខ្លួននៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះបានឡើយ។

៩៣. ហេតុដូច្នេះ វាច្បាស់ណាស់ថា ធាតុផ្សំសត្យានុម័តនៃអង្គហេតុពាក់ព័ន្ធនឹងអំពើឧក្រិដ្ឋទាំងឡាយដែលជាធាតុផ្សំនៃឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ ដែលសន្មតថាបានប្រព្រឹត្តនៅទួលពោធិ៍ជ្រៃ ពុំត្រូវបានបំពេញឡើយ។ ហេតុដូច្នេះ អង្គជំនុំជម្រះ គួរសម្រេចឱ្យជនជាប់ចោទរួចផុតពីបទចោទនេះ។

II- ចំណាត់ថ្នាក់ឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងឡាយជាធាតុផ្សំនៃឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ ដែលស្ថិតក្នុងយុត្តាធិការរបស់ អ.វ.ត.ក.

៩៤. ផ្អែកតាមព្រះរាជអាជ្ញា និងដីកាដំណោះស្រាយ ឧក្រិដ្ឋកម្មចំនួន ១៣ ដែលជាធាតុផ្សំនៃឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ ត្រូវបានប្រមូលផ្តុំជាព្រឹត្តិហេតុបីឈុត ដូចបានលើកឡើងពីខាងលើ ហើយដែលស្ថិតក្នុងប្រភេទនៃឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ ដែលបានប្រព្រឹត្តនៅក្នុងបរិបទដូចមានចែងក្នុងមាត្រា ៥ នៃច្បាប់ ស្តីពីការបង្កើត អ.វ.ត.ក. ពោលគឺស្ថិតក្នុងក្របខណ្ឌនៃ *"ការវាយប្រហារជាទូទៅ និងជាប្រព័ន្ធ ទៅលើប្រជាជនកម្ពុជាទាំងមូល"* ធ្វើឡើងក្នុងបរិបទនៃការរើសអើង ។

៩៥. យើងបានឃើញនៅក្នុងសេចក្ដីផ្ដើមហើយថា ដោយហេតុមានការបំបែកសំណុំរឿង សំណុំរឿង ០០២/០១ លែងជាសំណុំរឿងទាំងមូលទៀតហើយ ហើយរាល់ការប្រើប្រាស់ពីសំណាក់អង្គជំនុំជម្រះ នូវអង្គហេតុទាំងឡាយដែលស្ថិតនៅក្រៅវិសាលភាពនៃសំណុំរឿង ហើយដែលវិសាលភាពនោះត្រូវបានកំណត់ដោយដីកាបំបែកសំណុំរឿង នឹងរំលោភទៅលើសិទ្ធិរបស់ជនជាប់ចោទក្នុងការទទួលបានការជំនុំជម្រះក្ដីមួយប្រកបដោយយុត្តិធម៌។

៩៦. ដោយឡែក ដីកាដំណោះស្រាយ ត្រូវបានតាក់តែងឡើងមុនពេលមានការបំបែកសំណុំរឿង ហើយស្ថិតក្នុងសម្មតិកម្មនៃការជំនុំជម្រះក្ដីលើសំណុំរឿងទាំងមូលមួយ នាពេលអនាគត។ ហេតុដូច្នេះហើយ ការសម្រួលនីតិវិធីមួយចំនួនធ្វើឡើងដោយចៅក្រមស៊ើបសួរ ហើយដែលទង្វើនេះត្រូវបានទទួលរងការរិះគន់នៅក្នុងករណីនៃការជំនុំជម្រះលើរឿងក្ដីទាំងមូល បានបង្កឲ្យមានជាផលវិបាកបន្ថែមទៀត នាពេលសព្វថ្ងៃនេះ។ ករណីនេះមានលក្ខណៈដូចគ្នាទៅនឹងការវិភាគរបស់ចៅក្រមស៊ើបអង្កេត ទៅលើលក្ខខណ្ឌនានាដូចមានចែងក្នុងមាត្រា ៥ នៃច្បាប់ស្ដីពីការបង្កើត អ.វ.ត.ក។

៩៧. ជាបឋម នៅក្នុងកថាខណ្ឌ ១៣៥០ នៃដីកាដំណោះស្រាយ ចៅក្រមស៊ើបសួរ បានសរសេរថា គោលនយោបាយទាំង ៥ ដូចបានលើកឡើងក្នុងជំពូកនានាពាក់ព័ន្ធនឹងចំណាត់ថ្នាក់អង្គហេតុនៃសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម និងចំណាត់ថ្នាក់អង្គហេតុនៃឧក្រិដ្ឋកម្ម បង្កើតបានជាមាគ៌ានយោបាយតែមួយគត់របស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ក្រោមរូបភាពជា *"ការវាយប្រហារជាទូទៅ និងជាប្រព័ន្ធប្រឆាំងនឹងប្រជាជនស៊ីវិលទាំងអស់ក្នុងប្រទេសកម្ពុជា"* ។

៩៨. ដោយសារឥទ្ធិពលនៃការច្របាច់បញ្ចូលគ្នានេះ នៅក្នុងឆ្នាំ ២០១០ ជនជាប់ចោទ ត្រូវបានបញ្ជូនខ្លួនទៅជំនុំជម្រះក្ដីនៅចំពោះមុខ អ.វ.ត.ក. ដោយសារចេតនាកសាងរបបកុម្មុយនីស្ដមួយរបស់ពួកគេក្នុងប្រទេសកម្ពុជា។ ក៏ប៉ុន្ដែ បើផ្អែកតាមអត្ថន័យនៃបទបញ្ញត្តិច្បាប់ជាធរមាន ការវាយប្រហារ ឬ គោលដៅរួម ពុំមែនបង្កឡើងដោយសារតែផែនការបង្កើតរបបកុម្មុយនីស្ដនៅកម្ពុជាតែមួយមុខនោះទេ។ លើសពីនេះ ខណៈដែលរឿងក្ដីបច្ចុប្បន្នត្រូវបានបំបែក និងមានលក្ខណៈមិនពេញលេញ អង្គជំនុំជម្រះ មិនអាចយោងទាំងស្រុងទៅលើមាគ៌ានយោបាយទាំង ៥ ដើម្បីធ្វើចំណាត់ថ្នាក់គតិយុត្ត

លើអត្ថិភាពនៃការវាយប្រហារ ឬផែនការរួម ដូចបានកំណត់និយមន័យនៅក្នុងដីកាដំណោះស្រាយកាលពីខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១០ ឡើយ។

៩៩. ផលលំបាកក្នុងកម្រិតដូចគ្នានេះ ធ្លាប់បានកើតមានរួមមកហើយនៅក្នុងសំណុំរឿងរបស់ ឌុច ដែលសំណុំរឿងនេះក៏ត្រូវបានគេបំបែកដែរ។ អង្គជំនុំជម្រះ បានបង្វែងករណីនេះ ដោយអះអាងថា ទង្វើទាំងឡាយដែលបានប្រព្រឹត្តនៅមន្ទីរ ស-២១ ស្ដែងឡើងជាការវាយប្រហារដោយឡែកមួយ ដែលមិនអាចរារាំងទង្វើវាយប្រហារទៅលើប្រជាជនកម្ពុជាទាំងមូលឡើយ។ ប៉ុន្តែសំណុំរឿងរបស់ ឌុច ត្រូវបានបំបែក ដោយផ្អែកទៅតាមជនដែលត្រូវបានចោទប្រកាន់ តែពុំមែនផ្អែកទៅតាមបទចោទដូចករណីនាពេលនេះទេ។ មិនតែប៉ុណ្ណោះ ឌុច គឺជាចារីប្រព្រឹត្តផ្ទាល់នៃឧក្រិដ្ឋកម្មនៅមន្ទីរ ស-២១ ចំណែកឯក្នុងករណីនៃរឿងក្ដីបច្ចុប្បន្ន លោក ខៀវ សំផន ពុំត្រូវបានចោទប្រកាន់ថាជាចារីប្រព្រឹត្តផ្ទាល់នូវទង្វើដែលត្រូវបានចាត់ទុកថាជាឧក្រិដ្ឋកម្ម នោះទេ។

១០០. យើងបានយល់ច្បាស់អំពីយុទ្ធសាស្ត្រចុងក្រោយរបស់អង្គជំនុំជម្រះ ក្នុងការស្វែងរកដំណោះស្រាយឲ្យស្ថានភាពជាប់គាំងនេះ ដោយធ្វើការពន្លាតយ៉ាងរហ័ស និងសម្ងាត់ នូវវិសាលភាពនៃសំណុំរឿង ០០២/០១ ឲ្យគ្របដណ្ដប់ទៅលើគោលនយោបាយទាំងអស់ ដូចមានចែងក្នុងដីកាដំណោះស្រាយ[232] ក្នុងគោលបំណងសម្រួលឲ្យសហព្រះរាជអាជ្ញា អាចធ្វើការចាត់ថ្នាក់ដោយងាយស្រួល នូវទង្វើនៃការវាយប្រហារ ឬគោលដៅរួមនៃសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម។

១០១. មេធាវីការពារក្ដី សូមបដិសេធចូលរួមក្នុងឧបាយកលនេះ ដែលជាការរំលោភលើសិទ្ធិជាមូលដ្ឋានរបស់ខ្លួន។ ដូចមេធាវីការពារក្ដីបានប្រកាសនៅក្នុងសេចក្ដីសន្និដ្ឋានស្ដីពីច្បាប់ជាធរមាន[233] មេធាវីការពារក្ដី នឹងលើកឡើងនាពេលនេះ អំពីលក្ខខណ្ឌទូទៅសម្រាប់មាត្រា ៥ នៃច្បាប់ អ.វ.ត.ក ដោយអនុលោមទៅតាមវិសាលភាពជាក់ស្ដែងនៃសំណុំរឿងទី ១។

[232] សេចក្ដីសម្រេចលើសេចក្ដីជំទាស់ទៅនឹងភាពដែលអាចទទួលយកបាននៃកំណត់ហេតុស្ដាប់យកចម្លើយសាក្សី ជនរងគ្រោះ និងដើមបណ្ដឹងរដ្ឋប្បវេណី និងប្រតិចារឹកក្នុងសំណុំរឿង ០០១ ដែលស្នើសុំដោយសហព្រះរាជអាជ្ញា និងសហមេធាវីនាំមុខតំណាងដើមបណ្ដឹងរដ្ឋប្បវេណី ថ្ងៃទី ១៥ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E299។

[233] សេចក្ដីសន្និដ្ឋានស្ដីអំពីច្បាប់ដែលត្រូវអនុវត្ត ថ្ងៃទី ១៨ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E163/5/9។

១- សម្មតិកម្មនៃការវាយប្រហារជាទូទៅ និងជាប្រព័ន្ធទៅលើប្រជាជនកម្ពុជាទាំងអស់ ដូចបានលើកឡើងនៅក្នុងដីកាដំណោះស្រាយ ត្រូវចាត់ទុកជាមោឃៈ

១០២. ចៅក្រមស៊ើបសួរ បានចាត់ទុករាល់ទង្វើប្រព្រឹត្តដោយពួកខ្មែរក្រហមពីចន្លោះឆ្នាំ ១៩៧៥ ដល់ឆ្នាំ ១៩៧៩ ទៅក្នុងទម្រង់ស្រពិចស្រពិលនៃវាយប្រហារជាទូទៅ និងជាប្រព័ន្ធ ទៅលើប្រជាជនកម្ពុជាទាំងមូល។ ចំណាត់ថ្នាក់នេះ បញ្ចៀសចៅក្រមស៊ើបសួរឱ្យរួចផុតពីការកំណត់ឱ្យបានជាក់លាក់ថាតើ គោលនយោបាយរបស់ខ្មែរក្រហមនីមួយៗ ក្រោមទម្រង់នៃការវាយប្រហារ ដូចកំណត់នៅក្នុងលក្ខខណ្ឌទូទៅសម្រាប់មាត្រា ៥ នៃច្បាប់ អ.វ.ត.ក.នោះ ស្ថិតនៅត្រង់ណា។ ចំណាត់ថ្នាក់បែបនេះ អនុញ្ញាតឱ្យចៅក្រមស៊ើបសួរពណ៌នាអំពីការវាយប្រហារដ៏ទូលំទូលាយមួយ សំដៅវិលមកផ្ដន្ទាទោសលើប្រព័ន្ធនយោបាយមួយ (របស់លទ្ធិកុម្មុយនីស្ត) ព្រមទាំងជំទាស់ក្នុងទិដ្ឋភាពជាក់ស្ដែង ទៅលើសិទ្ធិស្វ័យសម្រេចរបស់ប្រជាជន។ ចេតនាកសាងរបបកុម្មុយនីស្តមួយនៅកម្ពុជា ពុំមែនជាការវាយប្រហារតាមអត្ថន័យនៃច្បាប់ព្រហ្មទណ្ឌឡើយ លើកលែងតែរបបកុម្មុយនីស្តនោះត្រូវបានគេចាត់ទុកថាជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ។ មិនតែប៉ុណ្ណោះ ការចាត់ទុកការវាយប្រហារតាមនិយមន័យមួយដ៏ទូលំទូលាយបែបនេះ ថាជាការប្រព្រឹត្តប្រឆាំងលើប្រជាជនកម្ពុជា "ទាំងមូល" គឺជាការធ្វើចំណាត់ថ្នាក់មួយមានបញ្ហា។ ជាក់ស្ដែង ប្រជាជនកម្ពុជាទាំងមូល ពុំមែនជាក្រុមមនុស្ស យោងទៅតាមអត្ថន័យនៃការរើសអើងដូចមានចែងក្នុងមាត្រា ៥ ឡើយ។ ការរិះគន់ចុងក្រោយនេះ មានទំនាក់ទំនងយ៉ាងជិតស្និទ្ធផងដែរ ទៅនឹងផលវិបាកនានាដែលអាចនឹងបង្កឡើងអំពីការធ្វើចំណាត់ថ្នាក់បទល្មើសប្រល័យពូជសាសន៍ នៅក្នុងរឿងក្ដីបន្តបន្ទាប់ទៀត។

១០៣. ម្យ៉ាងទៀត យើងកត់សម្គាល់ឃើញថា នៅក្នុងដីកាដំណោះស្រាយរបស់ខ្លួន មានពេលខ្លះ បើទោះបីជាមិននិយាយចេញឱ្យអស់ក្ដី ចៅក្រមស៊ើបសួរ បានទទួលស្គាល់ពីភាពកម្សោយនៃការទាញរកហេតុផលបែបនេះ។ ជាក់ស្ដែង នៅពេលដែលចៅក្រមស៊ើបសួរសរសេរថា ផែនការក្នុងការសម្រេចឱ្យបានយ៉ាងឆាប់រហ័សនូវបដិវត្តសង្គមនិយមមួយក្នុងប្រទេសកម្ពុជា (សន្មតថាបានបង្កើតឱ្យមានជាការវាយប្រហារ) ពុំមែនជាទង្វើមាន *"ចរិតជាឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងស្រុង"* នោះទេ[234]។

[234] ដីកាដំណោះស្រាយ ថ្ងៃទី ១៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ D427 កថាខណ្ឌ ១៥២៤។

១០៤. ប្រាកដណាស់ បន្ទាប់ពីមានការបំបែកសំណុំរឿង ការរិះគន់អស់ទាំងនេះ ត្រូវបានគេរំលងចោល ដោយហេតុថា ចំណុចយោងទាំងពីរចំណុចក្នុងកថាខណ្ឌ ១៣៥០ បានបាត់បង់នូវសក្ដានុពលខាងប្រសិទ្ធភាពបញ្ញា ឬគតិយុត្ត។ ជាក់ស្ដែង ជាមួយនឹងការបំបែកសំណុំរឿង ផ្នែកទី *"៧. ការកត់សម្គាល់ឃើញអំពីអង្គហេតុនៃសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម"* បានបង្រួមពី ១៦៤ កថាខណ្ឌមកនៅត្រឹម ១៣ កថាខណ្ឌ ហើយផ្នែកទី *"៨. ការកត់សម្គាល់ឃើញអំពីអង្គហេតុនៃឧក្រិដ្ឋកម្ម"* បានបង្រួមពី ៦៤០ កថាខណ្ឌ មកត្រឹម ៦៧ កថាខណ្ឌ (ដីកាដំណោះស្រាយផ្នែក ១)។ ដូច្នេះ ចំណុចយោងទាំងពីរនេះ មិនអាចឱ្យគេធ្វើចំណាត់ថ្នាក់ *"ការវាយប្រហារជាទូទៅ និងជាប្រព័ន្ធប្រឆាំងទៅនឹងប្រជាជនស៊ីវិលក្នុងប្រទេសកម្ពុជា"* ដូចអ្វីដែលសហចៅក្រមស៊ើបសួរបានធ្វើឡើយ។

១០៥. បើទោះបីជា ផ្នែកទី ៤ ក្នុងជំពូកទី ៣ នៃដីកាដំណោះស្រាយ *"ឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ -ក). ធាតុផ្សំរួម"* (កថាខណ្ឌ ១៣៥០ ដល់ ១៣៧២) ដែលជំពូកនេះចែងអំពីធាតុផ្សំរួម ពុំត្រូវបានកែប្រែដោយអង្គជំនុំជម្រះ នៅពេលសម្រេចបំបែកសំណុំរឿងក៏ដោយ ក៏ប៉ុន្តែ ដីកាដំណោះស្រាយ (កថាខណ្ឌ ១៣៥៣) បានរៀបរាប់យ៉ាងសង្ខេបអំពីនយោបាយទាំង ៥។ ដោយឡែក ការរក្សាទុកជំពូកមួយនេះ ពុំមានន័យអ្វីទាំងអស់ ដោយហេតុថាផ្នែកមួយនេះ គឺជាចំណុចតែមួយគត់ក្នុងដីកាដំណោះស្រាយ ដែលការធ្វើចំណាត់ថ្នាក់អំពើឧក្រិដ្ឋនានាថាជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ ត្រូវបានគេវិភាគលើទិដ្ឋភាពច្បាប់ ហើយដែលចរិតលក្ខណៈទូទៅរបស់ជំពូកនេះ ក្លាយទៅជាជំពូកមួយមិនអាចដកចេញបាន។

១០៦. ជាក់ស្ដែង ការសិក្សាលើឧបសម្ពន្ធ E124/7.3 បានបង្ហាញឱ្យឃើញអំពីវិសាលភាពពិតប្រាកដនៃសំណុំរឿង ០០២/០១ ហើយតម្រូវឱ្យធ្វើការសន្និដ្ឋានថា វិសាលភាពនេះមិនអាចឱ្យគេធ្វើចំណាត់ថ្នាក់ទង្វើនៃការវាយប្រហារជាទូទៅ និងជាប្រព័ន្ធ ស្របទៅតាមលក្ខខណ្ឌដាច់ខាតកំណត់ដោយដីកាដំណោះស្រាយឡើយ។ សំណៅចាស់ទាំងពីរនៃឧបសម្ពន្ធនេះ (E124/7.1 និង 7.2) ក៏ប្រហែលជាធ្លាក់ក្នុងស្ថានភាពតែមួយ។ ភាពខុសគ្នាតែមួយគត់ ដែលបានដាក់បញ្ចូលកាលពីថ្ងៃទី ៨ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២០១២ (E163/5) គឺការបន្ថែមទីតាំងឧក្រិដ្ឋកម្មទួលពោធិ៍ជ្រៃតែមួយគត់ និងនយោបាយក្នុងការចាត់វិធានប្រឆាំងទៅនឹងអតីតមន្ត្រីស៊ីវិល និងយោធានៃរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ តែក្នុងករណីតែនយោបាយនោះត្រូវបានអនុវត្តនៅទួលពោធិ៍ជ្រៃប៉ុណ្ណោះ។

១០៧. វាជាការសំខាន់ក្នុងការសង្កត់ធ្ងន់ទៅលើការកំណត់វិសាលភាពនេះ ដោយហេតុថា តាំងពីដំបូងមក ដីកាដំណោះស្រាយ បានលើកឡើងយ៉ាងចម្លែកអំពីប្រធានបទពាក់ព័ន្ធនឹងការចាត់វិធានការប្រឆាំងទៅនឹងអតីតមន្ត្រីនៃរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ។ ជាក់ស្តែង នៅក្នុងជំពូក ១ ផ្នែកទី *"៧. ការកត់សម្គាល់ឃើញអំពីអង្គហេតុនៃសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម"* វិធានការអនុវត្តទៅលើអតីតមន្ត្រីសាធារណរដ្ឋខ្មែរ ត្រូវបានគេវិភាគក្នុងក្របខណ្ឌនៃនយោបាយមានចំណងជើងថា *"ការចាត់វិធានការដោយឡែកទៅលើ**ក្រុមមនុស្សជាក់លាក់**មួយចំនួន"* (សូមអានកថាខណ្ឌ ១៥៧ និង កថាខណ្ឌ ២០៥ ដល់ ២០៩)។ ចំណែកឯនៅក្នុងជំពូកបន្ទាប់ទៀត *"ផ្នែកទី៨. ការកត់សម្គាល់ឃើញអំពីអង្គហេតុនៃឧក្រិដ្ឋកម្ម"* វិធានការប្រឆាំងទៅនឹងអតីតមន្ត្រីនៃរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ ពុំត្រូវបានគេលើកយកមកនិយាយនៅក្នុងចំណុច *"គ. ការប្រព្រឹត្តចំពោះក្រុមមនុស្សជាក់លាក់"* ទេ។ នៅក្នុងផ្នែកទី ៨ ទួលពោធិ៍ជ្រៃ ត្រូវបានគេលើកឡើងនៅក្នុងចំណុច *"គ. មន្ទីរសន្តិសុខ និងទីពិឃាតមនុស្ស"*។ ជាចុងក្រោយ ការប្រព្រឹត្តមកលើអតីតមន្ត្រីនៃរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ ពុំត្រូវបានគេលើកឡើងឡើយ នៅក្នុងចំណុចពាក់ព័ន្ធនឹងការកត់សម្គាល់ឃើញអំពីអង្គហេតុនៃឧក្រិដ្ឋកម្ម។ អង្គហេតុពាក់ព័ន្ធនឹងការប្រព្រឹត្តមកលើអតីតមន្ត្រីនៃរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ ត្រូវបានលើកឡើងត្រង់នេះបន្តិច ត្រង់នោះបន្តិច ដោយពុំត្រូវបានគេលើកយកមកវិភាគក្នុងផ្នែកមួយដាច់ដោយឡែកឡើយ។

១០៨. អ្វីដែលត្រូវចងចាំនោះ គឺថា មុននឹងបន្ថែមទីតាំងទួលពោធិ៍ជ្រៃទៅក្នុងសំណុំរឿង កថាខណ្ឌ ២០៥ ដល់ ២០៩ មិនមាននៅក្នុងឧបសម្ព័ន្ធ E124/7.1 ឬ 7.2 ឡើយ។ ដោយឡែក កថាខណ្ឌទាំង ៥ នេះ បានវិភាគយ៉ាងជាក់ច្បាស់ អំពីវិធានការជាក់លាក់នានាប្រឆាំងនឹងអតីតមន្ត្រីរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ និងបានចាត់ទុកការជម្លៀសប្រជាជនចេញពីទីក្រុងភ្នំពេញថាជា *"ឧទាហរណ៍មួយ ក្នុងចំណោមឧទាហរណ៍ជាច្រើនស្តីអំពីការចាត់វិធានការនានា ទៅលើអតីតមន្ត្រីនៃរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ"*។ ហេតុដូច្នេះហើយបានជា ខណៈពេលដែលសេចក្តីសម្រេចលេខ E163/5 និងឧបសម្ព័ន្ធ E124/7.3 (ដែលបានលើកឡើងក្នុងដីកាបំបែកសំណុំរឿងទី ២) បានដាក់កម្រិតតឹងរ៉ឹងចំពោះការដាក់បញ្ចូលវិធានការនានាប្រឆាំងទៅនឹងក្រុមមនុស្សជាក់លាក់ ទៅក្នុងវិធានការ *"ប្រឆាំងនឹងយោធា និងមន្ត្រីរដ្ឋការនៃរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ នៅទីពិឃាតមនុស្សទួលពោធិ៍ជ្រៃ"* ការជម្លៀសប្រជាជនចេញពីទីក្រុងភ្នំពេញ ពុំត្រូវបានគេលើកយកមកពិភាក្សាក្នុងទិដ្ឋភាពនេះទេ។

១០៩. ដើម្បីឱ្យមានភាពច្បាស់លាស់ពេញលេញ មេធាវីការពារក្តីយល់ឃើញថា ទង្វើឧក្រិដ្ឋទាំងឡាយដែលបានប្រព្រឹត្តក្នុងអំឡុងនៃការជម្លៀសប្រជាជនដំណាក់កាលទី ១ និងទី ២ មិនអាចត្រូវបានចាត់ថ្នាក់ថាជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិឡើយ ដោយហេតុថាទង្វើអស់ទាំងនោះ ស្ថិតក្នុងក្របខ័ណ្ឌនៃការវាយប្រហារក្រោមទម្រង់ជាការចាត់វិធានការប្រឆាំងទៅនឹងអតីតមន្ត្រីនៃសាធារណរដ្ឋខ្មែរ។ ទោះបីជាយើងនឹងពិនិត្យឃើញថា គេពុំបានបង្ហាញភ័ស្តុតាងទាក់ទងនឹងនយោបាយនៃការចាត់វិធានការដោយឡែកចំពោះអតីតមន្ត្រីសាធារណរដ្ឋខ្មែរក៏ដោយ ក៏វាពុំមែនស្ថិតក្នុងអត្ថន័យនៃសេចក្តីសម្រេចរបស់អង្គជំនុំជម្រះ ក្នុងពេលដាក់បញ្ចូលទួលពោធិ៍ជ្រៃដែរ ហើយក៏ជាការប្រព្រឹត្តផ្ទុយក្នុងដំណាក់កាលនៃការវិនិច្ឆ័យ។ ប្រការនេះ គឺជាការរំលោភទៅលើសិទ្ធិរបស់មេធាវីការពារក្តី និងវិធានទាំងឡាយដែលធានាឱ្យការជំនុំជម្រះក្តីប្រព្រឹត្តទៅដោយយុត្តិធម៌។

២- ផលវិបាកខាងផ្លូវច្បាប់

១១០. អង្គជំនុំជម្រះ ត្រូវពិនិត្យលើគោលនយោបាយទាំងពីរ ដែលបានដាក់ជូនអង្គជំនុំជម្រះក្នុងសំណុំរឿងទី ១ ហើយត្រូវផ្ទៀងផ្ទាត់ថាតើភ័ស្តុតាងនៅក្នុងសំណុំរឿង អាចឱ្យគេសន្និដ្ឋានបានថា នយោបាយទាំងពីរនោះ ពិតជានាំទៅរកការវាយប្រហារដាច់ដោយឡែកពីគ្នា ដែលអាចប្រែក្លាយទង្វើឧក្រិដ្ឋនានា ទៅជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ។

១១១. យើងនឹងរំឭកនៅក្នុងបុព្វកថា ថា ដើម្បីបំពេញនូវលក្ខណវិនិច្ឆ័យ និង/ឬ លក្ខខណ្ឌពាក់ព័ន្ធនឹងយុត្តាធិការអនុវត្តនៅចំពោះមុខ អ.វ.ត.ក. ព្រះរាជអាជ្ញាត្រូវបង្ហាញអំពី ១). អត្ថិភាពនៃការវាយប្រហារជាទូទៅ ឬជាប្រព័ន្ធ (ដោយមានចេតនាក្នុងការបំផ្លាញ)។ ២). ប្រព្រឹត្តកម្មមកលើប្រជាជនស៊ីវិល។ ៣). ដោយមូលហេតុជាតិ នយោបាយ ដើមកំណើតសង្គម ពូជសាសន៍ ឬ សាសនា។ ៤). ដោយអនុវត្ត ឬដោយប្រតិបត្តិ នូវនយោបាយរបស់រដ្ឋក្នុងគោលដៅឱ្យមានការវាយប្រហារណាមួយ[235]។

---

[235] សេចក្តីសន្និដ្ឋានស្តីអំពីច្បាប់ដែលត្រូវអនុវត្ត ថ្ងៃទី ១៨ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣។ ឯកសារ E163/5/9។ ព្រះរាជអាជ្ញាប្តឹងទល់នឹង Ignace Baglishemana ICTR-95-1A-T សាលក្រមថ្ងៃទី ៧ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០០១ កំណត់សម្គាល់ជើងទំព័រ ៧១។

១១២. យើងនឹងពិភាក្សាក្នុងផ្នែកទី III អំពីបញ្ហាថា ១). តើជនជាប់ចោទបានដឹងអំពីការវាយប្រហារនេះដែរឬទេ ហើយថា ២). តើទង្វើទាំងអម្បាលម៉ានរបស់គាត់ ពិតជាមានជាប់ពាក់ព័ន្ធនឹងការវាយប្រហារនេះ ដែរឬទេ។

ក- នយោបាយជម្លៀសប្រជាជន គឺជាការវាយប្រហារដោយឡែកមួយដែរឬទេ?

១១៣. យើងបានឃើញក្នុងផ្នែកទី I ហើយថា ហេតុផលទាំងឡាយនៃការជម្លៀសប្រជាជនចេញពីទីក្រុងភ្នំពេញ គឺកង្វះចំណីអាហារ កង្វះសេវាថែទាំសុខភាព តម្រូវការកសាងប្រទេសឡើងវិញ និងហានិភ័យយ៉ាងជាក់ច្បាស់នៃការទម្លាក់គ្រាប់បែក ពីសំណាក់កងទ័ពអាមេរិកាំងដែលនៅតែបន្តជួយគាំទ្រដល់សម្ព័ន្ធមិត្តរបស់ខ្លួន ដូចដែលខ្លួនធ្លាប់បានធ្វើពីអតីតកាលមក។

១១៤. យើងបានឃើញនៅក្នុងសេចក្តីផ្តើមនៃផ្នែកនេះថា វិធានការដោយឡែកដែលអនុវត្តមកលើក្រុមមនុស្សជាក់លាក់នៃអតីតមន្ត្រីរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ មិនអាចឲ្យគេចាត់ទុកថាជាការវាយប្រហារក្នុងអំឡុងពេលជម្លៀសប្រជាជនបានទេ។ មិនតែប៉ុណ្ណោះ យើងនឹងឃើញនៅក្នុងផ្នែកនិយាយអំពីវិធានការជាក់លាក់អនុវត្តនៅទួលពោធិ៍ជ្រៃ(ដែលត្រូវបានលើកឡើងនៅផ្នែកខាងក្រោមនៃផ្នែកនេះ) ថា គេមិនបានបង្ហាញភ័ស្តុតាងទាក់ទងនឹងតថភាពនៃវិធានការបែបនេះឡើយ...។

១១៥. ជាទីបញ្ចប់ យើងនឹងឃើញបន្ទាប់មកទៀតថា ការវាយប្រហារមកលើប្រជាជនថ្មី ដែលគេគិតថាកើតមានឡើងនោះ ពុំមែនជានយោបាយប្រកាន់យកដោយពួកខ្មែរក្រហមឡើយ។

ក.១- លក្ខណៈជាប្រព័ន្ធ ឬជាទូទៅ និងបរិបទនៃការរើសអើងដែលជាប់ពាក់ព័ន្ធគ្នាយ៉ាងជិតស្និទ្ធ

១១៦. ការជម្លៀសប្រជាជនចេញពីទីក្រុងភ្នំពេញ ពិតជាមានលក្ខណៈជាទូទៅ និងជាប្រព័ន្ធ មិនអាចប្រកែកបាន។ ច្រាសទៅវិញ ការទាញរកហេតុផលបែបនេះ បែរជាធ្វើឲ្យការជម្លៀសប្រជាជននេះពុំបានបំពេញរាល់លក្ខខណ្ឌទាំងឡាយនៃមាត្រា ៥ និងជាពិសេស លក្ខខណ្ឌនៃបរិបទរើសអើង ទៅវិញទេ។

១១៧. ទេ! ការជម្លៀសប្រជាជនចេញពីទីក្រុងភ្នំពេញ ពុំត្រូវបានសម្រេច ដោយឈរលើមូលហេតុជាតិនយោបាយ ជាតិពន្ធុ ពូជសាសន៍ ឬ សាសនា ទេ។ កាជម្លៀសនេះ មានជាប់ពាក់ព័ន្ធនឹងប្រជាជនទាំងអស់ ដោយរួមទាំង ទាហាន ជនស៊ីវិល យុវជន យុវនារី ជនចាស់ជរា បុរស ស្ត្រី អ្នកគាំទ្ររបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ អតីតមន្ត្រីនៃរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ បុព្វជិតសាសនា ជនឥតសាសនា ក្រុមគ្រួសារមេដឹកនាំនៃរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ កសិករភៀសខ្លួន អ្នកក្រុងពីកំណើត ពួកអនុធន បញ្ញវន្តកម្មករ ជនបរទេស ជនជាតិចិន វៀតណាម... និយាយដោយខ្លីមក ប្រជាជនត្រូវបានគេជម្លៀសចេញ ដោយគ្មានរើសអើងអ្វីទាំងអស់។ សូម្បីតែអតីតយោធារបស់ លន់ នល់ បន្ទាប់ពីពួកគេយល់ព្រមចុះចាញ់ដោយមិនតដៃរួចមក ពួកគេគ្រាន់តែត្រូវបានដកហូតអាវុធ និងជម្លៀសចេញតែប៉ុណ្ណោះ។

១១៨. សហព្រះរាជអាជ្ញា និងចៅក្រមស៊ើបសួរ ព្យាយាមលើកឡើងថា ការជម្លៀសប្រជាជនចេញពីទីក្រុងភ្នំពេញ មានគោលដៅកម្ទេចប្រជាជនថ្មី។ ប៉ុន្តែនៅពេលនេះ សញ្ញាណបែបនេះ មិនអាចយកមកប្រើប្រាស់បានឡើយ ដោយហេតុថាសញ្ញាណនោះ មិនមានលក្ខណៈតឹងតែងបែបនោះឡើយ។ ជាក់ស្តែង ការប្រើប្រាស់សញ្ញាណដូចនេះក្នុងបរិបទបែបនេះ ពុំមានគោលដៅអ្វីក្រៅតែអំពីការប៉ុនប៉ងបិទបាំងចរិតលក្ខណៈមិនរើសអើងនៃវិធានការជម្លៀសប្រជាជនតែប៉ុណ្ណោះ។

១១៩. ហេតុដូច្នេះ វាច្បាស់ណាស់ថា ធាតុផ្សំនៃការវាយប្រហារជាទូទៅ ឬជាប្រព័ន្ធប្រឆាំងទៅលើប្រជាជនស៊ីវិល ដូចបានកំណត់ក្នុងបរិបទនៃការរើសអើង ពុំត្រូវបានបំពេញឡើយ។

១២០. យើងនឹងឃើញថា សហព្រះរាជអាជ្ញាបានបរាជ័យក្នុងការបង្ហាញឱ្យឃើញថា ប្រជាជនថ្មីត្រូវបានគេធ្វើទុក្ខបុកម្នេញនៅពេលពួកគេទៅដល់មូលដ្ឋាន ហើយប្រការនេះគឺបណ្តាលមកពីនយោបាយដាក់ចេញដោយថ្នាក់មជ្ឈិមរបស់រដ្ឋ។

ក.២- ដោយអនុវត្តតាម ឬដោយគោរពតាមនយោបាយរបស់រដ្ឋ

១២១. យើងបានឃើញនៅក្នុងសេចក្តីផ្តើមរួចហើយ ហើយចំណុចនេះ ក៏ធ្លាប់បានលើកឡើងរួចមកហើយដែរ នៅក្នុងសារណាស្តីអំពីច្បាប់ជាធរមាន (កថាខណ្ឌ ១០) ថា ការវាយប្រហារត្រូវតែបាន

ប្រព្រឹត្ត ដោយអនុវត្ត ឬដោយគោរពតាមនយោបាយរបស់រដ្ឋ ឬរបស់អង្គការចាត់តាំងណាមួយ ដែលមានគោលដៅធ្វើការវាយប្រហារនេះ។ យើងនឹងបានឃើញនៅទីនេះថា វាពុំមែនជាករណីដូច្នោះទេ ហើយវាក៏ពុំមែនជាករណីនៃការជម្លៀសប្រជាជនទាំងពីរដំណាក់កាលដែលបានពិភាក្សាដែរ។

១២២. *"នយោបាយមួយក្នុងចំណោមនយោបាយទាំង ៥ ដែលត្រូវបានអនុវត្ត ដើម្បីកសាង និងការពារបដិវត្តន៍សង្គមនិយម គឺការជម្លៀសប្រជាជនចេញពីទីប្រជុំជនទៅកាន់ជនបទ និងពីទីជនបទមួយទៅកាន់ជនបទមួយទៀត តាមគ្រប់មធ្យោបាយចាំបាច់"*[236]។ នេះគឺជាសម្មតិកម្មនៃដីកាដំណោះស្រាយ ដែលសហព្រះរាជអាជ្ញាបានលើកសាជាថ្មី។ ផ្អែកលើសម្មតិកម្មពាក់ព័ន្ធនឹងការជម្លៀសប្រជាជនទាំងមូលនេះ គោលដៅដាក់ចេញដោយបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា ក្នុងការ *"ធានាឲ្យប្រជាជនមានចំណីអាហារ និងមានសន្តិសុខគ្រប់គ្រាន់"* មានលក្ខណៈបន្ទាប់បន្សំ បើប្រៀបទៅនឹងគោលដៅ *"ឆ្លើយតបទៅនឹងតម្រូវការនៃកម្លាំងពលកម្ម សម្រាប់សហករណ៍ និងការដ្ឋានការងារទាំងឡាយ"* និងបើធៀបទៅនឹង *"គោលដៅសំខាន់មួយផ្សេងទៀត គឺការដកហូតនូវតួនាទីខាងសេដ្ឋកិច្ច និងនយោបាយរបស់អ្នកក្រុង ព្រមទាំងអតីតមន្ត្រីនៃរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ ដើម្បីប្រែក្លាយពួកគេឲ្យទៅជាកសិករ និងដើម្បីថែរក្សាសមិទ្ធិផលបដិវត្តន៍"*[237]។ ដូចនេះ ការជម្លៀសប្រជាជនដោយបង្ខំគឺជា *"ផ្នែកមួយនៃការវាយប្រហារមកលើប្រជាជនស៊ីវិល"*[238] ប្រជាជនជម្លៀស ឬប្រជាជនថ្មីដែលត្រូវបានគេចាត់ទុកថា *"ជាអ្នកដែលបានរំលោភបំពាន ឬអាចនឹងរំលោភបំពានគោលដៅនៃផែនការរួមរបស់បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា"*[239]។

១២៣. នាដំណាក់កាលស៊ើបសួរ និងនៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះ រាល់ឯកសារ និងសក្ខីកម្មនានា ត្រូវបានវិភាគដោយផ្អែកលើតថភាពនេះ។ ដោយឡែក ប្រសិនណាជាយើងចង់វិភាគប្រកបដោយសត្យានុម័តលើធាតុផ្សំភ័ស្តុតាង យើងចាំបាច់ចាប់យកការវិភាគផ្សេងមួយទៀត ដែលមិនត្រឹមតែអាចធ្វើទៅបានប៉ុណ្ណោះទេ តែមានសារៈសំខាន់ថែមទៀត។ ការវិភាគប្រកបដោយសត្យានុម័តនេះ

---

[236] ដីកាដំណោះស្រាយ ថ្ងៃទី ១៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ D427 កថាខណ្ឌ ១៦០។

[237] ដីកាដំណោះស្រាយ ថ្ងៃទី ១៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ D427 កថាខណ្ឌ ១៦១។

[238] ដីកាដំណោះស្រាយ ថ្ងៃទី ១៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ D427 កថាខណ្ឌ ១៤៦៦។

[239] ដីកាដំណោះស្រាយ ថ្ងៃទី ១៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ D427 កថាខណ្ឌ ១៤៦៨។

បង្ហាញឲ្យឃើញថា សម្មតិកម្មនៃការចាប់ផ្តើមកិច្ចស៊ើបសួរ និងរបស់ព្រះរាជអាជ្ញា មិនត្រឹមត្រូវទេ ។ វាជាកំហុសមួយក្នុងការនិយាយថា ការជម្លៀសប្រជាជនមុនឆ្នាំ ១៩៧៥ ការជម្លៀសប្រជាជនចេញពីទីក្រុងភ្នំពេញ និងការជម្លៀសប្រជាជនលើកទី ២ គឺជានយោបាយមួយស្ថិតក្នុងក្របខណ្ឌនៃការវាយប្រហារជាទូទៅមកលើប្រជាជន។

១២៤. ជាបឋម គេត្រូវចងចាំថា សម័យកាលដែលបានលើកឡើងនោះ មានលក្ខណៈខុសគ្នា។ ព្រះរាជអាជ្ញាធ្វើហាក់ដូចជាគាំទ្រថា ការជម្លៀសប្រជាជនទាំងឡាយដែលកើតមានមុនឆ្នាំ ១៩៧៥ គឺជាការជម្លៀសបឋមមុនពេលជម្លៀសចេញពីទីក្រុងភ្នំពេញ ខណៈដែលគេដឹងច្បាស់ណាស់ថា នៅមុនឆ្នាំ ១៩៧៥ ការជម្លៀសប្រជាជននេះ ត្រូវបានធ្វើដើម្បីបម្រើគោលដៅយោធាតែប៉ុណ្ណោះ។ យើងបានលើកឡើងក្នុងផ្នែកទី I អំពីហេតុផលខាងយោធា ក្នុងចំណោមហេតុផលនានាផ្សេងទៀត ថាជាមូលហេតុស្នូលនៃការជម្លៀសប្រជាជនចេញពីទីក្រុងភ្នំពេញ ប៉ុន្តែនៅពេលសង្គ្រាមកំពុងឆាបឆេះសន្ធោរសន្ធៅ វាគឺជាមូលហេតុចម្បងតែម្តង ដែលមិនអាចប្រកែកបាន។ ដូចទៅនឹងអ្វីដែល ប៉ុល ពត បានពន្យល់កាលពីថ្ងៃទី ៣ ខែ តុលា ឆ្នាំ ១៩៧៧ នាអំឡុងសន្និសីទសារព័ត៌មានមួយ នាទីក្រុងប៉េកាំង ដោយនៅពេលនោះ ប៉ុល ពត បាននិយាយអំពីស្ថានការណ៍កើតមានឡើងមុនឆ្នាំ ១៩៧៥។ សម្រាប់គាត់ អត្ថប្រយោជន៍នៃការបង្កើតសហករណ៍នាសម័យនោះ គឺដើម្បីរួមចំណែកដល់ *"ការធ្វើសឹកសង្គ្រាម តាមរយៈការផ្គត់ផ្គង់ស្បៀងអាហារ តាមរយៈកំណែនយុទ្ធជនថ្មី និងតាមរយៈការកសាងហេដ្ឋារចនាសម្ព័ន្ធដឹកជញ្ជូន"* [240]។

១២៥. បន្ទាប់មក ហើយជាពិសេស របាយការណ៍ធ្វើដោយចៅក្រមស៊ើបសួរ និងព្រះរាជអាជ្ញា ដើម្បីកំណត់ថាអ្វីទៅជានយោបាយរបស់បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា ផ្អែកយ៉ាងសំខាន់តែទៅលើហេតុការណ៍កើតមានឡើងនៅតាមមូលដ្ឋាន ដោយពុំបានរកឲ្យឃើញថា ការអនុវត្តនូវគោលនយោបាយទាំងនោះនៅតាមមូលដ្ឋាន ពិតជាឆ្លើយតបទៅនឹងគោលដៅ និងការណែនាំរបស់បក្ស តាំងពីដំបូងទីដែរឬទេ។ ការយល់ឃើញបែបនេះ មានលក្ខណៈលំអៀង ដែលមេធាវីការពារក្តីមិនអាចទទួលយកបានឡើយ។ ប្រសិនណាជាយើងចង់ស្វែងយល់ពិតប្រាកដអំពីហេតុការណ៍អតីតក្នុងប្រទេសកម្ពុជា ការពន្យល់បែបសាមញ្ញ និងយ៉ាងខ្លី ពិតជាពុំគ្រប់គ្រាន់ឡើយ។ ជាច្រើនលើកច្រើនសា ក្រុមមេធាវីការពារក្តី បានលើកឡើងអំពីភាពលម្អៀងនៃកិច្ចស៊ើបសួរ ពាក់ព័ន្ធទៅនឹងវិធីសួរចម្លើយសាក្សី ឬ

[240] សន្និសីទសារព័ត៌មានធ្វើឡើងដោយ ប៉ុល ពត នៅប៉េកាំង ថ្ងៃទី ៣ ខែ តុលា ឆ្នាំ ១៩៧៧ ឯកសារ E3/2072 ទំព័រ ៣ ERN S 00648891។

ការសម្រេចមិនសួរចម្លើយសាក្សី ឬនៅក្នុងការអនុវត្តជាក់ស្តែងនៃការបង្ហាញឯកសារតែមួយចំនួន ឬផ្នែកដោយឡែកនៃឯកសារ។ គេមិនត្រូវប្រើវោហារសាស្ត្រទេ តែត្រូវពិនិត្យមើលឱ្យស៊ីជម្រៅទៅក្នុងសំណុំរឿង ដោយផ្ទុះបញ្ចាំងតាមរបៀបផ្សេង ដើម្បីទទួលបាននូវទស្សនវិស័យពុំសូវលម្អៀងមួយពាក់ព័ន្ធនឹងនយោបាយរបស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ។ អនុវត្តកិច្ចការមួយនេះ ពុំមែននាំឱ្យយើងបំភ្លេចចោលការឈឺចាប់របស់ប្រជាជនទេ ផ្ទុយទៅវិញ វាគឺជាការស្វែងរកមូលហេតុពិតប្រាកដលើសអំពីស្លាកស្នាមរបួសជានិម្មិតរូប និងទិដ្ឋភាពសម្បកក្រៅនោះ។ ក្នុងគោលដៅនេះ មានសំណួរពីរសំខាន់ដែលត្រូវចោទសួរ៖ តើអ្វីទៅជានយោបាយរបស់ពួកខ្មែរក្រហមពាក់ព័ន្ធនឹងការជម្លៀសប្រជាជន ដូចមានបង្ហាញនៅក្នុងឯកសារនាសម័យនោះ? ហើយថា តើនយោបាយនោះត្រូវបានអនុវត្តយ៉ាងដូចម្តេច នៅថ្នាក់មូលដ្ឋាន? សំណួរទីមួយត្រូវបានឆ្លើយរួចមកហើយនៅក្នុងផ្នែក ១ ចំណុច គ ។ សំណួរទីពីរ នឹងត្រូវបានឆ្លើយនាពេលនេះ។

១២៦. លោក SHORT បានបញ្ជាក់រឿងនេះជាច្រើនលើកច្រើនសាថា ពួកខ្មែរក្រហមពុំមានគោលបំណងអាក្រក់នោះទេ ហើយពួកគេក៏ពុំមានចេតនាបង្អត់បាយប្រជាជនដែរ។ ក៏ប៉ុន្តែ ប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រងរបស់ពួកគេ ពុំបានដំណើរការទេ នៅថ្នាក់មូលដ្ឋាន។ នៅពេលឆ្លើយទៅនឹងសំណួររបស់សហមេធាវីដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី ដែលចង់ដឹងថា តើការបែងចែករបបអាហារខុសគ្នារវាង “ប្រជាជនចាស់ និងប្រជាជនថ្មី” ជានយោបាយដាក់ចេញដោយថ្នាក់លើដែរឬទេនោះ លោកបានឆ្លើយថា៖ *“ទេ! ពួកកម្មាភិបាលមូលដ្ឋាន ប្រើប្រាស់ចំណីអាហារជាមធ្យោបាយក្នុងការគ្រប់គ្រងមនុស្ស។ អាហារ គឺជាមធ្យោបាយដ៏មានប្រសិទ្ធភាពមួយក្នុងចំណោមមធ្យោបាយដទៃទៀត សម្រាប់គ្រប់គ្រងមនុស្ស និងធ្វើឱ្យពួកគេមានការប្រឹងប្រែង។ <u>ប៉ុន្តែ នៅថ្នាក់លើ គណៈអចិន្ត្រៃយ៍បក្សបានណែនាំឱ្យមូលដ្ឋានត្រូវផ្តល់ស្បៀងអាហារឱ្យប្រជាជនបរិភោគឱ្យបានគ្រប់គ្រាន់។ ប៉ុន្តែ ការណែនាំនោះគ្មានប្រសិទ្ធភាពអ្វីឡើយ ដោយហេតុថាប្រព័ន្ធគ្រប់គ្រងនៅមូលដ្ឋានមិនដំណើរការ</u>ទេ។ នៅពេលកម្មាភិបាលមូលដ្ឋានសាកល្បងអនុវត្តតាមបញ្ជារបស់ថ្នាក់លើ ព្រមទាំងគ្រប់គ្រងប្រជាជន និងបង្ខំឱ្យមនុស្សធ្វើការកម្រិតធ្ងន់ល្មមមួយដើម្បីបង្កើនទិន្នផលស្រូវឱ្យខ្ពស់ ពេលនោះ ពួកគេត្រូវបង្ខំចិត្តអនុវត្តទាំងបញ្ជាសស្រេកី។ ហើយនៅក្នុងករណីមួយចំនួនធំ ពួកគេជឿជាក់ថា ដំណោះស្រាយដ៏មានប្រសិទ្ធភាពបំផុត គឺអនុវត្តនយោបាយដ៏តឹងរ៉ឹងបំផុត”*។ SHORT បានបន្ថែមទៀតថា ការធ្វើទុកបុកម្នេញមកលើប្រជាជនតាមមូលដ្ឋាន ពុំមែនជាកម្មវត្ថុនៃនយោបាយរបស់មេដឹកនាំខ្មែរក្រហមឡើយ៖ *“ខ្ញុំពុំបាននិយាយថា ទុរ្ភិក្សគឺជាមធ្យោបាយជំរុញឱ្យមនុស្សធ្វើការទេ ប៉ុន្តែគឺភាពស្រេកឃ្លាន*

ទៅវិញទេ ជាមធ្យោបាយជំរុញឱ្យមនុស្សធ្វើការ"។ អាហារត្រូវបានប្រើប្រាស់ជាឧបករណ៍ដាក់ទណ្ឌកម្មមួយ ដើម្បីជំរុញមនុស្សឱ្យធ្វើការងារជាទម្ងន់ ឬធ្វើអ្វីផ្សេងៗទៀត។ ប៉ុន្តែរបបខ្មែរក្រហមពុំបានព្យាយាមបង្អត់អាហារប្រជាជនទេ។ នេះជាចំណុចសំខាន់ដែលយើងត្រូវដឹង។ ប៉ុល ពត ចង់ឱ្យប្រជាជនមានសុខភាពរឹងមាំ ដើម្បីធ្វើការងារធ្ងន់។ គាត់បានប្រកាសជាច្រើនលើកច្រើនសា ក្នុងសុន្ទរកថារបស់គាត់ថា អង្គការត្រូវផ្តល់ចំណីអាហារដល់ប្រជាជនឱ្យបានគ្រប់គ្រាន់។ ប៉ុន្តែ ក្នុងការអនុវត្តជាក់ស្តែង វាពុំដូចគ្នាទៅនឹងអ្វីដែលគាត់បានថ្លែងនេះទេ។ ហេតុអ្វី? ពីព្រោះថា ប៉ុល ពត និងគណៈអចិន្ត្រៃយ៍ ពុំបានយកចិត្តទុកដាក់តាមដានលើការអនុវត្ត តាមការណែនាំរបស់ខ្លួននោះទេ។ នៅថ្នាក់ក្រោម កម្មាភិបាលជ្រុលនិយម បានប្រើការបង្អត់អាហារជាមធ្យោបាយដើម្បីគ្រប់គ្រងមនុស្ស។ ជាលទ្ធផល យើងឃើញថាប្រជាជនមានការបាក់កម្លាំង។ ប្រជាជនជាច្រើនបានស្លាប់ដោយអត់

អាហារ។ល។ ហេតុដូច្នេះហើយបានជាខ្ញុំនិយាយថា វាគឺជាអាវុធមុខពីរ។ វាជាមធ្យោបាយក្នុងការគ្រប់គ្រងមនុស្សនៅថ្នាក់មូលដ្ឋាន ប៉ុន្តែជាលទ្ធផល គឺបាត់បង់កម្លាំងពលកម្ម ហើយជាផលវិបាក បរិមាណផលិតកម្មក៏ថយចុះដែរ។ ជាក់ស្តែង ថ្នាក់ដឹកនាំរបស់បក្សពុំចង់បានដូច្នោះទេ"[241]។

១២៧. គួរកត់សម្គាល់ថា នៅពេលសង្គ្រាមកំពុងឆាបឆេះខ្លាំង ការសម្រេចជម្លៀសប្រជាជនដោយសារមានការវាយប្រហារខាងយោធា គឺជាក្តីកង្វល់របស់ពួកខ្មែរក្រហម។ ហើយចាប់តាំងពីឆ្នាំ ១៩៧៣ ទស្សនាវដ្តី **ទង់បដិវត្តន៍** (E3/785) បានសង្កត់ធ្ងន់ទៅលើភាពចាំបាច់ ក្នុងការឆ្លើយតបទៅនឹងតម្រូវការរបស់ជនភៀសសឹក៖ *"(...) ពាក់ព័ន្ធនឹងការទទួលខុសត្រូវចំពោះប្រជាជនចំពោះប្រជាជនជម្លៀស អង្គការមូលដ្ឋានត្រូវទទួលខុសត្រូវទាំងខាងស្មារតី ទាំងខាងសម្ភារៈ មិនថាក្នុងស្ថានភាពសម្បូរហូរហៀរ ឬអត្តខាត់ នោះឡើយ"*[242]។ សាក្សី **រ៉ៃចាម តូន** បានពន្យល់ថា នៅឧដុង្គក្នុងសម័យសង្គ្រាម គាត់បានឃើញប្រជាជនមូលដ្ឋាន និងប្រជាជនជម្លៀសរស់នៅចុះសម្រុងគ្នា

[241] Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៨ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/191.1 ទំព័រ ៣៥ បន្ទាត់ ៩ ប្រហែលម៉ោង [១១.១៨.៣៨] ដល់ទំព័រ ៣៨ បន្ទាត់ ២ ប្រហែលម៉ោង [១១.២៤.៤៨]។

[242] ទស្សនាវដ្តីទង់បដិវត្តន៍ ឯកសារ E3/785 ទំព័រ ៨ ERN FR 00741966។

ដោយគ្មានបញ្ហាអ្វីទាំងអស់[243]។ **ឌុច** ក៏ធ្លាប់បានបញ្ជាក់ផងដែរអំពីបទពិសោធន៍របស់គាត់ ដែលគាត់ធ្លាប់បានឃើញប្រជាជនទទួលរបបអាហារដូចគ្នា មិនថាពួកគេជាប្រជាជនចាស់ ឬថ្មីនោះទេ[244]។ សាក្សី **អៀង ផាន** ក៏ធ្លាប់សង្កេតឃើញដូចគ្នាផងដែរ នៅក្រោយថ្ងៃ ១៧ មេសា[245]។ **នួន ជា** បានអះអាងថា សេចក្ដីណែនាំរបស់បក្ស តម្រូវឱ្យប្រជាជនទាំងពីរសាមគ្គីគ្នា៖ *"ប្រជាជនថ្មី គឺប្រជាជនដែលទើបជម្លៀសទៅ ឯប្រជាជនមូលដ្ឋាន គឺប្រជាជនដែលគេនៅចាស់ហើយ។ ដូច្នេះខាងគណៈអចិន្ត្រៃយ៍បក្ស ឬតាំងពីភូមិឃុំអី ទៅអប់រំប្រជាជនថា កុំឱ្យមានការប្រកែប្រកាន់អី យើងខ្មែរទាំងអស់គ្នា មានអីៗចែកគ្នាហូបទៅ ហើយកុំប្រកែប្រកាន់ថាចាស់ ថាថ្មី អ្នកដែល...ប៉ុន្តែពួកខូចហ្នឹងក៏វាមានដែរ។ វាចាក់ វារុក ថានេះពួកថ្មី នេះពួកចាស់។ ដូច្នេះបញ្ហាវាបែកបាក់សាមគ្គីក៏មាន បញ្ហានែ! គេអ្នកល្អ គេយល់ក៏មាន វាស្មុគស្មាញណាស់"*។ គាត់បានបន្ថែមថា៖ *"មិនមានការបែងចែកទេ ឱ្យតែគេយល់ទៅ គេធ្វើខ្លួនគេហើយ ប្រជាជនចាស់ក៏ដោយ ប្រជាជនថ្មីក៏ដោយ មានអី ជួយគ្នាទៅ ព្រោះសុទ្ធតែខ្មែរដូចគ្នាទេ"*[246]។

១២៨. លោក HEDER បានសិក្សាសេចក្ដីណែនាំនៅក្នុងឯកសាររបស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ហើយគាត់បានឈានទៅដល់ការធ្វើសេចក្ដីសន្និដ្ឋានមួយស្រដៀងគ្នាទៅនឹងការសន្និដ្ឋានរបស់ SHORT ដែរ។ នៅក្នុងអត្ថបទរបស់គាត់ ក្រោមចំណងជើងថា *"ការវាយតម្លៃឡើងវិញអំពីតួនាទីរបស់មេដឹកនាំជាន់ខ្ពស់ និងអ្នកគ្រប់គ្រងតាមមូលដ្ឋាន ពាក់ព័ន្ធនឹងការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មក្រោមរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ៖ ទំនួលខុសត្រូវ ក្នុងទស្សនវិស័យប្រៀបធៀប"*[247]។ គាត់បានធ្វើការវិភាគពីនយោបាយពាក់ព័ន្ធនឹងប្រជាជនថ្មី ដូចដែលបានដាក់ចេញដោយមេដឹកនាំបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា៖

---

[243] រ៉ែចាម គុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣០ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/98.1 ទំព័រ ៥៥ បន្ទាត់ ៥-១១ ប្រហែលម៉ោង [១៤.១៣.៥៣]។

[244] ឌុច ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២១ ខែ មីនា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/52.1 ទំព័រ ១២ បន្ទាត់ ៨-១៨ ប្រហែលម៉ោង [០៩.៤៧.៣៤]។

[245] អៀង ផាន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២០ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/193.1 ទំព័រ បន្ទាត់ ១៣-២៥ ប្រហែលម៉ោង [១១.៥៥.៥៣]។

[246] នួន ជា ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣១ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/36.1 ទំព័រ ២០ បន្ទាត់ ១២ ប្រហែលម៉ោង [១០.០៥.០៥] ដល់ទំព័រ ២១ បន្ទាត់ ៥ ប្រហែលម៉ោង [១០.០៨.០០]។

[247] របាយការណ៍វិភាគរបស់ Steve HEDER "ការវាយតម្លៃឡើងវិញអំពីតួនាទីរបស់មេដឹកនាំជាន់ខ្ពស់ និងអ្នកទទួលខុសត្រូវតាមមូលដ្ឋាន ចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មដែលបានប្រព្រឹត្តក្រោមរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ៖ ការទទួលខុសត្រូវកម្ពុជាដែលស្ថិតក្នុង ចក្ខុវិស័យបច្ចុប្បន្ន"។ ឯកសារ E3/4527។

“ដើម្បីជំរុញប្រជាជនថ្មីឱ្យចូលរួមក្នុងផ្លូងសាមគ្គីដ៏រឹងមាំជាមួយរដ្ឋអំណាចបដិវត្តន៍ កម្មាភិបាលមូលដ្ឋាន ត្រូវតែចូលខ្លួនឱ្យស្និទ្ធជាមួយប្រជាជនជម្លៀស ដោយប្រកាន់យកចក្ខុវិស័យបើកទូលាយតាមរយៈកាយវិការទន់ភ្លន់ និងសណ្ដាសប្រណីចំពោះពួកគេ ហើយមិនត្រូវចាត់ទុកពួកគេជា “ឈ្លើយសឹក”ដាច់ខាត។ កម្មាភិបាលនៅតាមមូលដ្ឋាន ក៏ត្រូវប្រមើលមើលផងដែរ អំពីគម្លាតខុសគ្នារវាងប្រជាជនចាស់ និងប្រជាជនថ្មី ធ្វើយ៉ាងណាឱ្យពួកគេធ្វើការជាមួយគ្នាស្មោកៀកស្មា ប្រកបដោយបរិយាកាសស្និទ្ធស្នាល និងសាមគ្គីគ្នា”។ ពួកគេត្រូវលើកកម្ពស់ជីវភាពរស់នៅរបស់ប្រជាជនថ្មី ដើម្បីបង្ហាញដល់ពួកគេថា របបរបស់យើងជារបស់ពួកគេ ហើយត្រូវធ្វើយ៉ាងណាឱ្យប្រជាជនមូលដ្ឋានទទួលស្វាគមន៍ពួកគេ ចែករំលែកដីធ្លី សត្វពាហនៈ និងស្បៀងអាហារដល់ពួកគេ។ ប្រជាជនចាស់ មិនត្រូវកេងប្រវ័ញ្ចលើការងាររបស់ប្រជាជនថ្មីទេ ប៉ុន្តែផ្ទុយទៅវិញ ត្រូវជួយទំនុកបម្រុងអ្នកទើបនឹងមកដល់មូលដ្ឋានថ្មីថ្មោង ដែលមានតែបង្វិច អីវ៉ាន់នៅនឹងខ្លួន ហើយដៃទទេនោះ ហើយក៏មិនត្រូវធ្វើការវាយតម្លៃអ្វីទាំងអស់ទៅលើប្រជាជនថ្មីទើបនឹងមកដល់។ ប្រជាជនថ្មី និងប្រជាជនចាស់ ត្រូវរស់នៅ ធ្វើការងារ រៀនសូត្រ សប្បាយរីករាយជាមួយគ្នា ស៊ីអត់ស៊ីឃ្លានជាមួយគ្នា នៅតាមសហករណ៍ភូមិឃុំទាំងអស់”។ កម្មាភិបាលត្រូវបានគេជូនដំណឹងថា វគ្គអប់រំបំពាក់បំប៉នប្រជាជនថ្មី តម្រូវឱ្យបក្សធ្វើឱ្យឃើញជាក់ស្ដែងថាបដិវត្តន៍បានធានាសមភាពផ្នែកសេដ្ឋកិច្ចដល់ប្រជាជនគ្រប់រូប។ នយោបាយនេះ ត្រូវបានផ្សព្វផ្សាយដល់អង្គការមូលដ្ឋានរបស់បក្សក្រោមទម្រង់ជាសេចក្ដីណែនាំដូចតទៅ៖ ប្រជាជនជម្លៀស ត្រូវតែបានចាត់ទុកថាជាប្រជាជនកម្ពុជាពេញលេញ តែពុំត្រូវបានចាត់ទុកថាជាខ្មាំងឡើយ។ ដូច្នេះ យើងត្រូវត្រៀមស្បៀងអាហារ ទឹក ទីជម្រក សម្រាប់ប្រជាជនជម្លៀស កាប់មាន់កាប់ជ្រូក ផ្ដល់សត្វដល់ប្រជាជនជម្លៀស និងបាយទឹកដែលបានមកពីសហករណ៍”[248]។ ក្នុងអង្គសវនាការនាថ្ងៃទី ១៧ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣[249] លោក HEDER បានអះអាងថា ក្នុងចំណោមអត្ថបទយោងប្រើប្រាស់សម្រាប់សរសេរអត្ថបទនេះ

[248] របាយការណ៍វិភាគរបស់ Steve HEDER “ការវាយតម្លៃឡើងវិញអំពីតួនាទីរបស់មេដឹកនាំជាន់ខ្ពស់ និងអ្នកទទួលខុសត្រូវតាមមូលដ្ឋាន ចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មដែលបានប្រព្រឹត្តក្រោមរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ៖ ការទទួលខុសត្រូវកម្ពុជាដែលស្ថិតក្នុងចក្ខុវិស័យបច្ចុប្បន្ន”។ ឯកសារ E3/4527 ទំព័រ ៩-១០ ERN FR 00792921-00792922។

[249] Steve HEDER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៧ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/225.1 ទំព័រ ២៩ បន្ទាត់ ៣-១១ ប្រហែលម៉ោង [១០.៣៣.១៦]។

មានឯកសារប្រើប្រាស់ជាឯកសារភ័ស្តុតាងនៅក្នុងសំណុំរឿងបច្ចុប្បន្ន[250]។ ក្រៅអំពីឯកសារបន្សល់ទុកពីរបបនោះ លោក HEDER ក៏បានស្តាប់ផងដែរ នូវសក្ខីកម្មនានារបស់កម្មាភិបាលដែលមានលក្ខណៈដូចគ្នាទៅនឹងការសន្និដ្ឋានរបស់គាត់។ កម្មាភិបាលម្នាក់ដែលត្រូវបានសម្ភាសបាននិយាយប្រាប់គាត់ថា៖ *"នាខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ មានសេចក្តីណែនាំឲ្យផ្តល់ស្បៀងអាហារដល់អ្នក ១៧ និងអ្នក ១៨ ស្មើគ្នា។ លត់ដំពួកគេ ពុំមែនមានន័យថាទុកឲ្យពួកគេស្លាប់ ដោយអត់បាយ ឬក៏តឹងរ៉ឹងជាមួយពួកគេ ជាងជាមួយពួកយើងនោះទេ"*[251]។

១២៩. ក្នុងន័យដូចគ្នានេះ ឯកសារបន្សល់ទុកពីសម័យនោះផ្សេងទៀត បានបង្ហាញអំពីការអនុវត្តដោយខុសឆ្គង នូវនយោបាយរបស់បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា។ ដូច្នេះ អំណះអំណាងថានយោបាយនោះមានគោលដៅរើសអើងចំពោះប្រជាជនថ្មី គឺជាការខុសឆ្គងទាំងស្រុង។ ជាមួយគ្នានេះ ព្រឹត្តិប័ត្រជាច្រើន ដែលបានចុះផ្សាយក្រោយពេលមានការជម្លៀសប្រជាជន បានអំពាវនាវឲ្យប្រជាជនមានការឯកភាពគ្នា និងសាមគ្គីគ្នា។ ឧទាហរណ៍ ព្រឹត្តិប័ត្រ **យុវជន-យុវនារីបដិវត្ត** លេខចុះផ្សាយនាខែ កក្កដា ឆ្នាំ ១៩៧៥ សរសេរថា៖ *"បច្ចុប្បន្ននេះ យើងទាំងអស់គ្នា បានឈានចូលយុគសម័យថ្មីនៃបដិវត្តន៍ប្រជាធិបតេយ្យ (...) សង្គមកម្ពុជាបានប្រែក្លាយជាសង្គមថ្មីមួយ គ្មានមនុស្សជិះជាន់មនុស្ស គ្មានអ្នកមាន គ្មានអ្នកក្រ គ្មានវណ្ណៈជិះជាន់ គ្មានវណ្ណៈដែលត្រូវគេជិះជាន់។ ប្រជា*

---

[250] របាយការណ៍ស្តីពីដំណើរទស្សនកិច្ចរបស់គណៈអចិន្ត្រៃយ៍នៅភូមិភាគពាយ័ព្យ ពីថ្ងៃទី ២០ ដល់ ២៤ ខែ សីហា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ E3/216។ ឯកសារ ៣ "ការត្រួតពិនិត្យលើការចាត់ចែង និងអនុវត្តមាគ៌ានយោបាយស្តាសេដ្ឋកិច្ច និងកសាងប្រទេសលើគ្រប់វិស័យ" ១៩៧៥ ឯកសារ E3/781។ ទស្សនាវដ្តីយុវជនបដិវត្តន៍លេខ ១០ "យុវជន យុវនារីកម្ពុជា ត្រូវតែព្យាយាម និងអប់រំខ្លួនក្នុងចលនាពង្រឹង និងពង្រីកសហករណ៍ផលិតកម្ម" ខែតុលា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ E3/729 ទំព័រ ៣ ដល់ ៨ ERN FR 00364224-00364229។ ទស្សនាវដ្តីទង់បដិវត្តន៍ "យើងត្រូវពង្រឹងគោលជំហរប្រយុទ្ធនៅក្នុងការកសាង នូវមធ្យោបាយរស់រានមានជីវិតរបស់ប្រជាជន" លេខពិសេស ខែតុលា-វិច្ឆិកា ១៩៧៥ ឯកសារ E3/748 ទំព័រ ១៩-២៦ ERN FR 00499701-00499708។ យុវជនបដិវត្តន៍លេខ ១១ "ជម្រះនូវកម្មសិទ្ធិសួនតួ កម្មសិទ្ធិបុគ្គលឲ្យបានជាក់ច្បាស់ បន្ទាប់មកពង្រឹង និងពង្រីកកម្មសិទ្ធិសមូហភាពឲ្យបានខ្លាំងក្លា" ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ E3/750 ទំព័រ ១០-១៦ ERN FR 00525855-00525861។ ទស្សនាវដ្តីទង់បដិវត្តន៍លេខពិសេស "ស្ថានភាពបច្ចុប្បន្ននៃបដិវត្តន៍កម្ពុជា និងការកសាង កម្មាភិបាលគ្រប់លំដាប់ថ្នាក់នៅក្នុងបក្ស" ខែតុលា-វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ១៩៧៧ ឯកសារ E3/170 ទំព័រ ៣-២០ ERN FR 00665399-00665416។ ទស្សនាវដ្តីទង់បដិវត្តន៍ លេខ ៦ "សម្រង់សេចក្តីណែនាំរបស់សមមិត្តដែលតំណាងអង្គការ-បក្ស ក្នុងមហាសន្និបាតរបស់ភូមិភាគ" ខែមិថុនា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ E3/760 ទំព័រ ៩ ដល់ ៣៧ ERN FR 00487756-00487784។

[251] Steve HEDER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៧ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/225.1 ទំព័រ ៣៤ បន្ទាត់ ៨ ប្រហែលម៉ោង [១១.១២.២៤] ដល់ទំព័រ ៣៥ បន្ទាត់ ១៩ ប្រហែលម៉ោង [១១.១៦.២៣]។

ជនខ្មែរទាំងអស់ រស់នៅក្នុងសមភាព។ ប្រជាជនទាំងអស់ ធ្វើការងារពលកម្មបង្កបង្កើនផល ទាំងអស់គ្នា ដើម្បីផ្គត់ផ្គង់តម្រូវការរបស់ពួកគេ និងដើម្បីកសាងប្រទេស"[252] ។ ក្រៅអំពីទ្រឹស្តីម៉ាក្សលេនីន និងរឿងប្រលោមលោកបដិវត្តន៍តាមរូបភាពនេះ វាពុំមានអ្វីមួយទាល់តែសោះទាក់ទងនឹងការជំរុញ ឬលើកទឹកចិត្តឲ្យមានការជិះជាន់ទៅលើ "ប្រជាជនថ្មី"។ ព្រឹត្តិប័ត្រចេញផ្សាយខែ សីហា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ក៏បានសរសេរក្នុងន័យនេះដែរថា៖ *"នៅលើឆាកនយោបាយ គេពុំត្រូវធ្វើរឿងអ្វីដែលគ្មានប្រយោជន៍ដល់បដិវត្តន៍ ឬដែលអាចប៉ះពាល់ដល់ឥទ្ធិពលនៃបដិវត្តន៍ឡើយ។ ហើយជាពិសេស គេមិនត្រូវធ្វើអ្វីដែលប៉ះពាល់ដល់ផលប្រយោជន៍ និងសតិអារម្មណ៍របស់ប្រជាជនចាស់ដែលរស់នៅតាមមូលដ្ឋាន និងប្រជាជនថ្មីដែលទើបតែជម្លៀសមកពីទីក្រុងផ្សេងៗឡើយ"*[253]។

១៣០. ទស្សនាវដ្តី **ទង់បដិវត្ត** លេខចេញផ្សាយខែ តុលា-វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ក៏មានបញ្ជាក់ផងដែរពីសេចក្តីណែនាំទាំងនេះ ៖ *"បទពិសោធន៍កន្លងមក បានបង្ហាញឲ្យឃើញថា ប្រសិនជាសមមិត្តណាម្នាក់យកចិត្តទុកដាក់ដល់ជីវភាពរស់នៅរបស់ប្រជាជន សមមិត្តនោះពិតជាបានខិតខំប្រឹងប្រែងបំពេញនូវភារកិច្ចរបស់ខ្លួន និងពិតជាបានលត់ដំខ្លួនក្នុងចលនាបដិវត្តន៍។ ដូច្នេះ សមមិត្តនោះបានកសាងខ្លួន និងលត់ដំខ្លួនដើម្បីក្លាយជាមនុស្សល្អ ដើម្បីទទួលបានគោលជំហរត្រឹមត្រូវ និងរស់នៅជាប្រចាំក្នុងជីវភាពបដិវត្តន៍។ ផ្ទុយទៅវិញ ប្រសិនណាជាសមមិត្តណាម្នាក់ មិនបានគិតគូរដល់មធ្យោបាយរស់រានមានជីវិតរបស់ប្រជាជនទេ សមមិត្តនោះពិតជាមានគោលជំហរវណ្ណៈមិនច្បាស់លាស់ ហើយសមមិត្តប្រភេទនេះរស់នៅដោយខ្ជះខ្ជាយពេលវេលា ដែលជាទង្វើប្រាសចាកពីបដិវត្តន៍"*[254]។ លត់ដំខ្លួនដើម្បីក្លាយជា *"មនុស្សល្អម្នាក់" "មានគោលជំហរត្រឹមត្រូវ" "រស់នៅក្នុងជីវភាពបដិវត្តន៍"* មានន័យថា គេត្រូវយកចិត្តទុកដាក់ដល់សុខទុក្ខរបស់ប្រជាជនជាធំ។

១៣១. ទស្សនាវដ្តី **ទង់បដិវត្ត** លេខចេញផ្សាយដើមឆ្នាំ ១៩៧៦ (E3/166) បានធ្វើការរិះគន់ផងដែរចំពោះការប្រព្រឹត្តពីសំណាក់កម្មាភិបាលមួយចំនួន ថាជាទង្វើដែលរំលោភលើការណែនាំរបស់ថ្នាក់លើ។ ពាក់ព័ន្ធនឹងបញ្ហាជីវភាពរស់នៅរបស់ប្រជាជន ទស្សនាវដ្តីសរសេរថា៖ *"ត្រូវមានមនសិការ*

---

[252] ទស្សនាវដ្តីយុវជនបដិវត្តន៍ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ E169/4/1.1.1 ទំព័រ ៩ ERN FR 00815910។

[253] ទស្សនាវដ្តីយុវជនបដិវត្តន៍ ខែ សីហា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ E3/749 ទំព័រ ៧ ERN FR 00593942។

[254] ទស្សនាវដ្តីទង់បដិវត្តន៍ ខែ តុលា-វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ E3/748 ទំព័រ ២២ ERN FR 00499704។

យល់ដឹងអំពីភាពចាំបាច់ក្នុងការបំពេញតម្រូវការរបស់ប្រជាជន ឆ្លើយតបទៅនឹងសំណូមពរ និងស្ដាប់យោបល់របស់ពួកគេ។ សមាជិកមួយចំនួនរបស់បក្ស និងកម្មាភិបាលមួយចំនួន នៅមានចំណុចខ្សោយនៅឡើយ។ នៅតាមកន្លែងមួយចំនួន កម្មាភិបាលខ្លះ បានអនុវត្តតាមមាគ៌ារបស់បក្ស ដោយគ្មានការទទួលខុសត្រូវចំពោះប្រជាជន និងដោយមិនយកចិត្តទុកដាក់ចំពោះជីវភាពរបស់ពួកគេ។ ជាឧទាហរណ៍ ពួកគេបានជម្លៀសប្រជាជនចេញពីភូមិអាករ ដោយពុំមានមូលហេតុ ខណៈដែលវាពុំចាំបាច់ត្រូវជម្លៀសសោះ ដោយបង្ខំពួកគេ ឲ្យរស់នៅហាលភ្លៀង ហាលខ្យល់ គ្មានទីជម្រក និងគ្មានដំណាំដាំដុះអ្វីទាំងអស់ (...)"[255] ។

១៣២. មូលហេតុនេះហើយបានជាសាក្សី **រ៉ែចាម តុន** បានលើកឡើងថា នៅតាមសហករណ៍មួយចំនួន គាត់សង្កេតឃើញមានការអនុវត្តប្រាសចាកអំពីនយោបាយរបស់បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា ដែលគេបានបំពាក់បំប៉នគាត់ក្នុងវគ្គអប់រំរៀនសូត្រនោះ។ ក្នុងការលើកឡើងអំពីការប្រព្រឹត្តខុសៗគ្នាទៅលើប្រជាជនជម្លៀស សាក្សីរូបនេះ បានបញ្ជាក់ថា៖ *"នៅតាមកន្លែងមួយចំនួន ប្រជាជនជម្លៀសមកពីទីក្រុង ត្រូវបានអង្គការយកចិត្តទុកដាក់ ប៉ុន្តែនៅតាមតំបន់មួយចំនួនផ្សេងទៀត មានបញ្ហាកើតឡើង ដោយសារនៅក្នុងសហករណ៍មួយចំនួន មានករណីសងសឹកគ្នាកើតឡើង"*[256]។ សាក្សីរូបនេះ បានបន្ថែមទៀតថា៖ *"(...) ខ្ញុំបានឃើញប្រជាជនត្រូវបានគេធ្វើបាប ហើយបក្សមិនមានចេតនាធ្វើបាបប្រជាជននោះទេ (...) ហើយខ្ញុំសង្កេតឃើញថា ទង្វើនេះគឺផ្ទុយទៅនឹងមាគ៌ារបស់បក្ស"*[257]។ សាក្សី **ឈូក រិន** បានអះអាងថា គោលនយោបាយរបស់បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា មិនមានគោលដៅធ្វើទុកបុកម្នេញលើប្រជាជនថ្មី ឬរើសអើងចំពោះពួកគេទេ ផ្ទុយទៅវិញ តម្រូវឲ្យប្រជាជនមូលដ្ឋានយកចិត្តទុកដាក់ទំនុកបម្រុងពួកគេឲ្យបានល្អប្រសើរ[258]។

---

[255] ទស្សនាវដ្ដីទង់បដិវត្តន៍ ខែ កុម្ភៈ-មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ E3/166 ទំព័រ ៣៥ ERN FR 00492791។

[256] រ៉ែចាម តុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣០ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/98.1 ទំព័រ ៥៨ បន្ទាត់ ៣-២១ ប្រហែលម៉ោង [១៤.២៦.១៣]។

[257] រ៉ែចម តុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣១ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/99.1 ទំព័រ ៣៧ បន្ទាត់ ១០ ប្រហែលម៉ោង [១១.៥០.៤២] ដល់ទំព័រ ៣៧ បន្ទាត់ ២៥ ប្រហែលម៉ោង [១១.៥៣.១៩]។

[258] ឈូក រិន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៣ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/182.1 ទំព័រ ៩៥ បន្ទាត់ ៤-២០ ប្រហែលម៉ោង [១៦.៣៨.១៨]។

ក.៣- មូលហេតុនៃការមិនបានពិនិត្យសង្ខេតលើនយោបាយដែលបានដែនាំពីតថ្នាក់ជ

១៣៣. វិធាននៃការរក្សាការសម្ងាត់ ដែលនៅតែអនុវត្តរហូតដល់សម័យក្រោយសង្គ្រាម បានបង្កើតឱ្យមានជាផលវិបាកដ៏អាក្រក់។ ដោយហេតុថាការប្រាស្រ័យទាក់ទងជាមួយថ្នាក់លើត្រូវបានកាត់ផ្ដាច់ គ្មាននរណាម្នាក់ អាចដឹងថាបញ្ហាចេញមកពីប្រភពណាឡើយ ដែលជាហេតុធ្វើឱ្យកម្មាភិបាលមូលដ្ឋានមួយចំនួនឆ្លៀតឱកាសបន្តអនុវត្តប្រព័ន្ធសក្តិភូមិមួយដ៏សែនអាម៉ាស់ ក្រោមលេសថាជាសេចក្តីសម្រេចរបស់អង្គការ។ កម្មាភិបាលមូលដ្ឋានទាំងនោះ បានអនុវត្តនយោបាយតាមការយល់ឃើញរបស់ខ្លួនសុទ្ធសាធ[259]។ អង្គជំនុំជម្រះ ពិតជានៅចាំអំពីសក្ខីកម្មជាច្រើនរបស់កម្មាភិបាលខ្មែរក្រហម ដែលចងក្រងឡើងដោយលោក **HEDER** ហើយដែលសក្ខីកម្មទាំងនោះបានបង្ហាញអំពីភាពខុសគ្នារវាងគោលនយោបាយដាក់ចេញដោយមេដឹកនាំខ្មែរក្រហម និងគោលនយោបាយអនុវត្តតាមមូលដ្ឋាននោះ។

១៣៤. សក្ខីកម្មមួយចំនួនរបស់ប្រជាជនជម្លៀស បានផ្តល់នូវសេចក្តីពន្យល់អំពីការមិនអនុវត្តនយោបាយសមាហារណកម្មដូចបានបញ្ជាក់ខាងលើ។ ជារួម ឧត្តមគតិនិយមបដិវត្តន៍របស់មេដឹកនាំខ្មែរក្រហម ពុំបានគិតដល់តថភាពជាក់ស្តែងដ៏សែនសាមញ្ញហួសហេតុពេកនៃសង្គម។ ជាលទ្ធផល គេមិនអាចទទួលបាននូវសាមគ្គីភាពមួយដែលគេប្រាថ្នាចង់បាន នៅក្នុងតថភាពបែបនេះទេ។ ម្យ៉ាង ដោយសារមូលដ្ឋានពុំមានធនធានខាងចំណីអាហារគ្រប់គ្រាន់ ដែលអាចឱ្យពួកគេចែករំលែកជាមួយនឹងជនចំណូលថ្មីបាន។ ចំណុចនេះ ត្រូវបានគេនិយាយប្រាប់ដល់ប្រជាជនជម្លៀសមួយចំនួន ក៏ដូចជាដល់សាក្សីឈ្មោះ **ប៊ូ ឌីណា** ផងដែរ។ សាក្សីរូបនេះ បានបញ្ជាក់ថា៖ *"ពួកគេបានប្រាប់យើងថានៅភូមិនេះ គ្មានអាហារបរិភោគទេ ហើយគេឱ្យពួកយើងបន្តដំណើរទៅមុខទៀត"*[260]។ សាក្សី **ឡាយ បុនី** បានប្រាប់ថា៖ *"(...) ហើយគេបានប្រាប់ខ្ញុំថា សូម្បីតែប្រជាជនមូលដ្ឋានក៏គ្មាន*

---

[259] អៀង ផាន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២០ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/193.1 ទំព័រ ៦០ បន្ទាត់ ២០-២៣ ប្រហែលម៉ោង [១២.០២.៣០]។

[260] ប៊ូ ឌីណា ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣០ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/199.1 ទំព័រ ៨២ បន្ទាត់ ២០-២២ ប្រហែលម៉ោង [១៥.០៧.១០]។

អាហារបរិភោគដែរ។ ជាក់ស្តែង ពួកគេហូបតែពោតទេ កម្របាន បាយហូបណាស់"[261]។ សាក្សី **មុំ សំអឿន** បានឱ្យដឹងថា៖ *"ពួកគេបាននិយាយថា កាលពីមុន ពួកគេមានចំណីអាហារបរិភោគគ្រប់គ្រាន់ ប៉ុន្តែឥឡូវនេះ ពេលមានប្រជាជនថ្មីមកដល់ ពួកនេះបានលួចចំណីអាហារអស់"*[262]។

១៣៥. ក្រៅពីនេះ មានប្រជាជនមូលដ្ឋានមួយចំនួន បញ្ចេញអារម្មណ៍ស្អប់ខ្ពើមចំពោះអ្នកមកពីទីក្រុង ដែលអារម្មណ៍នេះ បង្ហាញឡើងតាមរយៈការធ្វើទុក្ខបុកម្នេញទៅលើពួកអ្នកក្រុងទាំងនោះ នៅពេលពួកគេមកដល់មូលដ្ឋាននានា។ ជាក់ស្តែង សាក្សីឈ្មោះ **ចៅ នី** ដែលទទួលរងនូវការមិនពេញចិត្តពីសំណាក់ប្រជាជនមូលដ្ឋាន បានផ្តល់សក្ខីកម្មថា៖ *"ពួកគេគិតថា យើងជាអ្នកលួចនូវរបស់ទ្រព្យដែលកសិករត្រូវទទួលបាន ហើយពួកយើងតែងឮគេនិយាយភាសាបែបនេះជាញឹកញាប់"*[263]។ *"ពួកយើងមានការលំបាកក្នុងការធ្វើស្រែ គេចោទយើងថាគ្មានសមត្ថភាព ថាមិនសកម្ម"*[264]។ ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី **មុំ សំអឿន** បានរៀបរាប់អំពីប្រតិកម្មភ្លាមៗរបស់ប្រជាជនមូលដ្ឋានថា៖ *"ជាឧទាហរណ៍ ប្រជាជនមូលដ្ឋានបាននិយាយថា ធ្វើដាក់ពួកវាអញ្ចឹងត្រឹមត្រូវហើយ។ ពួកអ្នកទីក្រុង ត្រូវតែស្គាល់ជីវិតលំបាកវេទនាដូច្នេះ"*[265]។ លោកស្រីបន្ថែមទៀតថា៖ *"ប្រជាជនមូលដ្ឋានមួយចំនួនពុំមានគំនិតប្រឆាំងទៅនឹងប្រជាជន ១៧ មេសា ទេ។ ពួកគេមានសណ្តានចិត្តល្អជាមួយយើង ព្រមទាំងផ្តល់អាហារបន្តិចបន្តួចឱ្យយើងបរិភោគទៀតផង"*។ ប៉ុន្តែមានប្រជាជនមូលដ្ឋានខ្លះទៀត ដែលអ្នកមួយចំនួនជាជនមិនចេះអក្សរ ពួកគេច្រើនតែម៉ែទៅលើប្រជា

[261] ឡាយ បូនី ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៣ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/137.1 ទំព័រ ៨០ បន្ទាត់ ១១-១២ ប្រហែលម៉ោង [១៥.៤៣.១១]។

[262] មុំ សំអឿន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៦ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/141.1 ទំព័រ ២៥ បន្ទាត់ ២១ ដល់ទំព័រ ២៦ បន្ទាត់ ៦ ប្រហែលម៉ោង [១១.០៣.១៣]។

[263] ចៅ នី ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៣ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/146.1 ទំព័រ ៤៤ បន្ទាត់ ៣-៨ ប្រហែលម៉ោង [១១.៤១.00]។

[264] ឡាយ បូនី ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៤ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/138.1 ទំព័រ ៩ បន្ទាត់ ១៩-២២ ប្រហែលម៉ោង [០៩.២៧.៤៦]។

[265] មុំ សំអឿន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៦ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/141.1 ទំព័រ ១៤ បន្ទាត់ ១៩-២០ ប្រហែលម៉ោង [០៩.៤៩.២៩]។

ជន ១៧ មេសា ហើយតែងតែគិតថាប្រជាជនថ្មីទាំងនេះ មកកេងប្រវ័ញ្ច និងលួចស្បៀងអាហាររបស់ពួកគេ។ ដូច្នេះ ពួកគេក៏មានការស្អប់ខ្ពើមប្រជាជនថ្មីតែម្តង"[266]។

១៣៦. អារម្មណ៍សម្អប់បែបនេះ មានប្រភពមកពីហេតុផលផ្សេងៗគ្នា។ គំនុំសងសឹករវាងអ្នកជនបទ និងអ្នកទីក្រុង ដូចដែលលោក **VICKERY** បានពិពណ៌នា អាចជាហេតុផលមួយផងដែរ[267]។ នៅក្នុងសៀវភៅរបស់គាត់ លោកស្រី **Anne Yvonne GUILLOU** បានរកឃើញអារម្មណ៍បែបនេះក្នុងបណ្តាឆ្នាំមានសង្គ្រាម និងមានការទម្លាក់គ្រាប់បែក៖ *"គ្រាប់បែករាប់សែនតោន ដែលត្រូវបានទម្លាក់នៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជារហូតដល់ខែ សីហា ឆ្នាំ ១៩៧៣ បានបង្កើតឱ្យមានជាការខឹងសម្បារក្នុងចំណោមយុទ្ធជនខ្មែរក្រហមក្មេងៗ និងមេដឹកនាំរបស់ពួកគេ ព្រមទាំងបង្កាត់បានជាភ្លើងគំនុំសងសឹក និងភាពដាច់ខាតអមនុស្សធម៌ ដូចដែលមួយភាគធំក្នុងចំណោមពួកគេ បានប្រព្រឹត្តមកលើសត្រូវរបស់ខ្លួន ព្រមទាំងប្រជាជនស៊ីវិល ក្រោយពេលដែលពួកគេបានទទួលជ័យជម្នះនោះ"*[268]។ វាច្បាស់ណាស់ថា អារម្មណ៍ស្អប់ខ្ពើមអស់ទាំងនេះ ពុំមែនកើតចេញពីការណែនាំរបស់មជ្ឈិមនោះទេ ហើយដោយមូលហេតុនេះហើយ បានជាកម្មាភិបាលនៅថ្នាក់មូលដ្ឋាន បានធ្វើអ្វីៗទាំងអស់ដើម្បីបិទបាំងសភាពការណ៍នៅក្នុងសហករណ៍របស់ខ្លួន។

១៣៧. ការរំលោភលើអំណាចរបស់ខ្លួនពីសំណាក់កម្មាភិបាលមូលដ្ឋាន និងការលាក់កំបាំងសភាពការណ៍កើតក្នុងមូលដ្ឋានរបស់ខ្លួន ត្រូវបានអះអាងជាញឹកញាប់ដោយសាក្សី។ លោក **HEDER** បានប្រកាសថា គាត់បានទទួលសក្ខីកម្មជាច្រើនពាក់ព័ន្ធនឹងករណីនេះ ពីអតីតកម្មាភិបាលខ្មែរក្រហម និងជនភៀសខ្លួន ដែលគាត់បានសម្ភាស។ គាត់បានបញ្ជាក់ថា៖ *"ក្នុងចំណោមកម្មាភិបាលថ្នាក់ក្រោម និងក្នុងចំណោមអ្នកដែលផ្តល់បទសម្ភាស ពួកគេបានធ្វើការអះអាង ឬបញ្ជាក់បែបនេះ ជា*

---

[266] មុំ សំអឿន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៦ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/141.1 ទំព័រ ៥៨ បន្ទាត់ ៨-១៣ ប្រហែលម៉ោង [១១.៥១.៥៣]។ ទំព័រ ៩១ បន្ទាត់ ២១-២៥ ប្រហែលម៉ោង [១១.៥៤.២៣]។

[267] Philip SHORT "ប៉ុល ពត៖ ប្រវត្តិនៃសុបិនអាក្រក់មួយ" ឯកសារ E3/9 ទំព័រ ៣០០ ERN FR 00639755 ទំព័រ ៣៣២ ERN FR 00639787 និងទំព័រ ៣៩៦-៣៩៧ ERN FR 00639801-00639802។

[268] Anne Yvonne Guillou "គ្រូពេទ្យនៅប្រទេសកម្ពុជា រវាងក្រុមគ្រូពេទ្យបុរាណ និងក្រុមគ្រូពេទ្យមានអាជីពទំនើបទទួលឥទ្ធិពលបរទេស" ថ្ងៃទី ២ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០០១ ឯកសារ E3/1797 ទំព័រ ២០០-២០១ ERN FR 00080039-00080040។

ញឹកញាប់"[269] ដោយពួកគេបានធ្វើការចោទប្រកាន់ទៅលើ *"អ្នកដែលបានរាយការណ៍ភូតកុហកថ្នាក់លើ ហើយដែលបានរក្សាទុកស្បៀងអាហារសម្រាប់ខ្លួនឯង ដោយមិនបានចែកចាយដល់ប្រជាជន"*[270]។ លោក HEDER ដែលលោកក៏ធ្លាប់បានស្ដាប់សក្ខីកម្មរបស់អ្នកដែលធ្លាប់បានទាក់ទងដោយផ្ទាល់ជាមួយកម្មាភិបាលភូមិភាគ បានទទួលស្គាល់ពីការពិតនៃការចោទប្រកាន់នោះ៖ *"ជាញឹកញាប់ គេនិយាយ ថា (...) គឺដោយសារកម្មាភិបាលនៅមូលដ្ឋានបានលួចលាក់ស្បៀងអាហារ និងសម្ភារៈនានា ដើម្បីទុកប្រើប្រាស់ផ្ទាល់ខ្លួន"*[271]។ អ្នកមួយចំនួនទៀត បានប្រាប់ឲ្យដឹងថា កម្មាភិបាលអស់ទាំងនោះ បានខិតខំបញ្ជូន *"ស្រូវយ៉ាងច្រើនលើសលុប"*[272] ទៅថ្នាក់មជ្ឈិម ដើម្បីយកមុខមាត់។ សូម្បីតែនៅភូមិភាគពាយ័ព្យ ដែលមានទិន្នផលស្រូវគ្រប់គ្រាន់ដើម្បីចិញ្ចឹមប្រជាពលរដ្ឋទាំងមូលក៏ដោយ ក៏មានអតីតកម្មាភិបាលម្នាក់បានប្រាប់ទៅលោក HEDER ថា *"មានការបាត់បង់ច្រើន"* ដោយហេតុថា៖ *"ខាងតំបន់ និងខាងភូមិភាគពាយ័ព្យ ធ្វើការចាត់ចែងតាមអំពើចិត្តរបស់ពួកគេ"*[273]។

១៣៨. លោក PONCHAUD បានពន្យល់ថា នៅឆ្នាំ ១៩៧៦ ការងាររបស់គាត់ សង្កត់ធ្ងន់ជាពិសេសទៅលើសក្ខីកម្មរបស់ជនភៀសខ្លួននៅតំបន់បាត់ដំបង។ គាត់បានសរសេរថា៖ *"លោក Michaël VICKERY ជាជនជាតិអូស្ត្រាលី បានសរសេរសៀវភៅ កម្ពុជា ពីឆ្នាំ ១៩៧៥ ដល់ឆ្នាំ ១៩៨២... បានធ្វើការរិះគន់យ៉ាងប៉ិនប្រសព្វទៅលើស្នាដៃរបស់ខ្ញុំ ដោយនិយាយថា៖ សូមប្រយ័ត្ន នៅគ្រប់ទី*

---

[269] Steve HEDER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៧ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/225.1 ទំព័រ ៣៩ បន្ទាត់ ២០-២១ ប្រហែលម៉ោង [១១.៣០.៥៨]។

[270] Steve HEDER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៧ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/225.1 ទំព័រ ៤០ បន្ទាត់ ២៣-២៥ ប្រហែលម៉ោង [១១.៣៤.៤៥]។

[271] Steve HEDER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៧ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/225.1 ទំព័រ ៥៨ បន្ទាត់ ២១-២៤ ប្រហែលម៉ោង [១១.៣០.៥៨]។

[272] Steve HEDER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៧ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/225.1 ទំព័រ ៥៨ បន្ទាត់ ២១-២៥ ប្រហែលម៉ោង [១១.៣០.៥៨]។

[273] Steve HEDER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៧ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/225.1 ទំព័រ ៣២ បន្ទាត់ ៣-៤ ប្រហែលម៉ោង [១១.០៤.២៧] (ដកស្រង់ចេញពីឯកសារ **D224.77**, ERN FR 00612235, ERN KH 00657429, ERN EN 00352107)។

កន្លែង ពុំមែនសុទ្ធតែដូចគ្នានោះទេ"[274]។ ច្បាស់ណាស់ នៅគ្រប់ទីកន្លែង ពុំមែនសុទ្ធតែដូចគ្នានោះទេ ដោយហេតុថា កម្មាភិបាលនៅតាមមូលដ្ឋាននីមួយៗមិនដូចគ្នានោះទេ។ មិនតែប៉ុណ្ណោះ មានការប្រព្រឹត្តផ្សេងៗគ្នា មកលើប្រជាជនជម្លៀស អាស្រ័យទៅតាមទីកន្លែង និងពេលវេលា។ ប្រាកដណាស់ថា ស្ថានភាពខ្វះអាហារបរិភោគបានកើតឡើងជាទូទៅ ហើយស្ថានភាពបែបនេះ មិនបានផ្លាស់ប្តូរទេចាប់តាំងពីថ្ងៃ ១៧ មេសា នោះ។ ដោយឡែក លក្ខខណ្ឌនៃការទទួលប្រជាជនជម្លៀស និងការងាររបស់ប្រជាជនទាំងនោះនៅតាមសហករណ៍នានា ត្រូវបានពិពណ៌នាខុសៗគ្នាទៅតាមសក្ខីកម្មនានា[275]។

១៣៩. នៅក្នុងអង្គសវនាការ លោក François PONCHAUD បានរំឭកអំពីសេចក្តីថ្លែងការណ៍មួយរបស់ ខៀវ សំផន ដែលបានលើកឡើងថា កំហុសឆ្គងមួយក្នុងចំណោមកំហុសឆ្គងដ៏ធ្ងន់ធ្ងរនានា នៃរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ គឺការឆាប់ផ្ទេរអំណាចរហ័សពេក ទៅឲ្យកម្មាភិបាលថ្នាក់ក្រោម ដោយពុំទាន់មានពេលបណ្តុះបណ្តាលពួកគេឲ្យបានត្រឹមត្រូវជាមុនសិន។ លោក PONCHAUD ក៏បានលើកឡើងយ៉ាងសង្ខេបអំពីបរមតិនៃរបបនោះ ថា៖ *"ប្រាកដណាស់ គឺពួកកម្មាភិបាលថ្នាក់ក្រោមតូចតាចទាំងនេះហើយ ដែលបានសម្លាប់មនុស្ស។ បើនិយាយដោយឆោតទៅ ខ្ញុំសូមនិយាយតាមរបៀបលោករូស្សូ ដែលលោកនិយាយថា មនុស្សកើតមកស្អាតស្អំល្អ ប៉ុន្តែគឺសង្គមទេដែលបានផ្លាស់ប្តូរពួកគេ។ ពួកខ្មែរក្រហម បានប្រគល់ការទទួលខុសត្រូវទៅឲ្យមនុស្សដែលខកចិត្តនឹងរបបចាស់ ជាពិសេស ទៅឲ្យជនអវិជ្ជាមិនចេះអក្សរ ទៅអោយជនប្រមឹក ជនក្រៅសង្គម។ ទង្វើនេះប្រសូត្រចេញពីគោលការណ៍មួយដ៏ល្អ ប៉ុន្តែមានលក្ខណៈស្រមើស្រមៃជ្រុលហួសហេតុ និងមិនប្រាកដនិយម។ អ្នកទាំងអស់នោះហើយ ដែលបានសម្លាប់មនុស្សនោះ។ ឥឡូវនេះ ខ្ញុំទទួលបានព័ត៌មានប្រាកដជាងមុនហើយ អ្នកដែលបានឆក់យកអាយុជីវិតមនុស្សនោះ គឺ"ប្រធានសហករណ៍" ហើយខ្ញុំគិតថា គឺប្រធានសហករណ៍នេះហើយដែលបានចាប់មនុស្សបញ្ជូនទៅថ្នាក់លើ គឺបញ្ជូនទៅ*

[274] François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១១ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/180.1 ទំព័រ ១៣ បន្ទាត់ ២២-២៥ ប្រហែលម៉ោង [០៩.៤១.៥១]។

[275] កំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយសាក្សី [redacted] ថ្ងៃទី ១៥ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០០៧ ឯកសារ E3/5132 ទំព័រ ៣ ERN KH 00165245។ កំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយសាក្សី [redacted] ថ្ងៃទី ២១ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០០៨ ឯកសារ E3/5290 ERNKH 00330737-00330738។ កំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយសាក្សី [redacted] ឯកសារ E3/5183 ទំព័រ ៣ ERN KH 00197895។ កំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយសាក្សី [redacted] ឯកសារ E3/5205 ទំព័រ ៤ ERN KH 00221850។

គណៈឃុំ គណៈតំបន់...។ល។ គឺពួកប្រធានសហករណ៍នេះហើយ ដែលជាឃាតក ពិតប្រាកដនោះ”[276]។ លោក PONCHAUD បានបន្ថែមទៀតថា៖ *“តើអ្នកវិនិច្ឆ័យលើបុគ្គល ឬលើនយោបាយ និងមនោគមន៍វិជ្ជា?” សម្រាប់ខ្ញុំ តាំងពីដើមមក នេះជាសំណួរដែលខ្ញុំតែងចោទសួរខ្លួនឯង។ មានមនុស្សមួយចំនួន តួយ៉ាងដូចជាលោក ខៀវ សំផន ដែលមានវត្តមាននៅទីនេះស្រាប់ បានព្យាយាម ឬថាមានចេតនាល្អពីដើមទី។ តែក្រោយមកទៀត មនុស្សទាំងនោះបានបាត់ខ្លួននៅក្នុងមនោគមន៍វិជ្ជាដ៏សែនឆ្កួតលីលា និងរវើរវាយមួយនេះ ពីព្រោះថាអ្នកទាំងអស់នេះ សុទ្ធតែស្រមើស្រមៃចង់បានពិភពដ៏ប្រសើរមួយ។ ហើយប្រាកដណាស់វាមានសេចក្តីណែនាំ។ ខ្ញុំគិតថាជាសេចក្តីណែនាំមកពីខាងលើ និងជាសេចក្តីណែនាំមានភាពទន់ភ្លន់ តែហាក់ដូចជាឆោតជ្រុលពេក ដោយគិតថាមនុស្សទាំងអស់សុទ្ធតែល្អ។ នេះគឺជាមូលដ្ឋានគ្រឹះមួយនៃផ្នត់គំនិតរបស់ខ្មែរក្រហម ដែលចម្លងចេញពីទស្សនៈរបស់លោក ហ្សង់-ហ្សាក់ រូស្សូ អ្នកនិពន្ធជនជាតិបារាំង ដែលបានសរសេរថា៖ មនុស្សកើតឡើងមកហ្នឹងសុទ្ធតែល្អ ប៉ុន្តែសង្គមទេដែលធ្វើឲ្យពួកគេខូច។ អញ្ចឹង អ្នកដឹកនាំជាន់ខ្ពស់ខ្មែរក្រហមទាំងនោះ ពិតជាបានចេញសេចក្តីណែនាំដែលខ្លួនយល់ថាត្រឹមត្រូវល្អ។ ក៏ប៉ុន្តែដូចដែលខ្ញុំបានជម្រាបជូនលោកហើយ គឺថាមិនមានសេចក្តីណែនាំជាលាយលក្ខណ៍អក្សរប្រាកដប្រជានោះទេ ហើយសារជាតិធម្មជាតិរបស់មនុស្ស នៅពេលដែលកម្មាភិបាលតូចតាចនេះ មានអារម្មណ៍ថាខ្លួនមានអំណាចនោះ ពួកគេមិនអាចទ្រាំមិនប្រើប្រាស់អំណាចរបស់ខ្លួននោះទេ”*[277]។

១៤០. សក្ខីកម្មទាំងនេះ បានបង្ហាញឲ្យឃើញយ៉ាងជាក់ច្បាស់អំពីបញ្ហាដែលចោទឡើងក្នុងរឿងក្តីនេះ។ អ.វ.ត.ក. ធ្វើការជំនុំជម្រះលើបុគ្គល ប៉ុន្តែមិនមែនលើគោលនយោបាយជាទូទៅនោះទេ។ នៅក្នុងនីតិព្រហ្មទណ្ឌ គេត្រូវកំណត់អំពីការទទួលខុសត្រូវជាលក្ខណៈបុគ្គល របស់ឯកត្តបុគ្គលម្នាក់ៗ និងកំណត់អំពីទង្វើដែលជននោះបានប្រព្រឹត្ត និងអំពើចេតនារបស់ជននោះ អំឡុងពេលប្រព្រឹត្តបទល្មើសដែលបានចោទប្រកាន់។ លោក ខៀវ សំផន ខ្លួនលោកផ្ទាល់ ធ្លាប់បានរំឭកក្នុងសវនាការថា៖

---

[276] François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១១ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/180.1 ទំព័រ ១៤ បន្ទាត់ ៤-៧ ប្រហែលម៉ោង [០៩.៤៤.០៥]។

[277] François PONCHAUD ប្រតិចារឹកថ្ងៃទី ១១ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/180.1 ទំព័រ ៣៩ បន្ទាត់ ១៦ ដល់ ទំព័រ ៤០ បន្ទាត់ ៥ ប្រហែលម៉ោង [១១.២៧.០០]។

"ខ្ញុំមិនមែនជាខ្មែរក្រហមនោះទេ ខ្ញុំជា ខៀវ សំផន"[278]។ សាក្សីទាំងអស់អាចនិយាយជាលក្ខណៈទូទៅអំពីអង្គការ អំពីថ្នាក់លើ ប៉ុន្តែពាក្យនេះអាចមានអត្ថន័យទៅបាន តែក្នុងបរិបទនៃអង្គហេតុដែលបានលើកឡើងដោយសាក្សីទាំងនោះ។ គេមិនអាចគ្រាន់តែយោងទៅលើពាក្យនេះ ហើយធ្វើការវាយតម្លៃជាទូទៅបែបងងឹតងងុល ក្នុងគោលដៅតែមួយគត់ គឺដើម្បីចោទប្រកាន់លើបុគ្គលម្នាក់បានទេ។ ប្រវត្តិនៃរឿងរ៉ាវរបស់ប្រជាជនជម្លៀស ដែលផ្តល់ដល់អង្គជំនុំជម្រះ បានបង្ហាញយ៉ាងជាក់ច្បាស់ថា ភាពឃោរឃៅដែលពួកគេទទួលរង គឺបង្កឡើងដោយជនដែលនៅជិតស្និទ្ធនឹងពួកគេប្រចាំថ្ងៃ ហើយដែលការប្រព្រឹត្តរបស់ជនទាំងនោះមិនបានគោរពតាមសេចក្តីណែនាំរបស់ថ្នាក់លើឡើយ។ ការធ្វើជាមិនដឹងមិនឮអំពីការទទួលខុសត្រូវរបស់កម្មាភិបាលមូលដ្ឋាន ដូចដែលចៅក្រមស៊ើបសួរបានធ្វើ និងដូចដែលតំណាងអយ្យការបានស្នើសុំទៅអង្គជំនុំជម្រះ គឺជារឿងអយុត្តិធម៌។

១៤១. ការទទួលខុសត្រូវរបស់កម្មាភិបាលមូលដ្ឋាន និងការមិនអនុវត្តតាមគោលនយោបាយដែលបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជាបានដាក់ចេញពាក់ព័ន្ធនឹងប្រជាជនថ្មី គឺជាតឹកតាងបង្ហាញឲ្យឃើញថា ការរើសអើងចំពោះប្រជាជនថ្មី ពុំមែនជាឆន្ទៈរបស់មេដឹកនាំកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យឡើយ។ ហេតុការណ៍ដែលបានកើតឡើងនៅតាមមូលដ្ឋាន គឺជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រព្រឹត្តដោយកម្មាភិបាលគ្រប់គ្រងនៅមូលដ្ឋានជាទូទៅ ក្នុងហេតុផលបុគ្គល ហើយពុំអាចត្រូវបានចាត់ទុកថាជាធាតុផ្សំនៃការវាយប្រហារជាទូទៅ និងជាប្រព័ន្ធ ស្របតាមមាគ៌ានយោបាយរបស់បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា នោះទេ។

ខ- តើនយោបាយនៃការចាត់វិធានការដោយខ្សែក្រនានាចំពោះអតីតមន្ត្រីនៃរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ ជាការវាយប្រហារមួយដោយខ្សែក្រដែរឬទេ?

ខ.១- ការចាត់ថ្នាក់ថាជាការវាយប្រហារជាទូទៅ ឬជាប្រព័ន្ធ

១៤២. តើរឿងក្តីបច្ចុប្បន្ន អាចឲ្យគេប្រមូលបាននូវភស្តុតាងគ្រប់គ្រាន់ ដើម្បីសន្និដ្ឋានថាមានការប្រព្រឹត្តនូវបទល្មើសដែលជាធាតុផ្សំនៃឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ មកលើអតីតមន្ត្រីនៃរបបសាធារណរដ្ឋ

[278] ខៀវ សំផន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៧ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/197.1 ទំព័រ ១៧ បន្ទាត់ ១០-១៣ ប្រហែលម៉ោង [១០.០២.១៣] ទំព័រ ៦៩ បន្ទាត់ ៨ ប្រហែលម៉ោង [១៤.៥០.៣៥]។

ខ្មែរ នៅទួលពោធិ៍ជ្រៃ នាអំឡុងពាក់កណ្ដាលខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ដែរឬទេ? ទេ! ការងារពាក់ព័ន្ធនឹងអង្គហេតុ ត្រូវបានលើកឡើងក្នុងផ្នែកទី I។

១៤៣. នៅទីនេះ យើងត្រូវពិនិត្យថា តើគេអាចចាត់ថ្នាក់គោលនយោបាយរបស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ដែលអនុវត្តមកលើអតីតមន្ត្រីនៃរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ ថាជាការវាយប្រហារដែរឬទេ? ចំណាត់ថ្នាក់បែបនេះ ទាមទារឲ្យមានជាចាំបាច់នូវចេតនាក្នុងការបំផ្លាញ។ ជាបឋម យើងត្រូវចងចាំនូវអ្វីដែលបានលើកឡើងដោយដីកាដំណោះស្រាយ។ កថាខណ្ឌ ២០៧ នៃដីកាដំណោះស្រាយ បានលើកឡើងអំពីគោលដៅនានានៃ *"ការចាត់វិធានការប្រឆាំងនឹងក្រុមមនុស្សជាក់លាក់"*។ គួរកត់សម្គាល់ផងដែរថា កថាខណ្ឌនោះ មានលក្ខណៈបែបទូទៅពេក ដោយហេតុថា ក្រុមមនុស្សជាក់លាក់នោះ មានរាប់បញ្ចូលទាំងក្រុមជនជាតិចាម ជនជាតិវៀតណាម និងពុទ្ធសាសនិក។

១៤៤. គោលដៅជាទូទៅនៃវិធានការទាំងឡាយ ដូចបានលើកឡើងក្នុងកថាខណ្ឌ ២០៧ សំដៅទៅលើការលុបបំបាត់ចោលនូវរាល់ភាពខុសគ្នាខាងជាតិពន្ធុ ជាតិ សាសនា សង្គម និងវប្បធម៌ ដើម្បីកសាងសង្គមមួយគ្មានការបែងចែកវណ្ណៈ។ គោលដៅមួយទៀត គឺសំដៅបោសសម្អាតសត្រូវ និងកម្ទេចក្រុមមនុស្សមួយចំនួនទៀត។

១៤៥. កាន់តែច្បាស់ជាងនេះ កថាខណ្ឌ ២០៨ បញ្ជាក់ថា ចំណាត់វិធានការប្រឆាំងនឹងអ្នករដ្ឋការនៃរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ លេចចេញជារូបរាងនៅខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៩៧៥ ដោយការប្រកាសជាសាធារណៈដោយរណសិរ្សរួបរួមជាតិកម្ពុជា រាជរដ្ឋាភិបាលរួបរួមជាតិកម្ពុជា និងកងកម្លាំងរំដោះជាតិកម្ពុជា អំពីសេចក្ដីសម្រេចរបស់សមាជជាតិក្រោមសម្ដេងគាំទ្រ ២៧៣ សម្លេង ដែលសម្រេច *"កាត់ទោសប្រហារជីវិត"* *"ដោយខានពុំបាន"* នូវ *"ជនមហាក្បត់ទាំង ៧ រូប រួមទាំងមេរដ្ឋប្រហារប្រឆាំងជាតិ"* នៅថ្ងៃទី ១៨ ខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧០។ សំណុំឯកសារនោះ រួមមានទាំងអត្ថបទសេចក្ដីថ្លែងការណ៍ជាច្រើន ដែលទំនងដូចជាមានចុះហត្ថលេខាដោយ លោក ខៀវ សំផន លោក ហ៊ូ យន់ និងលោក ហ៊ូ នឹម រួមទាំងអត្ថបទនៃសេចក្ដីប្រកាសពត៌មានផ្សព្វផ្សាយដោយវិទ្យុសម្លេងរណសិរ្សរួបរួមជាតិកម្ពុជា[279] ក្នុងអំឡុងខែ កុម្ភៈ និងខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៥។ ជាបឋម ដោយ

[279] របាយការណ៍ដែលមានចំណងជើងថា "ពិធីបុណ្យខួបលើកទី ២៣ [នៃទិវាតស៊ូប្រឆាំងនឹង] ខ្មាំងសត្រូវ និងសុន្ទរកថារបស់លោក ហ៊ូ យន់" ថ្ងៃទី ១ ខែ តុលា ឆ្នាំ ១៩៧៤ ឯកសារ E3/1108 ទំព័រ ១ ERN KH 00383754។ របាយការណ៍ដែលមាន

ហេតុមានការចាក់ផ្សាយដដែលៗ ជាច្រើនលើកច្រើនសា ក្រោមរូបភាពខុសៗគ្នា នោះសារបញ្ជូនទៅឲ្យអ្នកស្ដាប់ ក៏មានលក្ខណៈខុសៗគ្នាដែរ។ ជាមួយគ្នានេះ សម្ដេច សីហនុ ខ្លួនព្រះអង្គផ្ទាល់ក៏បានធ្វើការគំរាមដូចគ្នាផងដែរ នៅក្នុងសេចក្ដីថ្លែងការណ៍របស់ព្រះអង្គ នាថ្ងៃទី ១ ខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥[280] ហើយព្រះអង្គថែមទាំងបានប្រកាសឈ្មោះជនក្បត់ ១៦ រូបទៀត បន្ថែមពីលើជនក្បត់ទាំង ៧ រូបមុន ដោយព្រះអង្គថ្លែងថា ជនក្បត់ទាំងអស់ *"សមនឹងទទួលទោសប្រហារជីវិត"*។ ក្នុងចំណោមជនមហាក្បត់ទាំង ៧ រូបនោះ មានជនតែពីររូបប៉ុណ្ណោះ ដែលទីបំផុតត្រូវបានប្រហារជីវិត (ឡុង បូរ៉េត និង សិរិមតៈ)។

១៤៦. លោក SHORT បាននិយាយថា លោកមិនដឹងច្បាស់ថាតើពិតជាមានការធ្វើសមាជជាតិកាលពីខែកុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៩៧៥ ដែរឬទេ ហើយក៏លោកមិនដឹងដែរថា តើលោក ខៀវ សំផន ត្រូវបានគេពិគ្រោះ

ចំណងជើងថា "ពិធីបុណ្យខួបលើកទី ២៣ [នៃទិវាតស៊ូប្រឆាំងនឹង] ខ្មាំងសត្រូវ និងសុន្ទរកថារបស់ លោក ហ៊ូ យន់" ថ្ងៃទី ១ ខែ តុលា ឆ្នាំ ១៩៧៤ ឯកសារ E3/1108 ទំព័រ ១០ ERN FR 00788359។ របាយការណ៍ដែលមានចំណងជើងថា "ប្រទេសចិន និងប្រទេសកម្ពុជា" ឯកសារលេខ E3/482 ទំព័រ ២ ERN FR 00385698។ Craig ETCHESON "ការកកើត និងការរលំរលាយនៃរបបកម្ពុជា ប្រជាធិបតេយ្យ" E3/29 ទំព័រ ១៣០ ERN EN 00393316។ សេវាផ្សាយព័ត៌មានបរទេស "ហ៊ូ យន់ នៃរាជរដ្ឋាភិបាលរួបរួមជាតិកម្ពុជា បានអំពាវនាវដល់ប្រជាជនដែលរស់នៅក្នុងតំបន់កាន់កាប់ដោយសត្រូវ" ថ្ងៃទី ២៩ ខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៥ E3/120 ទំព័រ ៥៩ ERN FR 00943681។ សេវាផ្សាយព័ត៌មានបរទេស "ហ៊ូ យន់ នៃរាជរដ្ឋាភិបាលរួបរួមជាតិកម្ពុជាបាន អំពាវនាវដល់ប្រជាជនដែលរស់នៅក្នុងតំបន់កាន់កាប់ដោយសត្រូវ" ថ្ងៃទី ២៩ ខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៥ E3/120 ទំព័រ ៦០ ERN FR 00943682"។ សេវាផ្សាយព័ត៌មានបរទេស "ហ៊ូ យន់ នៃរាជរដ្ឋាភិបាលរួបរួមជាតិកម្ពុជាបានអំពាវនាវដល់ប្រជាជន ដែលរស់នៅក្នុងតំបន់កាន់កាប់ដោយសត្រូវ" ថ្ងៃទី ២៩ ខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៥ E3/120 ទំព័រ ៦១ ERN FR 00943683"។ សេវាផ្សាយព័ត៌មានបរទេស "ហ៊ូ យន់ នៃរាជរដ្ឋាភិបាលរួបរួមជាតិកម្ពុជាបានអំពាវនាវដល់ប្រជាជនដែលរស់នៅក្នុងតំបន់ កាន់កាប់ដោយសត្រូវ" ថ្ងៃទី ២៩ ខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៥ E3/120 ទំព័រ ៦២ ERN FR 00943684"។ សេវាផ្សាយព័ត៌មាន បរទេស "ហ៊ូ យន់ នៃរាជរដ្ឋាភិបាលរួបរួមជាតិកម្ពុជាបានអំពាវនាវដល់ប្រជាជនដែលរស់នៅក្នុងតំបន់កាន់កាប់ដោយសត្រូវ" ថ្ងៃទី ២៩ ខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៥ E3/120 ទំព័រ ៦៣ ERN FR 00943685"។ សេវាផ្សាយព័ត៌មានបរទេស "ហ៊ូ នឹម រដ្ឋមន្ត្រី នៃរាជរដ្ឋាភិបាលរួបរួមជាតិកម្ពុជា បានប្រកាសជ័យជម្នះក្នុងការកាន់កាប់ក្រុងភ្នំពេញ" ថ្ងៃទី ២១ ខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ E3/118 ទំព័រ ៦-៧ ERN KH 00846163-00846164"។

[280] ព័ត៌មានកម្ពុជា ទីភ្នាក់ងារព័ត៌មានកម្ពុជា ឯកសារ E3/1287 ទំព័រ ៣-៥ ERN KH 00351593-00351595, "សម្ដេច សីហនុ ប្រកាសកាត់ទោសជនមហាក្បត់ ២១ នាក់ទៀត" ឯកសារ **E3/120** ទំព័រ ១០០ ERN EN 00166878។

យោបល់ មុនពេលមានការផ្សព្វផ្សាយសេចក្តីប្រកាសកាត់ទោសប្រហារជីវិតនោះ ឬក៏អត់ទេ[281]។ ចំណោទបញ្ហាដ៏សំខាន់ មានជាប់ពាក់ព័ន្ធទៅនឹងវិសាលភាពនៃវិធានការដែលបានប្រកាស។ ជាក់ស្តែង នៅក្នុងសម្មតិកម្មដែលថា សេចក្តីប្រកាសអស់ទាំងនោះ ពិតជាបានចូលរួមចំណែកដល់ការបង្ហាញភ័ស្តុតាងអំពីអត្ថិភាពនៃការវាយប្រហារជាទូទៅ ឬជាប្រព័ន្ធ យើងចង់កត់សម្គាល់ថា សេចក្តីប្រកាសទាំងនោះ គ្មានខ្លឹមសារអ្វីក្រៅតែអំពីប្រកាសកាត់ទោសប្រហារជីវិតអ្នកនយោបាយ ៧ រូប ដែលត្រូវទទួលខុសត្រូវចំពោះអន្តរាគមន៍របស់អាមេរិក និងការដាក់សម្ពាធផ្នែកនយោបាយដ៏ព្រៃផ្សៃ[282]។ នៅក្នុងបរិបទសង្គ្រាម សេចក្តីប្រកាសនេះ មិនបានបង្ហាញជាក់ច្បាស់អំពីអត្ថិភាពនៃនយោបាយជាទូទៅ និងជាប្រព័ន្ធ ដែលអនុវត្តមកលើអតីតអ្នករដ្ឋការនៃរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរនោះទេ។

១៤៧. ជាក់ស្តែង ប្រសិនណាជាខ្លឹមសារនៃសេចក្តីប្រកាសទាំងនោះ ត្រូវបានចាត់ទុកថាជាតម្រុយនៃការអនុវត្តនយោបាយមួយ ការសន្និដ្ឋានដូច្នេះ មិនបានពឹងផ្អែកទៅលើអ្វីក្រៅតែអំពីការបកស្រាយរបស់អ្នកជំនាញមួយចំនួន ដូចជាលោក SHORT ដែលលោកយល់ឃើញថា សេចក្តីប្រកាសនោះ បានបង្កប់នូវអត្ថន័យមួយ ដែលចង់បញ្ជូនសារដល់ប្រជាជននៅក្រៅតំបន់រំដោះរបស់ខ្មែរក្រហមថា ប្រសិនណាជាពួកគេរឹងទទឹងមិនព្រមចុះចូលជាមួយពួកខ្មែរក្រហមទេ នោះពួកគេនឹងត្រូវបាន ចាត់ទុកថាជាជនមហាក្បត់ដែលត្រូវកាត់ទោសប្រហារជីវិតដែរ[283]។ នេះគឺជាការបកស្រាយពេលក្រោយ ហើយការអានអត្ថបទអស់ទាំងនេះ អាចបញ្ជាក់ឲ្យយើងឃើញដូច្នោះមែន។

១៤៨. ជាក់ស្តែង ខ្លឹមសារនៃសេចក្តីប្រកាសទាំងនោះ មិនត្រឹមតែមិនបានប្រកាសអំពីកាតព្វកិច្ចរបស់អ្នកស្តាប់ក្នុងការចុះចូល *"ជាបន្ទាន់"* ជាមួយពួកខ្មែរក្រហមប៉ុណ្ណោះទេ ប៉ុន្តែជារឿយៗ គឺប្រកាសឲ្យ

---

281 Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៧ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/190.1 ទំព័រ ៦៧ បន្ទាត់ ១៤-២៣ ប្រហែលម៉ោង [១៥.០៧.១២]។

282 François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៩ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/178.1 ទំព័រ ១២ បន្ទាត់ ១៧ ប្រហែលម៉ោង [០៩.៤១.១៧] ដល់ទំព័រ ១៣ បន្ទាត់ ៥ ប្រហែលម៉ោង [០៩.៤៣.១២]។

283 Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៩ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/192.1 ទំព័រ ៣ បន្ទាត់ ១៣-១៨ ប្រហែលម៉ោង [០៩.១០.០៥]។

ចុះចូល *"ទៅពេលមានតម្រូវការ"*[284]។ ម្យ៉ាងទៀត ខ្លឹមសារនៃសេចក្ដីប្រកាសនោះ មានលក្ខណៈជាការឃោសនា ឬជាសង្គ្រាមចិត្តសាស្ត្រ ដែលគេបានផ្សព្វផ្សាយអស់រយៈពេលជាច្រើនឆ្នាំ ហើយអ្នកដែលគេចង់ផ្សព្វផ្សាយឱ្យទៅដល់នោះ គឺប្រជាជនដែលរស់នៅក្នុង "តំបន់មិនទាន់រំដោះ"។ ចាប់តាំងពីឆ្នាំ ១៩៧២ សេចក្ដីអំពាវនាវរបស់លោក ខៀវ សំផន លោក ហ៊ូ យន់ លោក ហ៊ូ នឹម ដល់ *"ព្រះសង្ឃ និងជនរួមជាតិនៅទីក្រុងភ្នំពេញ"* (E3/116 ទំព័រ ២) ក៏បានសំណូមពរឱ្យពួកគេភៀសខ្លួន *"ជាចាំបាច់"* ទៅកាន់តំបន់រំដោះ។ ដូចដែលលោក SHORT បានលើកឡើងថា៖ *"យោធាខ្មែរក្រហម ពុំបានស្ដាប់វិទ្យុសម្លេងរណសិរ្សរួបរួមជាតិកម្ពុជាទេ (...) គេចង់ផ្សព្វផ្សាយខ្លឹមសារនៃសេចក្ដីអំពាវនាវនោះ ដល់ប្រជាជនទីក្រុងភ្នំពេញ"*[285]។ ដូច្នេះ រាល់សេចក្ដីអំពាវនាវទាំងឡាយដែលចាក់ផ្សាយក្រោយសមាជជាតិនៃរណសិរ្សរួបរួមជាតិកម្ពុជា ត្រូវបានគេចាក់ផ្សាយអស់រយៈពេលរាប់ខែ ដែលជាហេតុធ្វើឱ្យការអំពាវនាវនោះ បាត់បង់នូវចរិតលក្ខណៈជាការបង្ខំឱ្យត្រូវតែធ្វើភ្លាមៗ ដូចដែលលោក SHORT បានស្រមៃឃើញនោះ។

១៥៩. ដើម្បីបញ្ចប់ការវែកញែកទៅលើសេចក្ដីអំពាវនាវដែលចាក់ផ្សាយតាមវិទ្យុ គេត្រូវកត់សម្គាល់ថា សេចក្ដីអំពាវនាវទាំងនោះ បានប្រកាសឱ្យមានការចុះចូលតាមគ្រប់រូបភាព រួមទាំង ជាពិសេស សកម្មភាពវិទ្ធង្សនា ដែលគេគិតថាអ្នកស្ដាប់វិទ្យុ ដែលជាមន្ត្រី និងយោធានៃរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរកំពុងកាន់ការ អាចធ្វើសកម្មភាពនេះពីខាងក្នុងបាន។ ជាក់ស្ដែង មានការអំពាវនាវឱ្យប្រជាជនប្រកាន់យកគ្រប់មធ្យោបាយតស៊ូ ក្រៅពីសកម្មភាពចុះចូលនោះ។ Sydney SCHANBERG បាននិយាយថា *"វាហាក់ដូចជាពួកខ្មែរក្រហមមានបណ្ដាញផ្ដល់ព័ត៌មានច្បាស់លាស់ និងភ្នាក់ងារបង្កប់របស់ខ្លួននៅក្នុងទីក្រុង តាំងពីមុនពេលដែលខ្លួនបានទទួលជ័យជម្នះម៉្លេះ"*[286]។

---

[284] សេវាផ្សាយព័ត៌មានបរទេស "វិទ្យុសម្លេងរណសិរ្សរួបរួមជាតិកម្ពុជាសង្កត់ធ្ងន់លើសេចក្ដីអំពាវនាវរបស់សមាជជាតិ ថ្ងៃទី ២៧ ខែ កុម្ភៈ" ថ្ងៃទី ៣ ខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ E3/120 ទំព័រ ៤-៥ ERN FR 00943626-00943627។

[285] សេចក្ដីអំពាវនាវរបស់ ខៀវ សំផន ហ៊ូ យន់ និង ហ៊ូ នឹម ចំពោះព្រះសង្ឃ និងបងប្អូនជនរួមជាតិនៅទីក្រុងភ្នំពេញ និងទីរួមខេត្តផ្សេងទៀត ដែលខ្មាំងកាន់កាប់បណ្ដោះអាសន្ន ឯកសារ E3/116 ទំព័រ ១-២ ERN KH 00003067-00003068 , Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៩ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/192.1 ទំព័រ ៣ បន្ទាត់ ១៣-១៥ ប្រហែលម៉ោង [០៩.១០.០៥]។

[286] Sidney SCHANBERG ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៥ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/201.1 ទំព័រ ៤៥ បន្ទាត់ ១០-១២ ប្រហែលម៉ោង [១១.២៣.១១]។

១៥០. នៅទីបំផុត វាជាក់ច្បាស់ណាស់ថា សារខុសៗគ្នាទាំងនោះ ដែលមានជាប់ពាក់ព័ន្ធទៅនឹង "ជនមហាក្បត់ទាំង ៧ រូប" ពុំមែនជាភស្តុតាងបង្ហាញថាមានការវាយប្រហារជាទូទៅ ឬជាប្រព័ន្ធ ទៅលើអតីតអ្នករដ្ឋការនៃរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរទេ។

១៥១. ធាតុផ្សំភស្តុតាងទីពីរ និងចុងក្រោយ ដូចបានលើកឡើងនៅក្នុងដីកាដំណោះស្រាយ[287] ដែលបង្ហាញថាមានការអនុវត្តនយោបាយនោះ គឺជាឯកសារបទសម្ភាសរបស់ អៀង សារី កាលពីខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ១៩៩៦ ជាមួយលោក Steve HEDER[288]។ បើយោងតាមចៅក្រមស៊ើបសួរ បទសម្ភាសនេះដែលបានធ្វើក្រោយអង្គហេតុកើតឡើង ២១ ឆ្នាំ មកហើយ បង្ហាញឱ្យឃើញថា ក្រោយថ្ងៃ ១៧ មេសា ១៩៧៥ មានការចេញ *"សេចក្តីសម្រេចសម្ងាត់មួយ ក្នុងការកម្ទេចមន្ត្រីមួយចំនួនធំទៀតនៃរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ"*។ យើងកត់សម្គាល់ជាបឋមឃើញថា ប្រសិនណាជាសេចក្តីសម្រេចនោះ ត្រូវបានធ្វើក្រោយថ្ងៃ ១៧ មេសា ១៩៧៥ មែន នេះមានន័យថា សេចក្តីសម្រេចនោះ ពុំទាន់ត្រូវបានធ្វើនៅឡើយទេ នៅពេលមានសេចក្តីប្រកាសឱ្យធ្វើការប្រហារជីវិតជនមហាក្បត់ទាំង ៧ រូប នោះ។ ជាពិសេស គេត្រូវអានអត្ថបទនៃកិច្ចសម្ភាសនេះឡើងវិញ ដើម្បីសន្និដ្ឋានថា អៀង សារី ពុំបាននិយាយដូច្នោះទាំងស្រុង នោះទេ។ គាត់បានធ្វើការបដិសេធដាច់អហង្កា ថាគាត់មិនបានចូលរួម ឬត្រូវបានជូនដំណឹងអំពីសេចក្តីសម្រេចពាក់ព័ន្ធនឹងបញ្ហានេះ ហើយគាត់គ្រាន់តែប៉ាន់ស្មានថាសេចក្តីសម្រេចនោះ ប្រហែលជាធ្វើនៅចន្លោះពីថ្ងៃទី ១៧ ដល់ថ្ងៃទី ២០ ខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥។

១៥២. ជាពិសេស គេមិនអាចយកបទសម្ភាសមួយនេះជាសាច់ការបានទេ ខណៈដែលគេបានដឹងអំពីបរិបទនៃការធ្វើបទសម្ភាសនោះ។ នាខែ សីហា ឆ្នាំ ១៩៩៦ អៀង សារី ទើបតែទទួលបានការលើកលែងទោសជាផ្លូវទៅនឹងការរំលាយអង្គភាពយោធានៅក្រោមបញ្ជារបស់គាត់ និងធ្វើសមាហរណកម្មកងកម្លាំងទាំងនោះ ទៅក្នុងកងយុទ្ធពលខេមរភូមិន្ទ។ កិច្ចព្រមព្រៀងនោះ បានបញ្ចប់នៅថ្ងៃទី ១៤ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៩៦ ដោយមានព្រះរាជសារលើកលែងទោសជាផ្លូវការរបស់ព្រះមហាក្សត្រ និងសិទ្ធិក្នុងការបន្តគ្រប់គ្រងមូលដ្ឋាននៅតំបន់ប៉ៃលិនរបស់គាត់ ដែលត្រូវបានប្រែក្លាយជាក្រុងស្វយ័ត។ បក្សពួករបស់ ប៉ុល ពត ដែលនៅសេសសល់ បានចោទប្រកាន់ អៀង សារី ថាបានកិបកេងជំនួយរបស់ប្រទេសចិនមួយផ្នែក ហើយ អៀង សារី បានវាយបកទៅវិញ ដោយ

[287] ដីកាដំណោះស្រាយ ចេញថ្ងៃទី ១៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ D427 កថាខណ្ឌ ១៥៧ និងកថាខណ្ឌ ២០៨។

[288] បទសម្ភាសជាមួយ អៀង សារី ដោយលោក Steve HEDER ថ្ងៃទី ១៧ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ១៩៩៦ ឯកសារ E3/543។

បានចោទប្រកាន់អតីតបងថ្លៃប្រុសរបស់ខ្លួន ថាជាអ្នកទទួលខុសត្រូវតែមួយគត់លើឧក្រិដ្ឋកម្មដែលបានកើតមានឡើង ពេលពួកគេកាន់អំណាចក្នុងប្រទេស។

១៥៣. សរុបសេចក្តីមក ទាំងកិច្ចសម្ភាសកាលពីឆ្នាំ ១៩៩៦ ទាំងសារអំពាវនាវចាក់ផ្សាយតាមវិទ្យុចាប់តាំងពីខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៩៧៥ ពុំមានហេតុផលសមស្រប សម្រាប់លាតត្រដាងឱ្យឃើញថាមានការចេញសេចក្តីសម្រេចសម្លាប់ឱ្យកម្ទេចរាល់អតីតអ្នករដ្ឋការនៃរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ ហើយសេចក្តីសម្រេចដូចនេះ បង្កើតឱ្យមានជាការវាយប្រហារជាទូទៅ និងជាប្រព័ន្ធ។

១៥៤. យើងត្រូវពិភាក្សាបន្តទៀតថា តើនយោបាយពាក់ព័ន្ធនឹងការចាត់វិធានការដោយឡែក ដែលយើងវិភាគនៅពេលនេះ អាចកើតចេញមកអំពីការដាក់ឱ្យអនុវត្តនយោបាយទាំងនោះជាលក្ខណៈទូទៅនៅទូទាំងប្រទេស ដែរឬទេ។

១៥៥. ផ្អែកលើទស្សនវិស័យនេះ គេអាចមានការជឿងឆ្ងល់ ដោយហេតុថា សំណុំរឿងរបស់អង្គជំនុំជម្រះពុំមានផ្ទុកនូវព័ត៌មានច្បាស់លាស់ស្តីអំពីវិសាលភាពនៃប្រជាជន ដែលជាគោលដៅតាមប្រមាញ់របស់ពួកខ្មែរក្រហមនោះទេ។ តើកងទ័ពសាធារណរដ្ឋខ្មែរ មានទាហានប៉ុន្មាននាក់? តើអ្នករដ្ឋការរបស់សាធារណរដ្ឋខ្មែរ មានប៉ុន្មាននាក់? គេមិនអាចដឹងបានទេ ហើយចំណុចនេះបានបង្កើតជាបញ្ហាប្រាកដណាស់ ពេលដែលគេចង់បង្ហាញថាការវាយប្រហារនោះមានលក្ខណៈជាប្រព័ន្ធ...។

១៥៦. ដោយឡែក គេត្រូវពិនិត្យយ៉ាងហោចណាស់ ទៅលើទំហំនៃភស្តុតាងជាសក្ខីកម្មដែលដាក់ជូនអង្គជំនុំជម្រះ ពាក់ព័ន្ធនឹងវិធានការដោយឡែកអនុវត្តមកលើអតីតអ្នករដ្ឋការ ឬទាហាននៃរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ។

១៥៧. សាក្សីដែលជាអតីតខ្មែរក្រហម ១១ រូប បានលើកឡើងអំពីបញ្ហានេះ នៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះ (ឡេវ ឡាំ, ឆោម សែ, វ៉ាចាម តុន, អ៊ុំ រេន, ស៊ុម ជា, គង់ គីម, អៀង ផាន់, ពេជ ជឹម, ប៉ែជុយ ជីបសែ, អ៊ុង ឆាត, លឹម សាត)។ ក្នុងចំណោមសាក្សីទាំង ១១ នាក់ នេះ សាក្សី អ៊ុង ឆាត និង លឹម សាត ត្រូវបានពិភាក្សារួចហើយ នៅក្នុងផ្នែកទី I ស្តីពីទួលពោធិ៍ជ្រៃ។

១៥៨. សាក្សី ២២ រូប ដែលពុំមែនជាអតីតខ្មែរក្រហម ត្រូវបានស្តាប់យកចម្លើយ និងបានលើកឡើងនូវបញ្ហាពាក់ព័ន្ធនឹងវិធានការដោយឡែកអនុវត្តមកលើអតីតអ្នករដ្ឋការនៃសាធារណរដ្ឋខ្មែរ។ សាក្សីមួយរូប (ស៊ុម អាឡាត់) ត្រូវបានលើកឡើងនៅក្នុងផ្នែកទី I ជាមួយនឹងទួលពោធិ៍ជ្រៃ។ សាក្សី ២១ រូបផ្សេងទៀត រួមមាន Al ROCKOFF, Sydney SCHANBERG, យឹម សុវណ្ណ, មុំ សំអឿន, គឹម វណ្ណឌី, ហ៊ុន ឈុនលី, ជុំ សុខា, សឿន សុវណ្ណឌី, មាស សារ៉ាន់, ទឿង សុខា, សុខ ឈិន, ពិន យ៉ាថៃ, ពេជ ស្រីផល, ឡាយ បូនី, ថៅ នី, យស ផល, យឹម រំដួល, ទូច ផាន់តារាសរ, ប៉ូ ឌីណា, នូ ហ៊ាន, បាយ សុផានី ក្នុងនោះមាន ១៧ រូប ជាដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី។ យើងបាននិយាយរួចមកហើយថា សក្ខីកម្មរបស់ដើមបណ្តឹងទាំងនោះ ត្រូវតែបានពិនិត្យពិច្ច័យឱ្យបានហ្មត់ចត់បំផុត[289]។ សាក្សីទាំង ២១ រូបនោះ បានលើកឡើងអំពីអង្គហេតុដែលអាចឱ្យគេធ្វើចំណាត់ថ្នាក់ការវាយប្រហារ ទោះបីជាអង្គហេតុទាំងនេះ នៅក្រៅបរិបទទួលពោធិ៍ជ្រៃក៏ដោយ។ ជាក់ស្តែង អង្គហេតុទាំងនោះ មានជាប់ពាក់ព័ន្ធភាគច្រើនទៅនឹងការជម្លៀសប្រជាជនចេញពីទីក្រុងភ្នំពេញ ហើយពេលខ្លះ អាចត្រូវបានចាត់ទុកថាជាអង្គហេតុថ្មីៗនៅទួលពោធិ៍ជ្រៃ។

១៥៩. យើងបានដឹងរួចមកហើយថា ការចាត់ថ្នាក់អំពើណាមួយជាការវាយប្រហារ ដែលបានក្តោបទៅលើអង្គហេតុនៅទួលពោធិ៍ជ្រៃ ក៏ត្រូវពឹងផ្អែកទៅលើដំណើរវិវត្តទៅនៃពេលវេលាដែរ។ សូម្បីព្រះរាជអាជ្ញាខ្លួនឯង ក៏យល់ឃើញផងដែរថា នយោបាយដែលត្រូវបានលើកយកមកពិភាក្សាក្នុងពេលជំនុំជម្រះរឿងក្តីនេះ មានការវិវត្តប្រែប្រួលទៅតាមពេលវេលា[290]។ ជាក់ស្តែង នៅពេលដែលអង្គជំនុំជម្រះវាយតម្លៃអំពីអត្ថិភាពនៃការវាយប្រហារ អង្គជំនុំជម្រះត្រូវចងចាំថា ខ្លួនបានធ្វើការចាត់ថ្នាក់ការវាយប្រហារនេះ តែទៅលើព្រឹត្តិការណ៍ដែលបានកើតឡើងនៅទួលពោធិ៍ជ្រៃរហូតដល់ត្រឹមចុងខែ មេសា ប៉ុណ្ណោះ។ អំណើះតទៅ អង្គជំនុំជម្រះ មិនអាចលើកយកមកពិចារណាបណ្តាព្រឹត្តិការណ៍កើតមានឡើងក្រោយខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ទេ។

១៦០. យើងកត់សម្គាល់ឃើញថា ក្នុងចំណោមដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីទាំង ៣៣ រូប ដែលបានមកផ្តល់សក្ខីកម្មនៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះ ពុំមានដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីណាម្នាក់ អាចបញ្ជាក់ប្រាប់អំពី

---

[289] ចម្លើយតបទៅនឹងសារណារបស់សហព្រះរាជអាជ្ញាទាក់ទងនឹងតម្លៃជាភ័ស្តុតាងនៃសក្ខីកម្មរបស់ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី ថ្ងៃទី ៤ ខែ មីនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E267/1។

[290] ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៦ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/213.1 ទំព័រ ៣០ បន្ទាត់ ៥-១៧ ប្រហែលម៉ោង [១១.១៥.៣៦]។

ការតាក់តែងនយោបាយដែលជាកម្មវត្ថុនៃការសិក្សាទេ។ សាក្សីទាំងនោះ គឺជាអ្នកដែលបានដឹងឮអង្គហេតុដែលកើតឡើងក្នុងពេលណាមួយជាកំណត់ប៉ុណ្ណោះ។

សាក្សីជាអតីតខ្មែរក្រហម

១៦១. លោក **រ៉ែចាម គុន** បាននិយាយថា នៅសមរភូមិប្រយុទ្ធ លោកបានទទួលការណែនាំមិនឲ្យធ្វើបាបអ្នកទោសរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរឡើយ[291]។

១៦២. លោក **ឡេវ ឡាំ** និយាយថា មនុស្សមួយចំនួនបានបាត់ខ្លួន។ ឪពុកមារបស់គាត់ម្នាក់ ដែលលោកពុំបានបញ្ចេញឈ្មោះ ត្រូវបានសម្លាប់នៅថ្ងៃមួយ ដោយសារគាត់ជាអតីតទាហាន[292]។ ប្រហែលជាក្នុងខែ មិថុនា ឆ្នាំ ១៩៧៥[293] (បន្ទាប់ពីអង្គហេតុនៅទួលពោធិ៍ជ្រៃ) លោក ឡេវ ឡាំ បានជូនក្រុមមនុស្ស ២០ នាក់ ដែលក្នុងនោះមានទាំងកុមារផងដែរ ទៅកាន់កន្លែងមួយ ដើម្បីសម្លាប់ចោល ប៉ុន្តែលោកពុំបានឃើញការសម្លាប់នោះដោយផ្ទាល់ភ្នែកទេ[294]។ លោកបានបញ្ជាក់ថា នៅក្នុងរបបនោះ គេឲ្យអតីតរដ្ឋការនៃរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរចេញមកបង្ហាញខ្លួន ប៉ុន្តែលោកបាននិយាយថា លោកពុំបានដឹងថាមានអ្វីកើតឡើងនៅពេលក្រោយមកទៀតនោះទេ។

១៦៣. លោក **ឆោម សែ** បានទទួលស្គាល់ថា លោកធ្លាប់បានធ្វើសង្គ្រាមប្រឆាំងនឹងទាហាន លន់ នល់ ប៉ុន្តែ លោកបានបដិសេធនូវការលើកឡើងពីការសម្លាប់មនុស្សតាមទំនើងចិត្តនោះ[295]។

---

[291] រ៉ែចាម គុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣០ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/98.1 ទំព័រ ៧០ បន្ទាត់ ១៣-១៩ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៣២:១៣] ។

[292] ឡេវ ឡាំ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/216.1 ទំព័រ ២១ បន្ទាត់ ៧-៩ ប្រហែលម៉ោង [១០:១២:៥៤] ។

[293] ឡេវ ឡាំ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/216.1 ទំព័រ ២៣ បន្ទាត់ ១០ ប្រហែលម៉ោង [១០:២១:៥៧] ។

[294] ឡេវ ឡាំ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/216.1 ទំព័រ ២៤ បន្ទាត់ ១១ ប្រហែលម៉ោង [១០:២៦:២៦] ទំព័រ ៧០ បន្ទាត់ ១៧-១៨ ប្រហែលម៉ោង [១៥:២៩:១១]។

[295] ឆោម សែ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៨ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/177.1 ទំព័រ ៥២ បន្ទាត់ ១៨-២១ ប្រហែលម៉ោង [១៣:៥៩:១២] ។

១៦៤. លោក **អ៊ុង រ៉ែន** និយាយថា នៅពេលធ្វើសង្គ្រាម ឈ្លើយសឹកត្រូវបានបញ្ជូនទៅសមរភូមិក្រោយ[296]។

១៦៥. លោក **ស៊ុំ ជា** បាននិយាយថា គេបានឲ្យលោកបញ្ចុះបញ្ចូលអតីតទាហានឲ្យសុំចុះចាញ់។ "គេ" បានប្រាប់គាត់ថា ទាហានទាំងអស់នោះ ត្រូវបានសម្លាប់នាពេលក្រោយមក ប៉ុន្តែគាត់ពុំបានដឹងរឿងអ្វីច្រើនជាងនេះទេ[297]។

១៦៦. លោក **គង់ គីម** បានទទួលបញ្ជាឲ្យសម្លាប់មនុស្ស តែនៅពេលលោកកំពុងប្រយុទ្ធនៅលើសមរភូមិប៉ុណ្ណោះ[298]។ លោកពុំបានដឹងពីការអំពាវនាវដល់អតីតទាហាន ឲ្យចេញមកបង្ហាញខ្លួនឡើយ ហើយលោកគ្រាន់តែចាំថា នៅពេលវ៉ៃចូលកាន់កាប់ទីក្រុង លោកបានដកហូតអាវុធទាហានបដិបក្ខ និងបានរឹបអូសយកឯកសណ្ឋានរបស់ទាហានទាំងអស់នោះ មុននឹងឲ្យពួកគេចាកចេញទៅវិញ[299]។

១៦៧. លោក **អៀង ផាន** បានបញ្ជាក់ថា នៅសម័យសង្គ្រាម ពួកគាត់បានទទួលការណែនាំមិនឲ្យធ្វើបាបអ្នកទោស[300] និងឲ្យបញ្ជូនអ្នកទោសទាំងនោះទៅសមរភូមិក្រោយ[301]។ លោកនិយាយថា ក្នុងរបប

---

[296] អ៊ុង រ៉ែន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៩ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/157.1 ទំព័រ ២៩ បន្ទាត់ ៦-៧ ប្រហែលម៉ោង [១១:០៥:៥៩] ។

[297] ស៊ុំ ជា ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៥ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/140.1 ទំព័រ ១៤ បន្ទាត់ ៣-១៤ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៤២:១៨] ទំព័រ ២៥ បន្ទាត់ ៧-៨ ប្រហែលម៉ោង [១០:២៨:៣៤] ។

[298] គង់ គីម ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៤ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/138.1 ទំព័រ ៦៦ បន្ទាត់ ២៤ ដល់ទំព័រ ៦៧ បន្ទាត់ ៩ ប្រហែលម៉ោង [១៣:៥៨:៥៤]។

[299] គង់ គីម ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៤ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/138.1 ទំព័រ ៩០ បន្ទាត់ ១៨-១៩ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៣១:១៥], គង់ គីម ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៥ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/139.1 ទំព័រ ៤១ បន្ទាត់ ២៥ ដល់ទំព័រ ៤២ បន្ទាត់ ១ ប្រហែលម៉ោង [១១:៣៨:០០]។

[300] អៀង ផាន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២០ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/193.1 ទំព័រ ៥៥ បន្ទាត់ ១៩-២១ ប្រហែលម៉ោង [១៣:៥៨:១៦] ទំព័រ ៥៧ បន្ទាត់ ១៤-១៦ ប្រហែលម៉ោង [១៤:០៣:៥៥]។

[301] អៀង ផាន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២០ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/193.1 ទំព័រ ១៣ បន្ទាត់ ១៧-២០ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៤៦:៣៨]។

កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ពេលដែលគេរកឃើញអតីតសមាជិករបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ ក្នុងប្រវត្តិរូបណាមួយ គេនឹងបញ្ជូនអ្នកទាំងនោះទៅធ្វើការងារកសិកម្ម[302]។

១៦៨. លោក **ពេជ្រ ដឹម** អះអាងថា លោកមិនដែលបានទទួលបញ្ជាឱ្យបោសសម្អាតអ្នកណាម្នាក់ទេ[303] ហើយដូច្នេះ លោកមិនអាចវាយតម្លៃបានទេ ពីចំនួនមនុស្សដែលត្រូវបានចាប់ខ្លួន ដោយសារតែពួកគេធ្លាប់បានបម្រើក្នុងជួរកងទ័ពនៃរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរនោះ[304]។ លោកបានបញ្ជាក់អះអាងពីការប្រព្រឹត្តខុសគ្នាមួយចំនួនទៅលើជនស៊ីវិល និងអតីតទាហាន ប៉ុន្តែលោកមិនអាចរៀបរាប់នូវការប្រព្រឹត្តទាំងអស់នោះបានទេ ព្រោះថារូបលោកបានដឹងតែពីអំពើប្រព្រឹត្តមកលើប្រជាជនស៊ីវិល[305]ប៉ុណ្ណោះ។

១៦៩. លោក **ប៉េជុយ ជីបសេ** ដឹងថា មនុស្សរាប់រយនាក់ រួមទាំងអតីតមន្ត្រីរដ្ឋការរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរផង ត្រូវបានគេនាំយកទៅ និងទុកនៅតាមអគារមួយចំនួន[306] ហើយគេបានប្រាប់គាត់ថា មនុស្សទាំងអស់នោះ ត្រូវបានគេសម្លាប់ក្រោយមកបន្តិច។ ប៉ុន្តែ លោកពុំបានឃើញព្រឹត្តិការណ៍នេះផ្ទាល់ភ្នែកទេ[307]។ លោកបានបញ្ជាក់ថា នៅកន្លែងដែលលោកនៅ អតីតអ្នកសាធារណរដ្ឋខ្មែរ ត្រូវបានបង្ខំឱ្យធ្វើការងារយ៉ាងលំបាក។

---

302 អៀង ផាន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២០ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/193.1 ទំព័រ ៣១ បន្ទាត់ ១១-១៤ ប្រហែលម៉ោង [១១:១២:១០], អៀង ផាន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២០ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/193.1 ទំព័រ ១៦ បន្ទាត់ ១៧ ដល់ទំព័រ ១៧ បន្ទាត់ ៨ ប្រហែលម៉ោង [១០:០០:៥៤]។

303 ពេជ្រ ដឹម ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/215.1 ទំព័រ ៦៤ បន្ទាត់ ១០-១១ ប្រហែលម៉ោង [១៥:១៣:១៩]។

304 ពេជ្រ ដឹម ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/215.1 ទំព័រ ៣៧ បន្ទាត់ ២៣-២៥ និងទំព័រ ៣៨ បន្ទាត់ ១ ប្រហែលម៉ោង [១១:៥០:១២]។

305 ពេជ្រ ដឹម ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/215.1 ទំព័រ ៥៣ បន្ទាត់ ២៤ និងទំព័រ ៥៤ បន្ទាត់ ២១-២២ ប្រហែលម៉ោង [១៤:១១:៤២]។

306 ប៉េជុយ ជីបសេ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១២ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/143.1 ទំព័រ ៥៥ បន្ទាត់ ៦-៨ ប្រហែលម៉ោង [១២:០៥:២៨]។

307 ប៉េជុយ ជីបសេ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១២ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/143.1 ទំព័រ ៦០ បន្ទាត់ ១៣-១៤ ប្រហែលម៉ោង [១៣:៤៨:២៧], ប៉េជុយ ជីបសេ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៤ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/144.1 ទំព័រ ៥ បន្ទាត់ ១២

ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី និងសាក្សី ដែលមិនមែនជាខ្មែរក្រហម

១៧០. លោក **Al ROCKOFF**[308] បដិសេធថា លោកមិនបាននិយាយប្រាប់ លោក Jon SWAIN ថាខ្លួនលោកបានឃើញទាហានខ្មែរក្រហម នាំទាហានសាធារណរដ្ឋខ្មែរចេញទៅក្រៅក្រុងទេ។ លោកនិយាយថា លោកបានឃើញគេនាំទាហាន ពីមហាវិថីព្រះមុនីវង្សឆ្ពោះទៅទិសខាងលិច។ នៅពេលដែលលោកត្រូវបានចាប់ខ្លួន លោកបានឃើញគេចាប់នាយទាហានជើងទឹកម្នាក់។ លោកពុំបានដឹងអ្វីលើសពីនេះទៀតទេ។ ពេលត្រូវបាននាំខ្លួនទៅដល់ក្រសួងព័ត៌មាន លោក Al ROCKOFF បានឃើញ លោក ឡុង បូរ៉េត និងភរិយា មកដល់។ ក្នុងចំណោមអ្នកដែលមានវត្តមាននៅទីនោះ លោកពុំស្គាល់នរណាផ្សេងទៀតនោះទេ។ "ក្រោយមកយូរបន្តិច" ពេលដែលលោកលែងស្ថិតនៅក្នុងប្រទេសកម្ពុជា លោក Al ROCKOFF បានឮពីប្រភពមិនច្បាស់លាស់ថា បុគ្គលិកទាំងអស់របស់ក្រសួងព័ត៌មាន ត្រូវបានសម្លាប់។ ពេលភៀសខ្លួនទៅនៅស្ថានទូតបារាំង លោកបានឃើញជនកម្ពុជាមួយចំនួន ធ្វើដំណើរចាកចេញពីស្ថានទូត ដែលក្នុងចំណោមអ្នកទាំងនោះ មានមនុស្សដែលលោកស្គាល់។ ប៉ុន្តែគឺប៉ុន្មានឆ្នាំក្រោយមកហើយទេ ដែលលោកបានដឹងពីរឿងរ៉ាវ ដែលបានកើតឡើងចំពោះអ្នកទាំងអស់នោះ។

១៧១. លោក **Sydney SCHANBERG**[309] ត្រូវបានចាប់ខ្លួនជាមួយ លោក ROCKOFF។ លោកបាន

ប្រហែលម៉ោង [០៩:១៦:៥៣] ទំព័រ ១៩ បន្ទាត់ ១១-១៣ ប្រហែលម៉ោង [១០:១២:០៣] ទំព័រ ៤២ បន្ទាត់ ២៣-២៤ ប្រហែលម៉ោង [១១:៤៨:៤២]។

[308] Al ROCKOFF ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៨ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/165.1 ទំព័រ ២៥ បន្ទាត់ ៣-១១ ប្រហែលម៉ោង [១០:៣៤:១៤], ទំព័រ ៣៥ បន្ទាត់ ២២ ដល់ទំព័រ ៣៦ បន្ទាត់ ៦ ប្រហែលម៉ោង [១១:៣១:៣៩], ទំព័រ ៤២ បន្ទាត់ ២៤ ដល់ទំព័រ ៤៣ បន្ទាត់ ៥ ប្រហែលម៉ោង [១១:៥៣:៣៨], ទំព័រ ៥៤ បន្ទាត់ ១៥ ដល់ទំព័រ ៥៥ បន្ទាត់ ៩ ប្រហែលម៉ោង [១៣:៥៥:៤៦], Al ROCKOFF ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៩ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/166.1 ទំព័រ ៣៦ បន្ទាត់ ២០-២៣ ប្រហែលម៉ោង [១១:២២:៥១]។

[309] Sydney SCHANBERG ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៥ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/201.1 ទំព័រ ២៩ បន្ទាត់ ៥-២៤ ប្រហែលម៉ោង [១០:៣១:១៦], ទំព័រ ៣៤ បន្ទាត់ ១៨ ដល់ទំព័រ ៣៥ បន្ទាត់ ២ ប្រហែលម៉ោង [១០:៥២:00], ទំព័រ ៣០ បន្ទាត់ ១៤ ដល់ទំព័រ ៣១ បន្ទាត់ ២ ប្រហែលម៉ោង [១០:៣៧:០១], ទំព័រ ៤៤ បន្ទាត់ ១៥ ដល់ទំព័រ ៤៥ បន្ទាត់ ៦ ប្រហែលម៉ោង [១១:២១:៥៧]។

និយាយថា ខ្លួនត្រូវបានសង្គ្រោះដោយមិត្តភ័ក្តិម្នាក់ ឈ្មោះ ប្រ៉ែន ព្រោះថាពួកខ្មែរក្រហម បានចាត់ទុកពួកគាត់ជា“អ្នកធំ”របស់សហរដ្ឋអាមេរិក។ លោកគិតថា នាយទាហានជើងទឹក ដែលត្រូវបានចាប់ខ្លួនជាមួយគាត់ ប្រហែលជាត្រូវបានសម្លាប់ ប៉ុន្តែលោកពុំបានដឹងអ្វីពីការសម្លាប់នោះទេ។ លោកបានឃើញ លោក ឡុង បូរ៉េត មកដល់ក្រសួង ហើយក្រោយមក លោកបានឮការប្រកាសស្តីពីការសម្លាប់លោក ឡុង បូរ៉េត។ ព្រះរាជអាជ្ញា បានអានអត្ថបទដកស្រង់មួយចេញពីសៀវភៅរបស់លោក SCHANBERG ឱ្យលោកស្តាប់ ដែលក្នុងអត្ថបទនោះ លោក SCHANBERG បានសរសេរថា លោកបានពិភាក្សាជាមួយបុរសម្នាក់ ដែលបានរៀបរាប់ប្រាប់លោកថា នៅថ្ងៃទី ២៣ ខែ មេសា ខ្មែរក្រហមនៅតែបន្តស្វែងរកទាហានលាក់ខ្លួនក្នុងទីក្រុង ហើយការរុករកនេះ គឺជាមូលហេតុធ្វើឱ្យទីក្រុងបន្តស្ថិតនៅក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់យោធា។ រីឯនៅស្ថានទូតវិញ លោកពុំទទួលបានសក្ខីកម្មណាមួយ ទាក់ទិននឹងការសម្លាប់ទាហាន ឬមន្ត្រីរដ្ឋការរបប លន់ នល់ នោះទេ។

១៧២. លោកស្រី **យឹម សុវណ្ណ**[310] ជាដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី បាននិយាយថា គាត់បានឃើញការប្រយុទ្ធគ្នានៅភ្នំពេញ និងសាកសពក្នុងឯកសណ្ឋាន នៅជិតអាកាសយានដ្ឋាន។ លោកស្រីបានអះអាងថា សូម្បីតែទាហានខ្មែរក្រហមរបួស ក៏ត្រូវបានបណ្តេញចេញពីមន្ទីរពេទ្យ ដោយទាហានខ្មែរក្រហមដូចគ្នាដែរ។ លោកស្រីនិយាយថា លោកស្រីបានទៅទួលពោធិ៍ជ្រៃនៅឆ្នាំ ១៩៧៧ ហើយអ្នកភូមិបាននិយាយប្រាប់គាត់ពីការសម្លាប់មនុស្ស។

១៧៣. លោកស្រី **មុម សំអឿន**[311] ជាដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី បាននិយាយថា ខ្លួនត្រូវបានគេបញ្ជូនទៅលើកោះមួយ ដែលមានភរិយាអតីតអ្នករដ្ឋការ និងទាហានសាធារណរដ្ឋខ្មែរ រស់នៅទីនោះ ប៉ុន្តែគាត់មិនបាននិយាយជាមួយស្ត្រីទាំងអស់នោះទេ។

---

[310] យឹម សុវណ្ណ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៩ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/135.1 ទំព័រ ៦១ បន្ទាត់ ២២ ដល់ទំព័រ ៦២ បន្ទាត់ ២ ប្រហែលម៉ោង [១៤:២៥:៤៦], ទំព័រ ៥៩ បន្ទាត់ ១៨ ដល់ទំព័រ ៦០ បន្ទាត់ ២ ប្រហែលម៉ោង [១៤:១៦:៣៥]។

[311] មុម សំអឿន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៦ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/141.1 ទំព័រ ៤២ បន្ទាត់ ២៣ ដល់ទំព័រ ៤៣ បន្ទាត់ ១២ ប្រហែលម៉ោង [១២:០០:៣០]។

១៧៤. លោក **គឹម វ៉ាន់ឌី**[312] ជាដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី បាននិយាយថា នៅថ្ងៃមួយគ្មានកាលបរិច្ឆេទច្បាស់លាស់ ឪពុករបស់លោក ត្រូវបានគេចាប់ខ្លួននៅក្នុងភូមិ ដោយសារគេបានរកឃើញរូបថតមួយសន្លឹករបស់គាត់ក្នុងឯកសណ្ឋាន។ លោក គឹម វ៉ាន់ឌី ខ្លួនឯងផ្ទាល់ ត្រូវបានគេវាយដំ ដោយសារតែលោកជា "កូនជនក្បត់"។ លោកបានឮខ្មែរក្រហមអំពាវនាវឲ្យអតីតអ្នករដ្ឋការនៃរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរចេញមកបង្ហាញខ្លួន ប៉ុន្តែលោកពុំបានដឹង ថាតើអ្នកទាំងនោះបានឆ្លើយតបទៅនឹងការអំពាវនាវនេះដែរឬទេ។

១៧៥. លោក **ហ៊ុន ឈុនលី**[313] បានដឹងថា ប្រហែលជានៅថ្ងៃទី ១៩ ខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ អតីតទាហាន លន់ នល់ ត្រូវបានគេប្រមូលផ្តុំនៅក្នុងសាលាចិនមួយកន្លែង។ គាត់ពុំដឹងអំពីចំនួនទាហានទាំងអស់នោះទេ។ មួយខែក្រោយមក អ្នកបើកឡានម្នាក់បានប្រាប់គាត់ថា មនុស្សទាំងនោះត្រូវបានសម្លាប់។ នៅថ្ងៃទី ២១ ខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ពេលដែលលោកកំពុងឈប់សម្រាក មិត្តរួមការងារជាមួយគាត់ ១៣ នាក់ ដែលធ្វើការនៅក្នុងមន្ទីរពេទ្យឃោធាមួយ ត្រូវបានគេសម្លាប់ ប៉ុន្តែលោកពុំបានឃើញផ្ទាល់ភ្នែកទេ។

១៧៦. លោក **ជុំ សុខា**[314] ជាដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី បាននិយាយថា ១៥ ថ្ងៃ ក្រោយការជម្លៀសប្រជាជនពីទីក្រុងភ្នំពេញ ឪពុករបស់លោក ដែលជាអតីតទាហានរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ បានចុះឈ្មោះក្នុងបញ្ជីធ្វើឡើងដោយខ្មែរក្រហម ហើយខ្មែរក្រហមមានបំណងចាប់គាត់ ប៉ុន្តែគាត់បានរត់រួចខ្លួន។ ចំណែកខ្លួនលោកផ្ទាល់ ជាអតីតទាហានដែរនោះ បានចាកចេញពីភ្នំពេញ ជាមួយនឹងឯកសណ្ឋាន។ ខ្មែរក្រហមបានរកឃើញ និងដកហូតឯកសណ្ឋានទាំងនោះ ដោយពុំបានធ្វើបាបលោកអ្វីឡើយ។

---

[312] គឹម វ៉ាន់ឌី ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៥ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/148.1 ទំព័រ ៩៤ បន្ទាត់ ៩ ដល់ទំព័រ ៩៥ បន្ទាត់ ៦ ប្រហែលម៉ោង [១៦:០១:០៤], គឹម វ៉ាន់ឌី ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៦ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/149.1 ទំព័រ ១១ បន្ទាត់ ១-១៣ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៣២:៤៥]។

[313] ហ៊ុន ឈុនលី ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៦ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/149.1 ទំព័រ ៣២ បន្ទាត់ ៥ ដល់ទំព័រ ៣៣ បន្ទាត់ ១៧ ប្រហែលម៉ោង [១០:៥៩:១៣], ទំព័រ ៣៥ បន្ទាត់ ៧ ដល់ទំព័រ ៣៦ បន្ទាត់ ១៩ ប្រហែលម៉ោង [១១:១១:៣០], ទំព័រ ៤២ បន្ទាត់ ៨ ដល់ទំព័រ ៤៦ បន្ទាត់ ២ ប្រហែលម៉ោង [១១:៣៥:១៦]។

[314] ជុំ សុខា ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២២ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/136.1 ទំព័រ ៣២ បន្ទាត់ ១៩ ដល់ទំព័រ ៣៣ បន្ទាត់ ៧ ប្រហែលម៉ោង [១១:១១:៣៧], ទំព័រ ៧៤ បន្ទាត់ ៥-១៣ ប្រហែលម៉ោង [១៥:១១:៤៤], ទំព័រ ៥៦ បន្ទាត់ ១៥ ដល់ទំព័រ ៥៧ បន្ទាត់ ២ ប្រហែលម៉ោង [១៣:៥៣:១៧], ទំព័រ ៨៣ បន្ទាត់ ១៥-២១ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៤៣:២០]។

ក្រោយមក បន្ទាប់ពីបានទៅដល់សហករណ៍ ឪពុករបស់គាត់ត្រូវធ្វើការងាររួម។ បន្ទាប់មក នៅថ្ងៃមួយគ្មានកាលបរិច្ឆេទច្បាស់លាស់ ឪពុករបស់លោកត្រូវបានគេបញ្ជូនឱ្យទៅរៀនសូត្រនៅក្នុងវត្តមួយ មុននឹងបញ្ជូនបន្តទៅនៅក្នុងភូមិមួយទៀត។ ឪពុករបស់លោកបានបាត់ខ្លួន ដោយលោកពុំបានដឹងរឿងអ្វីច្រើនពីការបាត់ខ្លួននេះទេ។ លោក ជុំ សុខា និយាយថា លោកស្គាល់មនុស្សប្រាំបីនាក់ផ្សេងទៀត ដែលបានបាត់ខ្លួនក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ហើយអ្នកទាំងនោះជាអតីតអ្នកសាធារណរដ្ឋខ្មែរ ប៉ុន្តែលោកពុំបាននិយាយថា អ្នកទាំងអស់នោះបាត់ខ្លួន ដោយសារតែពួកគេជាអតីតអ្នកសាធារណរដ្ឋខ្មែរនោះទេ។

១៧៧. លោក **សឿន សុវណ្ណី**[315] ជាដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី មានពូម្នាក់ជាអតីតទាហាន ហើយលោកគិតថាពូរបស់លោកបានស្លាប់ក្នុងព្រឹត្តិការណ៍ទម្លាក់គ្រាប់បែកលើកប៉ាល់មួយនៅទន្លេបិទ ខណៈលោកពុំបានឃើញព្រឹត្តិការណ៍មិនច្បាស់លាស់មួយនេះទេ។

១៧៨. លោក **មាស សារ៉ាន់**[316] ជាដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី បាននិយាយថា បន្ទាប់ពីជម្លៀសទីក្រុងភ្នំពេញ លោកបានឃើញមនុស្សធ្វើតាមការអំពាវនាវរបស់ខ្មែរក្រហម ដោយចេញមកបង្ហាញខ្លួនក្នុងនាមជាអតីតមន្ត្រីរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ៖ *"ខ្ញុំអត់ឃើញៗ ប៉ុន្តែមនុស្សហ្នឹង វាអត់មានមកវិញៗ អ្នកដែលទៅហ្នឹងអត់មានមកវិញ។ ខ្ញុំអត់ដឹងៗទេ"*។

១៧៩. លោកស្រី **ទឹង សុខា**[317] ជាដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី បាននិយាយថា នៅថ្ងៃទី ១៨ ខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ពេលដែលកំពុងមានការបន្តផ្ទោងគ្រាប់នៅក្នុងតំបន់របស់លោកស្រី លោកស្រីបានឃើញសាកសពមួយកំបុតក ក្នុងឯកសណ្ឋានពណ៌កាគី។ បន្ទាប់មក ពេលធ្វើដំណើរមកដល់ស្រុកបាទី លោកស្រីបានកត់សម្គាល់ថា អតីតអ្នករដ្ឋការ និងទាហានសាធារណរដ្ឋខ្មែរ ត្រូវបានបញ្ជូនទៅនៅភូមិមួយ ហើយលោកស្រីពុំបានដឹងថាមានអ្វីកើតឡើងចំពោះអ្នកទាំងនោះ នៅពេលក្រោយមក

---

[315] សឿន សុវណ្ណី ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/200.1 ទំព័រ ៥៧ បន្ទាត់ ២២ ដល់ទំព័រ ៥៨ បន្ទាត់ ១៦ ប្រហែលម៉ោង [១៣:៣៥:៤១]។

[316] មាស សារ៉ាន់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៤ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/144.1 ទំព័រ ៨៦ បន្ទាត់ ២២ ដល់ទំព័រ ៨៧ បន្ទាត់ ១១ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៥៦:០១]។

[317] ទឹង សុខា ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/147.1 ទំព័រ ៣៣ បន្ទាត់ ៥-១៣ ប្រហែលម៉ោង [១១:៣០:៣៨], ទំព័រ ៣៤ បន្ទាត់ ១៨ ដល់ទំព័រ ៣៥ បន្ទាត់ ៦ ប្រហែលម៉ោង [១១:៣៤:០៥]។

ទៀតនោះទេ។

១៨០. លោក **សុខ ឈិន**[318] បានឃើញ គេដឹកទាហានតាមឡាន និងតាមរថភ្លើង។ *"(...) សាកាដូធំៗ គឺនុយស្បែកជើងម៉ែហ្វ៊ិកអ៊ីចឹងទៅ"* ហើយលោកមិនដឹងថា អ្នកទាំងនោះទៅទីណានោះទេ។

១៨១. លោក **ពិន យ៉ាថៃ**[319] ជាដើមបណ្ដឹងរដ្ឋប្បវេណី បាននិយាយថា នៅពេលជម្លៀសទីក្រុងភ្នំពេញ លោកបានជួបអតីតរដ្ឋមន្ត្រីមួយរូប និងវរសេនីយឯកម្នាក់ នៅមហាវិទ្យាល័យនីតិសាស្ត្រ ហើយលោកគិតថាអ្នកទាំងពីរនាក់នោះត្រូវបានចាប់ខ្លួន ប៉ុន្តែលោកពុំបានដឹងពីការពិតនោះទេ។ បន្ទាប់មក ពេលលោកនៅវត្តអង្គរកា លោកដឹងតាមពាក្យចចាមអារ៉ាមមួយ *"ប៉ុន្តែ យើងអត់មានភ័ស្តុតាងអី"* ដែលពាក្យចចាមអារ៉ាមនោះ និយាយថា អតីតទាហាន លន់ នល់ ជាង ៤០ នាក់ ត្រូវបានបញ្ជូនមកសម្លាប់នៅភ្នំពេញ។

១៨២. លោកស្រី **ពេជ្រ ស្រីផល**[320] ជាដើមបណ្ដឹងរដ្ឋប្បវេណី បានសង្កេតឃើញថា នៅភ្នំពេញ ខ្មែរក្រហមបានឱ្យទាហានទម្លាក់អាវុធ និងដកហូតឯកសណ្ឋានទាហានទាំងនោះ ប៉ុន្តែបន្ទាប់មក ខ្មែរក្រហមបានឱ្យទាហានទាំងនោះធ្វើដំណើរបន្តទៀត។ តាមផ្លូវជម្លៀស លោកស្រី ពេជ្រ ស្រីផល និយាយថា លោកស្រីបានកត់សម្គាល់ឃើញមានកន្លែងមួយ ដែលគេឱ្យអតីតទាហានសាធារណរដ្ឋខ្មែរចូលមកបង្ហាញខ្លួន ដើម្បីត្រលប់មកធ្វើការនៅភ្នំពេញវិញ។ ប៉ុន្តែលោកស្រីបានបន្តដំណើរទៅមុខទៀត។ លោកស្រីបានផ្ដល់ឧទាហរណ៍ករណីមនុស្សបីនាក់ ដែលបានកុហកថាខ្លួនជាអតីតគ្រូបង្រៀន ឬទាហាន។ ពេលទៅដល់ព្រៃត្រប់ មនុស្ស ៦០ នាក់ បានចុះឈ្មោះក្នុងបញ្ជីរមួយ ហើយពួកគេត្រូវបានទុកឱ្យមានសេរីភាពរហូតដល់ពេលចេញដំណើរតាមឡាន *"ហើយខ្ញុំមិនដឹងថា*

---

[318] សុខ ឈិន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៣ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/137.1 ទំព័រ ១៣ បន្ទាត់ ១៨-២៣ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៥៣:១៩]។

[319] ពិន យ៉ាថៃ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៧ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/170.1 ទំព័រ ៥១ បន្ទាត់ ១៣ ដល់ទំព័រ ៥២ បន្ទាត់ ២២ ប្រហែលម៉ោង [១៣:៣៥:១៦], ទំព័រ ៣៨ បន្ទាត់ ១៣-២០ ប្រហែលម៉ោង [១១:២៤:៥៦]។

[320] ពេជ្រ ស្រីផល ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៥ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/148.1 ទំព័រ ១២ បន្ទាត់ ១២-២៥ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៤០:០០], ទំព័រ ១៨ បន្ទាត់ ១៩ ដល់ទំព័រ ១៩ បន្ទាត់ ២២ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៥៧:៥១], ទំព័រ ១៩ បន្ទាត់ ២០-២២ ប្រហែលម៉ោង [១០:០១:១០], ទំព័រ ២៤ បន្ទាត់ ២៥ ដល់ទំព័រ ២៥ បន្ទាត់ ៨ ប្រហែលម៉ោង [១០:១៨:២០]។

មានអ្វីកើតឡើងចំពោះអ្នកទាំងអស់នោះទេ"។ ប៉ុន្តែ មានអ្នកភូមិម្នាក់កំពុងបររទេះសេះ បានខ្សឹបប្រាប់គាត់ថា អ្នកទាំងនោះប្រហែលជាត្រូវបានសម្លាប់។

១៨៣. លោកស្រី **ឡាយ បូនី**[321] ជាដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី បានអះអាងថា ស្វាមីរបស់គាត់ជាអតីតមន្ត្រី លន់ នល់។ ពេលលោកស្រី និងស្វាមី ត្រូវបានគេដាក់ឲ្យនៅក្នុងសហករណ៍រួចហើយ ស្វាមីរបស់លោកស្រីត្រូវបានអ្នកយាមចាប់ខ្លួន ហើយអ្នកយាមនោះបានសួរស្វាមីលោកស្រីថាលាក់កាំភ្លើងនៅឯណា។ លោកស្រី និងស្វាមី ត្រូវបានគេចាប់ដាក់គុក ប៉ុន្តែ លោកស្រីនៅអាចបន្តធ្វើការ និងទៅរោងបាយ។ ស្វាមីលោកស្រីត្រូវបានសម្លាប់ ហើយលោកស្រីគិតថា ជាទូទៅ អតីតអ្នកសាធារណរដ្ឋខ្មែរ ត្រូវបានចាប់ខ្លួន។ គេពុំបានដឹងរឿងរ៉ាវនេះច្រើនជាងនេះទេ។

១៨៤. លោក **ចៅ នី**[322] ជាដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី បាននិយាយថា លោកបានឃើញទាហាន លន់ នល់ នៅថ្ងៃ ១៧ មេសា នៅភ្នំពេញ ហើយបន្ទាប់មក លោកនិយាយថា លោកលែងឃើញទាហានទាំងអស់នោះទៀតទាល់តែសោះ។

១៨៥. លោក **យស ផល**[323] ជាដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី និងបានអះអាងថាខ្លួនជាអតីតទាហាន លន់ នល់ បាននិយាយថា ពេលជម្លៀស លោកស្ថិតនៅក្នុងក្រុមអតីតទាហានដែលត្រូវបានគេនាំទៅកាន់វត្តមួយ។ នៅកន្លែងនោះ ឬក្រោយមកទៀត លោកបានសរសេរប្រវត្តិរូប ប៉ុន្តែលោកបានកុហកពីមុខងាររបស់លោក។ លោកបានកត់សម្គាល់ឃើញថា អតីតទាហានដែលមិនកុហក ត្រូវបានគេដឹកតាមម៉ូតូយកទៅ ដោយលោកមិនដឹងអ្វីទៀតនោះទេ។

---

[321] ឡាយ បូនី ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៣ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/137.1 ទំព័រ ៧១ បន្ទាត់ ១៧ ដល់ទំព័រ ៧២ បន្ទាត់ ១ ប្រហែលម៉ោង [១៥:១៨:៣៩], ឡាយ បូនី ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៤ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/138.1 ទំព័រ ១៤ បន្ទាត់ ១៥ ដល់ទំព័រ ១៥ បន្ទាត់ ១៧ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៤៤:៤៥]។

[322] ចៅ នី ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៣ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/146.1 ទំព័រ ៦៧ បន្ទាត់ ៨-១៥ ប្រហែលម៉ោង [១៤:១២:២៣]។

[323] យស ផល ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៧ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/197.1 ទំព័រ ៦២ បន្ទាត់ ២៣ ដល់ទំព័រ ៦៣ បន្ទាត់ ១៣ ប្រហែលម៉ោង [១៤:២៦:៣២], ទំព័រ ៧៧ បន្ទាត់ ១០-២០ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៤៤:00]។

១៨៦. លោក **យិម រំដួល**[324] ជាដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី និយាយថា ក្នុងពេលសង្គ្រាមមុនថ្ងៃ ១៧ មេសា ឪពុករបស់លោកដែលជាទាហាន ត្រូវបានចាប់ជាឈ្លើយសឹក ហើយបានបាត់ខ្លួន។

១៨៧. លោកស្រី **ធុច ផាន់ដារ៉ា-ស**[325] ជាដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី បាននិយាយថា ខ្លួនជាបងប្អូនជីដូនមួយសាច់ថ្លៃរបស់ឧត្តមសេនីយ៍របប លន់ នល់ មួយរូប ហើយបងប្អូនជីដូនមួយស្រីរបស់ឧត្តមសេនីយ៍រូបនោះ បានប្រាប់គាត់ពីការសម្លាប់បងប្រុសជីដូនមួយរបស់ខ្លួន នៅភ្នំពេញ។

១៨៨. លោកស្រី **ប៉ូ ឌីណា**[326] ជាដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី នាថ្ងៃមួយ បានឃើញ អតីតទាហាន លន់ នល់ ដើរនៅតាមថ្នល់ ដោយមានដៃជាប់ចំណង។

១៨៩. លោក **នូវ ហ៊ាន់**[327] ជាដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី បាននិយាយថា ពេលជម្លៀស លោកបានឃើញផ្ទាំងបដាក្នុងវត្តមួយ ដែលមានសារអំពាវនាវឲ្យអតីតមន្ត្រីរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរចេញមកបង្ហាញខ្លួន ប៉ុន្តែ លោកពុំបានធ្វើតាមការអំពាវនាវនោះទេ។

១៩០. លោកស្រី **បេ សុផានី**[328] ជាដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី បានបញ្ជាក់ថា អ្នកភូមិមកពីស្រុកកំណើតខាងម្តាយក្មេកលោកស្រី បាននិយាយប្រាប់លោកស្រីថា សាច់ញាតិគ្រួសារសាច់ថ្លៃរបស់គាត់ត្រូវបានសម្លាប់ ដោយសារពួកគេជាគ្រួសាររងខ្លួងជាមួយឪពុកក្មេករបស់ លោក លន់ នល់។ បើតាមលោកស្រី ឪពុកម្តាយផ្ទាល់របស់គាត់ ក៏ប្រហែលជាត្រូវបានសម្លាប់ ដោយសារមូលហេតុ

---

324 យិន រំដួល ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣០ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/199.1 ទំព័រ ៦៦ បន្ទាត់ ១៣-២១ ប្រហែលម៉ោង [១៣:៥៥:៤០], ទំព័រ ៧៣ បន្ទាត់ ៧ ដល់ទំព័រ ៧៤ បន្ទាត់ ៣ ប្រហែលម៉ោង [១៤:២១:១៤]។

325 ធុច ផាន់ ដារ៉ា-ស ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៩ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/198.1 ទំព័រ ២២ បន្ទាត់ ៨-២០ ប្រហែលម៉ោង [១០:២៨:១៨]។

326 ប៉ូ ឌីណា ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣០ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/199.1 ទំព័រ ៨៣ បន្ទាត់ ៦-១២ ប្រហែលម៉ោង [១៥:០៩:១២]។

327 នូវ ហ៊ាន់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣០ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/199.1 ទំព័រ ២១ បន្ទាត់ ១៧-២៥ ប្រហែលម៉ោង [១០:០៣:១៨]។

328 បេ សុផានី ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/200.1 ទំព័រ ២៣ បន្ទាត់ ១-២៥ ប្រហែលម៉ោង [១០:១១:៥៨]។

ដូចគ្នា ដោយគេពុំបានដឹងពីការសម្លាប់បានច្រើនជាងនេះឡើយ។

១៩១. ដោយមិនចាំបាច់រៀបរាប់ឱ្យច្រើនជាងនេះ វាទំនងជាជាក់ច្បាស់ណាស់ថា ទោះបីជាមានសក្ខីកម្មបន្ថែមទៀតក៏ដោយ ក៏សក្ខីកម្មទាំងអស់នេះពិតជាមិនគ្រប់គ្រាន់ ក្នុងការបង្ហាញពីអត្ថិភាពនៃការវាយប្រហារជាប្រព័ន្ធ និងជាទូទៅ ប្រឆាំងនឹងអតីតរដ្ឋការនៃរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរឡើយ។

អ្នកនិពន្ធ ឬ "អ្នកជំនាញ"

១៩២. មុននឹងវិភាគសក្ខីកម្មអ្នកជំនាញ ឬអ្នកនិពន្ធសៀវភៅ ដែលត្រូវបានកោះហៅ ពាក់ព័ន្ធនឹងប្រធានបទនេះ យើងគួររំឭកពីការលំបាកជាចម្បងក្នុងការប្រើប្រាស់ស្នាដៃរបស់អ្នកនិពន្ធ និងអ្នកជំនាញទាំងអស់នោះ សម្រាប់ជាផលប្រយោជន៍យុត្តិធម៌៖ អ្នកកាសែត ឬប្រវត្តិវិទូ (ឬអ្នកកាសែត-ប្រវត្តិវិទូ) ពុំត្រូវបានបង្កាប់ដោយវិធានបណ្តឹង ឬយុត្តាធិការតុលាការនោះទេ។ ពេលដែលអ្នកកាសែត ឬប្រវត្តិវិទូ មិនបានធ្វើការវិនិច្ឆ័យលើជនជាប់ចោទសច្ចធារណ៍និរទោស ពួកគេអាចមានការយល់ឃើញជាទូទៅមួយលើអង្គហេតុ ដោយមិនបានព្យាយាមកម្រិតភស្តុតាងបញ្ជាក់អំពីអត្ថិភាពនៃនយោបាយមួយក្រោមរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ មកត្រឹមខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥។ ដូចដែលលោក Philip SHORT បានសង្ខេបដូច្នេះថា៖ "ប្រវត្តិវិទូ មិនមែនជាចៅក្រមទេ"[329]។

១៩៣. លោក **HEDER** ត្រូវបានចោទសួរពីរឿងរ៉ាវដែលបានកើតឡើងនៅឧដុង្គ ក្នុងខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៤ ប៉ុន្តែលោកបានឆ្លើយថា លោកមិនបានឃើញសាកសពទាហាន និងចាំមិនបានថា តើគេបាននិយាយប្រាប់លោកពីការសម្លាប់នោះដែរ ឬយ៉ាងណានោះទេ[330]។ លោក HEDER ក៏ត្រូវបានចោទសួរពីសក្ខីកម្មមួយដែលលោកបានប្រមូល ហើយសក្ខីកម្មនោះបញ្ជាក់ពីការសម្លាប់ទាហាន លន់ នល់ ៥០០ នាក់ នៅឆ្នាំ ១៩៧២។ ប៉ុន្តែ ធាតុផ្សំនេះពិតជាទូលំទូលាយពេក សម្រាប់យកមកធ្វើជាភស្តុតាង ហើយជាពិសេសទៅទៀតនោះ ទោះបីជាព្រឹត្តិការណ៍នេះ ត្រូវបានលើកឡើងក៏ដោយ ក៏

---

[329] Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៨ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/191.1 ទំព័រ ៦៩ បន្ទាត់ ២២ ប្រហែលម៉ោង [១៤:២៣:១៥]។

[330] Steve HEDER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១០ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/221.1 ទំព័រ ៥៨ បន្ទាត់ ២៥ និងទំព័រ ៥៩ បន្ទាត់ ១-៣ ប្រហែលម៉ោង [១៤:៣៤:៣៣]។

ព្រឹត្តិការណ៍នោះ បានកើតឡើងក្នុងពេលកំពុងមានសង្គ្រាម ដោយផ្ដោតសំខាន់លើទាហានបដិបក្ខក្នុងតួនាទី ហើយព្រឹត្តិការណ៍នេះ ត្រូវដាក់ឱ្យស្របគ្នាជាមួយនឹងការសម្លាប់ទាហានខ្មែរក្រហមដោយទាហាន លន់ នល់។ ពាក់ព័ន្ធនឹងការងារស្រាវជ្រាវរបស់ លោក Steve HEDER វិញ អ្វីដែលលំបាកនោះ គឺថា បើទោះបីជាសាក្សីបានបញ្ជាក់ថាបានទទួលបានបទសម្ភាសនានា ដែលអាចឱ្យគាត់សរសេរអត្ថបទ និងសៀវភៅរបស់ខ្លួនក៏ដោយ ក៏ដើមបណ្ដឹងរដ្ឋប្បវេណី និងអង្គជំនុំជម្រះ ពុំមានភ័ស្ដុតាងនៃកិច្ចសម្ភាសជាមួយអ្នកដែលមិនត្រូវបានកោះហៅឱ្យចូលខ្លួនមកនៅចំពោះមុខតុលាការឡើយ។ ដូច្នេះ បើទោះបីជាទិដ្ឋភាពមួយនេះនៃការងាររបស់សាក្សី មានសារៈសំខាន់សម្រាប់មនុស្សមួយចំនួនក្ដី ក៏វាទំនងជាគ្រោះថ្នាក់ក្នុងការពិចារណាលើទិដ្ឋភាពមួយនេះ នៅក្នុងក្របខ័ណ្ឌនៃរឿងក្ដីព្រហ្មទណ្ឌ ដើម្បីវាយតម្លៃពីធាតុផ្សំនៃឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ។ ដូចគ្នានេះដែរ អង្គជំនុំជម្រះ ក៏មិនមានឯកសារដែលលោក Steve HEDER បានប្រើប្រាស់នៅក្នុងកំណត់សម្គាល់ជើងទំព័រនោះដែរ។

១៩៤. លោក **CHANDLER** បានស្ដាប់មេធាវីមួយរូប អានជូនលោកស្ដាប់នូវបញ្ជីមួយស្ដីពីនយោបាយរបស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ដែលក្នុងនោះមានគោលនយោបាយមួយ មានចំណងជើងថា *"សម្លាប់អតីតអ្នករដ្ឋការ និងអ្នកដឹកនាំទាំងអស់នៃរបប លន់ នល់"*[331]។ លោកបានឯកភាពលើនយោបាយផ្សេងៗទៀត ប៉ុន្តែបានសម្ដែងក្ដីមន្ទិលដោយឡែកលើឯកសារចុងក្រោយមួយនេះ ដោយលោកបានពន្យល់ថា គេពុំដឹងថាតើនយោបាយមួយនេះ ត្រូវបានអនុវត្តបានកម្រិតណានោះទេ ខណៈដែលក្នុងពេលចលាចល នាខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ អ្នកដែលអនុវត្តបញ្ជា ប្រហែលជាអាចយល់មិនច្បាស់នូវបទបញ្ជាទាំងនោះទេ[332]។

១៩៥. លោក **SHORT** ត្រូវបានចោទសួរដោយអង្គជំនុំជម្រះ អំពីជោគវាសនារបស់អតីតទាហាន និង

---

[331] David CHANDLER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២០ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/93.1 ទំព័រ ៦១ បន្ទាត់ ១២ ប្រហែលម៉ោង [១៣:៤៦:៣៨]។

[332] David CHANDLER ប្រតិចារឹកថ្ងៃទី ២៣ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/94.1 ទំព័រ ៩ បន្ទាត់ ១៥ ប្រហែលម៉ោង [១០:១០:៥៨]។

អ្នករដ្ឋការរបប លន់ នល់[333]។ ដោយលើកឡើងពីការសម្លាប់មនុស្ស (ដោយមិនបានផ្តល់កាលបរិច្ឆេទ និងពត៌មានលម្អិត) លោកបានគូសបញ្ជាក់ភ្លាមៗថា ការប្រព្រឹត្តមកលើប្រជាជន មិនដូចគ្នាទេ នៅទូទាំងប្រទេសកម្ពុជា ហើយថាការប្រព្រឹត្តទាំងអស់នោះ អាស្រ័យទៅតាមភូមិភាគ និងកម្មាភិបាលទទួលខុសត្រូវ។ ស្អែកឡើង[334] អ្នកនិពន្ធរូបនេះ បានលើកឡើងថា មនុស្សមួយចំនួនប្រហែលជាត្រូវបានសម្លាប់ ព្រោះថា *"(...) ការគិត ការយល់ឃើញ គឺថានៅពេលដែលឃើញមនុស្សហ្នឹង គឺគាត់ជាអ្នកសម្រេចសម្លាប់តែម្តង"*។ នៅពេលត្រូវបានបង្គាប់ឱ្យប្រាប់ពីប្រភពដែលអាចឱ្យលោកអះអាងថា ក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ មានគោលនយោបាយសម្លាប់អតីតទាហាន លន់ នល់ លោក Philip SHORT បាននិយាយយោងទៅ ភី ភួន ទៅសៀវភៅរបស់លោក DEAC ទៅទស្សនាវដ្តី "ការពិតកម្ពុជា" (Réalités cambodgiennes) និង *"កិច្ចសម្ភាសន៍ជាមួយអ្នកភូមិ"*[335]។ ប៉ុន្តែ សៀវភៅរបស់ លោក Wilfried DEAC គឺជាសៀវភៅស្តីពីសង្គ្រាមស៊ីវិល ពីឆ្នាំ ១៩៧០ ដល់ឆ្នាំ ១៩៧៥ ដែលលោក Philip SHORT ពុំបានចាំខ្លឹមសារ[336]។ ចំណែកឯ "ការពិតកម្ពុជា" វិញ គឺជាទស្សនាវដ្តីចេញផ្សាយប្រចាំសប្តាហ៍ ដែលមានទំនាក់ទំនងយ៉ាងជិតស្និទ្ធជាមួយ សម្តេច សីហនុ ហើយដែលព្រះអង្គបានយកទស្សនាវដ្តីនេះ ធ្វើជាអ្នកនាំពាក្យក្រៅផ្លូវការរបស់ព្រះអង្គ។ ចំណែកឯកិច្ចសម្ភាសន៍ជាមួយអ្នកភូមិវិញ អង្គជំនុំជម្រះ ពុំបានដឹងថាអ្នកភូមិណាខ្លះត្រូវបានសម្ភាស ក្នុងតំបន់ណា ពាក់ព័ន្ធនឹងសម័យកាលណា។ល។ ករណីដូចគ្នាជាមួយនឹង លោក ភី ភួន (រ៉ចាម តុន) ដែលលោកមិននិយាយអ្វីទាំងអស់ពាក់ព័ន្ធនឹងបញ្ហាទាំងនេះ នៅពេលលោកចូលខ្លួនមកផ្តល់សក្ខីកម្មនៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះ[337] ហើយដែលខ្សែអាត់សម្លេង ឬកំណត់ត្រាកិច្ចសម្ភាសជាមួយ លោក Philip SHORT មិនដែលត្រូវបានបញ្ជូនមកអង្គជំនុំជម្រះ

---

[333] Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៦ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/189.1 ទំព័រ ៣១ បន្ទាត់ ២៤ ប្រហែលម៉ោង [១១:១០:១០] ដល់ទំព័រ ៣២ បន្ទាត់ ២៤ ប្រហែលម៉ោង [១១:១៣:២០] ។

[334] Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៧ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/190.1 ទំព័រ ៥៥ បន្ទាត់ ១៦-២១ ប្រហែលម៉ោង [១៤:០៧:១៤]។

[335] Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៨ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/191.1 ទំព័រ ៥៥ បន្ទាត់ ១-៨ ប្រហែលម៉ោង [១៤:២១:៣៥]។

[336] Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៨ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/191.1 ទំព័រ ៧៣ បន្ទាត់ ១៨-២០ ប្រហែលម៉ោង [១៤:៣៥:៥០]។។

[337] គឺផ្ទុយទៅវិញទេ, សូមមើល រ៉ចាម តុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣០ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/98.1 ទំព័រ ៧០ បន្ទាត់ ១៤-១៩ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៣២:១៣]។

និងភាគី ម្តងណាឡើយ។ ត្រង់ចំណុចនេះ លោក Philip SHORT បាននិយាយដូច្នេះថា *"ពុំមានភ័ស្តុតាងជាក់ស្តែង" "(...) មិនមានភ័ស្តុតាងដែលខ្ញុំបានដឹងទេ ថាជាសេចក្តីណែនាំលាយលក្ខណ៍អក្សរឱ្យធ្វើបែបនេះនោះ"* ប៉ុន្តែ *"ខ្ញុំអាចគ្រាន់តែនិយាយថា តាមការវិភាគដោយល្អបំផុតរបស់ខ្ញុំហ្នឹង ខ្ញុំជឿថាជាការពិត។ នេះអ្វីដែលខ្ញុំជឿថាត្រឹមត្រូវនោះ។ លោកអាចមិនជឿដូចខ្ញុំ ប៉ុន្តែខ្ញុំជឿអ៊ីចឹង"*[338]។

១៩៦. លោក François PONCHAUD បន្ទាប់ពីបានស្តាប់ថៅក្រុម ឬព្រះរាជអាជ្ញា អានបទសម្ភាស ឬសុន្ទរកថាឆ្នាំ ១៩៧៥ របស់លោក ខៀវ សំផន នៅតែឆ្លើយដដែលៗថា លោកមិនចាប់អារម្មណ៍ចំពោះអត្ថបទឃោសនានៅសម័យនោះឡើយ[339]។ លោកសង្កត់ធ្ងន់ថា ពីដំបូង លោក ខៀវ សំផន គឺជាអ្នកចូលចិត្ត "បដិវត្តន៍ពីថ្នាក់កំពូល" នោះគឺមានន័យថា *"(...) យកអំណាចតាមក្រសួង ហើយបន្ទាប់មកទៀត បង្កើតជារបបកុម្មុយនីស្តដែលត្រឹមត្រឹមជាងរបបមុន"*[340]។ ប្រភពព័ត៌មានសំខាន់របស់លោក PONCHAUD គឺបានមកពីកិច្ចសម្ភាសជាមួយជនភៀសខ្លួន ដែលលោកនិយាយថា លោកមិនទុកចិត្តឡើយ ព្រោះថា *"(...) កាលណាយើងស្វែងរកសេចក្តីពិត ធម្មតាជនភៀសខ្លួន ដូចជានិយាយបំផ្លើស ដើម្បីការពារខ្លួនឯង"*[341]។ ដោយយល់ច្បាស់ពីឆន្ទៈដ៏ល្អរបស់គ្រិស្តសាសនិកជនរូបនេះ យើងក៏គួររំឭកផងដែរថា លោកតាអាចារ្យ PONCHAUD បានច្រានចោលខ្សែអាត់សម្លេងនៃកិច្ចសម្ភាសទាំងអស់នោះ[342] ហើយក្នុងក្របខណ្ឌនៃរឿងក្តីបច្ចុប្បន្ន អង្គ

---

[338] Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៨ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/191.1 ទំព័រ ៧២ បន្ទាត់ ១២-១៤ ប្រហែលម៉ោង [១៤:២៩:២២], ទំព័រ ៩៥ បន្ទាត់ ៦-៧ ប្រហែលម៉ោង [១៦:០២:១១] និងទំព័រ ៧៣ បន្ទាត់ ២៣-២៥ ប្រហែលម៉ោង [១៤:៣៥:៥០]។

[339] François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៩ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/178.1 ទំព័រ ៦៤ បន្ទាត់ ២-៤ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៣៤:៥៥], François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១០ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/179.1 ទំព័រ ២៨ បន្ទាត់ ២ ប្រហែលម៉ោង [១១:០៦:២៨]។

[340] François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១០ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/179.1 ទំព័រ ៦៥ បន្ទាត់ ២៣-២៥ ប្រហែលម៉ោង [១៤:៣៨:០៩]។

[341] François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៩ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/178.1 ទំព័រ ៥៨ បន្ទាត់ ២៣-២៤ ប្រហែលម៉ោង [១៥:១១:៤៥]។

[342] François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៩ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/178.1 ទំព័រ ៦០ បន្ទាត់ ១៩ ប្រហែលម៉ោង [១៥:១៧:៥៩]។

ជំនុំជម្រះ និងភាគីទាំងអស់ ក៏ពុំមាននូវខ្សែអាត់សម្លេងទាំងអស់នេះដែរ។ លើសពីនេះទៅទៀត ពាក់ព័ន្ធនឹងរាល់ព្រឹត្តិការណ៍ទាំងឡាយដែលបានកើតឡើងនៅមុនឆ្នាំ ១៩៧៥ ឬពាក់ព័ន្ធនឹងការប្រព្រឹត្តជាក់លាក់ណាមួយមកលើអតីតអ្នករដ្ឋការរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ[343] លោក PONCHAUD បានត្រឹមតែនិយាយដដែលៗ ពីអ្វីដែលលោកបានស្តាប់ឮ។ នៅទីបញ្ចប់ លោក PONCHAUD បានទទួលស្គាល់ថា លោកមានការភាន់ច្រឡំ នៅពេលដែលលោកគិតថា ក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ប្រជាជនទទួលរងជោគវាសនាដូចគ្នាទូទាំងប្រទេសកម្ពុជា[344]។ ពាក់ព័ន្ធនឹងបទពិសោធន៍ផ្ទាល់ខ្លួនវិញ លោកបញ្ជាក់ថា នៅភ្នំពេញ *"ខ្ញុំអត់ឃើញខ្មែរក្រហមធ្វើបាបអ្នកណាម្នាក់ទេ"*[345]។

១៨៧. សរុបមក ទាំងឯកសារសម័យខ្មែរក្រហម ទាំងសក្ខីកម្មសាក្សី ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណី អ្នកនិពន្ធ ឬអ្នកជំនាញនានា មិនអាចឱ្យយើងសន្និដ្ឋានបានថា អយ្យការមានភស្តុតាងគ្រប់គ្រាន់សម្រាប់បង្ហាញថា នៅខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ មានការវាយប្រហារជាទូទៅ និងជាប្រព័ន្ធ នៅពាសពេញ ឬនៅផ្នែកណាមួយនៃប្រទេសដែលមានផ្ទៃក្រឡា ១៨១.០៣៥ គម^{២} និងដែលមានប្រជាជនចំនួន ៩ លាននាក់នោះទេ។

ខ.២- ការវាយប្រហារប្រឆាំងប្រជាជនស៊ីវិល

១៨៨. ក្នុងករណីរកឃើញភស្តុតាងបញ្ជាក់ពីការវាយប្រហារដែលត្រូវបានលើកយកមកសិក្សានេះ ទោះបីជាករណីនេះមិនបានកើតឡើងជាក់ស្តែងក៏ដោយ អតីតអ្នករដ្ឋការរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ ឬអតីត

---

[343] François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៩ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/178.1 ទំព័រ ១១ បន្ទាត់ ៩-១៩ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៤៣:១២] និងទំព័រ ៤៤ បន្ទាត់ ១១-១៩ ប្រហែលម៉ោង [១៣:៤៦:៥៨], François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១០ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/179.1 ទំព័រ ២ បន្ទាត់ ២៣ ដល់ទំព័រ ៣ បន្ទាត់ ៣ ប្រហែលម៉ោង [០៩:១០:០០]។

[344] François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៩ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/178.1 ទំព័រ ៧២ បន្ទាត់ ១៥-១៦ ប្រហែលម៉ោង [១៦:០៦:៥៨]។

[345] François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១០ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/179.1 ទំព័រ ១០ បន្ទាត់ ៨ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៣៩:១៥]។

ទាហានដែលត្រូវបានដកហូតអាវុធរួចហើយ អាចក្លាយជាប្រជាជនស៊ីវិលដែលលែងជាគោលដៅនៃការវាយប្រហារដោយថែដន្យទៀតហើយ។ ប៉ុន្តែ ភាពផ្ទុយគ្នានៃសក្ខីកម្មទាំងបីដែលគាំទ្រការចោទប្រកាន់នេះ មិនអាចឱ្យគេកំណត់ឱ្យបានច្បាស់លាស់ ពីពេលវេលាដែលព្រឹត្តិការណ៍នេះបានកើតឡើង និងមនុស្សដែលជាគោលដៅនៃការវាយប្រហារ (ទាហានពាក់ឯកសណ្ឋាន ឬជនស៊ីវិល) ក្នុងបរិបទមួយដែលអភិបាលខេត្តពោធិ៍សាត់ និងមន្ត្រីរបស់ខ្លួន មានឋានៈជាទាហានដែរនោះ។ ដូច្នេះ យើងអាចចោទសួរថា តើមនុស្សដែលអាចជាគោលដៅនៃព្រឹត្តការណ៍នេះ មានឋានៈជាជនស៊ីវិល ឬក៏មិនមែន។

ខ.៣- ការវាយប្រហារដោយមូលហេតុជាតិ នយោបាយ ជាតិពន្ធុ ពូជសាសន៍ ឬសាសនា

១៩៩. ប្រសិនបើការវាយប្រហារពិតជាកើតមានប្រាកដមែន ការវាយប្រហារនោះ ទំនងជាបណ្តាលមកពីហេតុផលនយោបាយ។ ប៉ុន្តែ ករណីវាយប្រហារនេះ មិនមែនជារឿងដែលបានកើតឡើងជាក់ស្តែងនោះឡើយ។

ខ.៤- ដោយអនុវត្ត ឬក្នុងការបន្តអនុវត្តនយោបាយរបស់រដ្ឋមួយដែលមានគោលបំណងវាយប្រហារបែបនេះ

២០០. ភ័ស្តុតាងទាំងអស់ ត្រូវបានពិនិត្យរហូតដល់ចំណុច ក)។ ភ័ស្តុតាងទាំងអស់នោះ មិនអាចយកជាការបានទាល់តែសោះ ដើម្បីបង្ហាញថារដ្ឋកម្ពុជាមានគោលបំណងអនុវត្តនយោបាយបែបនេះ នៅខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ (និងរយៈពេលក្រោយមកទៀត)។

III- ភាពពាក់ព័ន្ធនៃឧក្រិដ្ឋកម្មដែលបានចោទប្រកាន់ ជាមួយនឹងលោក ខៀវ សំផន

២០១. លោក ខៀវ សំផន មិនត្រូវបានចោទប្រកាន់ ដោយសារលោកបានប្រព្រឹត្តដោយផ្ទាល់ នូវបទឧក្រិដ្ឋទាំង ១៣ ដែលជាធាតុផ្សំនៃឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ នៅក្នុងព្រឹត្តការណ៍ទាំងបីឃុត នៃការជំនុំជម្រះក្តីក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០១ ឡើយ។ ក៏ប៉ុន្តែ លោកត្រូវបានចោទប្រកាន់ ថាបានចូលរួម

យ៉ាងសកម្មក្នុងការវាយប្រហារជាទូទៅ និងជាប្រព័ន្ធ ដែលដឹកនាំដោយអាជ្ញាធរកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ប្រឆាំងនឹងប្រជាជនក្នុងប្រទេសកម្ពុជា។ យើងឃើញថា តាមរយៈអានុភាពនៃការបំបែកកិច្ចដំណើរការនីតិវិធី អង្គហេតុនៃការចោទប្រកាន់នេះ ដែលត្រូវបានគវាំតាំងតែពីនៅដំណាក់កាលបឋមនៃកិច្ចដំណើរការនីតិវិធី ត្រូវបានក្លាយជាមោឃៈទាំងស្រុង។ ដូច្នេះ យើងឃើញថា អង្គជំនុំជម្រះ មានលទ្ធភាពតែមួយគត់ គឺត្រូវសិក្សាពីការជម្លៀសប្រជាជនទាំងពីរដំណាក់កាល ដែលត្រូវបានអនុវត្តក្នុងបរិបទនៃនយោបាយជម្លៀសប្រជាជន និងអង្គហេតុទាក់ទងនឹងការសម្លាប់ប្រជាជននៅទួលពោធិ៍ជ្រៃ ក្នុងខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ក្នុងក្របខ័ណ្ឌនៃនយោបាយចំណាត់វិធានការជាក់លាក់ ប្រឆាំងនឹងក្រុមមនុស្សជាក់លាក់។

២០២. តាមរយៈការចូលរួមក្នុងនយោបាយទាំងពីរនេះ លោក ខៀវ សំផន ត្រូវបានដាក់ឲ្យជាប់ពិរុទ្ធ ក្នុងអំពើឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ តាមរយៈទម្រង់នៃការទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌយ៉ាងតិចចំនួន ៦ ដូចមានចែងក្នុងដីកាដំណោះស្រាយ[346] (ការប្រព្រឹត្តសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម ដោយការជួយ និងជំរុញក្នុងឋានៈលោកជាថ្នាក់ដឹកនាំកំពូល និងដោយសារលោកបានរៀបចំផែនការ បញ្ជា ឬញុះញង់ឲ្យប្រព្រឹត្ត)។

២០៣. ដូច្នេះ ជាបឋម យើងគួរពិចារណាពីតួនាទីពិតប្រាកដរបស់ លោក ខៀវ សំផន តែមិនមែនតួនាទីសន្មតរបស់លោក ក្នុងសម័យកាលនៃអង្គហេតុដែលជាកម្មវត្ថុនៃការជំនុំជម្រះក្តី ក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០១ នោះទេ ។ សញ្ញាណនៃតួនាទីពិតប្រាកដ មានសារៈសំខាន់ណាស់សម្រាប់យកមកធ្វើជាមូលដ្ឋានគតិយុត្តក្នុងការចេញសេចក្តីសម្រេច ព្រោះថា សហចៅក្រមស៊ើបសួរ និងព្រះរាជអាជ្ញា បានគាំទ្រសារណារបស់ខ្លួន ដោយសន្មតថា លោក ខៀវ សំផន *"មិនអាចថាមិនដឹង"* នោះទេ។

២០៤. នៅក្នុងផ្នែកនេះ យើងនឹងចាប់ផ្តើមធ្វើការវិភាគដោយសត្យានុម័ត នូវអ្វីដែលបានទាញចេញមកពីធាតុផ្សំនៃភ័ស្តុតាងពាក់ព័ន្ធនឹងមុខតំណែងរបស់ លោក ខៀវ សំផន ជាពិសេស តួនាទីជាក់ស្តែងរបស់លោក ក្នុងរយៈពេលប៉ុន្មានឆ្នាំដំបូងនៃរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ។ បន្ទាប់មក យើងនឹងពិនិត្យមើលថា តើធាតុផ្សំនៃភ័ស្តុតាងទាំងអស់នោះ អាចនាំឲ្យមានការកំណត់បទចោទដែលតម្រូវ

[346] ដីកាដំណោះស្រាយ ចុះថ្ងៃទី ១៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ កថាខណ្ឌ ១៣១៨ និងកថាខណ្ឌបន្តបន្ទាប់, កថាខណ្ឌ ១៥៤៣ និងកថាខណ្ឌបន្តបន្ទាប់។

ដែរឬទេ។ ដោយសារយើងកំពុងស្ថិតនៅក្នុងរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ យើងត្រូវតែកំណត់ថាតើជនជាប់ចោទមានចេតនាឧក្រិដ្ឋក្នុងក្របខណ្ឌនៃការចូលរួមរបស់ខ្លួន ក្នុងបរិវត្តន៍សង្គមនិយមរបស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យដែរឬទេ។ ការពិនិត្យប្រកបដោយសត្យានុម័តលើអង្គហេតុ តម្រូវឱ្យយើងឆ្លើយបដិសេធការចោទប្រកាន់មកលើរូបលោក។

២០៥. ប្រាកដណាស់ យើងកំណត់យកតែអង្គហេតុទាំងបីឈុត ដែលបានកើតឡើងនៅរវាងឆ្នាំ ១៩៧៥ និង ឆ្នាំ ១៩៧៦ ប៉ុណ្ណោះ។ ដូច្នេះ ការពិនិត្យតួនាទីផ្សេងៗរបស់ជនជាប់ចោទនៅក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ មិនពាក់ព័ន្ធនឹងឆ្នាំក្រោយៗមកទៀតឡើយ ព្រោះថាគេមិនអាចប្រើប្រាស់ភ័ស្តុតាងនៃអង្គហេតុដែលបានកើតឡើងនាពេលក្រោយៗ ដើម្បីវិនិច្ឆ័យពីចេតនារបស់ជនជាប់ចោទនៅក្នុងអង្គហេតុពីមុន បាននោះទេ។

១- តួនាទី លោក ខៀវ សំផន ក្នុងអំឡុងពេលអង្គហេតុដែលជាកម្មវត្ថុ នៃការជំនុំជម្រះក្នុងសំណុំរឿង ០០២/០១

២០៦. ការពិនិត្យពីតួនាទីពិតប្រាកដ តែមិនមែនពីតួនាទីសន្មត របស់ លោក ខៀវ សំផន ក្នុងអំឡុងពេលនៃអង្គហេតុដែលជាកម្មវត្ថុនៃសំណុំរឿង ០០២/០១ មានសារៈសំខាន់ណាស់ ដើម្បីយកមកធ្វើជាមូលដ្ឋានគតិយុត្តក្នុងការចេញសាលក្រម។ សញ្ញាណនៃតួនាទីពិតប្រាកដនេះ គឺពិតជាសំខាន់ណាស់ក្នុងសំណុំរឿងមួយ ដែលក្នុងនោះ ព្រះរាជអាជ្ញាគាំទ្រសារណារបស់ខ្លួន ដោយផ្អែកលើសម្មតិកម្ម និងការបកស្រាយ ដែលអាចសង្ខេបមកត្រឹមមួយឃ្លាខ្លីថា *"គាត់មិនអាចមិនដឹងបានទេ"* ។ យ៉ាងណាមិញ ដូចមេធាវីការពារក្តីបានលើកឡើងនៅក្នុងសារណារបស់ខ្លួន ពាក់ព័ន្ធនឹងច្បាប់ជាធរមាន *"ការកំណត់បទល្មើសសហាក្រិដ្ឋកម្មរួមក្នុងទម្រង់មូលដ្ឋាន ទាមទារឱ្យមានការបង្ហាញពីសំណាក់សហព្រះរាជអាជ្ញា នូវអត្ថិភាពនៃផែនការឧក្រិដ្ឋកម្មច្បាស់លាស់ ដែលជនជាប់ចោទបានដឹងអំពីផែនការនោះ ហើយដែលជនជាប់ចោទបានចូលរួមយ៉ាងជាក់ច្បាស់តែម្តង"* ដូចគ្នានឹងការកំណត់បទល្មើស *"សមគំនិតតាមរយៈការជួយ ឬការលើកទឹកចិត្ត តម្រូវឱ្យមានការបង្ហាញពីសំណាក់អយ្យការ នូវសកម្មភាពជាវិជ្ជមានរបស់ជនជាប់ចោទ ដែលសកម្មភាពនោះបានជះឥទ្ធិពលយ៉ាងជាក់ច្បាស់ចំពោះការប្រព្រឹត្តបទល្មើសមួយ ឬច្រើន ហើយដែលបទល្មើសនោះស្ថិត*

នៅក្រោមយុត្តាធិការរបស់ អ.វ.ត.ក”[347]។

២០៧. ដូច្នេះ យើងត្រូវពិនិត្យប្រកបដោយសត្យានុម័ត នូវធាតុផ្សំនៃភ័ស្តុតាងពាក់ព័ន្ធនឹងមុខតំណែងលោក ខៀវ សំផន និងតួនាទី ដែលលោកមានពិតប្រាកដ ក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ដើម្បីកំណត់ថា តើធាតុផ្សំនៃការកំណត់បទល្មើស ត្រូវបានប្រមូលផ្តុំដែរឬទេ។ ដោយសារយើងស្ថិតក្នុងរឿងក្តីព្រហ្មទណ្ឌ ដូច្នេះ យើងត្រូវកំណត់ថា តើមានចេតនាឧក្រិដ្ឋរបស់ជនជាប់ចោទមានចេតនាឧក្រិដ្ឋ ក្នុងក្របខ័ណ្ឌនៃការចូលរួមរបស់ខ្លួន ក្នុងបដិវត្តន៍សង្គមនិយមរបស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យដែរឬទេ។ ការពិនិត្យប្រកបដោយសត្យានុម័តទៅលើអង្គហេតុ តម្រូវឲ្យយើងឆ្លើយតបដោយការបដិសេធ។

២០៨. បុគ្គលិកលក្ខណៈ និងការប្តេជ្ញាចិត្តរបស់ លោក ខៀវ សំផន ពិតជាមានសារៈសំខាន់លើសអ្វីទាំងអស់ ដើម្បីអាចយល់បានពីមូលហេតុនៃការសម្រេចចិត្តរបស់គាត់។ សហព្រះរាជអាជ្ញា បានសើចចំអកយ៉ាងខ្លាំង នៅពេលបង្ហាញពីសាក្សីអត្តចរិតរបស់ លោក ខៀវ សំផន[348] ហើយផ្ទុយទៅវិញ ក្នុងរយៈពេល ២០ ខែ នៃដំណើរការសវនាការ គ្រប់សាក្សីទាំងអស់ដែលបានស្គាល់ លោក ខៀវ សំផន ច្បាស់ ឬមិនច្បាស់ក្តី សុទ្ធតែបានអះអាងពីភាពទៀងត្រង់ ភាពរមទម្យ ពីគុណសម្បត្តិជាមនុស្ស និងភាពស្មោះត្រង់នៃការប្តេជ្ញាចិត្តរបស់លោកចំពោះប្រទេសកម្ពុជា។ ពាក្យរៀបរាប់ពីគុណសម្បត្តិ ដែលគេប្រើជាញឹកញាប់សម្រាប់ពិពណ៌នាអំពីរូបលោក មានដូចជា “បញ្ញវន្ត” និង “ស្អាតស្អំ”[349]។ រាល់ការសម្រេចចិត្តទាំងអស់របស់លោក ទោះជាល្អ ឬអាក្រក់ក្តី សុទ្ធតែមាន

[347] សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់ការពិភាក្សាដេញដោលពាក់ព័ន្ធនឹងច្បាប់ជាធរមាន ចុះថ្ងៃទី ១៨ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E163/5/9 កថាខណ្ឌ ៦៨។

[348] ស្វ សុជាតិ ឯកសារ E1/204.1, E1/205.1, E1/206.1, Philippe JULLIAN-GAUFRES ឯកសារ E1/194.1, ចៅ សុគន្ធ ឯកសារ E1/195.1, ទន់ សឿន ឯកសារ E1/204.1, សុខ រឿ ឯកសារ E1/203.1។

[349] ស្វ សុជាតិ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១០ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/204.1 ទំព័រ ៤៨ បន្ទាត់ ៤ ដល់ទំព័រ ៤៩ បន្ទាត់ ២២ ប្រហែលម៉ោង [១៤:០៤:៥៣], ទំព័រ ៥១ បន្ទាត់ ២៤ ដល់ទំព័រ ៥៣ បន្ទាត់ ៧ ប្រហែលម៉ោង [១៤:១៩:៥៧], ទំព័រ ៥៨ បន្ទាត់ ២៤ ដល់ទំព័រ ៥៩ បន្ទាត់ ១០ ប្រហែលម៉ោង [១៥:១៤:00], ទំព័រ ៦៧ បន្ទាត់ ១ ដល់ទំព័រ ៦៨ បន្ទាត់ ១ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៤៩:៥៤], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១២ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/206.1 ទំព័រ ២៩ បន្ទាត់ ៣-៧ ប្រហែលម៉ោង [១០:៣១:៤០], ទន់ សឿន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១០ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/204.1 ទំព័រ ១១ បន្ទាត់ ១៤-១៧ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៣៨:៥៩], ទំព័រ ១២ បន្ទាត់ ៧ ដល់ទំព័រ ១៥ បន្ទាត់ ៤ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៤៣:៤៦], ទំព័រ ៣៣ បន្ទាត់ ២២ ដល់ទំព័រ ២៥ បន្ទាត់ ២ ប្រហែលម៉ោង [១១:១៩:៣៥], សុខ រឿ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៧ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣

ឯកសារ E1/203.1 ទំព័រ ៦១ បន្ទាត់ ១ ដល់ទំព័រ ៦២ បន្ទាត់ ២៤ ប្រហែលម៉ោង [១៣:៣៥:៣៧], Philippe JULLIAN-GAUFRES ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២១ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/194.1 ទំព័រ ៥៥ បន្ទាត់ ៥-១១ ប្រហែលម៉ោង [១៤:០៥:៤០], ទំព័រ ៥៧ បន្ទាត់ ១៤ ដល់ទំព័រ ៥៨ បន្ទាត់ ១៧ ប្រហែលម៉ោង [១៤:១៣:៣៥], ទំព័រ ៥៨ បន្ទាត់ ២២ ដល់ទំព័រ ៥៩ បន្ទាត់ ៨ ប្រហែលម៉ោង [១៤:១៨:៤៩], ទំព័រ ៦២ បន្ទាត់ ២០ ដល់ទំព័រ ៦៣ បន្ទាត់ ៦ ប្រហែលម៉ោង [១៤:៣២:៣២], ទំព័រ ៨៦ បន្ទាត់ ២៥ ដល់ទំព័រ ៨៧ បន្ទាត់ ៥ ប្រហែលម៉ោង [១៦:១៥:៣៣], ចៅ សុគន្ធ ប្រតិចារឹកថ្ងៃទី ២២ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/195.1 ទំព័រ ៥៣ បន្ទាត់ ១១ ដល់ទំព័រ ៥៦ បន្ទាត់ ៤ ប្រហែលម៉ោង [១៤:០៩:៣៥], ទំព័រ ៥៨ បន្ទាត់ ២៤ ដល់ទំព័រ ៦០ បន្ទាត់ ៥ ប្រហែលម៉ោង [១៤:២៨:២២], ទំព័រ ៦៤ បន្ទាត់ ១៩ ដល់ទំព័រ ៦៥ បន្ទាត់ ៩ ប្រហែលម៉ោង [១៤:៤៦:២២], ឡេង ឈឿង ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៧ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/208.1 ទំព័រ ៣៦ បន្ទាត់ ២៥ ដល់ទំព័រ ៣៦ បន្ទាត់ ១៦ ប្រហែលម៉ោង [១១:៣៧:៤៩], សួង ស៊ីគឿន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៤ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/107.1 ទំព័រ ៧៦ បន្ទាត់ ១០ ដល់ទំព័រ ៧៧ បន្ទាត់ ៧ ប្រហែលម៉ោង [១៥:២១:២៥], គឹម វុន ប្រតិចារឹកថ្ងៃទី ២២ ខែ សីហា ឆ្នាំ២០១២ ឯកសារ E1/112.1 ទំព័រ ៦០ បន្ទាត់ ៦ ដល់ទំព័រ ៦១ បន្ទាត់ ២០ ប្រហែលម៉ោង [១៤:១៣:៣០], ទំព័រ ៦៣ បន្ទាត់ ១៦-១៧ ប្រហែលម៉ោង [១៤:២៥៣:២២], ទំព័រ ៧១ បន្ទាត់ ២៣ ដល់ទំព័រ ៧២ បន្ទាត់ ២ ប្រហែលម៉ោង [១៥:១២:១៤], ស វិ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៩ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/157.1 ទំព័រ ៧ បន្ទាត់ ១៩ ដល់ទំព័រ ៨ បន្ទាត់ ១ ប្រហែលម៉ោង [០៩:២៩:៣៦], រស់ ស៊ុយ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៥ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/184.1 ទំព័រ ៣៣ បន្ទាត់ ១០-២១ ប្រហែលម៉ោង [១១:១៣:៤២] និងទំព័រ ៣៤ បន្ទាត់ ១៧-២២ ប្រហែលម៉ោង [១១:១៦:៥១], រ៉ចាម គុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/100.1 ទំព័រ ៧៨ បន្ទាត់ ៣-៥ ប្រហែលម៉ោង [១១:៣៨:២៧], កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៨ ខែ មីនា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/55.1 ទំព័រ៤១ បន្ទាត់ ១២-១៥ ប្រហែលម៉ោង [១១:៤៤:២០], François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៩ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/178.1 ទំព័រ ៩ បន្ទាត់ ១៩-២២ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៣៧:៥៧], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១០ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/179.1 ទំព័រ ៥៤ បន្ទាត់ ១៣-១៥ ប្រហែលម៉ោង [១៣:៥៦:១៤] (កំពុងរង់ចាំកំណែប្រតិចារឹក - សូមមើលប្រតិចារឹកជាភាសាខ្មែរ), អ៊ុង ចុងហឿង ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៧ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/103.1 ទំព័រ ៥៨ បន្ទាត់ ១៨-២១ ប្រហែលម៉ោង [១៣:៥២:៣២], ហ៊ុន ឈុនលី ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៧ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/150.1 ទំព័រ ៣ បន្ទាត់ ៤-៥ ប្រហែលម៉ោង [០៩:១១:៥៣], ទំព័រ ៧៣ បន្ទាត់ ១៩-២១ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៤២:០៣], ទំព័រ ៨១ បន្ទាត់ ២៤ ដល់ទំព័រ ៨២ បន្ទាត់ ១ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៥៨:១៥], ឈូក រីន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២២ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/181.1 ទំព័រ ៣៦ បន្ទាត់ ១២-១៣ ប្រហែលម៉ោង [១១:៣៨:៣៣], ទំព័រ ៤៧ បន្ទាត់ ៤-៥ ប្រហែលម៉ោង [១៣:៥២:៥៧], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៣ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/182.1 ទំព័រ ៦៩ បន្ទាត់ ៤-៥ ប្រហែលម៉ោង [១៥:០៦:៤៩], ទំព័រ ៦៩ បន្ទាត់ ២០-២៣ ប្រហែលម៉ោង [១៥:០៩:១២], ទំព័រ ៧៣ បន្ទាត់ ២១ ដល់ទំព័រ ៧៤ បន្ទាត់ ២១ ប្រហែលម៉ោង [១៥:២២:២៣], ព្រុំ ស្ទួ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២១ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/194.1 ទំព័រ ១០ បន្ទាត់ ១-២ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៣១:៤៥], នួរ ហ៊ាន់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣០ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/199.1 ទំព័រ ១៨ បន្ទាត់ ២៥ ដល់ទំព័រ ១៩ បន្ទាត់ ២ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៥៥:៤០], ទំព័រ ២៩ បន្ទាត់ ១១-២២ ប្រហែលម៉ោង [១០:២៤:៤៥], Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៦ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/189.1 ទំព័រ ៣៩ បន្ទាត់ ៥-១៨ ប្រហែលម៉ោង [១១:៣៤:១៨], David CHANDLER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២០ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ

មូលហេតុលើកស្ទួយប្រទេសកម្ពុជា[350]។

ក- មុនឆ្នាំ ១៩៧០

២០៩. យើងនិយាយបន្តិចពីរយៈពេលដែល លោក ខៀវ សំផន នៅជានិស្សិតនៅប្រទេសបារាំង ដោយគូសបញ្ជាក់ពីចរិតងាយៗនៃការចោទប្រកាន់ដែលថាត់ទុកថា ក្លាយជាជនកុម្មុយនីស្ត ឬប្រាស្រ័យទាក់ទងជាមួយមជ្ឈដ្ឋានកុម្មុយនីស្ត ក្នុងចន្លោះទសវត្ស ៥០ និង ៦០ គឺជាឧក្រិដ្ឋកម្មតែម្តង។ ត្រង់ចំណុចនេះ លោក ខៀវ សំផន ឆ្លើយតបរួចមកហើយ ក្នុងអំឡុងពេលចាប់ផ្តើមការជំនុំជម្រះ[351]។ លោកបានចូលក្នុងបក្សកុម្មុយនីស្តបារាំង ពីឆ្នាំ ១៩៥៥ ដល់ឆ្នាំ ១៩៥៦ ដោយហេតុថាគណបក្សនេះ *"បំផុសទឹកចិត្តប្រជាជនរស់នៅក្រោមរបបអាណានិគមនិយម នៅទូទាំងពិភពលោក ឱ្យរួបរួម*

E1/93.1 ទំព័រ ៧៨ បន្ទាត់ ២០ ដល់ទំព័រ ៧៩ បន្ទាត់ ១ ប្រហែលម៉ោង [១៤:៤១:២៣], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/95.1 ទំព័រ ៧១ បន្ទាត់ ៨ ដល់ទំព័រ ៧២ បន្ទាត់ ២២ ប្រហែលម៉ោង [១៤:១៩:១៨]។

[350] ខៀវ សំផន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៣ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/15.1 ទំព័រ ៨ បន្ទាត់ ១២-១៦ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៣៧:២២], ទំព័រ ៩ បន្ទាត់ ៣-៦ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៣៧:២២], ទំព័រ ៩ បន្ទាត់ ១៩ ដល់ទំព័រ ១០ បន្ទាត់ ៤ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៤៣:៥៣], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៣ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/21.1 ទំព័រ ៦១ បន្ទាត់ ១៥-២១ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៤៦:៦៣], ទំព័រ ៦២ បន្ទាត់ ៥-១១ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៥២:២៤], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៧ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/197.1 ទំព័រ ១៧ បន្ទាត់ ១៥ ដល់ទំព័រ ១៨ បន្ទាត់ ២ ប្រហែលម៉ោង [១០:០២:១៣], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៧ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/197.1 ទំព័រ ៦៩ បន្ទាត់ ១៨-២៤ ប្រហែលម៉ោង [១៤:៥៤:០៣], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣០ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/199.1 ទំព័រ ១៥ បន្ទាត់ ១៧ ដល់ទំព័រ ១៩ បន្ទាត់ ១១ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៤៥:០៦], ទំព័រ ៦៩ បន្ទាត់ ១៥-២៣ ប្រហែលម៉ោង [១៤:០៨:០២], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៤ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/200.1 ទំព័រ ៥៤ បន្ទាត់ ៥- ៨ ប្រហែលម៉ោង [១២:១៣:៣៦], សូមមើលផងដែរ លិខិតរបស់ លោក ខៀវ សំផន មានចំណងជើងថា "សំបុត្រចំហជូនបងប្អូនរួមជាតិទាំងអស់" ចុះថ្ងៃទី ១៦ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០០១ ឯកសារ E3/205 ទំព័រ ៤ ERN KH 00002797, សៀវភៅ
និពន្ធដោយ លោក ខៀវ សំផន មានចំណងជើងថា "ប្រវត្តិសាស្ត្រកម្ពុជាថ្មីៗនេះ និងគោលជំហររបស់ខ្ញុំជាបន្តបន្ទាប់" បោះពុម្ពឆ្នាំ ២០០៤ ឯកសារ E3/18 ទំព័រ ៦៦-៦៧ ERN KH 00103841, ទំព័រ ៦-៧ ERN KH 00103811, ទំព័រ ១៣៤-១៣៥ ERN KH 00103875, ទំព័រ ២៨-២៩ ERN KH 00103822។

[351] ខៀវ សំផន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៣ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/15.1 ទំព័រ ៥ បន្ទាត់ ៧-១៨ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៣២:៣៨], ខៀវ សំផន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៣ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១១ ឯកសារ E1/21.1 ទំព័រ ៤៩ បន្ទាត់ ១៤ ដល់ទំព័រ ៥២ បន្ទាត់ ១៥ ប្រហែលម៉ោង [១៤:១៨:៤៤]។

សាមគ្គីគ្នា" ហើយគណបក្សនេះគាំទ្រ *"រាល់កិច្ចប្រឹងប្រែងទាំងឡាយប្រឆាំងនឹងសង្គ្រាមនៅវៀតណាម"*។ លោកគិតថាការតស៊ូរួមនេះ *"នឹងជួយឱ្យប្រទេសគាត់ ទទួលបានឯករាជ្យយ៉ាងឆាប់រហ័ស"*[352]។ នៅសម័យឆ្នាំ ២០១៣ នេះ គេប្រហែលជាងាយស្រួលបំភ្លេចសម័យសង្គ្រាមត្រជាក់ និងចលនាទាមទារឯករាជ្យ ប៉ុន្តែ វាគជាតថភាពមួយដែលបានដុសខាត់មនសិការនយោបាយនិស្សិតភាគច្រើននៅអាស៊ី និងអាហ្វ្រិក នៅក្នុងអំឡុងពេលស្នាក់នៅជាច្រើនឆ្នាំរបស់ពួកគេនៅប្រទេសបារាំង។ ប៉ុន្តែ អង្គជំនុំជម្រះកត់សម្គាល់ថា ទស្សនៈកំណែទម្រង់និយមដល់ឫសគល់ដែលគេចោទរូបលោក ខៀវ សំផន មិនមាននៅក្នុងស្នាដៃនិក្ខេបបទរបស់គាត់ ពាក់ព័ន្ធនឹងការអភិវឌ្ឍមូលធនជាតិស្វ័យតនៅប្រទេសកម្ពុជា[353] ឡើយ។ ហើយដូចអ្វីដែលលោក SHORT និងលោក JULLIAN-GAUFFRES បានអះអាង គឺថាស្នាដៃនិក្ខេបបទនោះ មិនបានចូលរួមក្នុងការបង្កើតគម្រោងសេដ្ឋកិច្ចរបស់ខ្មែរក្រហមនោះទេ[354]។ ការលុបបំបាត់រូបិយប័ណ្ណ ដែលលោក ខៀវ សំផន បានជំទាស់ គឺជាឧទាហរណ៍មួយយ៉ាងជាក់ច្បាស់[355]។

២១០. ពេលត្រលប់មកដល់ប្រទេសកម្ពុជាវិញ លោក ខៀវ សំផន បានបង្កើតកាសែតឯករាជ្យមួយ។

---

[352] ខៀវ សំផន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៣ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១១ ឯកសារ E1/21.1 ទំព័រ ៥១ បន្ទាត់ ២០ ដល់ទំព័រ ៥២ បន្ទាត់ ៤ ប្រហែលម៉ោង [១៤:២៨:៣៩], ទំព័រ ៥២ បន្ទាត់ ១១-១៣ ប្រហែលម៉ោង [១៤:៣៣:៣៨]។

[353] ខៀវ សំផន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៣ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១១ ឯកសារ E1/21.1 ទំព័រ ៥០ បន្ទាត់ ២៤ ដល់ទំព័រ ៥១ បន្ទាត់ ២០ ប្រហែលម៉ោង [១៤:២៥:២៧], Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៩ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/192.1 ទំព័រ ៣៣ បន្ទាត់ ២១ ដល់ទំព័រ ៣៤ បន្ទាត់ ១១ ប្រហែលម៉ោង [១១:០៩:៤៩]។

[354] Philippe JULLIAN-GAUFRES ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២១ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/194.1 ទំព័រ ៥១ បន្ទាត់ ៦ ដល់ទំព័រ ៥២ បន្ទាត់ ១៨ ប្រហែលម៉ោង [១៣:៥៣:០៦], Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៦ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/189.1 ទំព័រ ៤០ បន្ទាត់ ២២ ដល់ទំព័រ ៤១ បន្ទាត់ ៣ ប្រហែលម៉ោង [១១:៣៩:៤០], ទំព័រ ៤២ បន្ទាត់ ២៤ ដល់ទំព័រ ៤៣ បន្ទាត់ ១ ប្រហែលម៉ោង [១១:៤៥:៥៧], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៩ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/192.1 ទំព័រ ៣៣ បន្ទាត់ ២១ ប្រហែលម៉ោង ដល់ទំព័រ ៣៤ បន្ទាត់ ២២ ប្រហែលម៉ោង [១១:០៩:៤៩], សូមមើលផងដែរ ថៅ សុគន្ធ ប្រតិចារឹកថ្ងៃទី ២២ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/195.1 ទំព័រ ៥៤ បន្ទាត់ ៦-១៩ ប្រហែលម៉ោង [១៤:១២:៥៨], កិច្ចសម្ភាស លោកស្រី អៀង ធីរិទ្ធ ជាមួយ លោកស្រី Elizabeth BECKER ឯកសារ E3/659 ERN ០០៧៤១០៩៣-០០៧៤១០៩៥ ។

[355] ខៀវ សំផន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៣ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១១ ឯកសារ E1/21.1 ទំព័រ ៥១ បន្ទាត់ ១៦-២០ ប្រហែលម៉ោង [១៤:២៨:៣៩], កំណត់ហេតុនៃការសួរចម្លើយ លោក ខៀវ សំផន ចុះថ្ងៃទី ១៤ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០០៧ (ពេលព្រឹក) ឯកសារ E3/37 ទំព័រ ៤ ដល់ទំព័រ ៥ ERN ០០១៥៦៦៧៧-០០១៥៦៦៧៨។

តាមរយៈកាសែតនោះ លោកបានបរិហារអយុត្តិធម៌សង្គមនៃរបបសម្តេចសីហនុ ប្រកបដោយភាពទន់ភ្លន់ និងដោយក្តីក្លាហាន[356]។ លោក ខៀវ សំផន ត្រូវបានបំបាក់មុខជាសាធារណៈ ពីសំណាក់ពួកនគរបាលរបស់ សម្តេច សីហនុ និងត្រូវបានចាប់ដាក់ពន្ធនាគារ ដោយគ្មានការចោទប្រកាន់។ កាសែត L'Observateur ក៏ត្រូវបានហាមឃាត់[357]។ ប៉ុន្តែ លោកនៅតែបន្តរស់នៅក្នុងក្រុងភ្នំពេញក្រោមការឃ្លាំមើលជាប្រចាំរបស់នគរបាល[358] ហើយលោកនៅតែមានឆន្ទៈចង់ផ្លាស់ប្តូរប្រទេសកម្ពុជា ដោយសន្តិវិធី។ ពេលចូលប្រឡូកក្នុងឆាកនយោបាយ លោកបានជាប់ឆ្នោតពីរដងជា

---

[356] ខៀវ សំផន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៣ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១១ ឯកសារ E1/21.1 ទំព័រ ៥២ បន្ទាត់ ២៤ ដល់ទំព័រ ៥៣ បន្ទាត់ ២៥ ប្រហែលម៉ោង [១៤:៣៦:២០], François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៩ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/178.1 ទំព័រ ៩ បន្ទាត់ ២៣ ដល់ទំព័រ ១០ បន្ទាត់ ២ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៣៧:៥៧] (កំពុងរង់ចាំកំណែប្រតិចារឹក-សូមមើលប្រតិចារឹកជាភាសាខ្មែរ), ហ៊ុន ឈុនលី ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៦ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/149.1 ទំព័រ ៤៦ បន្ទាត់ ១៥-១៩ ប្រហែលម៉ោង [១១:៤៨:២៤], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៧ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/150.1 ទំព័រ ៧៣ បន្ទាត់ ៩-១២ ប្រហែលម៉ោង [១៥:២៨:១៦], ទំព័រ ៨០ បន្ទាត់ ១៧-១៨ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៥៤:៥១], ទំព័រ ៨១ បន្ទាត់ ៥-១៣ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៥៥:៥២], នូវ ហ៊ាន់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣០ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/199.1 ទំព័រ ២៩ បន្ទាត់ ៦-១៦ ប្រហែលម៉ោង [១០:២៣:៤៥], Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៦ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/189.1 ទំព័រ ៣៧ បន្ទាត់ ៧-៩ ប្រហែលម៉ោង [១១:២៦:៤០], ទំព័រ ៣៩ បន្ទាត់ ៨-១១ ប្រហែលម៉ោង [១១:៣៤:១៨], David CHANDLER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៧ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/93.1 ទំព័រ ៧៨ បន្ទាត់ ២០ ដល់ទំព័រ ៧៩ បន្ទាត់ ១ ប្រហែលម៉ោង [១៤:៤១:២៣], ចៅ សុគន្ធ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២២ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/195.1 ទំព័រ ៥៥ បន្ទាត់ ២៣ ដល់ទំព័រ ៥៥ បន្ទាត់ ៩ ប្រហែលម៉ោង [១៤:១៤:២១]។

[357] ខៀវ សំផន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៣ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១១ ឯកសារ E1/21.1 ទំព័រ ៥៥ បន្ទាត់ ២-៤ ប្រហែលម៉ោង [១៤:៤៧:២៣], François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៩ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/178.1 ទំព័រ ៩ បន្ទាត់ ២៣ ដល់ទំព័រ ១០ បន្ទាត់ ២ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៣៧:៥៧], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១០ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/179.1 ទំព័រ ៥៤ បន្ទាត់ ១៥-១៦ ប្រហែលម៉ោង [១៣:៥៦:១៤], ទំព័រ ៥៥ បន្ទាត់ ១-១១ ប្រហែលម៉ោង [១៣:៥៧:៣២] (កំពុងរង់ចាំកំណែប្រតិចារឹក-សូមមើលប្ររតិចារឹកជាភាសាខ្មែរ), David CHANDLER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៥ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២

ឯកសារ E1/96.1 ទំព័រ ៣ បន្ទាត់ ១៧-២០ ប្រហែលម៉ោង [០៩:០៧:៣១], គឹម វុន ប្រតិចារឹកថ្ងៃទី ២២ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/112.1 ទំព័រ ៦១ បន្ទាត់ ២០-២១ ប្រហែលម៉ោង [១៤:១៩:៤១], ចៅ សុគន្ធ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២២ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/195.1 ទំព័រ ៥៣ បន្ទាត់ ២២-២៥ ប្រហែលម៉ោង [១៤:១១:១០]។

[358] ខៀវ សំផន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៣ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១១ ឯកសារ E1/21.1 ទំព័រ ៥២ បន្ទាត់ ១៥-១៨ ប្រហែលម៉ោង [១៤:៣៣:៣៨]។

តំណាងរាស្ត្រសីហនុនិយមប្រកាន់ឆ្វេង និងកាន់តួនាទីជារដ្ឋលេខាធិការក្រសួងពាណិជ្ជកម្ម ក្នុងរដ្ឋាភិបាល សម្តេច សីហនុ[359]។ ការចូលរួមរបស់លោកក្នុងរដ្ឋាភិបាល និងការតស៊ូរបស់លោកប្រឆាំងនឹងអំពើពុករលួយសព្វបែបយ៉ាង[360] បានបញ្ជាក់ពីឆន្ទៈរបស់លោក ក្នុងការកែទម្រង់ពីខាងលើមក[361]។ ផ្ទុយពីអ្វីដែលលើកឡើងដោយសហព្រះរាជអាជ្ញា លោក ខៀវ សំផន ពុំមែនជា

---

[359] ខៀវ សំផន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៣ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១១ ឯកសារ E1/21.1 ទំព័រ ៥៧ បន្ទាត់ ១៧ ដល់ទំព័រ ៦០ បន្ទាត់ ២ ប្រហែលម៉ោង [១៥:២១:១៣], សតិម ល្អុត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣១ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/79.1 ទំព័រ ២០ បន្ទាត់ ៤-១១ ប្រហែលម៉ោង [១០:១៥:២៤], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៥ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/81.1 ទំព័រ ៤ បន្ទាត់ ៦-៨ ប្រហែលម៉ោង [០៩:០៩:១៦], David CHANDLER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៩ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/92.1 ទំព័រ ២៣ បន្ទាត់ ២៣-២៥ ប្រហែលម៉ោង [១៤:០៨:៤៧], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/95.1 ទំព័រ ៧៣ បន្ទាត់ ៦-៨ ប្រហែលម៉ោង [១៤:២៤:៤៩]។

[360] François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៩ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/178.1 ទំព័រ ១០ បន្ទាត់ ១៩-២២ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៣៧:៥៧], François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១០ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/179.1 ទំព័រ ៥៤ បន្ទាត់ ១៣-១៨ ប្រហែលម៉ោង [១៣:៥៦:១៤] (កំពុងរង់ចាំកំណែប្រតិចារឹក-សូមមើលប្រតិចារឹកជាភាសាខ្មែរ), ឈូក រីន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៣ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/182.1 ទំព័រ ៧៣ បន្ទាត់ ២២ ដល់ទំព័រ ៧៤ បន្ទាត់ ២១ ប្រហែលម៉ោង [១៥:២២:២៣], ហ៊ុន ឈុនលី ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៧ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/150.1 ទំព័រ ៧២ បន្ទាត់ ១៩-២១ ប្រហែលម៉ោង [១៥:២៤:០៣], ទំព័រ ៨១ បន្ទាត់ ២៤ ដល់ទំព័រ ៨២ ទំព័រ ១ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៥៨:១៥], នួវ ហ៊ាន់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣០ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/199.1 ទំព័រ ១៨ បន្ទាត់ ២៥ ដល់ទំព័រ ១៩ បន្ទាត់ ២ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៥៥:៤០], ទំព័រ ២៩ បន្ទាត់ ១១-២២ ប្រហែលម៉ោង [១០:២៤:៤៥], ឌុច ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៨ មីនា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/55.1 ទំព័រ ៤១ បន្ទាត់ ១២-១៣ ប្រហែលម៉ោង [១១:៤៦:៤២], David CHANDLER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២០ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/93.1 ទំព័រ ៧៨ បន្ទាត់ ២០ ដល់ទំព័រ ៧៩ បន្ទាត់ ១ ប្រហែលម៉ោង [១៤:៤១:៥៣], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/95.1 ទំព័រ ៧១ បន្ទាត់ ៨ ដល់ទំព័រ ៧២ បន្ទាត់ ២២ ប្រហែលម៉ោង [១៤:១៩:១៨], Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៦ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/189.1 ទំព័រ ៣៩ បន្ទាត់ ៥-១៨ ប្រហែលម៉ោង [១១:៣៤:១៨]។

[361] François PONCHAUD ប្រតិចារឹកថ្ងៃទី ១០ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/179.1 ទំព័រ ៦៥ បន្ទាត់ ២៣-២៥ ប្រហែលម៉ោង [១៤:៤០:១៨] (កំពុងរង់ចាំកំណែប្រតិចារឹក-សូមមើលប្រតិចារឹកជាភាសាខ្មែរ), Philippe JULLIAN-GAUFRES ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២១ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/194.1 ទំព័រ ៥៤ បន្ទាត់ ៣ ដល់ទំព័រ ៥៥ បន្ទាត់ ១ ប្រហែលម៉ោង [១៤:០២:៤៤], ទំព័រ ៥៩ បន្ទាត់ ១៧ ដល់ទំព័រ ៦០ បន្ទាត់ ៣ ប្រហែលម៉ោង [១៤:២២:១៨], ទំព័រ ៦០ បន្ទាត់ ២០ ដល់ទំព័រ ៦១ បន្ទាត់ ១ ប្រហែលម៉ោង [១៤:២៥:២៤], ទំព័រ ៦២ បន្ទាត់ ២០ ដល់ទំព័រ ៦៣ បន្ទាត់ ៣ ប្រហែលម៉ោង [១៤:៣២:៣២], ចៅ សុគន្ធ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២២ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ , E1/195.1 ទំព័រ ៥៣ បន្ទាត់ ១៦-២០ ប្រហែលម៉ោង [១៤:១១:១០], ទំព័រ ៥៤ បន្ទាត់ ១៥-១៩ ប្រហែលម៉ោង [១៤:១៤:២១], ទំព័រ ៥៤ បន្ទាត់ ២៣ ដល់ទំព័រ ៥៥ បន្ទាត់ ៩ ប្រហែលម៉ោង [១៤:១៦:៣២]។

អាយ៉ងរបស់របស់បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជានោះទេ។ លោកពុំបានរស់នៅដោយលាក់ខ្លួននោះឡើយ ប៉ុន្តែលោកបានប្រយុទ្ធដោយចំហ តាមផ្លូវច្បាប់ ដើម្បីផ្លាស់ប្តូរសង្គមកម្ពុជា។ ចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៦៦ មក សម្តេច សីហនុ បានបាត់បង់ម្ចាស់ការលើស្ថានការណ៍នយោបាយ នៅចំពោះមុខនិន្នាការស្តាំនិយមផ្តាច់ការ ដឹកនាំដោយលោក លន់ នល់ ដែលជានាយករដ្ឋមន្ត្រីថ្មីរបស់ទ្រង់។ ក្រោយពីការបះបោរនៅសំឡូត នាឆ្នាំ ១៩៦៧ សម្តេច សីហនុ បានចោទលោកថាបានចូលរួមក្នុងចលនាបះបោរនេះ ហើយសម្តេចបានប្រកាសពីគម្រោងចាប់ខ្លួន លោក ខៀវ សំផន ព្រមទាំងបានប្រកាសជូនរង្វាន់ជាប្រាក់ដល់អ្នកដែលអាចចាប់លោកបានទៀតផង[362]។ នៅចំពោះមុខការគំរាមកំហែងដ៏ធ្ងន់ធ្ងរនេះ លោកបានសម្រេចរត់គេចខ្លួនចេញពីទីក្រុង។

២១១. ដូចដែល លោក SHORT បាននិយាយយ៉ាងខ្លីថា នៅប្រទេសកម្ពុជា លោក ខៀវ សំផន មាន "កេរ្តិ៍ឈ្មោះតែមួយគ្មានពីរ ក្នុងនាមជាមនុស្សប្រកបដោយកិត្តិយស មិនងាយគំរាមកំហែង ហើយជាមនុស្សជឿជាក់លើប្រព័ន្ធមួយដែលប្រសើរជាងនេះ និងត្រឹមត្រូវជាងនេះ សម្រាប់ប្រទេសរបស់លោក។ ប្រសិនបើរបបសម្តេច សីហនុ ប្រគល់តួនាទីនយោបាយដល់មនុស្ស ដូចជារូបលោក ខៀវ សំផន អនាគតប្រទេសអាចទំនងជាខុសពីនេះ"[363]។

២១២. ដូច្នេះ ដោយសារភ័យខ្លាចត្រូវគេសម្លាប់ តែពុំមែនដោយសារជម្រើសផ្ទាល់ខ្លួនឡើយ ដែលលោក

---

[362] François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៩ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/178.1 ទំព័រ ៩ បន្ទាត់ ២-៦ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៣៦:១២], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១០ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/179.1 ទំព័រ ៥៤ បន្ទាត់ ១៦-២០ ប្រហែលម៉ោង [១៣:៥៧:៣២], ទំព័រ ៥៦ បន្ទាត់ ១២ ដល់ទំព័រ ៥៧ បន្ទាត់ ១០ ប្រហែលម៉ោង [១៤:០៣:២៨] (កំពុងរង់ចាំកំណែប្រតិចារឹក-សូមមើលប្រតិចារឹកជាភាសាខ្មែរ), មាស វឿន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៩ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/132.1 ទំព័រ ៣៤ បន្ទាត់ ២០ ដល់ទំព័រ ៣៥ បន្ទាត់ ១៩ ប្រហែលម៉ោង [១១:១៩:១៣], David CHANDLER ប្រតិចារឹកថ្ងៃទី ២៣ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/94.1 ទំព័រ៨៨ បន្ទាត់ ១-៧ ប្រហែលម៉ោង [១៥:១៦:៥៥], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/95.1 ទំព័រ ១០៩ បន្ទាត់ ១០-២០ ប្រហែលម៉ោង [១៤:២៧:០៤] [ប្រតិចារឹកជាភាសាបារាំង], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៥ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/96.1 ទំព័រ ២៧ បន្ទាត់ ៣-៨ ប្រហែលម៉ោង [១០:២៦:០២], ទំព័រ ២៨ បន្ទាត់ ១៩-២២ ប្រហែលម៉ោង [១០:៣៣:៣៤]។

[363] Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៦ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/189.1 ទំព័រ ៥៦ បន្ទាត់ ១៥-២០ ប្រហែលម៉ោង [១១:៣៦:២១] [ប្រតិចារឹកជាភាសាបារាំង]។

ខៀវ សំផន បានយល់ព្រមចូលព្រៃម៉ាគី[364] តាមសំណើខ្មែរក្រហម។ រហូតទាល់តែពីរឆ្នាំ ក្រោយពីបានចូលព្រៃម៉ាគីទៅហើយទេ ដែលលោកបានក្លាយជាសមាជិកបក្ស[365] នៅឆ្នាំ១៩៦៩។ រយៈពេលនៅដាច់ឆ្ងាយយ៉ាងយូរអស់រយៈពេលប្រាំបីឆ្នាំនេះ លោកបានចាប់ផ្តើមរស់ក្នុងព្រៃជាមួយកសិករដែលកំពុងតស៊ូរំដោះប្រទេសជាតិ ចំណែកឯរូបលោកវិញ រស់នៅដោយគ្មានការវិវត្តអ្វីទាល់តែសោះ។ រយៈពេលនេះ ពិតជាសំខាន់ណាស់[366]។ រយៈពេលនេះ បានធ្វើឱ្យលោលមានភាពស្មុគស្មាញក្នុងនាមជាបញ្ញវន្ត ថានឹងមិនអាចក្លាយជាជនបដិវត្តមួយរូបស័ក្តិសមនឹងឈ្មោះនេះឡើយ។ ផ្នែកនេះ ប្រហែលជាអាចពន្យល់ពីមូលហេតុ ដែលជំរុញឱ្យលោកព្រមធ្វើជាតំណាងសាធារណៈរបស់ចលនាខ្មែរក្រហម ដោយមិនទាំងបានទទួលអំណាចពិតប្រាកដ[367]។ ភាពស្មុគស្មាញក្នុង នាមជាបញ្ញវន្តរបស់លោក កាន់តែមានសភាពខ្លាំងក្លា នៅពេលចលនាខ្មែរក្រហមមិនទុកចិត្តបញ្ញវន្ត

---

[364] ខៀវ សំផន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៣ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១១ ឯកសារ E1/21.1 ទំព័រ ៦០ បន្ទាត់ ៣-១៩ [១៥:៣៦:៣១], ទំព័រ ៦២ បន្ទាត់ ២៣ ដល់ទំព័រ ៦៣ បន្ទាត់ ២ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៥៤:៤៦], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៣ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/196.1 ទំព័រ ១៤ បន្ទាត់ ៩-១០ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៤៣:00], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៩ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/198.1 ទំព័រ ១៥ បន្ទាត់ ១៣-១៥ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៥៣:៣០], សៀវភៅនិពន្ធដោយ លោក ខៀវ សំផន មានចំណងជើងថា "ប្រវត្តិសាស្ត្រកម្ពុជាថ្មីៗនេះ និងគោលជំហររបស់ខ្ញុំជាបន្តបន្ទាប់" បោះពុម្ពឆ្នាំ ២០០៤ ឯកសារ E3/18 ទំព័រ ២៣ ដល់ទំព័រ ២៥ ERN ០០១០៣៨១៩-០០១០៣៨២០។

[365] ខៀវ សំផន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៣ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១១ ឯកសារ E1/21.1 ទំព័រ ៦២ បន្ទាត់ ១២ ដល់ទំព័រ ៦៣ បន្ទាត់ ២ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៥២:២៤], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៨ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/40.1 ទំព័រ ១៦ បន្ទាត់ ២៥ ប្រហែលម៉ោង [១០:០١:៥៣]។

[366] ខៀវ សំផន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៩ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/198.1 ទំព័រ ២១ បន្ទាត់១២-២២ ប្រហែលម៉ោង [១០:២៣:៥០], សៀវភៅនិពន្ធដោយ លោក ខៀវ សំផន មានចំណងជើងថា "ប្រវត្តិសាស្ត្រកម្ពុជាថ្មីៗនេះ និងគោលជំហររបស់ខ្ញុំជាបន្តបន្ទាប់" បោះពុម្ពឆ្នាំ ២០០៤ ឯកសារ E3/18 ទំព័រ ២៨ ដល់ទំព័រ ២៩ ERN ០០១០៣៨២២, ទំព័រ ៣០ ដល់ទំព័រ ៣៣ ERN ០០១០៣៨២៣-០០១០៣៨២៤, ទំព័រ ៣៥ ដល់ទំព័រ ៣៩ ERN ០០១០៣៨២៥-០០១០៣៨២៧។

[367] ខៀវ សំផន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៣ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១១ ឯកសារ E1/21.1 ទំព័រ ៦២ បន្ទាត់ ៥-៦ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៤៩:៤៥], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៧ ខែឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/197.1 ទំព័រ ១៧ បន្ទាត់ ២០ ដល់ទំព័រ ១៨ បន្ទាត់ ២ ប្រហែលម៉ោង [១០:០៤:២៧], សៀវភៅនិពន្ធដោយ លោក ខៀវ សំផន មានចំណងជើងថា "ប្រវត្តិសាស្ត្រកម្ពុជាថ្មីៗនេះ និងគោលជំហររបស់ខ្ញុំជាបន្តបន្ទាប់" បោះពុម្ពឆ្នាំ ២០០៤ ឯកសារ E3/18 ទំព័រ ៤៥ ដល់ទំព័រ ៤៦ ERN ០០១០៣៨៣០-០០១០៣៨៣១, ទំព័រ ១៣៤ ដល់ទំព័រ ១៣៥ ERN ០០១០៣៨៧៥, លិខិតរបស់ លោក ខៀវ សំផន មានចំណងជើងថា "សំបុត្រចំហជូនបងប្អូនរួមជាតិទាំងអស់" ចុះថ្ងៃទី ១៦ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០០១ ឯកសារ E3/205 ទំព័រ ២ ដល់ទំព័រ ៣ ERN ០០០០២៧៩៥-០០០០២៧៩៦, សួង ស៊ីគឿន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៤ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/107.1 ទំព័រ ៧៨ បន្ទាត់ ២៣ ដល់ទំព័រ ៧៩ បន្ទាត់ ១៨ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៣០:៤៩] ។

"ជាអនុធន"[368]។ ក្នុងចលនាខ្មែរក្រហម លោក ខៀវ សំផន ត្រូវបានគេចាត់ទុកយ៉ាងពិតប្រាកដថា ជាអ្នកស្នេហាមាតុភូមិមួយរូប ប៉ុន្តែ គេនៅតែចាត់ទុកលោកថាជាបញ្ញវន្តមិនស្ថិតក្នុងសមាស ភាពស្នូលពីដំបូង ឬក្នុងរង្វង់អំណាចតូចចង្អៀត[369] បើទោះបីជាលោកបានយល់ជ្រួតជ្រាប ឬមិនបានយល់ពីបុព្វហេតុក៏ដោយ។ ដោយមូលហេតុនេះហើយ ទើបលោកមិនដែលបានក្លាយជា អ្នកដឹកនាំដ៏ពិតប្រាកដមួយរូបម្ដងណាសោះ ហើយលោកត្រូវបានកំហិតត្រឹមតួនាទីពិធីការ ឬតួនាទី

---

[368] សួង ស៊ីគឿន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៧ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/103.1 ទំព័រ ១៦ បន្ទាត់ ១៥-១៧ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៥៦:២៣], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៨ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/104.1 ទំព័រ ១៧ បន្ទាត់ ១៣-១៤ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៥៨:៥០], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៤ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/107.1 ទំព័រ ៧៦ បន្ទាត់ ១២ ដល់ទំព័រ ៧៧ បន្ទាត់ ៧ ប្រហែលម៉ោង [១៥:២១:២៥], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៥ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/108.1 ទំព័រ ៤២ បន្ទាត់ ១៩-២០ ប្រហែលម៉ោង [១១:៣២:១0], គឹម វុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៣ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/113.1 ទំព័រ ១៩ បន្ទាត់ ២០ ដល់ទំព័រ ២០ បន្ទាត់ ១ ប្រហែលម៉ោង [១០:០៣:៤៤], ឈូក រីន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២២ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/181.1 ទំព័រ ៣៦ បន្ទាត់ ១២-១៨ ប្រហែលម៉ោង [១១:៤០:៤៣], ទំព័រ ៤៧ បន្ទាត់ ៤-៥ ប្រហែលម៉ោង [១៣:៥២:៥៧], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៣ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/182.1 ទំព័រ ៦៩ បន្ទាត់ ៤-៥ ប្រហែលម៉ោង [១៥:០៦:៤៩], ទំព័រ ៦៩ បន្ទាត់ ២០-២៣ ប្រហែលម៉ោង [១៥:០៩:១២], ទំព័រ ៧០ បន្ទាត់ ១១-១៤ ប្រហែលម៉ោង [១៥:១២:០៤], ទំព័រ ៧២ បន្ទាត់ ១៤-១៥ ប្រហែលម៉ោង [១៥:១៨:៥២], ទំព័រ ៨៣ បន្ទាត់ ៩-២០ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៥៨:១៣], ឌុច ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៩ ខែ មីនា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/50.1 ទំព័រ ៣៩ បន្ទាត់ ២៥ ដល់ទំព័រ ៤០ បន្ទាត់ ២ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៣៦:២០], សក្ខីកម្មរបស់ ឌុច ឯកសារ E3/15 ដែលសក្ខីកម្មនេះត្រូវបានបានបង្ហាញទៅលោក សាឡុត បាន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៩ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/69.1 ទំព័រ ២៣ បន្ទាត់ ៣-៧ ប្រហែលម៉ោង [១០:៣៤:៥៨], Philip SHORT ប្រតិចារឹកថ្ងៃទី ៧ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/190.1 ទំព័រ ២៧ បន្ទាត់ ៥-៦ ប្រហែលម៉ោង [១០:៥៧:២៨], David CHANDLER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៧ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/93.1 ទំព័រ ៨២ បន្ទាត់ ៣-៩ ប្រហែលម៉ោង [១៥:០៨:០៩]។

[369] ខៀវ សំផន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៣ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១១ ឯកសារ E1/21.1 ទំព័រ ៦២ បន្ទាត់ ១២-២៤ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៥២:២៤], ទំព័រ ៦៤ បន្ទាត់ ១៥-១៩ ប្រហែលម៉ោង [១៦:០៥:០៣], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១២ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/26.1 ទំព័រ ៥០ បន្ទាត់ ១១ ដល់ទំព័រ ៥២ បន្ទាត់ ៧ ប្រហែលម៉ោង [១៤:០៧:២១], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៩ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/198.1 ទំព័រ ១៥ បន្ទាត់ ៨-១៤ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៥៣:០៣], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣០ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/199.1 ទំព័រ ១៥ បន្ទាត់ ១១-១៥ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៤១:៤៧], Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៦ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/189.1 ទំព័រ ៥១ បន្ទាត់ ២១-២៥ ប្រហែលម៉ោង [១៣:៤៦:០២], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៨ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/191.1 ទំព័រ ២ បន្ទាត់ ៤-៦ ប្រហែលម៉ោង [០៩:០៣:៥០], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៩ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/192.1 ទំព័រ ៨០ បន្ទាត់ ៣-៥ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៤០:០០]។

តូចតាច។

ខ- ចន្លោះឆ្នាំ ១៩៧០ និងឆ្នាំ ១៩៧៥

២១៣. ក្នុងរយៈពេលរត់គេចខ្លួនប៉ុន្មានឆ្នាំដំបូង លោក ខៀវ សំផន រស់នៅឆ្ងាយក្នុងទីជនបទ។ លោកគ្មានតួនាទី ឬសកម្មភាពអ្វីនៅក្នុងចលនាឡើយ[370]។ ជំពូកទាំងឡាយនៃដីកាដំណោះស្រាយ ដែលបានរៀបរាប់ពីសកម្មភាពបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា បានចាប់ផ្តើមបង្ហាញការចូលរួមរបស់ជនជាប់ចោទនៅក្នុងរចនាសម្ព័ន្ធបក្ស គឺចាប់ពីរដ្ឋប្រហារថ្ងៃទី ១៨ ខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧០ ទៅហើយទេ។

២១៤. នៅថ្ងៃរដ្ឋប្រហារ សម្តេច សីហនុ និង ប៉ុល ពត ស្ថិតនៅទីក្រុងប៉េកាំង។ សម្ព័ន្ធភាពមួយ បានចាប់កំណើតឡើង។ ប៉ុល ពត បានមើលឃើញយ៉ាងលឿនពីសារៈសំខាន់ក្នុងការពង្រីកចលនា ដោយដាក់លោក ខៀវ សំផន ឱ្យនៅកៀកជិតជាមួយសម្តេច សីហនុ។ ក្នុងព្រៃម៉ាគី លោក ខៀវ សំផន ដឹងថាគេបានដាក់លោកឱ្យកាន់តួនាទីផ្លូវការជាច្រើនដែលមានតែឈ្មោះ នៅតាមអង្គភាពផ្សេងៗក្នុងរណសិរ្ស សីហនុ/ខ្មែរក្រហម[371]។ ភក្តីភាពរបស់ប្រជាជនកម្ពុជាចំពោះសម្តេចសីហនុ និងការកោតសរសើរ ដោយសារការប្រយុទ្ធដើម្បីយុត្តិធម៌សង្គម និងភាពមិនពុករលួយរបស់លោក ខៀវ សំផន បានធ្វើឱ្យសម្ព័ន្ធភាពនេះក្លាយជាផលចំណេញបន្ថែមសម្រាប់ពួកខ្មែរក្រហម[372]។ ការទម្លាក់គ្រាប់បែកយ៉ាងសម្បើមរបស់សហរដ្ឋអាមេរិក និងការប្រព្រឹត្តអំពើបាបពីសំណាក់របប លន់

---

[370] មាស វឿន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៩ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/132.1 ទំព័រ ៣៤ បន្ទាត់ ១៥-១៩ ប្រហែលម៉ោង [១១:១៩:១៣], សៀវភៅនិពន្ធដោយ លោក ខៀវ សំផន មានចំណងជើងថា "ប្រវត្តិសាស្ត្រកម្ពុជាថ្មីៗនេះ និងគោលជំហររបស់ខ្ញុំជាបន្តបន្ទាប់" បោះពុម្ពឆ្នាំ ២០០៤ ឯកសារ E3/18 ទំព័រ ២៨ ដល់ទំព័រ ២៩ ERN ០០១០៣៨២២, ទំព័រ ៣០ ដល់ទំព័រ ៣៣ ERN ០០១០៣៨២៣-០០១០៣៨២៤, ទំព័រ ៣៥ ដល់ទំព័រ ៣៩ ERN ០០១០៣៨២៥-០០១០៣៨២៧។

[371] ខៀវ សំផន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៣ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១១ ឯកសារ E1/21.1 ទំព័រ ៦០ បន្ទាត់ ២០ ដល់ទំព័រ ៦២ បន្ទាត់ ១ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៤០:៣៥], ទំព័រ ៦៤ បន្ទាត់ ៩-១៣ ប្រហែលម៉ោង [១៦:០០:១០], Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៦ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/189.1 ទំព័រ ៧៤ បន្ទាត់ ៩ ដល់ទំព័រ ៧៦ បន្ទាត់ ៣ ប្រហែលម៉ោង [១៥:២០:២៦]។

[372] Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៦ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/189.1 ទំព័រ ៣៤ បន្ទាត់ ៣-១០ ប្រហែលម៉ោង [១១:១៧:២៤], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៧ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/190.1 ទំព័រ ៣៨ បន្ទាត់ ៩-១១ ប្រហែលម៉ោង [១១:៣៧:០៥]។

នល់ បានជំរុញឲ្យមានការចូលរួមជាមួយចលនាតស៊ូកាន់តែច្រើនឡើងៗ[373]។ នេះគឺជាការចាប់បដិសន្ធិនៃរណសិរ្សរួបរួមជាតិកម្ពុជា និងការបន្តុបលោករូបឲ្យធ្វើជាអ្នកតំណាងសាធារណៈរបស់ចលនា ជាតួនាទីមួយដែលលោកនៅបន្តកាន់ជារៀងរហូត។ បន្ទាប់មក ប៉ុល ពត បានអញ្ជើញលោកឲ្យទៅធ្វើការជាមួយ នៅទីបញ្ជាការរបស់គាត់[374]។ គឺនៅទីនោះហើយ ដែលលោកបានយល់ព្រមប្រគល់មុខមាត់ និងកេរ្តិ៍ឈ្មោះ ដល់រណសិរ្សដែលលោកជឿជាក់ និងដើម្បីការពារតម្លៃដែលប្រាសចាកឆ្ងាយពីមនោគមន៍វិជ្ជាកុម្មុយនីស្ត។ ជាក់ស្តែង ក្នុងការឆ្លើយតបទៅនឹងសំណួររបស់ដើមបណ្តឹងរដ្ឋប្បវេណីម្នាក់ លោកបានឆ្លើយភ្លាមៗថា៖ *"ខ្ញុំចង់ជួយប្រមូលកម្លាំងជាតិទាំងអស់ ក្នុងកិច្ចប្រឹងប្រែងធ្វើសង្គ្រាម នៅសម័យនោះ"*[375]។

២១៥. គឺនៅក្នុងបរិបទនេះហើយ ដែលលោក ខៀវ សំផន ត្រូវបានគេរុញឲ្យធ្វើជាអនុប្រធានរណសិរ្សរួបរួមជាតិកម្ពុជា ជាអគ្គមេបញ្ជាការកងទ័ពរណសិរ្សរួបរួមជាតិកម្ពុជា ឬជាឧបនាយករដ្ឋមន្ត្រី និងជា

---

[373] ខៀវ សំផន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៣ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១១ ឯកសារ E1/21.1 ទំព័រ ៦៤ បន្ទាត់ ២១ ដល់ទំព័រ ៦៥ បន្ទាត់ ៤ ប្រហែលម៉ោង [១៦:០៥:០៣], គឹម វុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២២ ខែ សីហា ឆ្នាំ២០១២ ឯកសារ E1/112.1 ទំព័រ ៧៤ បន្ទាត់ ២៥ ដល់ទំព័រ ៧៥ បន្ទាត់ ១៧ ប្រហែលម៉ោង [១៥:២៤:៥៤], រស់ ស៊ុយ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៥ ខែ មេសា ឆ្នាំ២០១៣ ឯកសារ E1/184.1 ទំព័រ ១០ បន្ទាត់ ៨-១៥ ប្រហែលម៉ោង [០៩:២៨:៣៦], ឈូក រីន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២២ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ កសារ E1/181.1 ទំព័រ ៦១ បន្ទាត់ ៩-១៧ ប្រហែលម៉ោង [១៥:០៧:១៥], ស៊ុំ ជា ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៥ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/140.1 ទំព័រ ៥៩ បន្ទាត់ ២៥ ដល់ទំព័រ ៦០ បន្ទាត់ ៨ ប្រហែលម៉ោង [១៤:១៧:០៥], មាស វឿន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៩ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/132.1 ទំព័រ ៣០ បន្ទាត់ ១០-២២ ប្រហែលម៉ោង [១១:០៣:១៨], ភី ភួន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣០ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/98.1 ទំព័រ ៥១ បន្ទាត់ ៤-២០ ប្រហែលម៉ោង [១៣:៥៨:៤១], François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៩ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/178.1 ទំព័រ ១០ បន្ទាត់ ៩-១៨ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៣៩:២៨], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១០ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/179.1 ទំព័រ ៣ បន្ទាត់ ៤-១៤ ប្រហែលម៉ោង [០៩:១០:០០], ទំព័រ ៧ បន្ទាត់ ៦-១១ ប្រហែលម៉ោង [០៩:២៩:៥១], ទំព័រ ៧៩ បន្ទាត់ ២៥ ដល់ទំព័រ ៨០ បន្ទាត់ ១៤ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៥៦:៣២] (កំពុងរង់ចាំកំណែប្រតិចារឹក - សូមមើលប្រតិចារឹកជាភាសាខ្មែរ), David CHANDLER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២០ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/93.1 ទំព័រ ៥០ បន្ទាត់ ១៩ ដល់ទំព័រ ៥១ បន្ទាត់ ៥ ប្រហែលម៉ោង [១១:៥៧:៥៤]។

[374] ខៀវ សំផន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៣ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១១ ឯកសារ E1/21.1 ទំព័រ ៦៣ បន្ទាត់ ២២ ដល់ទំព័រ ៦៤ បន្ទាត់ ៦ ប្រហែលម៉ោង [១៦:០០:១០]។

[375] ខៀវ សំផន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣០ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/199.1 ទំព័រ ១៥ បន្ទាត់ ១៨-១៩ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៤៥:០៦]។

រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងការពារជាតិ នៃរាជរដ្ឋាភិបាលរួបរួមជាតិកម្ពុជា។ តាមរយៈការប្រគល់ជូនជាបន្តបន្ទាប់នូវតួនាទីស្រមោលទាំងនេះ និងក្នុងឱកាសសមាជបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា ដែលបានប្រារព្ធធ្វើឡើងក្នុងព្រៃ នៅឆ្នាំ ១៩៧១ លោកបានក្លាយជាសមាជិក"ត្រៀម" នៃគណៈកម្មាធិការមជ្ឈិម នៃបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា[376]។ ត្រង់ចំណុចនេះ គេរកឃើញរួចជាស្រេច នូវភាពសមហេតុសមផលផ្នែកនយោបាយដូចគ្នា នៅក្រោយពេលការដកខ្លួនរបស់សម្តេច សីហនុ នៅខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ស្របពេលដែលលោក ខៀវ សំផន ទទួលបានតួនាទីជាប្រធានគណៈប្រធានរដ្ឋ និងជាសមាជិកពេញសិទ្ធិ នៃគណៈកម្មាធិការមជ្ឈិម។ ជាការពិតណាស់ ការផ្តល់នូវតួនាទីទាំងអស់នេះ មិនបានបញ្ជាក់ពីដំណើរការមួយដ៏ល្អឥតខ្ចោះនៅក្នុងបក្សឡើយ តែវាមានលក្ខណៈយុទ្ធសាស្ត្រទៅវិញទេ។

២១៦. ជាក់ស្តែង លោក ខៀវ សំផន គ្មានទំនួលខុសត្រូវខាងកងទ័ព ឬនយោបាយឡើយ។ រាជរដ្ឋាភិបាលរួបរួមជាតិកម្ពុជា គឺជារដ្ឋាភិបាលស្រមោល[377] ឯអំណាចពិតប្រាកដស្ថិតនៅលើគណៈអចិន្ត្រៃយ៍ដែលលោកស្ថិតក្នុងជួរគណៈកម្មាធិការនេះ រហូតដល់ការដួលរលំនៃរបបខ្មែរក្រហម។ វិធានរក្សាការសម្ងាត់នៅក្នុងចលនាខ្មែរក្រហម ត្រូវបានលើកឡើងដោយសាក្សីទាំងអស់ដែល

---

[376] ខៀវ សំផន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៣ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១១ ឯកសារ E1/21.1 ទំព័រ ៦៣ បន្ទាត់ ៣-២១ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៥៤:៤៦], Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៦ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/189.1 ទំព័រ ៤៦ បន្ទាត់ ៤-៦ ប្រហែលម៉ោង [១១:៥៨:៤០], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៧ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/190.1 ទំព័រ ២៩ បន្ទាត់ ៧ ដល់ទំព័រ ៣០ បន្ទាត់ ១៤ ប្រហែលម៉ោង [១១:០៧:០០], David CHANDLER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/95.1 ទំព័រ ៧៦ បន្ទាត់ ១៩ ដល់ទំព័រ ៧៨ បន្ទាត់ ១ ប្រហែលម៉ោង [១៤:៣៦:៥៥], ទំព័រ ៨២ បន្ទាត់ ១៧ ដល់ទំព័រ ៨៤ បន្ទាត់ ៦ ប្រហែលម៉ោង [១៥:១៣:២៨], Steve HEDER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១០ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/221.1 ទំព័រ ៥១ បន្ទាត់ ៨-១៣ ប្រហែលម៉ោង [១៤:០៥:៤០]។

[377] David CHANDLER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៩ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/92.1 ទំព័រ ៦៥ បន្ទាត់ ១០-១៧ ប្រហែលម៉ោង [១៤:១០:៥៨], Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៧ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/190.1 ទំព័រ ៣៧ បន្ទាត់ ៩ ដល់ទំព័រ ៣៨ បន្ទាត់ ១៤ ប្រហែលម៉ោង [១១:៣៣:៣៨], ទំព័រ ៥១ បន្ទាត់ ១១ ដល់ទំព័រ ៥២ បន្ទាត់ ៣ ប្រហែលម៉ោង [១៣:៥៣:៣២], ទំព័រ ៦៧ បន្ទាត់ ៤-២៣ ប្រហែលម៉ោង [១៥:០៤:៥០], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៩ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣

ឯកសារ E1/192.1 ទំព័រ ៤៤ បន្ទាត់ ១២ ដល់ទំព័រ ៤៥ បន្ទាត់ ៤ ប្រហែលម៉ោង [១១:៤៦:៣២], ទំព័រ ៤៧ បន្ទាត់ ៣-១៨ ប្រហែលម៉ោង [១១:៥៥:១៣], សៀវភៅនិពន្ធដោយលោក Philip SHORT មានចំណងជើងថា "ប៉ុល ពត៖ ប្រវត្តិនៃសុបិនអាក្រក់មួយ" ឯកសារ E3/9 ទំព័រ ៣៩៣ ដល់ទំព័រ ៣៩៤ ERN FR 00639848-00639849។

ធ្លាប់កាន់កាប់មុខតំណែងផ្សេងៗ ក្នុងអំឡុងពេល ឬក្រោយសម័យកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ[378]។

[378] ឧទាហរណ៍ សូមមើល៖ សាឡុត បាន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/71.1 ទំព័រ ១២ បន្ទាត់ ១០-២០ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៤៣:២៧], ទំព័រ ១៣ បន្ទាត់ ១៨ ដល់ទំព័រ ១៤ បន្ទាត់ ១០ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៤៧:៥៤], សួង ស៊ីគឿន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/101.1 ទំព័រ ៨៦ បន្ទាត់ ១៨ ដល់ទំព័រ ៨៧ បន្ទាត់ ១ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៥៧:៤៦], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៦ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/109.1 ទំព័រ ៣៩ បន្ទាត់ ១១-១៧ ប្រហែលម៉ោង [១១:៤៣:១៣], គីម វុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២១ ខែ សីហា ឆ្នាំ២០១២ ឯកសារ E1/111.1 ទំព័រ ៤២ បន្ទាត់ ២២-២៥ ប្រហែលម៉ោង [១១:៣៩:៤០], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២២ ខែ សីហា ឆ្នាំ២០១២ ឯកសារ E1/112.1 ទំព័រ ៤០ បន្ទាត់ ៨-២២ ប្រហែលម៉ោង [១១:៣៦:២៦], ទំព័រ ៤៣ បន្ទាត់ ៧-១២ ប្រហែលម៉ោង [១១:៤៦:៣១], រ៉ោម គុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៥ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/96.1 ទំព័រ ៦២ បន្ទាត់ ១៤ ដល់ទំព័រ ៦៣ បន្ទាត់ ១០ ប្រហែលម៉ោង [១៥:១៦:០៣], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/101.1 ទំព័រ ១០ បន្ទាត់ ១៥ ដល់ទំព័រ ១១ បន្ទាត់ ៨ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៣៧:២៧], ឌុច ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៦ ខែ មីនា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/53.1 ទំព័រ ២៨ បន្ទាត់ ១ ដល់ទំព័រ ២៩ បន្ទាត់ ២០ ប្រហែលម៉ោង [១១:០៥:៤៩], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៦ ខែ មីនា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/53.1 ទំព័រ ៣១ បន្ទាត់ ៣-៥ ប្រហែលម៉ោង [១១:០៧:៣០], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៩ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/61.1 ទំព័រ ២០ បន្ទាត់ ២០-២៤ ប្រហែលម៉ោង [១០:០០:០០], នឹម សែម ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/126.1 ទំព័រ ៤៦ បន្ទាត់ ២២-២៥ ប្រហែលម៉ោង [១០:៥៧:៣៨], ខៀវ អេន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/127.1 ទំព័រ ២០ បន្ទាត់ ៧-២២ ប្រហែលម៉ោង [១០:០៨:៥៤], ទំព័រ ៥៣ បន្ទាត់ ៧-១៩ ប្រហែលម៉ោង [១៣:៤៦:៥៤], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/128.1 ទំព័រ ២៤ បន្ទាត់ ២-១០ ប្រហែលម៉ោង [១០:១៦:២០], ទំព័រ ៤៦ បន្ទាត់ ១២-២២ ប្រហែលម៉ោង [១១:៥៣:២៤], សុខ ឈិន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៣ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/137.1 ទំព័រ ២០ បន្ទាត់ ២២ ដល់ទំព័រ ២១ បន្ទាត់ ៣ ប្រហែលម៉ោង [១០:១៨:៥៥], ខាំ ផាន់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១២ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/152.1 ទំព័រ ៣៣ បន្ទាត់ ៥-៨ ប្រហែលម៉ោង [១១:០៦:៤១], សួន កានិល ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៧ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/155.1 ទំព័រ ៤១ បន្ទាត់ ៧-១២ ប្រហែលម៉ោង [១១:៤១:០៥], ឆោម សែ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១១ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/159.1 ទំព័រ ៦៧ បន្ទាត់ ៤-១៥ ប្រហែលម៉ោង [១៤:២៨:០៦], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៨ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/177.1 ទំព័រ ៤៣ បន្ទាត់ ១៥-២៤ ប្រហែលម៉ោង [១១:៥៤:២៩], ឈួក រីន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៣ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/182.1 ទំព័រ ១៩ បន្ទាត់ ២៥ ដល់ទំព័រ ២០ បន្ទាត់ ១៨ ប្រហែលម៉ោង [១០:០៧:៣៥], អៀង ផាន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២០ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/193.1 ទំព័រ ៦៣ បន្ទាត់ ២៣ ដល់ទំព័រ ៦៤ បន្ទាត់ ៩ ប្រហែលម៉ោង [១៤:៣១:២៤], ព្រុំ ស៊ូ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២១ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/194.1 ទំព័រ ១៩ បន្ទាត់ ២០-២៣ ប្រហែលម៉ោង [១០:១១:៤៥], សុខ រឿ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៧ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/203.1 ទំព័រ ៨០ បន្ទាត់ ៣-១១ ប្រហែលម៉ោង [១៤:៥៧:២៣], សូ សុជាតិ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១១ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/205.1 ទំព័រ ១១ បន្ទាត់ ១២-១៨ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៤២:០៣], ទំព័រ ១៥ បន្ទាត់ ១០-១៨ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៥៨:១៧], ពេជ្រ ជឹម ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/215.1 ទំព័រ ២០ បន្ទាត់ ៤-១៣ ប្រហែលម៉ោង [១០:១៧:២៥], នួន ជា ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១២ ខែ មករា ឆ្នាំ

ការសម្ងាត់នេះ ដែលពិតជាសំខាន់មិនអាចខ្វះបានក្នុងការបន្តសកម្មភាពរបស់ចលនា ដែលបានធ្វើឡើងនៅតាមទីក្រុង និងនៅក្នុងព្រៃម៉ាគី គឺជាដើមចមនៃឈ្មោះបដិវត្តន៍ និងឈ្មោះលេខកូដមន្ទីរនានា ដើម្បីបង្វែងដាន[379]។ ការប្រើប្រាស់តួនាទីស្រមោល និងគ្មានអំណាចពិតប្រាកដ គឺជាផ្នែកមួយនៃវិធានរក្សាការសម្ងាត់។ ដោយលាក់ខ្លួននៅក្នុងភាពអាថ៌កំបាំងជារៀងរហូតនោះ ប៉ុល ពត អាចដឹកនាំតាមចំណង់របស់ខ្លួនបានមួយសេរី។ លោក SHORT បានបញ្ជាក់ថា នេះពិតជាយុទ្ធសាស្ត្ររបស់ ប៉ុល ពត មែន[380]។

២១៧. ការពិតទៅ លោក ខៀវ សំផន មិនដែលបានកាន់កាប់តួនាទីយោធាម្តងណាឡើយ ទាំងនៅមុន និងក្រោយឆ្នាំ ១៩៧៥។ ក្នុងនាមជាបញ្ញវន្តសុទ្ធសាធ លោកគ្មានសមត្ថភាពទាល់តែសោះ ខាងយុទ្ធសាស្ត្រយោធា ឬបញ្ជាការ។ សាក្សី និងអ្នកជំនាញទាំងអស់ ដែលបានស្គាល់ពីឋានានុក្រមយោធា បានបង្ហាញថា សុន សេន និង/ឬ ប៉ុល ពត ជាអ្នកទទួលខុសត្រូវកងទ័ព តែមិនមែន លោក ខៀវ សំផន នោះទេ[381]។ ទោះជាមុន ឬក្រោយឆ្នាំ១៩៧៥ ក៏ដោយ ក៏គ្មានទាហានណាម្នាក់ បង្ហាញថា

២០១២ ឯកសារ E1/26.1 ទំព័រ ២២ បន្ទាត់ ២៤-២៥ ប្រហែលម៉ោង [១១:០០:០០], ប្រាក់ យុត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៥ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/33.1 ទំព័រ ៧៨ បន្ទាត់ ១៦-២៥ ប្រហែលម៉ោង [១៤:៤៦:៤៤], សូត្រ ទៀង ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៩ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/64.1 ទំព័រ ៥៨ បន្ទាត់ ២០-២៤ ប្រហែលម៉ោង [១៣:៥៩:២៤], ពាន ឃាន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៧ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/73.1 ទំព័រ ៥ បន្ទាត់ ១៧-២០ ប្រហែលម៉ោង [០៩:២៥:១៥], ទំព័រ ៧៧ បន្ទាត់ ១៥-១៧ ប្រហែលម៉ោង [១៦:០៧:១២]។

[379] Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៦ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/189.1 ទំព័រ ៩០ បន្ទាត់ ១០ ដល់ទំព័រ ៩១ បន្ទាត់ ៥ ប្រហែលម៉ោង [១៤:២០:៣៤] [ប្រតិចារឹកជាភាសាបារាំង], ទំព័រ ៩២ បន្ទាត់ ៧-២២ ប្រហែលម៉ោង [១៤:២៥:៥៧] [ប្រតិចារឹកភាសាបារាំង], David CHANDLER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/95.1 ទំព័រ ៨៧ បន្ទាត់ ៤-៩ ប្រហែលម៉ោង [១៥:២៨:៤៧], Steve HEDER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៨ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/226.1 ទំព័រ ២ បន្ទាត់ ៥-១៦ ប្រហែលម៉ោង [០៩:០៩:៣៤], ទំព័រ ៥ បន្ទាត់ ៧ ដល់ទំព័រ ៦ បន្ទាត់ ១៧ ប្រហែលម៉ោង [០៩:១៨:៣៨]។

[380] Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៦ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/189.1 ទំព័រ ៣៦ បន្ទាត់ ៦-១៤ ប្រហែលម៉ោង [១១:២១:២៦], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៩ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/192.1 ទំព័រ ៤៤ បន្ទាត់ ៩ ដល់ទំព័រ ៤៥ បន្ទាត់ ៤ ប្រហែលម៉ោង [១១:៤៦:៣២], ទំព័រ ៤៦ បន្ទាត់ ២៣ ដល់ទំព័រ ៤៧ បន្ទាត់ ១៨ ប្រហែលម៉ោង [១១:៥៥:១៣]។

[381] ឈួក រីន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២២ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/181.1 ទំព័រ ៣៨ បន្ទាត់ ២-១០ ប្រហែលម៉ោង [១១:៣០:១៦], អ៊ុង រ៉ែន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១០ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/158.1 ទំព័រ ៦៩ បន្ទាត់ ១-១៥ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៤៧:០៨], ឌុច ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៨ ខែ មីនា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/55.1 ទំព័រ ៣៧ បន្ទាត់ ១៩-២៥

ខ្លួនធ្លាប់ទទួលបញ្ជាពីលោកឡើយ សូម្បីតែអ្នកដែលបានដឹងពីឋានៈខ្ស់របស់លោកក៏ដោយ[382]។ ដោយទទួលបានព័ត៌មានពីផ្នែកស៊ើបការសម្ងាត់នៅកម្ពុជា លោក **HEDER** បានអះអាងបញ្ជាក់ថា មុនការវាយប្រហារទីក្រុងភ្នំពេញមួយថ្ងៃ គឺឈ្មោះ សាឡុត ស ដែលគេដាក់នៅពីលើគេក្នុងអង្គការលេខយោធារបស់ចលនាខ្មែរក្រហម។ លោក ខៀវ សំផន លោក ហ៊ូ យន់ និងលោក ហ៊ូ នឹម ត្រូវបានគេចាត់ទុកថាជាមេដឹកនាំ *"ខ្មោច"* រួចទៅហើយ[383]។ លោក HEDER បញ្ជាក់អះ

ប្រហែលម៉ោង [១១:២៩:៥៣], ទំព័រ ៤០ បន្ទាត់ ២៣ ដល់ទំព័រ ៤១ បន្ទាត់ ៦ ប្រហែលម៉ោង [១១:៤១:៥៥], ទំព័រ ៤១ បន្ទាត់ ២០ ដល់ទំព័រ ៤២ បន្ទាត់ ១ ប្រហែលម៉ោង [១១:៤៦:៤២], នង សុផង់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៩ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/117.1 ទំព័រ ៤៦ បន្ទាត់ ១៧ ដល់ទំព័រ ៤៧ បន្ទាត់ ១៥ ប្រហែលម៉ោង [១៤:៣១:៣២], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ២០១២ ឯកសារ E1/122.1 ទំព័រ ២០ បន្ទាត់ ២២ ដល់ទំព័រ ២១ បន្ទាត់ ២ ប្រហែលម៉ោង [១០:២៥:៥៩], ទំព័រ ៥៥ បន្ទាត់ ១១-១៤ ប្រហែលម៉ោង [១៤:៣៦:០៦], នួន ជា ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១១ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/23.1 ទំព័រ ៣៤ បន្ទាត់ ២៥ ដល់ទំព័រ ៣៥ បន្ទាត់ ៤ ប្រហែលម៉ោង [១១:០៤:១៧], ភី ភួន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៥ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/96.1 ទំព័រ ៦៤ បន្ទាត់ ១៤-១៧ ប្រហែលម៉ោង [១៥:២៤:00], អឿន តាន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៤ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/87.1 ទំព័រ ៣៣ បន្ទាត់ ២៤ ដល់ទំព័រ ៣៤ បន្ទាត់ ២៣ ប្រហែលម៉ោង [១១:១៨:៣៦], សួង ស៊ីគឿន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៨ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/104.1 ទំព័រ ៣៤ បន្ទាត់ ៧-១៧ ប្រហែលម៉ោង [១១:២៤:៤៨], សៀវភៅនិពន្ធដោយ លោក David CHANDLER មានចំណងជើងថា "Brother Number One" ឯកសារ E3/17 ទំព័រ ៨៧ ERN EN ០០៣៩៣០០១ និងទំព័រ ៩៣ ដល់ទំព័រ ៩៤ ERN EN ០០៣៩៣០០៧-០០៣៩៣០០៨, សៀវភៅនិពន្ធដោយ លោក Philip SHORT មានចំណងជើងថា "ប៉ុល ពត៖ ប្រវត្តិនៃសុបិនអាក្រក់មួយ" ឯកសារ E3/9 ទំព័រ ១៦ ERN FR ០០៦៣៩៤៥៦ និងទំព័រ ៣២៥ ERN FR ០០៦៣៩៧៨០។

[382] ឈ្យូក រីន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២២ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/181.1 ទំព័រ ៣៦ បន្ទាត់ ១៦-១៨ ប្រហែលម៉ោង [១១:៤០:៤៣], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៣ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/182.1 ទំព័រ ៧៤ បន្ទាត់ ៧ ដល់ទំព័រ ៧៥ បន្ទាត់ ៥ ប្រហែលម៉ោង [១៥:២៤:៣៩], អៀង ផាន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២០ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/193.1 ទំព័រ ៧៦ បន្ទាត់ ១០-១៤ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៣៥:៥១], ឆោម សែ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៨ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/177.1 ទំព័រ ៤៧ បន្ទាត់ ២៤ ដល់ទំព័រ ៤៨ បន្ទាត់ ២ ប្រហែលម៉ោង [១៣:៣៩:១៥], លឹម សាត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/188.1 ទំព័រ ៣៨ បន្ទាត់ ១៤-២០ ប្រហែលម៉ោង [១១:៣៤:៤៧], មាស វឿន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣ ខែ តុលា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/129.1 ទំព័រ ៦៧ បន្ទាត់ ១៩-២១ ប្រហែលម៉ោង [១៤:១៣:៣៣], ទំព័រ ៦៩ បន្ទាត់ ២៥ ដល់ទំព័រ ៧០ បន្ទាត់ ៥ ប្រហែលម៉ោង [១៤:២១:៤៩]។

[383] Steve HEDER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៧ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/225.1 ទំព័រ ១១ បន្ទាត់ ២១ ដល់ទំព័រ ១៤ បន្ទាត់ ១៦ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៣៤:៥៩]។

អាងពីឋាន: *"ស្រមោល"*[384] របស់ លោក ខៀវ សំផន។

២១៨. ចាប់ពីរដ្ឋប្រហារ លន់ នល់ មក លោក ខៀវ សំផន ទោះតិច ឬច្រើនក្តី តែងតែបានដើរតាមមេដឹកនាំខ្មែរក្រហម នៅតាមបណ្តាមូលដ្ឋាននានា។ ប៉ុន្តែ សក្ខីកម្មអ្នកដែលធ្លាប់នៅជិតមេដឹកនាំទាំងអស់បានឲ្យដឹងថាជនជាប់ចោទ ជាបុគ្គលសាមញ្ញម្នាក់ ជាពិសេស គាត់ជាមនុស្សរស់នៅឆ្ងាយពីគេឯងដើម្បីការងារតែងនិពន្ធ និងអំណានរបស់លោក[385]។ នៅពេលបង្ហាញពីសម័យកាលនោះ លោក **ឈូក រិន** បានរៀបរាប់ថា តាម៉ុក ដែលជាមេផ្ទាល់របស់គាត់ បានពន្យល់ប្រាប់កូនចៅខ្លួនថា លោក ខៀវ សំផន គ្មានអំណាចទាល់តែសោះនៅក្នុងបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា។ គេនិយាយថាលោក ខៀវ សំផន *"គាត់ជាបញ្ញវន្ត។ បញ្ញវន្តហ្នឹងមិនស៊ីជម្រៅក្នុងបក្សកុម្មុយនីស្តយើងទេ។ គាត់ហ្នឹងមេដឹកនាំ មានតែឈ្មោះទេ"*[386]។

២១៩. យើងនឹងនិយាយបន្តិចពីវគ្គរៀនសូត្រ ដែលទំនងជាបានបង្រៀនដោយលោក ខៀវ សំផន នៅក្នុងព្រៃ។ ការពិតទៅ សាក្សីតែម្នាក់គត់ដែលបានលើកឡើងពីចំណុចនេះ គឺលោក ភី ភួន ដែលបានរៀបរាប់ពីបទអន្តរាគមន៍របស់លោក ខៀវ សំផន ពាក់ព័ន្ធនឹងភាពចាំបាច់ក្នុងការ *"ប្រមូលកម្លាំង"*

---

[384] Steve HEDER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៧ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/225.1 ទំព័រ ១៨ បន្ទាត់ ១៧ ដល់ទំព័រ ១៩ បន្ទាត់ ២៣ ប្រហែលម៉ោង [០៩:៥៦:២៩]។

[385] សួ សុជាតិ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១០ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/204.1 ទំព័រ ៥២ បន្ទាត់ ១៧-២១ ប្រហែលម៉ោង [១៤:២៣:១១], សាឡុត បាន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៥ ខែ មេសា ឆ្នាំ២០១២ ឯកសារ E1/68.1 ទំព័រ ៣៦ បន្ទាត់ ៤-១៥ [១១:២៦:៣៤], រ៉ចាម តុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៥ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/96.1 ទំព័រ ៦៨ បន្ទាត់ ១៧-២២ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៤១:១៨], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣១ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/99.1 ទំព័រ ៣ បន្ទាត់ ១៦-១៨ ប្រហែលម៉ោង [០៩:០៦:៣៥], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/100.1 ទំព័រ ៧៧ បន្ទាត់ ១១-២០ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៣៨:២៧], គឹម វុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២១ ខែ សីហា ឆ្នាំ២០១២ ឯកសារ E1/111.1 ទំព័រ ៤៤ បន្ទាត់ ១៩-២១ ប្រហែលម៉ោង [១១:៤៨:៥៩], សូមមើលផងដែរ Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៦ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/189.1 ទំព័រ ៥៤ បន្ទាត់ ៧-១១ ប្រហែលម៉ោង [១១:៣០:៥៤] [ប្រតិចារឹកជាភាសាបារាំង]។

[386] ឈូក រិន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២២ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/181.1 ទំព័រ ៣៦ បន្ទាត់ ១២-១៨ ប្រហែលម៉ោង [១១:៤០:៤៣], ទំព័រ ៤៧ បន្ទាត់ ៤-៥ ប្រហែលម៉ោង [១៣:៥៥:៥៣], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៣ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/182.1 ទំព័រ ៦៩ បន្ទាត់ ៤-៥ ប្រហែលម៉ោង [១៥:០៦:៤៩], ទំព័រ ៦៩ បន្ទាត់ ២០-២៣ ប្រហែលម៉ោង [១៥:០៩:១២], ទំព័រ ៧០ បន្ទាត់ ១១-១៦ ប្រហែលម៉ោង [១៥:១២:០៤], ទំព័រ ៧២ បន្ទាត់ ១៤-១៥ ប្រហែលម៉ោង [១៥:១៨:៥២], ទំព័រ ៨៣ បន្ទាត់ ៩-២០ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៥៨:១៣]។

និង *"សារៈសំខាន់នៃរណសិរ្ស"*[387]។

២២០. យើងបានឃើញក្នុងផ្នែកទី I រួចមកហើយថា យើងគ្មានឯកសារសម័យកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ឬសក្ខីកម្មពាក់ព័ន្ធណាមួយដែលអាចអះអាងបានថា ក្នុងក្របខណ្ឌនៃមុខតំណែងទាំងអស់នោះ លោក ខៀវ សំផន បានចូលរួមធ្វើសេចក្ដីសម្រេចផ្សេងៗ ដែលឈានទៅដល់ការជម្លៀសក្រុងភ្នំពេញ និងការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម នៅទួលពោធិ៍ជ្រៃ ក្នុងខែ មេសា ១៩៧៥ ឡើយ។

គ- ចាប់ពីខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥

២២១. ក្នុងក្របខណ្ឌនៃការជំនុំជម្រះបច្ចុប្បន្ន ធាតុផ្សំទាំងឡាយដែលអាចឈានទៅដល់ការសន្និដ្ឋានថា លោក ខៀវ សំផន មានអំណាចតិចតួច ចាប់ពីពេលទទួលបានជ័យជម្នះ មានដូចជា៖ ការរក្សាទុកនូវមុខតំណែង "ស្រមោល" រហូតដល់ការរលាយបាត់រូបរាងនូវរណសិរ្សរួបរួមជាតិកម្ពុជា និងរាជរដ្ឋាភិបាលរួមរួមជាតិកម្ពុជា ក្នុងខែ មីនា-ខែមេសា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ការចូលរួមក្នុងកិច្ចប្រជុំមួយចំនួនរបស់គណៈអចិន្ត្រៃយ៍ ពីឆ្នាំ ១៩៧៥ ដល់ឆ្នាំ ១៩៧៦ ការឡើងកាន់កាប់មុខតំណែងជាប្រធានគណៈប្រធានរដ្ឋជំនួសសម្ដេចសីហនុ ការទទួលបានឋានៈជាសមាជិកពេញសិទ្ធិនៃគណៈមជ្ឈិម ភាពជិតស្និទ្ធជាមួយថ្នាក់ដឹកនាំ ការចូលរួមជាយថាហេតុក្នុងវគ្គរៀនសូត្រផ្សេងៗ និងតួនាទីរបស់លោកពាក់ព័ន្ធជាមួយគណៈកម្មាធិការពាណិជ្ជកម្ម ក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់មន្ទីរ ៨៧០។

គ.១- ការបន្តអត្ថិភាពរបស់រណសិរ្សរួបរួមជាតិកម្ពុជា និងរាជរដ្ឋាភិបាលរួបរួមជាតិកម្ពុជា

២២២. យើងច្រើនតែភ្លេចថា "ស្ថាប័នទាំងនេះ" នៅបន្តមានរហូតដល់ក្រោយថ្ងៃ១៧ ខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ មុននឹងរលាយបាត់រូបរាងក្នុងខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ក្រោយពីការចូលនិវត្តន៍របស់សម្ដេច សីហនុ។ ត្រង់ចំណុចនេះ យើងមិនចាំបាច់រៀបរាប់លម្អិតពីការតស៊ូអំណាច ក្នុងជួររដ្ឋាភិបាល និងរណសិរ្សរួបរួមនេះ នោះទេ។ ផ្ទុយទៅវិញ គួរគូសបញ្ជាក់ថា ពាក់ព័ន្ធនឹងលោក ខៀវ សំផន រាល់ការ

[387] វ៉ាចាម គុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៥ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/96.1 ទំព័រ ៦៩ បន្ទាត់ ៩-២៥ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៤៣:០៦], ទំព័រ ៧០ បន្ទាត់ ១៦ ដល់ទំព័រ ៧២ បន្ទាត់ ៦ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៤៧:០៤], ទំព័រ ៧១ បន្ទាត់ ១៧-២៣ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៤៩:១៧]។

កត់សម្គាល់ដែលត្រូវបានធ្វើឡើងខាងដើម ទាក់ទិននឹងការគ្មានអំណាចបឋមរបស់លោក នៅតែមាន
សុពលភាព។

២២៣. ក្នុងផ្នែកទី I យើងបានលើកឡើងពីសុន្ទរកថា និងសារលិខិតនានា ដែលគេគិតថាជារបស់លោក ខៀវ សំផន ចុះខែ កុម្ភៈ ១៩៧៥។ ដូច្នេះ យើងនឹងលើកឡើងតែពីសុន្ទរកថា ចុះថ្ងៃទី ២១ មេសា ១៩៧៥ របស់ លោក ខៀវ សំផន[388] ព្រោះថា សុន្ទរកថានោះ ស្ថិតក្នុងក្របខណ្ឌនៃមុខតំណែងស្រមោលរបស់លោក ក្នុងជួររណសិរ្សរួបរួមជាតិកម្ពុជា និងរាជរដ្ឋាភិបាលរួបរួមជាតិកម្ពុជា។ ក្នុងជួររណសិរ្ស និងរាជរដ្ឋាភិបាល លោកបានកោតសរសើរយុទ្ធជនខ្មែរក្រហម ដែលក្រោយពីបានប្រយុទ្ធយ៉ាងសែនលំបាកអស់រយៈពេល៥ឆ្នាំ ក្នុងជួរកងទ័ពមួយដែលមិនមានសព្វាវុធគ្រប់គ្រាន់ បានយកជ័យជម្នះលើកងទ័ព លន់ នល់ ដែលគាំទ្រដោយមហាអំណាចទី ១ លើពិភពលោក (លោក PONCHAUD បានរំឭកថា ពួកខ្មែរក្រហមមានមោទនភាព ដោយទទួលបានជ័យជម្នះជាមួយនឹង *"អាវុធបុរាណ"*[389])។ ដូច្នេះ លោក ខៀវ សំផន បានអន្តរាគមក្នុងនាមលោកជា *"ឧបនាយករដ្ឋមន្ត្រីនៃរាជរដ្ឋាភិបាលរួបរួមជាតិ ជារដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងការពារជាតិ និងជាអគ្គមេបញ្ជាការកងទ័ពប្រជាជនរំដោះជាតិកម្ពុជា"*[390]។ លោកបានថ្លែងសារសម្ដែងមោទនភាព និងអំណរសាទរ តែមួយគត់។ នៅទីបញ្ចប់ ដូចដែលគេបានធ្វើសម្រាប់សុន្ទរកថាស្ដីពីជនក្បត់ទាំង ៧ គេបានចង្អុលបង្ហាញថា សម្ដេច សីហនុ និងលោក ហ៊ូ នឹម បានផ្សព្វផ្សាយផងដែរ នូវសុន្ទរកថាអបអរសាទរជ័យជម្នះក្រុមរបស់ខ្លួន[391]។ ដូច្នេះ បុគ្គលតំណាងមុខមាត់ទាំងបីរូបរបស់រណសិរ្សរួបរួម

[388] FBIS "សារអបអរជ័យជម្នះ ធ្វើឡើងនាថ្ងៃទី ២១ ខែ មេសា របស់ ខៀវ សំផន តាមវិទ្យុទីក្រុងភ្នំពេញ" ថ្ងៃទី ២១ ខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ E3/118 ទំព័រ ២ ដល់ទំព័រ ៤ ERN KH ០០៨៤៦១៥៩-០០៨៤៦១៦១។

[389] François PONCHAUD ប្រតិចារឹកថ្ងៃទី ១០ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/179.1 ទំព័រ ២៦ បន្ទាត់ ៥ ដល់ទំព័រ ២៧ បន្ទាត់ ២១ ប្រហែលម៉ោង [១១:០០:១៥]។

[390] FBIS "សារអបអរជ័យជម្នះ ធ្វើឡើងនាថ្ងៃទី ២១ ខែ មេសា របស់ ខៀវ សំផន តាមវិទ្យុទីក្រុងភ្នំពេញ" ថ្ងៃទី ២១ ខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ E3/118 ទំព័រ ៣ ERN KH ០០៨៤៦១៦០៖ "សេចក្តីថ្លែងការណ៍អបអរសាទររបស់ លោក ខៀវ សំផន ឧបនាយករដ្ឋមន្ត្រី នៃរាជរដ្ឋាភិបាលរួបរួមជាតិកម្ពុជា រដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងការពារជាតិ និងជាអគ្គមេបញ្ជាការកងទ័ពប្រជាជនរំដោះជាតិកម្ពុជា"។

[391] FBIS, « Sihanouk Speaks of Future Roles, Denies Regime will be Communist » ថ្ងៃទី ១៧ ខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ E3/118 ទំព័រ ៩៣ ERN EN ០០១៦៦៩៨០, FBIS "សាររបស់ សម្ដេច សីហនុ ផ្ញើជូន លោក ខៀវ សំផន

ជាតិកម្ពុជា បាននិយាយទៅកាន់ពិភពលោក ជានិមិត្តរូបប៉ុណ្ណោះ ប៉ុន្តែពួកគាត់ទាំងបីនាក់ ពុំមានអំណាចពិតប្រាកដនោះទេ។

២២៤. សុន្ទរកថាចុះថ្ងៃទី ២១ ខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ មិនអាចយកមកធ្វើជាភស្តុតាងបញ្ជាក់ពីទំនួលខុសត្រូវខាងឃោធារបស់លោក ខៀវ សំផន បានទេ។ យើងបានឃើញពីខាងដើមរួចមកហើយថា រាល់សក្ខីកម្មទាំងអស់ បានបង្ហាញផ្ទុយពីនេះ។

២២៥. បន្ទាប់ពីជ័យជម្នះឆ្នាំ ១៩៧៥ និងក្រោយការយាងត្រលប់ចូលរដ្ឋធានីរបស់សម្តេច សីហនុ លោក ខៀវ សំផន មិនទទួលបានសូម្បីតែតួនាទីតូចមួយ នៅតាមភូមិភាគឡើយ។ ដោយត្រូវបានបង្ខាំងទុកនៅក្នុងសង្កាត់មួយក្រោមការឃាមកាមយ៉ាងហ្មត់ចត់ នៅក្នុងទីក្រុងទទេស្អាត លោកមានតួនាទីចម្បងជាអ្នកទំនាក់ទំនងរវាងអតីតព្រះមហាក្សត្រ និងថ្នាក់ដឹកនាំអង្គការ ដែលបេសកកម្មនេះផ្តោតជាពិសេស លើការចូលក្រាបថ្វាយបង្គំគាល់សម្តេច សីហនុ និងព្រះជាយានៅបរទេស[392] បន្ទាប់មកនៅភ្នំពេញ[393] ហើយលោកក៏មានភារកិច្ចអមប្រធានគណៈប្រធានរដ្ឋ បានប៉ុន្មានដងក្នុងពេលធ្វើ

សម្តែងការស្វាគមន៍ចំពោះការរំដោះបានទីក្រុងភ្នំពេញ" ថ្ងៃទី ២០ ខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ E3/118 ទំព័រ ១៣ ដល់ទំព័រ ១៥ ERN KH ០០៧០០២៧៩-០០៧០០២៨១, FBIS "លោក ហ៊ូ នឹម រដ្ឋមន្ត្រី នៃរាជរដ្ឋាភិបាលរួបរួមជាតិកម្ពុជា អបអរចំពោះជ័យជម្នះនៃការកាន់កាប់ទីក្រុងភ្នំពេញ" ថ្ងៃទី ២១ ខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ E3/118 ទំព័រ ៦ ដល់ទំព័រ ៧ ERN KH ០០៨៤៦១៦៣-០០៨៤៦១៦៤។

392 FBIS "ប្រតិភូដឹកនាំដោយ ខៀវ សំផន ធ្វើដំណើរទៅកាន់សាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតចិន" ថ្ងៃទី ១៤ ខែ សីហា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ E3/119 ទំព័រ ៧ ERN KH ០០៦៨១២៣៧, ទូរលេខការទូតរបស់ស្ថានទូតសហរដ្ឋអាមេរិក ប្រចាំទីក្រុងបាងកក មានចំណងជើងថា "សេចក្តីប្រកាសព័ត៌មាន អំពីឧបនាយករដ្ឋមន្ត្រីថ្មីពីររូប នៅកម្ពុជា" ខែ សីហា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ E3/3348 ទំព័រ ១ ERN KH ០០៦៣៥៩៣៦, FBIS "អៀង សារី នឹងដឹកនាំគណៈប្រតិភូទៅចូលរួមសន្និសីទនៅទីក្រុងលីម៉ា" ថ្ងៃទី ១៨ ខែ សីហា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ E3/119 ទំព័រ ១៣ ERN KH ០០៦៨១២៤៣។

393 FBIS "Sihanouk meets Cabinet, Attends Reception" ថ្ងៃទី ១១ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ E3/271 ទំព័រ ២៨ ERN EN ០០១៦៧៤៤៦, FBIS "Khieu Samphan Reception Speech" ថ្ងៃទី ១១ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ E3/271 ទំព័រ ២៩ ERN EN ០០១៦៧៤៤៧, FBIS "Welcome Rally Marks Sihanouk's Return" ថ្ងៃទី ១២ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ E3/271 ទំព័រ ៣៣ ERN EN ០០១៦៧៤៥១, FBIS "សម្តេច សីហនុ ជួបជាមួយភ្ញៀវបរទេស ថ្ងៃទី ២៥ ខែ កុម្ភៈ" ថ្ងៃទី ២៦ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ E3/1357 ទំព័រ ៣ ERN KH ០០៦៥៨២៩៥, FBIS "ជំនួបជាមួយ សម្តេច សីហនុ" ថ្ងៃទី ៨ ខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ E3/274 ទំព័រ ៤ ERN KH ០០៧០០១១៦។

ដំណើរ[394] ផងដែរ។ ជាការពិតណាស់ បើផ្អែកលើតួនាទីស្រមោលទាំងអស់នេះ លោកគួរតែត្រូវទទួលបានព័ត៌មានពាក់ព័ន្ធនឹងបញ្ហាការទូត។ លោកប្រាកដជាបានតាមដានកិច្ចពិភាក្សាប្តូរយោបល់ទាក់ទិននឹងការអនុម័តគម្រោងរដ្ឋធម្មនុញ្ញថ្មីរបស់របបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ[395] និងបានពិភាក្សាជាមួយលោក ហ៊ូ នឹម លើបញ្ហាមួយចំនួនទាក់ទិននឹងការបោះឆ្នោតសភាជាតិ នៅខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៦[396]។

២២៦. កំណត់ហេតុអង្គប្រជុំគណៈកម្មាធិការអចិន្ត្រៃយ៍ ចុះថ្ងៃទី ១១ ខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៥ (ឯកសារ E3/197) បង្ហាញថា នៅថ្ងៃនោះ ក្នុងក្របខណ្ឌមុខងាររបស់លោកក្នុងរណសិរ្ស លោក ខៀវ សំផន បានបញ្ជាក់ប្រាប់គណៈអចិន្ត្រៃយ៍ ពីការលាលែងតំណែងរបស់សម្តេចសីហនុ ចេញពីគណៈប្រធានរដ្ឋកំពូល។ បញ្ហាក្នុងការចង់ដឹងថា តើការលាលែងតំណែងនេះ បណ្តាលមកពីខ្មែរក្រហម ឬយ៉ាងណានោះ គឺស្ថិតនៅក្រៅវិសាលភាពនៃការជំនុំជម្រះបច្ចុប្បន្ន។ អ្វីដែលយើងគួរគូសបញ្ជាក់នោះគឺថា ការលាលែងនេះ ជាលទ្ធផលនៃសង្គ្រាមពាក្យសម្តី ដែលបានចាប់ផ្តើមឡើងនៅទីក្រុងប៉េកាំង ក្នុងអំឡុងពេលនៃការបង្កើតរណសិរ្ស ដែលជាដំណើរការអូសបន្លាយបន្តដោយការយាងនិវត្តន៍របស់សម្តេចសីហនុមកកាន់ប្រទេសកម្ពុជាវិញ ជាមួយនឹងការពិភាក្សាជុំវិញរដ្ឋធម្មនុញ្ញថ្មី

[394] គឹម វុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២២ ខែ សីហា ឆ្នាំ២០១២ ឯកសារ E1/112.1 ទំព័រ ៥២ បន្ទាត់ ៩-២០ ប្រហែលម៉ោង [១៣:៥៥:១៣], FBIS "Editorial Hails DRV Anniversaries" ថ្ងៃទី ១ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ E3/271 ទំព័រ ៤ ដល់ទំព័រ ៥ ERN EN 00167422-00167423, FBIS "សម្តេច សីហនុ បំពេញព្រះរាជទស្សនកិច្ចរយៈពេលបីថ្ងៃនៅភូមិភាគឧត្តរ" ថ្ងៃទី ២១ ខែ មករា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ E3/273 ទំព័រ ២៤ ដល់ទំព័រ ២៥ ERN KH 00657454-00657455, សៀវភៅនិពន្ធដោយ សម្តេច នរោត្តម សីហនុ មានចំណងជើងថា "អ្នកទោសខ្មែរក្រហម" ឯកសារ E3/2813 ទំព័រ ៥៧ ដល់ទំព័រ ៦០ ERN FR 00385308-00385311, សៀវភៅនិពន្ធដោយ Milton OSBORNE មានចំណងជើងថា "Prince of Light, Prince of Darkness" ឯកសារ E190/2.2 ទំព័រ ២៣២ ERN EN 00808282។

[395] FBIS "សមាជជាតិត្រូវបានប្រារព្ធឡើង ហើយរដ្ឋធម្មនុញ្ញថ្មីត្រូវបានអនុម័ត" ថ្ងៃទី ១៥ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ E3/1356 ទំព័រ ១ ដល់ទំព័រ ៣ ERN KH 00663892-00663894, FBIS "សេចក្តីរាយការណ៍ពីទីក្រុងភ្នំពេញ ស្តីអំពីសមាជជាតិលើកទី៣" ថ្ងៃទី ៦ ខែ មករា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ E3/273 ទំព័រ ៤ ដល់ទំព័រ ៥ ERN KH 00657434-00657435, FBIS "របាយការណ៍របស់ ខៀវ សំផន" ថ្ងៃទី ៥ ខែ មករា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ E3/273 ទំព័រ ៦ ដល់ទំព័រ ២១ ERN KH 00657436-00657451។

[396] FBIS "ខៀវ សំផន, នួន ជា, អៀង ធីរិទ្ធ, តា ម៉ុក, ជា ស៊ីម, ហែម បូ, អែម ចែម, យុត, ជឹម, តា អន, រឿង, ស៊ូ ម៉ែត" ថ្ងៃទី ២១ ខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៨ ឯកសារ E3/1241 ទំព័រ ១ ដល់ទំព័រ ១១ ERN KH 00323878-00323888។

និងការបោះឆ្នោត។ ប្រាកដណាស់ សម្តេច សីហនុ បានប្រមើលឃើញយ៉ាងឆាប់រហ័សថា មុខតំណែងព្រះអង្គក្នុងគណៈប្រធានរដ្ឋ គឺពិតជាគ្មានន័យ និងគ្មានអំណាចអ្វីទាំងអស់ ហើយព្រះអង្គក៏បានសម្រេចមិនបន្តគង់នៅតទៅទៀត[397]។ វាប្រាកដណាស់ថា ភាពទទេស្អាតបែបនេះ គឺមិនស័ក្តិសមទៅនឹងបុគ្គលភាពរបស់អតីតព្រះមហាក្សត្រ ដែលជាស្ថាបនិកឯករាជ្យជាតិកម្ពុជានោះទេ។ វាកាន់តែប្រាកដជាងនេះទៅទៀតនោះ គឺថាភាពសោះកក្រោះនៃមុខតំណែងប្រធានគណៈប្រធានរដ្ឋ មិនត្រូវបានកែលម្អ ក្រោមហេតុផលថា លោក ខៀវ សំផន នឹងឡើងកាន់កាប់តំណែងនេះ។ បញ្ហាសំខាន់ ស្ថិតនៅត្រង់ចំណុចនេះឯង។

២២៧. សាក្សីខ្លះបានកត់សម្គាល់ថា ចាប់ពីខែ ឧសភា ឆ្នាំ ១៩៧៥ មក គេគ្មាននិយាយ *"អ្វីពាក់ព័ន្ធនឹងសម្តេច សីហនុ លោក ខៀវ សំផន លោក ហ៊ូ យន់ ឬ លោក ហ៊ូ នឹម ទាល់តែសោះ"* ក្នុងពេលប្រជុំនានា[398]។ *"គឺថាមានភាពស្ងប់ស្ងាត់គួរឱ្យចម្លែកលើឈ្មោះ ខៀវ សំផន, ហ៊ូ នឹម, ហ៊ូ យន់"* ខណៈដែលគេនិយាយ *"ច្រើនពី អៀង សារី"* ដែលគេឃើញគាត់ *"នៅគ្រប់ទីកន្លែង"*[399]។ ក្នុងខែមករា ឆ្នាំ១៩៧៦ លោក PONCHAUD បានសរសេរនូវអ្វីដែលលោកបានស្តាប់ឮពីវិទ្យុថា៖ *"គេនិយាយពីលោក ខៀវ សំផន តិចបំផុត ប៉ុន្តែគេនិយាយពីលោក អៀង សារី យ៉ាងលម្អិត"*[400]។

គ.២- សកម្មភាព លោក ខៀវ សំផន ពាក់ព័ន្ធនឹងផ្នែកពាណិជ្ជកម្ម

អំពីសេចក្តីប្រកាសរបស់ លោក ខៀវ សំផន

[397] Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៧ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/190.1 ទំព័រ ៣៧ បន្ទាត់ ៦-១៤ ប្រហែលម៉ោង [១១:៣៣:៣៨], David CHANDLER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៩ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/92.1 ទំព័រ ៣៩ បន្ទាត់ ១២-១៥ ប្រហែលម៉ោង [១០:១៤:៤០] [ប្រតិចារឹកជាភាសាបារាំង]។

[398] ហ៊ុន ឈុនលី ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៧ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/150.1 ទំព័រ ៧៧ បន្ទាត់ ២៥ ដល់ទំព័រ ៧៨ បន្ទាត់ បន្ទាត់ ២៤ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៤៦:១០]។

[399] François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១០ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/179.1 ទំព័រ ៦៩ បន្ទាត់ ៧ ដល់ទំព័រ ៧០ បន្ទាត់ ៣ ប្រហែលម៉ោង [១៥:១១:៥៣]។

[400] François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១០ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/179.1 ទំព័រ ៦៩ បន្ទាត់ ១៦-១៧ ប្រហែលម៉ោង [១៥:១៣:៥៨] (កំពុងរង់ចាំកំណែប្រតិចារឹក - សូមមើលប្រតិចារឹកជាភាសាខ្មែរ)។

២២៨. ដោយសារតែលោក ខៀវ សំផន បានបញ្ជាក់ថាគាត់ធ្លាប់កាន់កាប់តួនាទីក្នុងផ្នែកពាណិជ្ជកម្ម ទើបពេលនេះសហព្រះរាជអាជ្ញាបានអះអាងថា លោកជាប្រធានគ្រប់គ្រងផ្នែកមិនច្បាស់លាស់មួយនេះ ដែលជាឧបករណ៍ងាយស្រួលក្នុងការចោទប្រកាន់។ យ៉ាងណាមិញ លោកតែងតែបានរៀបរាប់ថា ការងាររបស់លោកនៅមន្ទីរ ៨៧០ គឺគ្រាន់តែមានទំនាក់ទំនងជាមួយផ្នែកពាណិជ្ជកម្មប៉ុណ្ណោះ។ ក្នុងការជំនុំជម្រះបច្ចុប្បន្ន ទិដ្ឋភាពសំខាន់នៃបញ្ហានេះ គឺត្រូវរកឱ្យឃើញថា តើតាមរយៈសកម្មភាពរបស់លោក លោកអាចបានចូលរួម ឬបានដឹងពីនយោបាយ ដែលបានអនុវត្តដែរឬទេ។

២២៩. ត្រង់ចំណុចនេះ យើងនឹងមិនពិនិត្យលើការចោទប្រកាន់នានា ពាក់ព័ន្ធនឹងការអះអាងនៃការចូលកាន់តំណែងបន្តរបស់ ខៀវ នោះទេ ដោយសារការចោទប្រកាន់ទាំងនេះ មិនស្ថិតក្នុងវិសាលភាពនៃរឿងក្ដីបច្ចុប្បន្ន ព្រោះថាព្រឹត្តិការណ៍នេះ ទំនងជាបានកើតឡើងក្នុងឆ្នាំ ១៩៧៧។ ផ្ទុយទៅវិញ ប្រសិនបើការចោទប្រកាន់នេះ មានជាប់ទាក់ទងនឹងព្រឹត្តិការណ៍ដែលបានចាប់ផ្ដើមនៅខែ តុលា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ហើយប្រសិនបើវាស៊ីគ្នាទៅនឹងផ្នែកមួយសំខាន់នៃសកម្មភាពរបស់លោក ខៀវ សំផន នៅក្នុងកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ យើងនឹងបង្ហាញយ៉ាងលម្អិតពីសកម្មភាពរបស់លោក ពាក់ព័ន្ធនឹងផ្នែកពាណិជ្ជកម្ម។

២៣០. ក្រៅពីតួនាទីនិមិត្តរូប ដែលបានសិក្សារួចមកហើយនេះ (រណសិរ្សរួបរួមជាតិកម្ពុជា រាជរដ្ឋាភិបាលរួបរួមជាតិកម្ពុជា និងគណៈប្រធានរដ្ឋ) លោក ខៀវ សំផន បានបញ្ជាក់ថា លោកធ្លាប់មានតួនាទីបច្ចេកទេសក្នុងវិស័យពាណិជ្ជកម្ម ក្នុងស្ថាប័នមួយដែលហៅថា "មន្ទីរ ៨៧០"។ ទាំងក្នុងអត្ថបទជាលាយលក្ខណ៍អក្សររបស់ខ្លួន ទាំងនៅចំពោះមុខសហចៅក្រមស៊ើបអង្កេត ឬក្នុងពេលសវនាការ លោក ខៀវ សំផន តែងតែរៀបរាប់ដដែលៗពីបេសកកម្មរបស់លោក ទាក់ទិននឹងផ្នែកពាណិជ្ជកម្ម ដែលជាតួនាទីបច្ចេកទេស កម្រិតត្រឹមតែការចែកចាយផលិតផលនៅតាមបណ្ដាភូមិភាគ និងតំបន់ក្រោមការណែនាំរបស់គណៈកម្មាធិការអចិន្ត្រៃយ៍ ការងារសហការជាមួយផ្នែកពាណិជ្ជកម្ម ដើម្បីនាំចូលផលិតផលមួយចំនួន និងបេសកកម្មរៀបចំបញ្ជីតម្លៃសម្រាប់សហករណ៍[401]។

[401] កំណត់ហេតុនៃការសួរចម្លើយ លោក ខៀវ សំផន ចុះថ្ងៃទី ១៤ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០០៧ ឯកសារ E3/182 ERN ០០១៥៦៦៧៦ ទំព័រ ៣, ERN KH ០០១៥៦៦៧៧ ទំព័រ ៤, សៀវភៅនិពន្ធដោយ លោក ខៀវ សំផន មានចំណងជើងថា "ប្រវត្តិសាស្ត្រកម្ពុជាថ្មីៗនេះ និងគោលជំហររបស់ខ្ញុំជាបន្តបន្ទាប់" បោះពុម្ពឆ្នាំ ២០០៤ ឯកសារ E3/18 ទំព័រ ៧៣-៧៤ ERN KH ០០១០៣៨៤៤-០០១០៣៨៤៥, ទំព័រ ៧៤-៧៥ ERN KH ០០១០៣៨៤៥, ទំព័រ ១៨២ ERN KH ០០១០៣៨៩៩, លិខិតរបស់ លោក ខៀវ

២៣១. ក្នុងខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ស្ថានភាពសេដ្ឋកិច្ចប្រទេសកម្ពុជា បានធ្លាក់ក្នុងគ្រោះមហន្តរាយ។ ប្រទេសជាតិត្រូវបំផ្លាញហិនហោចដោយសង្គ្រាម ឧស្សាហកម្មស្ទើរតែគ្មានសោះ វិស័យកសិកម្មគ្មានការរីកចម្រើន។ ដូច្នេះ ក្នុងរយៈពេលប៉ុន្មានឆ្នាំចុងក្រោយនេះ ប្រទេសជាតិរស់បានដោយសារជំនួយតក់ៗពីបរទេស។ របបថ្មីចង់ផ្លាស់ប្តូរស្ថានភាពទាំងស្រុង ដោយឈរលើទស្សនវិស័យឆន្ទៈនិយម និងឧត្តមគតិនិយម ដើម្បីអភិវឌ្ឍប្រទេស។ យើងអាចរកឃើញទស្សនវិស័យនេះ នៅក្នុងទស្សនាវដ្តី **ទង់បដិវត្ត**៖ *"មាគ៌ាកសាងសេដ្ឋកិច្ច ហិរញ្ញវត្ថុរបស់បក្សយើង គឺឯករាជម្ចាស់ការ។ ដូច្នេះ សេដ្ឋកិច្ចបក្សយើង ចេញមកពីការបង្កបង្កើតផលជាក់ស្តែង ពោលគឺចេញមកពីកសិកម្មជាមូលដ្ឋាន។ ដូច្នេះ យើងខំធ្វើតទៅទៀត ដើម្បីទុកធ្វើជាទុនស្បៀងអាហារ សម្រាប់ការពារ និងកសាងប្រទេសឲ្យបានឆាប់រហ័ស"*[402]។

២៣២. ជាក់ស្តែង រដ្ឋកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ មិនទាន់មានលក្ខណៈសម្បត្តិគ្រប់គ្រាន់ ដែលអាចឲ្យរដ្ឋមួយនេះសម្រេចមហិច្ឆតារបស់ខ្លួន ដូចបានបង្ហាញឡើងតាមរយៈគោលនយោបាយពាណិជ្ជកម្មរបស់ខ្លួនស្រាប់។ វិស័យកសិកម្ម នៅតែជាធនធានពិតប្រាកដតែមួយគត់សម្រាប់កម្ពុជា ហើយទន្ទឹមនឹងនេះ គេត្រូវរៀបចំផ្គត់ផ្គង់សម្ភារៈ និងផលិតផលចាំបាច់នានាឲ្យដល់ភូមិភាគ។ ក្នុងសម័យសង្គ្រាមត្រជាក់នេះ ពាណិជ្ជកម្មក្រៅប្រទេស "ឯករាជ្យ" តម្រូវឲ្យធ្វើការជាមួយសម្ព័ន្ធមិត្តនយោបាយរបស់កម្ពុជា ឬជាមួយក្រុមប្រទេសមិនចូលបក្សសម្ព័ន្ធ ដូចជា ចិន កូរ៉េខាងជើង និងយូហ្គោស្លាវី។ យើងបានឃើញពីខាងដើមរួចមកហើយថា កំណត់ហេតុកិច្ចប្រជុំគណៈអចិន្ត្រៃយ៍បានបង្ហាញពីការដោះដូរពាណិជ្ជកម្មជាមួយប្រទេសទាំងនេះ និងជំនួយ ទទួលបានពីរដ្ឋាភិបាលជាមិត្ត[403] ជាថ្នាំពេទ្យ និងជាចំណីអាហារ។

២៣៣. យើងគួរកត់សម្គាល់ថា គ្មានធាតុផ្សំណាមួយ ឬសាក្សីណាម្នាក់ បានបង្ហាញថា លោក ខៀវ សំផន

សំផន មានចំណងជើងថា "សំបុត្រចំហជូនបងប្អូនរួមជាតិទាំងអស់" ចុះថ្ងៃទី ១៦ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០០១ នៅក្រុងប៉ៃលិន ឯកសារ E3/205 ទំព័រ ៤ ERN KH 0000២៧៩៧។

[402] ទស្សនាវដ្តី ទង់បដិវត្ត លេខ ៧ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ E3/4 ERN KH 000៦២៩៤៣។

[403] កំណត់ហេតុអង្គប្រជុំគណៈអចិន្ត្រៃយ៍ យប់ថ្ងៃទី ២២ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ E3/230 ERN KH 00000៧១១, កំណត់ហេតុអង្គប្រជុំគណៈអចិន្ត្រៃយ៍ ថ្ងៃទី ២៨ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ E3/238 ERN 000៧២៤៥៨-000៧២៤៥៩។

បានចូលរួមកិច្ចប្រជុំគណៈរដ្ឋមន្ត្រី ឬក៏ថាលោកមានឋានៈស្មើរដ្ឋមន្ត្រី ដូចការចង្អុលបង្ហាញរបស់ដីកាដំណោះស្រាយឡើយ[404]។ ម្យ៉ាងវិញទៀត សូម្បីតែសញ្ញាណគណៈរដ្ឋមន្ត្រី ក៏មិនសមស្របទៅនឹងតថភាពនៃរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យដែរ។ ដូចដែល លោក នួន ជា លោក សួង ស៊ីគឿន[405] ឬ លោក SHORT[406] បានបញ្ជាក់ថា គ្រប់សេចក្តីសម្រេចទាំងអស់ ត្រូវបានធ្វើឡើងដោយគណៈចិន្ត្រៃយ៍[407]។ លោក ខៀវ សំផន គ្រាន់តែដើរតួនាទីជាទីប្រឹក្សាបច្ចេកទេស អមគណៈកម្មាធិការពាណិជ្ជកម្ម ដែលខ្លួនលោកផ្ទាល់មិនមែនជាអ្នកដឹកនាំ។

អំពីឯកសារកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ពាក់ព័ន្ធនឹងពាណិជ្ជកម្ម

២៣៤. យើងបានឃើញមកហើយថា នៅថ្ងៃទី ៩ ខែ តុលា ឆ្នាំ ១៩៧៥ គណៈអចិន្ត្រៃយ៍បានចាត់សមមិត្ត ហែម ឲ្យ *"ទទួលខុសត្រូវរបស់ណេសិប្ប និងរាជរដ្ឋាភិបាល ខាងបញ្ជី និងតម្លៃ"*[408]។ បន្ទាប់មក នៅថ្ងៃទី ១៣ ខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៦ គណៈអចិន្ត្រៃយ៍ បានសម្រេចបង្កើតគណៈពាណិជ្ជកម្ម *"សម្រាប់ពិនិត្យរៀបចំទំនិញដែលត្រូវទិញ"*។ ឌុច ជាប្រធានគណៈកម្មាធិការនេះ ចំណែកលោក ខៀវ សំផន ជាបុគ្គលិកធម្មតា[409]។ ក្នុងអង្គប្រជុំនេះដែរ លោក ខៀវ សំផន ត្រូវបានចាត់តាំងជាប្រធាន *"គណៈពិនិត្យ"* បញ្ជាធនាគារ[410]។ នៅខាងមុខបន្តិចទៀត តាមរយៈលោក សតឹម ល្អុត យើងនឹងឃើញថា ធនាគាររបស់របបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ មានសកម្មភាពតិចតួចបំផុត។

---

[404] ដីកាដំណោះស្រាយ ចុះថ្ងៃទី ១៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ D427 កថាខណ្ឌ ១១៩២។

[405] សួង ស៊ីគឿន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៨ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/104.1 ទំព័រ ៣៥ បន្ទាត់ ៦-២០ ប្រហែលម៉ោង [១១:២៩:៤១]។

[406] សៀវភៅនិពន្ធដោយ លោក Philip SHORT មានចំណងជើងថា "ប៉ុល ពត៖ ប្រវត្តិនៃសុបិនអាក្រក់មួយ" ឯកសារ E3/9 ទំព័រ ៣៩៨ ERN FR ០០៦៣៩៨៥៣, Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៦ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/189.1 ទំព័រ ៥០ បន្ទាត់ ១៦-២១ ប្រហែលម៉ោង [១៣:៤៣:៣៧]។

[407] សរុបសេចក្តីសម្រេចរបស់គណៈអចិន្ត្រៃយ៍ ក្នុងអង្គប្រជុំថ្ងៃទី ១៩ - ២០ - ២១ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ E3/236 ទំព័រ ១ ដល់ទំព័រ ៣ ERN KH ០០០១៩១៤២-០០០១៩១៤៤។

[408] កំណត់ហេតុនៃការប្រជុំអចិន្ត្រៃយ៍ ថ្ងៃទី ៩ ខែ តុលា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ E3/182 ទំព័រ ១ ដល់ទំព័រ ៣ ERN KH ០០០១៩១០៨-០០១៩១១០។

[409] កំណត់ហេតុអង្គប្រជុំអចិន្ត្រៃយ៍ ថ្ងៃទី ១៣ ខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ E3/234 ERN KH ០០០០០៧៤៩-០០០០០៧៥០។

[410] យោងដូចខាងលើ។

២៣៥. នៅថ្ងៃទី ១៤ ខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៦ សេចក្តីប្រកាសព័ត៌មានមួយបង្ហាញពីសមាសភាពរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ហើយគេបានដឹងថា លោក ខៀវ សំផន ត្រូវបានចាត់តាំងជា *"ប្រធានគណៈប្រធានរដ្ឋ"* នៅក្នុងរដ្ឋាភិបាល។ វន វ៉េត គឺជា *"ឧបនាយករដ្ឋមន្ត្រី ទទួលបន្ទុកសេដ្ឋកិច្ច"*។ សេចក្តីប្រកាសព័ត៌មាននេះ បានបញ្ជាក់ថា *"គណៈកម្មាធិការមួយចំនួន អមអនុប្រធានក្រុមប្រឹក្សាទទួលបន្ទុកការងារសេដ្ឋកិច្ច ត្រូវបានបង្កើតឡើង"* ដែលក្នុងនោះរួមមាន គណៈពាណិជ្ជកម្ម ហើយ *"ប្រធានគណៈកម្មាធិការនីមួយៗ មានឋានៈស្មើរដ្ឋមន្ត្រីនៃរដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ"*[411]។

២៣៦. ដូចការលើកឡើងក្នុងដីកាដំណោះស្រាយត្រង់ចំណុចនេះ បើយោងតាមអង្គការលេខនេះ វន វ៉េត ជាអ្នកគ្រប់គ្រងគណៈកម្មាធិការពាណិជ្ជកម្ម[412]។ ប៉ុន្មានថ្ងៃក្រោយមក គណៈអចិន្ត្រៃយ៍ បញ្ជាក់ពីអង្គការលេខរបស់គណៈកម្មាធិការនានា ដែលស្ថិតក្រោមចំណុះមន្ទីរ ៨៧០ ហើយសមាជិកគណៈកម្មាធិការពាណិជ្ជកម្ម ដែលត្រូវបានចាត់តាំង រួមមាន វិត ប៉ៀម និង ឈឿន[413]។ ឯកសារចុះថ្ងៃទី ២១ ខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៦ នេះ បញ្ជាក់ថា ទាំង"បញ្ហាពាណិជ្ជកម្ម និងឧស្សាហកម្ម" រួមទាំងទាំងបញ្ហាពាក់ព័ន្ធនឹងគណៈប្រតិភូកូរ៉េ ហែម ត្រូវបានតែងតាំងឲ្យអម វ៉ាន់ និង ទូច ប្រចាំនៅ "ខាងមន្ទីរ ជាជំនួយបច្ចេកទេស"[414]។ ការពិនិត្យសេចក្តីសម្រេចក្រោយៗមកទៀតរបស់គណៈកម្មាធិការអចិន្ត្រៃយ៍ អាចឲ្យគេកំណត់បានយ៉ាងច្បាស់ពីតួនាទី លោក ខៀវ សំផន ក្នុងវិស័យពាណិជ្ជកម្ម ហើយគេបានឃើញយ៉ាងច្បាស់ថា ការពិនិត្យនេះមិនអាចឲ្យយើងសន្និដ្ឋានបានពីអំណាចណាមួយ ក្នុងការធ្វើសេចក្តីសម្រេច ឬអំណាចតាមឋានានុក្រមនោះទេ។ នៅថ្ងៃទី ៧ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ១៩៧៦ គឺ ឌឿន តែមិនមែន លោក ខៀវ សំផន ទេ ដែលត្រូវបានចាត់

---

[411] សេចក្តីប្រកាសព័ត៌មានរបស់សម័យប្រជុំពេញអង្គលើកទី១ នីតិកាលទី១ នៃសភាតំណាងប្រជាជន ចុះថ្ងៃទី ១៤ ខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ E3/262 ទំព័រ ៦ ដល់ទំព័រ ៧ ERN KH 00៦២២៩៩០-00៦២២៩៩១។

[412] ដីកាដំណោះស្រាយ ចុះថ្ងៃទី ១៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ D427 កថាខណ្ឌ ១១៤២។

[413] សរុបសេចក្តីសម្រេចរបស់គណៈអចិន្ត្រៃយ៍ ក្នុងអង្គប្រជុំថ្ងៃទី ១៩ - ២០ - ២១ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ E3/236 ទំព័រ ១ ដល់ទំព័រ ២ ERN KH 000១៩១៤២-000១៩១៤៣។

[414] សរុបសេចក្តីសម្រេចរបស់គណៈអចិន្ត្រៃយ៍ ក្នុងអង្គប្រជុំថ្ងៃទី ១៩ - ២០ - ២១ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ E3/236 ទំព័រ ៥ ERN KH 000១៩១៤៦។

តាំង ដើម្បីរៀបចំក្រុមការងារមួយ សម្រាប់កិច្ចការពាណិជ្ជកម្មក្រៅប្រទេស[415]។

២៣៧. ការពិនិត្យរបាយការណ៍ពាក់ព័ន្ធនឹងផ្នែកពាណិជ្ជកម្ម ដែលត្រូវបានផ្ញើទៅ ហែម បានបញ្ជាក់ពីការកត់សម្គាល់ទីមួយនេះ។ គ្រប់របាយការណ៍ទាំងអស់ ត្រូវបានវិភាគថាជាការបញ្ជូនព័ត៌មានទៅជំនួយការបច្ចេកទេសម្នាក់ តែមិនមែនផ្ញើឱ្យមនុស្សដែលមានសិទ្ធិសម្រេចនោះទេ។ យើងបានឃើញរួចមកថា ក្នុងឯកសារមួយស្តីពីការលក់សម្ភារៈយូហ្គោស្លាវី ដែលបានគាំទ្រចំណាររបស់ វ៉ាន់ រិត មានសរសេរថា *"បងហែមណែនាំមកថា បងវនសម្រេចមិនយកទេ ឱ្យរកមធ្យោបាយឆ្លើយទៅ Rudnap"*[416]។ លោក ខៀវ សំផន មិនបានសម្រេចរឿងនេះឡើយ គឺ វន វ៉េត ទៅវិញទេ ដែលជាអ្នកសម្រេច។

២៣៨. គេឃើញមានករណីដូចគ្នានេះជាថ្មីម្តងទៀត នៅខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ពេលរបាយការណ៍ជំនួបជាមួយកូរ៉េ ត្រូវបានចម្លងជូន លោក ខៀវ សំផន នៅផ្នែកចុងក្រោយនៃឯកសារ ដែលមានការបញ្ជាក់ដូច្នេះថា៖ *"មតិយើង៖ យើងរង់ចាំសេចក្តីសម្រេចរបស់អង្គការ"*[417]។ មតិត្រូវបានផ្តល់ដោយអ្នកសរសេររបាយការណ៍ ហើយអង្គការជាអ្នកសម្រេច មិនមែន លោក ខៀវ សំផន នោះទេ។ ឯកសារផ្សេងៗទៀតពាក់ព័ន្ធនឹងទំនាក់ទំនងជាមួយប្រទេសកូរ៉េ ត្រូវបានផ្ញើ ឬចម្លងជូន ហែម និងមានចំណារសម្គាល់ប្រហាក់ប្រហែលគ្នា៖ *"ចាំស្នើមតិអង្គការសិន"*[418] *"ចំពោះមតិដែលមិត្តកូរ៉េលើកឡើងទាំងប៉ុន្មាននេះ យើងខ្ញុំនឹងយកទៅរាយការណ៍ជូនអង្គការ ដើម្បីស្នើយោបល់"*[419]

---

[415] កំណត់ហេតុនៃអង្គប្រជុំគណៈអចិន្ត្រៃយ៍ ចុះថ្ងៃទី ៧ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ស្តីពីបញ្ហាពាណិជ្ជកម្ម ឯកសារ E3/220 ទំព័រ ១ ERN KH ០០០០០៨២៧។

[416] សម្ភារៈដែលប្រទេសយូហ្គោស្លាវីស្នើលក់ ឯកសារ E3/340 ទំព័រ ១ ERN KH ០០៧១២១០៦ (ឯកសារនេះត្រូវបានបង្ហាញជូន សគីម លុត, ឯកសារ E1/80.1 ទំព័រ ៩ ដល់ទំព័រ ១០)។

[417] ជូនបង ហែម ជាទីគោរពស្នេហា៖ "សេចក្តីរាយការណ៍ស្តីអំពីការជួបមិត្តកូរ៉េ នៅស្ថានទូត ថ្ងៃទី ១ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ១៩៧៦" ឯកសារ E3/2041 ទំព័រ ១ ដល់ទំព័រ ២ ERN KH ០០០៩១០៧៣-០០០៩១០៧៤។

[418] ជូនចំពោះបង ឌឿន ជាទីគោរព និងស្នេហា៖ "សេចក្តីរាយការណ៍អំពីបញ្ហាជួបជាមួយកូរ៉េ នៅថ្ងៃទី ៣០ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៧៦" ឯកសារ E3/2038 ទំព័រ ១ ដល់ទំព័រ ២ ERN KH ០០០៩១០៦៣-០០០៩១០៦៤។

[419] ជូនចំពោះបង ហែម ជាទីគោរពស្នេហា៖ "សេចក្តីរាយការណ៍ស្តីអំពីមិត្តកូរ៉េ ស្នើជួប នៅកន្លែងក្រសួងពាណិជ្ជកម្ម នៅថ្ងៃទី ២៩ ខែ តុលា ឆ្នាំ ១៩៧៦" ឯកសារ E3/2040 ទំព័រ ៣ ERN KH ០០០០៣០៤៤។

"តើយោបល់អង្គការយ៉ាងម៉េច សុំឱ្យអង្គការឆ្លើយឱ្យគេវិញផង"[420]។ លើសពីនេះទៅទៀត របាយការណ៍ទាក់ទិននឹងពាណិជ្ជកម្មទាំងអស់នេះ ត្រូវបានផ្ញើជូនលោក ខៀវ សំផន[421] ខណៈដែល ឌឿន នៅតែធ្វើជាប្រធានគណៈកម្មាធិការពាណិជ្ជកម្ម[422]។ ក្នុងន័យដូចគ្នានេះដែរ ទោះបីលោក ខៀវ សំផន បានទទួលកំណត់ហេតុប្រជុំក៏ដោយ ក៏លោកមិនមែនជាអ្នកទទួលបន្ទុកកិច្ចចរចា ឬជាប្រធានគណៈប្រតិភូដែរ។ ស្ថានភាពនេះ ស្ថិតនៅក្រៅវិសាលភាពនៃការជំនុំជម្រះបច្ចុប្បន្ន ព្រោះថា នៅខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៩៧៧ ទោះបីជាក្នុងនាមខ្លួនជាប្រធានគណៈប្រធានរដ្ឋ លោក ខៀវ សំផន បានទទួលគណៈប្រតិភូពាណិជ្ជកម្មយូហ្គោស្លាវីជាផ្លូវការក៏ដោយ គឺ វន វ៉េត និង ឌឿន ទៅវិញទេ ដែលជាអ្នកដឹកនាំកិច្ចចចារនោះ។ ម្យ៉ាងវិញទៀត គឺជាការផ្តល់កិត្តិយសដល់ វន វ៉េត ដែលនៅថ្ងៃទី ៤ ខែ កុម្ភៈ ស្ថានទូតបានរៀបចំពិធីលៀងសាយភោជន ហើយក្នុងឱកាសនោះ គឺ ឌឿន ជាអ្នកថ្លែងសុន្ទរកថា[423]។ ជាមួយគ្នានេះដែរ នៅខែធ្នូ ១៩៧៨ គឺ អៀង សារី ដែលអមដោយ វ៉ាន់ រិត[424] ជាអ្នកដឹកនាំកិច្ចចចារជាមួយចិន ចំណែកលោក ខៀវ សំផន វិញ ពុំបានចូលរួមកិច្ចប្រជុំនេះទេ។ តាមរយៈនេះ យើងកត់សម្គាល់ឃើញថា វាផ្ទុយពីការអះអាងដែលថា ជនជាប់ចោទទំនងជាអ្នកឡើងកាន់តំណែងបន្តពី ឌឿន។

២៣៩. ដូច្នេះ យើងឃើញថា ឯកសារដែលបានចម្លង ឬផ្ញើជូនឈ្មោះលោក ខៀវ សំផន ទាំងអស់នេះ

---

[420] ជូនបង ហែម ជាទីគោរពស្នេហា៖ "សេចក្តីរាយការណ៍ស្តីអំពីការជួបមិត្តកូរ៉េ នៅស្ថានទូត ថ្ងៃទី ១ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ១៩៧៦" ឯកសារ E3/2041 ទំព័រ ២ ERN KH 000៩១០៧៥។

[421] សេចក្តីរាយការណ៍ស្តីអំពីមិត្តកូរ៉េ ស្នើជួប នៅកន្លែងក្រសួងពាណិជ្ជកម្ម នៅថ្ងៃទី ២៩ ខែ តុលា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ E3/2040 ទំព័រ ១ ERN KH 0000៣០៩១។

[422] "ខៀវ សំផន ទទួលស្វាគមន៍គណៈប្រតិភូពាណិជ្ជកម្មយូហ្គោស្លាវី" ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៩៧៧ ឯកសារ E3/1485 ទំព័រ ១ ដល់ទំព័រ ២ ERN KH 00៧១៤១៦៥-00៧១៤១៦៦។

[423] "ខៀវ សំផន ទទួលស្វាគមន៍គណៈប្រតិភូពាណិជ្ជកម្មយូហ្គោស្លាវី" ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៩៧៧ ឯកសារ E3/1485 ទំព័រ ១ ដល់ទំព័រ ២ ERN KH 00៧១៤១៦៥-00៧១៤១៦៦, ទំព័រ ៦ ដល់ទំព័រ ៨ ERN KH 00៧១៤១៧0-00៧១៤១៧២។

[424] ការជួបសន្ទនារវាងសមមិត្ត អៀង សារី ឧបនាយករដ្ឋមន្ត្រី ទទួលបន្ទុកកិច្ចការបរទេស និងគណៈប្រតិភូពាណិជ្ជកម្មសាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតចិន នៅថ្ងៃទី ២ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ១៩៧៨ ឯកសារ E3/1639 ទំព័រ ១ ដល់ទំព័រ ២ ERN KH 0000៣៥៤0-0000៣៥៤១ (ឯកសារនេះត្រូវបានបង្ហាញជូន សគឹម ល្អុត, ឯកសារ E1/80.1 ទំព័រ ២៤ ដល់ទំព័រ ២៦), កំណត់ហេតុស្តីអំពីការចរចាររវាងគណៈប្រតិភូពាណិជ្ជកម្មកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ និងគណៈប្រតិភូក្រសួងពាណិជ្ជកម្មក្រៅប្រទេស នៃសាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតចិន ថ្ងៃទី ៣ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ១៩៧៨ ពេលរសៀល ឯកសារ E3/829 ទំព័រ ៣-៤ ERN 0000២៧១២-0000២៧១៣ ឯកសារនេះត្រូវបានបង្ហាញជូន សគឹម ល្អុត, ឯកសារ E1/80.1 ទំព័រ ២៦ ដល់ទំព័រ ៣0)។

បញ្ជាក់ពីតួនាទីបច្ចេកទេសរបស់លោក។ ជាមួយគ្នានេះដែរ យើងក៏គួរតែចាប់អារម្មណ៍លើឯកសារមួយចំនួនដែលមិនត្រូវបានផ្ញើជូនលោក ខៀវ សំផន។ ឯកសារទាំងអស់នោះ ដែលអះអាងថាលោកដឹងអ្វីៗទាំងអស់នៅក្នុងគណៈកម្មាធិការពាណិជ្ជកម្ម ពិតជាពុំត្រឹមត្រូវទេ។ ជាក់ស្តែង ក្នុងពេលសវនាការលើឯកសារគន្លឹះ ព្រះរាជអាជ្ញាបានវាយតម្លៃខ្ពស់ដល់ការឆ្លើយឆ្លងគ្នា ពាក់ព័ន្ធនឹងការវិលត្រលប់របស់ ណាត និង សុខ មកពីទីក្រុងហុងកុង[425]។ ពិតណាស់ថា ព្រឹត្តិការណ៍នេះស្ថិតក្រៅវិសាលភាពនៃការជំនុំជម្រះ ប៉ុន្តែ វាអាចឲ្យយើងកត់សម្គាល់ពីកម្រិតនៃភាពសមហេតុផលបែបងាយស្រួលពេករបស់អយ្យការ ដោយភ្ជាប់ការបាត់ខ្លួនបន្តបន្ទាប់គ្នារបស់មនុស្សទាំងពីរនាក់នេះ ទៅនឹងរូបលោក ខៀវ សំផន។ ដោយហេតុផលថា លិខិតទាំងឡាយដែលត្រូវបានបង្ហាញក្នុងសវនាការ មិនត្រូវបានផ្ញើជូន លោក ខៀវ សំផន ដូចការលើកឡើងនៅក្នុងរបាយការណ៍ដែលត្រូវបានពិនិត្យពីខាងដើម ឬនៅក្នុងសារទូរលេខទាក់ទិននឹងប្រទេសកូរ៉េ និងយូហ្គោស្លាវី[426] នោះទេ។ លិខិតទាំងអស់នោះត្រូវបានផ្ញើជូនអង្គការ។

២៤០. ជាក់ស្តែង លិខិតទាំងនោះមានសរសេរថា *"ផ្ញើជូនអង្គការជាទីគោរព"*[427]។ ចម្លើយតបត្រូវបានចុះហត្ថលេខាដោយ *"គណៈពាណិជ្ជកម្ម"* ដោយមិនមានសេចក្តីលម្អិតច្រើនឡើយ និងអមដោយការយោងជាក់លាក់ទៅនឹងអន្តរាគមន៍របស់អង្គការ *"ខ្ញុំបានទទួលការណែនាំពីអង្គការមកថា"*[428] *"យើងខ្ញុំបានទទួលដំណឹងពីអង្គការ ស្តីពីសំបុត្ររាយការណ៍របស់សមមិត្ត (...)"*[429]។ ការបញ្ជាក់ទាំងអស់នេះ ទាមទារឲ្យមានការគ្រប់គ្រងសំណុំឯកសារដោយផ្ទាល់ ពីសំណាក់ថ្នាក់កំពូលរបស់អង្គការ។ ទម្រង់លិខិតទាំងអស់នោះ គ្មានភាពដូចគ្នាទាល់តែសោះជាមួយនឹងព័ត៌មានដែលត្រូវបាន

[425] សវនាការលើឯកសារគន្លឹះ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣១ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ E1/168.1 ទំព័រ ៤៨ បន្ទាត់ ២៤ ដល់ទំព័រ ៥២ បន្ទាត់ ២ ប្រហែលម៉ោង [១១:២៩:៤១] (ឯកសារចុះកាលបរិច្ឆេទឆ្នាំ ១៩៧៧ និង ឆ្នាំ ១៩៧៨)។

[426] សម្ភារៈដែលប្រទេសយូហ្គោស្លាវីស្នើលក់ ឯកសារ E3/340, ជូនចំពោះបង ហែម ជាទីគោរពស្នេហា៖ "សេចក្តីរាយការណ៍ស្តីអំពីមិត្តកូរ៉េស្នើជួប នៅកន្លែងក្រសួងពាណិជ្ជកម្ម នៅថ្ងៃទី ២៩ ខែ តុលា ឆ្នាំ ១៩៧៦" ឯកសារ E3/2040, ជូនបង ហែម ជាទីគោរពស្នេហា៖ "សេចក្តីរាយការណ៍ស្តីអំពីការជួបមិត្តកូរ៉េ នៅស្ថានទូត ថ្ងៃទី ១ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ១៩៧៦" ឯកសារ E3/2041។

[427] លិខិតរបស់ គ្រិន ផ្ញើជូនអង្គការ ពាក់ព័ន្ធនឹងការផ្ទេរឈ្មោះ ចុះថ្ងៃទី ៩ ខែ តុលា ឆ្នាំ ១៩៧៨ ឯកសារ E3/1902 ERN KH ០០០៧៦២៩២ ។

[428] លិខិតរបស់គណៈកម្មាធិការពាណិជ្ជកម្ម ផ្ញើជូន គ្រិន និង ណាត ចុះថ្ងៃទី ១០ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ១៩៧៨ ឯកសារ E3/875 ERN KH ០០០៧៦២៨៩ (ឯកសារនេះត្រូវបានបង្ហាញជូន សតីម ល្មុត, ឯកសារ E1/79.1 ទំព័រ ៨០ ដល់ទំព័រ ៨៤)។

[429] លិខិតផ្ញើជូន សមមិត្ត គ្រិន និង ណាត ចុះថ្ងៃទី ២៧ ខែ តុលា ឆ្នាំ ១៩៧៨ ឯកសារ E3/1907 ERN KH ០០០៦៦៣៦២។

ផ្តល់ជូន លោក ខៀវ សំផន ក្នុងក្របខណ្ឌនៃជំនួយបច្ចេកទេសរបស់លោក។ គ្មានការបញ្ជាក់ណាមួយថាលិខិតទាំងនោះត្រូវបានចម្លងជូន ហែម នោះទេ។ ការចោទប្រកាន់របស់ព្រះរាជអាជ្ញាដែលថាលោក ខៀវ សំផន ជាអ្នកត្រូវទទួលឯកសារទាំងអស់នោះ មិនមានមូលដ្ឋានត្រឹមត្រូវទាល់តែសោះ។

២៤១. ទោះជាចំណុចទាំងអស់នេះ មិនជាប់ពាក់ព័ន្ធនឹងការជម្លៀសប្រជាជនទាំងពីរដំណាក់កាល និងព្រឹត្តិការណ៍នៅទួលពោធិ៍ជ្រៃក៏ដោយ ក៏យើងអាចរំឭកបាននៅពេលនេះថា វាមានភាពដូចគ្នាចំពោះកំណត់ហេតុ និងរបាយការណ៍គណៈកម្មាធិការពាណិជ្ជកម្ម ពាក់ព័ន្ធនឹងការចាត់ចែង និងការចាប់ខ្លួនកម្មាភិបាលក្នុងជួរគណៈកម្មាធិការនេះ។ ឯកសារទាំងនេះ មិនមានការបញ្ជាក់ណាមួយថាបានផ្ញើជូន ហែម ហើយឯកសារទាំងនោះបានបង្ហាញថា លោក ខៀវ សំផន ពុំបានចូលរួមកិច្ចប្រជុំទាំងឡាយលើបញ្ហាទាំងអស់នេះទេ។ ឧទាហរណ៍ កំណត់ហេតុអង្គសមាជគណៈពាណិជ្ជកម្ម ដែលបានធ្វើឡើងពីថ្ងៃទី ២៥ ដល់ថ្ងៃទី ២៦ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ១៩៧៦ មិនត្រឹមតែគ្មានការបញ្ជាក់ថាបានផ្ញើជូន ហែម[430] ប៉ុណ្ណោះទេ តែនៅផ្នែកចុងក្រោយនៃកំណត់ហេតុនេះ ថែមទាំងបានបង្ហាញពីអ្នកដែលបានធ្វើបទអន្តរាគមក្នុងពេលសមាជ ដោយមិនឃើញមានឈ្មោះ ហែម ឡើយ[431]។ ធាតុផ្សំទាំងអស់នេះ បញ្ជាក់ថាលោកស្ថិតនៅក្រៅអង្គការលេខនៃគណៈពាណិជ្ជកម្ម និងគ្មានទំនាក់ទំនងដោយផ្ទាល់ជាមួយបុគ្គលិករបស់គណៈកម្មាធិការនេះទេ ហើយរាល់សេចក្តីសម្រេចទាក់ទិននឹងផ្នែកសន្តិសុខផ្ទៃក្នុង មិនត្រូវបានជម្រាបជូនលោកដឹងឡើយ[432]។

២៤២. ការកត់សម្គាល់នេះ មិនត្រឹមតែសមស្របទៅនឹងការផ្តល់ចម្លើយរបស់ លោក ខៀវ សំផន ប៉ុណ្ណោះទេ តែវាត្រូវបានបញ្ជាក់អះអាងដោយការរៀបរាប់ពីសកម្មភាពរបស់គាត់ ពីសំណាក់សាក្សីនានា

---

[430] ក្រសួងពាណិជ្ជកម្ម នៃកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ៖ “សេចក្តីរាយការណ៍របស់សន្និបាតក្រសួង ថ្ងៃទី ២៥ - ២៦ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ១៩៧៦” ឯកសារ E3/1159 ERN KH 00១៨៨២០៤។

[431] មតិបន្ថែមលើសេចក្តីរាយការណ៍សន្និបាតក្រសួង ថ្ងៃទី ២៥-២៦ ខែ កក្កដា ឯកសារ E3/153 ERN KH 00១៨៧៨៣៨។

[432] សូមមើល ក្រសួងពាណិជ្ជកម្ម សេចក្តីសម្រេចរបស់គណៈក្រសួងពាណិជ្ជកម្ម ពាក់ព័ន្ធនឹងការចាប់បញ្ជូនទៅឲ្យផ្នែកសន្តិសុខ ខែ តុលា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ E3/962 ERN KH 000៦៨៥៧៧, សេចក្តីសម្រេចរបស់គណៈក្រសួងពាណិជ្ជកម្ម ពាក់ព័ន្ធនឹងអ្នកដែលត្រូវបញ្ជូនទៅមន្ទីរអប់រំរបស់សន្តិសុខ ឯកសារ E3/174 ERN 000៦៨៧២៨-000៦៨៧២៩ (ឯកសារ E1/80.1 ទំព័រ ៤០ ដល់ទំព័រ ៤១), ឯកសាររបស់ក្រសួងពាណិជ្ជកម្ម សេចក្តីរាយការណ៍ប្រចាំ ១០ ថ្ងៃ ចុះថ្ងៃទី ១៩ ខែ តុលា ឆ្នាំ ១៩៧៦។

ដែលបានជួបរូបគាត់នៅក្នុងរបបនោះ ហើយដែលសាក្សីទាំងអស់នោះបាននិយាយថា រាល់ការងារពាក់ព័ន្ធនឹងពាណិជ្ជកម្ម មិនមែនជាសមត្ថកិច្ចរបស់ លោក ខៀវ សំផន ទេ។ លោកទទួលបន្ទុកតែលើការបែងចែកទំនិញនៅតាមភូមិភាគ និងបញ្ហានីហរណកម្ម។ កំណត់ហេតុកិច្ចប្រជុំរបស់គណៈអចិន្ត្រៃយ៍ ថ្ងៃទី ៩ ខែ តុលា ឆ្នាំ ១៩៧៥[433] និងកំណត់ហេតុអង្គប្រជុំ ថ្ងៃទី ១៣ ខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៦[434] បានកំណត់ពីតួនាទីទាំងនេះ ហើយគ្មានអ្វីអាចអះអាងបានថា លោក ខៀវ សំផន បានចាកចេញពីតួនាទីទាំងអស់នេះនោះទេ តែលោកនៅបន្តកាន់តួនាទីនេះរហូត[435]។ ផ្ទុយទៅវិញ ក្នុងពេលបង្ហាញឯកសារគន្លឹះស្តីពីផ្នែកពាណិជ្ជកម្ម សហព្រះរាជអាជ្ញាបានចៀសវាងមិនពិនិត្យផ្នែកអន្តរាគមន៍ជាក់លាក់របស់ លោក ខៀវ សំផន ក្នុងវិស័យពាណិជ្ជកម្ម តែបែរជាជ្រើសរើសលើកបង្ហាញពីគណៈកម្មាធិការពាណិជ្ជកម្មជាទូទៅទៅវិញ។ ប៉ុន្តែ យើងឃើញថាការបែងចែកចំណុចទាំងពីរ ពិតជាមានសារៈសំខាន់ធំធេងណាស់។

២៤៣. ឯកសារដែលត្រូវបានរៀបរាប់ពីខាងដើមដោយសហព្រះរាជអាជ្ញា គ្រាន់តែបញ្ជាក់ពីការប្រើប្រាស់ លោក ខៀវ សំផន ឲ្យធ្វើជាជំនួយការបច្ចេកទេស នៅក្នុងផ្នែកមួយដែលលោកធ្លាប់បានដឹងនៅក្នុងរបបសម្តេច សីហនុ។ អង្គជំនុំជម្រះនឹងនឹកឃើញពីសក្ខីកម្មលោក CHANDLER ដែលបានពន្យល់ថា ជម្រើសនេះ មិនមែនបណ្តាលមកពីភាពចៃដន្យនោះទេ[436]។ ការបណ្តុះបណ្តាលជាអ្នកសេដ្ឋកិច្ចវិទូរបស់លោក និងអតីតភាពរបស់គាត់ជាអនុរដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងពាណិជ្ជកម្ម សុទ្ធសឹងជាហេតុផលដែលនាំឲ្យ ប៉ុល ពត និង/ឬ គណៈអចិន្ត្រៃយ៍ ឆ្លៀតទាញយកប្រយោជន៍ពី "ជំនួយបច្ចេកទេស" របស់លោក ខៀវ សំផន ក្នុងផ្នែកសេដ្ឋកិច្ច និងពាណិជ្ជកម្ម សម្រាប់កិច្ចការជាក់លាក់មួយចំនួន។

---

433 កំណត់ហេតុការប្រជុំអចិន្ត្រៃយ៍ ថ្ងៃទី ៩ ខែ តុលា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ E3/182 ទំព័រ ១ ERN KH ០០០១៩១០៨។

434 កំណត់ហេតុអង្គប្រជុំអចិន្ត្រៃយ៍ ថ្ងៃទី ១៣ ខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ E3/234 ទំព័រ ១ ដល់ទំព័រ ២ ERN KH ០០០០០៧៤៩-០០០០០៧៥០។

435 កំណត់ហេតុស្តាប់យកចម្លើយសាក្សី ធុច ស៊ីផន ឯកសារ E3/378 ទំព័រ ១១ ERN ០០៣៤៩៥៤៦, សួង ស៊ីគឿន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៤ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/107.1 ទំព័រ ៨០ បន្ទាត់ ២-១៧ ប្រហែលម៉ោង [១៥:៣៥:២៩]។

436 David CHANDLER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៩ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ E1/92.1 ទំព័រ ១០៣ ទំព័រ ១៦ ដល់ទំព័រ ២៣ ប្រហែលម៉ោង [១៤:១០:០៦]។

២៤៤. យើងពិតជាមិនអាចនិយាយជាទូទៅបានថា លោក ខៀវ សំផន បានដឹងនូវរាល់រឿងរ៉ាវទាំងអស់ ដែលបានកើតឡើងក្នុងគណៈកម្មាធិការពាណិជ្ជកម្ម ឬក៏ថាលោកបានដើរតួនាទីណាមួយ ក្នុងការចាប់ខ្លួនមនុស្សដែលបានលើកឡើង ក្នុងផ្នែកផ្សេងៗស្ថិតក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់គណៈកម្មាធិការពាណិជ្ជកម្ម (ជាថ្មីម្តងទៀត បើទោះបីជាទិដ្ឋភាពមួយនេះនៃសំណុំរឿង មិនស្ថិតក្នុងវិសាលភាពនៃការជំនុំជម្រះក៏ដោយ)។ ផ្ទុយទៅវិញ សហព្រះរាជអាជ្ញាបានស្នើឱ្យអង្គជំនុំជម្រះ ធ្វើឱ្យខូចទ្រង់ទ្រាយនូវធាតុផ្សំជាក់ស្តែងទាំងឡាយនៃសំណុំរឿង។ អង្គជំនុំជម្រះត្រូវតែបដិសេធការធ្វើឱ្យខូចទ្រង់ទ្រាយនេះ ព្រោះថាសាក្សីទាំងអស់ដែលបានមកផ្តល់សក្ខីកម្ម បានបញ្ជាក់ពីតួនាទីមានកម្រិតរបស់លោក ខៀវ សំផន ទោះបីជាសហព្រះរាជអាជ្ញាមាននិន្នាការអាក្រក់ញុះញង់សាក្សីទាំងអស់នោះ ឱ្យធ្វើការស្មានក៏ដោយ។

អំពីសក្ខីកម្មនៅក្នុងសវនាការ ដែលលើកឡើងផ្ទុយគ្នានឹងអំណះអំណាងរបស់សហព្រះរាជអាជ្ញា

២៤៥. រដ្ឋាភិបាលកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ខ្វះខាត "បុគ្គលិកជំនាញ"[437]។ ហេតុនេះហើយ បានជានៅឆ្នាំ ១៩៧៦ លោក **សតឹម ល្មុត** ត្រូវបានកោះហៅឱ្យទៅធ្វើការនៅធនាគារពាណិជ្ជកម្មក្រៅប្រទេសនៃកម្ពុជា នាទីក្រុងភ្នំពេញ។ លោករៀបរាប់ថា *"ធនាគារនេះមានតែឈ្មោះ"*[438] ហើយ *"ក្រៅពីទស្សនកិច្ចរបស់គណៈប្រតិភូបរទេស ធនាគារនេះគ្មានដំណើរការទេ"* ដោយសារខ្វះមធ្យោបាយទាំងខាងរូបិយប័ណ្ណ និងសមត្ថភាព[439]។ លោក សតឹម ល្មុត បានពិពណ៌នា ថាជា *"ធនាគារមានតែនៅលើក្រដាស"* ហើយដំណើរការទាំងត្រដាបត្រដួស ជាមួយនឹងសកម្មភាពតិចតួចបំផុត[440]។

---

[437] Philip SHORT "ប៉ុល ពត៖ ប្រវត្តិនៃសុបិនអាក្រក់មួយ" ឯកសារ **E3/9** ទំព័រ ៣៩៨ ERN FR 00639853។

[438] សតឹម ល្មុត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣១ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/79.1** ទំព័រ ១០ បន្ទាត់ ២៣ ដល់ទំព័រ ១១ បន្ទាត់ ១៧ ប្រហែលម៉ោង [09.40.30]។

[439] សតឹម ល្មុត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣១ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/79.1** ទំព័រ ១១ បន្ទាត់ ១៦-១៩ ប្រហែលម៉ោង [09.45.26]។

[440] សតឹម ល្មុត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៤ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/80.1** ទំព័រ ៦២ បន្ទាត់ ១៥ ដល់ទំព័រ ៦៤ បន្ទាត់ ១៦ ប្រហែលម៉ោង [14.03.13]។

២៤៦. អង្គជំនុំជម្រះកត់សម្គាល់ថា ទោះបីជាសហព្រះរាជអាជ្ញាប៉ុនប៉ងយកលោក សតឹម ល្មុត ជាសាក្សីសំខាន់ប្រឆាំងលោក ខៀវ សំផន ក៏ដោយ ក៏សាក្សីរូបនេះបានត្រឹមតែឆ្លើយស្មានប៉ុណ្ណោះ។ ជាក់ស្តែង ទោះបីជាលោក សតឹម ល្មុត ធ្វើអត្ថាធិប្បាយលើឯកសារគួរឲ្យចាប់អារម្មណ៍ជាច្រើនក៏ដោយ តែលោកទើបឃើញឯកសារទាំងនេះជាលើកដំបូង ពេលស្តាប់ចម្លើយដោយអ្នកស៊ើបសួរនៃការិយាល័យសហចៅក្រមស៊ើបសួរ[441]។ លើសពីនេះទៀត លោកគ្រាន់តែដឹងស្មានៗពីរចនាសម្ព័ន្ធធនាគារនៅថ្នាក់លើប៉ុណ្ណោះទេ[442]។

២៤៧. លោក សតឹម ល្មុត មិនធ្លាប់ធ្វើការជាមួយលោក ខៀវ សំផន ទាល់តែសោះ ក្នុងសម័យនោះ[443]។ នៅពេលសួរពីមុខងាររបស់លោក ខៀវ សំផន នៅពាណិជ្ជកម្ម លោក សតឹម ល្មុត បានត្រឹមតែនិយាយស្មានប៉ុណ្ណោះ។ នៅពេលឆ្លើយទៅនឹងសំណួររបស់មេធាវីការពារក្តីលោក ខៀវ សំផន សាក្សីនេះទទួលស្គាល់តាមត្រង់ថា៖ *"ស៖ ខ្ញុំសូមសង្ខេបចម្លើយរបស់លោកអម្បាញ់មិញនេះ គឺលោកមិនបានដឹងពីទំនាក់ទំនងការងាររបស់ឈ្មោះ ហែម នេះ ជាមួយខាងពាណិជ្ជកម្ម និងសេដ្ឋកិច្ចនោះទេ មុនពេលអ្នកស៊ើបអង្កេតរបស់សហចៅក្រមស៊ើបអង្កេតបានបង្ហាញឯកសារជូនលោកនោះ។ តើអ៊ីចឹងត្រឹមត្រូវទេ? ឆ៖ បាទ ត្រឹមត្រូវហើយ។ អ៊ីចឹងហើយបាទ ទាល់តែមានឯកសារហ្នឹងមកបង្ហាញខ្ញុំ បានប៊ានសន្និដ្ឋានថាអ៊ីចឹង"*[444]។ ពិតណាស់ សាក្សីអះអាងថាមិនធ្លាប់ឃើញលោក ខៀវ សំផន ទាល់តែសោះក្នុងអំឡុងរបបនោះ និងមិនដឹងពីមុខងារពិតប្រាកដរបស់

[441] សតឹម ល្មុត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៤ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/80.1** ទំព័រ ១៤ បន្ទាត់ ៨-១៦ ប្រហែលម៉ោង [09.39.56], ទំព័រ ៧៩ បន្ទាត់ ៤-១០ ប្រហែលម៉ោង [15.09.06]។

[442] សតឹម ល្មុត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣១ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/79.1** ទំព័រ ១០ បន្ទាត់ ២១ ដល់ទំព័រ ១១ បន្ទាត់ ១៤ ប្រហែលម៉ោង [09.40.30]។

[443] សតឹម ល្មុត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣១ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/79.1** ទំព័រ ៧៦ បន្ទាត់ ២៥ ដល់ទំព័រ ៧៧ បន្ទាត់ ២ ប្រហែលម៉ោង [15.29.04]។

[444] សតឹម ល្មុត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៥ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/81.1** ទំព័រ ២២ បន្ទាត់ ១៣-១៨ ប្រហែលម៉ោង [10.16.35]។

លោកខាងពាណិជ្ជកម្មទេ[445]។ ក៏ប៉ុន្តែ មន្ទីររបស់លោក សគឹម ល្អុត មានទីតាំងនៅជាប់មន្ទីរពាណិជ្ជកម្ម[446]។

២៤៨. ក្នុងពេលផ្តល់សក្ខីកម្មទាំងមូល លោក សគឹម ល្អុត តែងតែរំឭកថា លោកឆ្លើយស្មាន៖ *"ខ្ញុំយល់ស្របអ៊ីចឹង ដោយឈរលើឯកសារទំនាក់ទំនងគ្នា"*[447] *"នេះគឺតាមដែលឯកសារយកបង្ហាញខ្ញុំមកហ្នឹងហែមកទេ មិនមែនខ្ញុំដឹងខ្លួនខ្ញុំថា រចនាសម្ព័ន្ធហ្នឹង វាយ៉ាងម៉េចៗទេ ប៉ុន្តែ ដោយឯកសារដែលយកមកឱ្យខ្ញុំមើលពេលនុ៎ង ក៏វាអាចទៅជាអ៊ីចឹង"*[448] ឬ *"ក្រោយពីអានឯកសារទាំងនេះ ខ្ញុំធ្វើការសន្និដ្ឋាន"*[449]។ ប្រធានអង្គជំនុំជម្រះ បានរំឭកដល់សហព្រះរាជអាជ្ញា កុំឱ្យខាតពេលវេលាជាមួយឯកសារដែលសាក្សីមិនធ្លាប់ឃើញ[450]។ គួរកត់សម្គាល់ថា ក្រៅពីបញ្ជាក់យថាភាពនៃហត្ថលេខារបស់ វ៉ាន់ រិត លោក សគឹម ល្អុត មិនមែនជាសាក្សីជំនាញនោះទេ ប៉ុន្តែ សហព្រះរាជអាជ្ញាចង់ប្រែក្លាយគាត់ជាសាក្សីជំនាញ។ ផ្ទុយទៅវិញ លោកបានបញ្ជាក់ថា វ៉ាន់ រិត បានក្លាយជាប្រធានគណៈកម្មាធិការពាណិជ្ជកម្ម ជំនួស ឌឿន[451]។ ក្រៅពីនេះ សុទ្ធតែជាការឆ្លើយស្មាន។ គឺដោយផ្អែកលើឯកសារដាក់បង្ហាញដែលគាត់បានឃើញជាលើកដំបូង ពេលស្តាប់ចម្លើយដោយសហចៅក្រមស៊ើបសួរ និងនៅពេលសួរត្រង់ឱ្យនិយាយស្មាន ទើបលោកឆ្លើយថា ខៀវ សំផន និង វន វ៉េត ទំនង

[445] សគឹម ល្អុត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៥ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/81.1** ទំព័រ ២៦ បន្ទាត់ ២១ ដល់ទំព័រ ២៧ បន្ទាត់ ៣ ប្រហែលម៉ោង [10.31.52], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣១ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/79.1** ទំព័រ ៣៧ បន្ទាត់ ២-៨ ប្រហែលម៉ោង [11.26.29]។

[446] សគឹម ល្អុត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៤ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/80.1** ទំព័រ ១៤ បន្ទាត់ ៨-១៦ ប្រហែលម៉ោង [09.39.56]។

[447] សគឹម ល្អុត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៤ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/80.1** ទំព័រ ១២ បន្ទាត់ ១៦-១៧ ប្រហែលម៉ោង [09.35.09]។

[448] សគឹម ល្អុត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៤ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/80.1** ទំព័រ ៧០ បន្ទាត់ ២៥ ដល់ទំព័រ ៧១ បន្ទាត់ ២ ប្រហែលម៉ោង [14.26.28]។

[449] សគឹម ល្អុត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៥ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/81.1** ទំព័រ ២១ បន្ទាត់ ១០-១១ ប្រហែលម៉ោង [10.10.37]។

[450] សគឹម ល្អុត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៤ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/80.1** ទំព័រ ៤០ បន្ទាត់ ៥-៨ ប្រហែលម៉ោង [11.21.11]។

[451] សគឹម ល្អុត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៥ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/81.1** ទំព័រ ១០ បន្ទាត់ ២២-២៤ ប្រហែលម៉ោង [09.31.45]។

ជាថ្នាក់លើរបស់ វ៉ាន់ រិត[452]។ នៅក្នុងសវនាការ ពេលសហព្រះរាជអាជ្ញាសួរពីមុខតំណែងរបស់លោក ខៀវ សំផន នៅក្នុងគណៈកម្មាធិការពាណិជ្ជកម្ម ឬគណៈកម្មាធិការសេដ្ឋកិច្ច សាក្សីឆ្លើយការពារចម្លើយស្មានរបស់គាត់ថា៖ *"ខ្ញុំមិនមានឯកសារអ្វីបញ្ជាក់ទេ។ ប៉ុន្តែ ខ្ញុំឃើញឯកសារខ្លះដែលការិយាល័យស៊ើបអង្កេតយកមកបង្ហាញខ្ញុំ និយាយពីបងហែម។ គឺតាមរយៈឯកសារទាំងនេះហើយ ទើបខ្ញុំដឹងថាឯកសារខ្លះត្រូវបានផ្ញើជូនបងហែម និងបងវន*[453]។ *ខ្ញុំដឹងថាបងហែមពាក់ព័ន្ធនឹងកិច្ចការសេដ្ឋកិច្ច ឬពាណិជ្ជកម្ម ប៉ុន្តែ ខ្ញុំមិនដឹងតួនាទីគាត់ច្បាស់ទេ។ ខ្ញុំគ្រាន់តែសង្កេតឃើញថាឯកសារខ្លះត្រូវបានផ្ញើជូនបងហែម និងបងវន"*[454]។ នៅសម័យកាលនោះ លោក សគឹម ល្មុត មិនយល់ពីអ្វីដែលចៅក្រមស្នើឲ្យគាត់ធ្វើការសន្និដ្ឋានទេ។ ពេលស្ថិតនៅក្រោមសម្ពាធជាក់លាក់បែបនេះ សាក្សីនេះដឹងច្បាស់ពីអ្វីដែលបានកើតឡើង ហើយបានជម្រាបជូនអង្គជំនុំជម្រះថា៖ *"ខ្ញុំសូមឆ្លៀតឱកាសនេះ ជម្រាបជូនអង្គជំនុំជម្រះថា រឿងរ៉ាវបានកើតឡើងជាងសាមសិបឆ្នាំហើយ ជាពិសេស ខ្ញុំមិនពាក់ព័ន្ធនឹងកិច្ចការពាណិជ្ជកម្មទេ។ ពេលអ្នកស៊ើបសួរនៃសហចៅក្រមស៊ើបសួរបង្ហាញឯកសារដល់ខ្ញុំ ខ្ញុំបានចុះហត្ថលេខា ដើម្បីបង្ហាញថាខ្ញុំបានអាន មិនមែនមានន័យថាខ្ញុំបានឃើញឯកសារ នៅសម័យនោះទេ។ គឺថាសាមសិបឆ្នាំហើយ។ មន្ទីរខ្ញុំនៅជាប់មន្ទីរពាណិជ្ជកម្ម ដែលមិនមែនមានន័យថាខ្ញុំទទួលបានឯកសារទាំងអស់ដែលពួកគេមាននោះទេ"*[455]។

២៤៩. គួរកត់សម្គាល់ថា លោក សគឹម ល្មុត បានទាក់ទងតែជាមួយ វ៉ាន់ រិត និង វន វ៉េត ប៉ុណ្ណោះ។ យើងបានឃើញពីខាងលើរួចមកហើយថា យោងតាមឯកសារផ្លូវការរបស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ វន វ៉េត សមាជិកគណៈអចិន្ត្រៃយ៍ និងជាអតីតប្រធានភូមិភាគពិសេស[456] ត្រូវបានតែងតាំងជា

[452] កំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយសាក្សី សគឹម ល្មុត ចុះថ្ងៃទី ១៨ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០០៩ ឯកសារ **E3/439** ទំព័រ ៨ ERN KH 00418546, កំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយសាក្សី សគឹម ល្មុត ចុះថ្ងៃទី ១៩ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០០៩ ឯកសារ **E3/105** ទំព័រ ៣ ERN KH 00418554។

[453] គូសបន្ទាត់ពីក្រោមដោយម្ចាស់សារណានេះ។

[454] សគឹម ល្មុត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ៣១ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/79.1** ទំព័រ ៣៧ បន្ទាត់ ១-៨ ប្រហែលម៉ោង [11.25.08]។

[455] សគឹម ល្មុត ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៤ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/80.1** ទំព័រ ១៤ បន្ទាត់ ៨-១៦ ប្រហែលម៉ោង [09.39.56]។

[456] ភី ភួន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៦ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/97.1** ទំព័រ ១៧ បន្ទាត់ ៤-១៥ ប្រហែលម៉ោង [10.01.35]។

ឧបនាយករដ្ឋមន្ត្រី ទទួលបន្ទុកសេដ្ឋកិច្ច កាន់ខាងគណៈកម្មាធិការពាណិជ្ជកម្ម[457]។ លោក សគីម ល្មុត បានបញ្ជាក់រួចមកហើយថា លោកមិនដឹងអង្គការលេខផ្នែកពាណិជ្ជកម្មទេ។ យើងមិនអាចទទួលយកបានទេដែលអ្នកស៊ើបសួរជំរុញឲ្យគាត់ឆ្លើយស្មាន ដើម្បីប៉ុនប៉ងយកចម្លើយទាំងនេះធ្វើជាភ័ស្តុតាង។

២៥០. សាក្សីផ្សេងទៀត ដែលបានផ្តល់សក្ខីកម្មអំពីពាណិជ្ជកម្ម បានឆ្លើយស៊ីសង្វាក់គ្នានឹងចម្លើយរបស់លោក ខៀវ សំផន ពាក់ព័ន្ធនឹងសកម្មភាពរបស់គាត់។ ជាក់ស្តែង លោក **រស់ ស៊ុយ** ជាបុគ្គលិកឃ្លាំងរដ្ឋ អះអាងថាមានការនាំចេញ ដើម្បីដូរយកសម្ភារៈស្រាប់បញ្ជូនទៅតាមមូលដ្ឋាន[458]។

២៥១. លោក **រស់ ស៊ុយ** បានលើកឡើងពីទស្សនកិច្ចដ៏កម្ររបស់ លោក ខៀវ សំផន ជាហេតុធ្វើឲ្យលោកមិនអាចរៀបរាប់ពីតួនាទីពិតប្រាកដបាន។ ប៉ុន្តែ លោកសម្គាល់ថា លោក ខៀវ សំផន ជាមនុស្សដាក់ខ្លួន[459]។ លើសពីនេះទៅទៀត សាក្សីនេះអះអាងថា **វ៉ន** ទទួលខុសត្រូវគណៈពាណិជ្ជកម្ម ហើយបញ្ជាក់ថាលោកទាក់ទងតែជាមួយមេលោកផ្ទាល់ប៉ុណ្ណោះ[460]។

២៥២. យើងបានឃើញខាងលើរួចមកហើយថា សហព្រះរាជអាជ្ញាអះអាងថា លោក ខៀវ សំផន ចាំបាច់ត្រូវតែដឹងពីការចាប់ខ្លួន នៅតាមផ្នែកផ្សេងៗរបស់គណៈកម្មាធិការពាណិជ្ជកម្ម ពីព្រោះលោកធ្វើសកម្មភាពទាក់ទងជាមួយគណៈកម្មាធិការនេះ។ យើងក៏បានឃើញផងដែរថា ចំណុចនេះមិនស្របគ្នានឹងធាតុផ្សំសត្យានុម័តិនៃសំណុំរឿងនោះទេ៖ គ្មានឯកសារស្តីពីសន្តិសុខណាមួយត្រូវបានផ្ញើជូន

---

[457] សេចក្តីប្រកាសព័ត៌មានរបស់សភាតំណាងប្រជាជន នីតិកាលទីមួយ ចុះថ្ងៃទី ១៤ ខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ **E3/262** ទំព័រ ៧ ERN KH 00622991។

[458] រស់ ស៊ុយ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៥ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/184.1** ទំព័រ ២៤ បន្ទាត់ ១៤ ដល់ទំព័រ ២៥ បន្ទាត់ ៧ ប្រហែលម៉ោង [10.21.09], ទំព័រ ៧៧ បន្ទាត់ ១៩ ដល់ទំព័រ ៧៨ បន្ទាត់ ២១ ប្រហែលម៉ោង [15.35.00], ទំព័រ ៨៥ បន្ទាត់ ១៧-២៤ ប្រហែលម៉ោង [16.00.00]។

[459] រស់ ស៊ុយ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៥ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/184.1** ទំព័រ ២៨ បន្ទាត់ ១៩-២២ ប្រហែលម៉ោង [10.37.32], ទំព័រ ៥១ បន្ទាត់ ២៣ ដល់ទំព័រ ៥២ បន្ទាត់ ១៥ ប្រហែលម៉ោង [13.53.20], ទំព័រ ៦៤ បន្ទាត់ ១-១៦ ប្រហែលម៉ោង [14.32.10]។

[460] រស់ ស៊ុយ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៥ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/184.1** ទំព័រ ៧៦ បន្ទាត់ ២២ ទំព័រ ៧៧ បន្ទាត់ ១៧ ប្រហែលម៉ោង [15.32.20]។

ឈ្មោះ ហែម នោះទេ ហើយសាក្សីទទួលបន្ទុកខាងទំនាក់ទំនងបានបញ្ជាក់ថា សារទទួល ឬផ្ញើជូន លោក ខៀវ សំផន ជាប់ពាក់ព័ន្ធនឹងការបែងចែកសម្ភារៈ និងទំនិញ។ លោក **នង សុផង់** បញ្ជាក់ជាច្រើនលើកច្រើនសាក្នុងពេលផ្តល់សក្ខីកម្មថា គាត់សង្កេតឃើញបែបនេះ ពេញមួយរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ[461]។ លោក **ខាំ ផាន់** ទទួលបន្ទុកទូរលេខរបស់តំបន់ ១០៥ បានរៀបរាប់ពីការផ្ញើទូរលេខឆ្លងឆ្លើយជាមួយលោក ខៀវ សំផន ពាក់ព័ន្ធនឹងស្បៀង សម្ភារៈ និងការបញ្ជូនអង្ករទៅតំបន់របស់គាត់[462] ហើយបានបញ្ជាក់ថា៖ *"(...) គាត់ [ខៀវ សំផន] មិនពាក់ព័ន្ធនឹងរឿងសន្តិសុខទេ។ ខ្ញុំមិនធ្លាប់ឃើញឈ្មោះគាត់ពាក់ព័ន្ធនឹងបញ្ហាសន្តិសុខទេ"*[463]។

២៥៣. លោក **ស៊ឹម ហោ** ជាអតីតកម្មកររោងចក្រ បានឆ្លើយថា លោកបានទំនាក់ទំនងច្រើនជាមួយមេផ្ទាល់។ យើងកត់សម្គាល់ឃើញថា ចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៧៧ រិត ឡើងជាប្រធានគណៈពាណិកម្ម[464] ដូចការអះអាងរបស់សាក្សីនេះមែន។ លោកបានរៀបរាប់អំពីទំនិញនាំចូល (អង្ករ ប៉ែល ថ្នាំសម្លាប់សត្វល្អិត...) និងទំនិញនាំចេញ (កៅស៊ូ កប្បាស ស្រូវ...)[465]។ លោកបានបញ្ជាក់អំពីទំនាក់ទំនងពាណិជ្ជកម្មជាមួយប្រទេសចិន និងជាពិសេស ការទទួលអង្ករចិន[466]។ លោកចងចាំថាធ្លាប់បាន

---

[461] នង សុផង់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៩ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/117.1** ទំព័រ ៤០ បន្ទាត់ ៤-១១ ប្រហែលម៉ោង [11.58.24], ទំព័រ ៥៩ បន្ទាត់ ២-៦ ប្រហែលម៉ោង [15.31.40], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៣ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/120.1** ទំព័រ ៤៥ បន្ទាត់ ១៤ ដល់ទំព័រ ៤៦ បន្ទាត់ ៧ ប្រហែលម៉ោង [13.47.22], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/122.1** ទំព័រ ២០ បន្ទាត់ ៣-៩ ប្រហែលម៉ោង [10.24.05], ទំព័រ ៣៥ បន្ទាត់ ៩-២០ ប្រហែលម៉ោង [11.53.06], ទំព័រ ៤៣ បន្ទាត់ ២៥ ដល់ទំព័រ ៤៤ បន្ទាត់ ៨ ប្រហែលម៉ោង [13.48.39]។

[462] ខាំ ផាន់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៤ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/154.1** ទំព័រ ៨ បន្ទាត់ ១៥ ដល់ទំព័រ ៩ បន្ទាត់ ២៥ ប្រហែលម៉ោង [09.30.59]។

[463] ខាំ ផាន់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៤ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/154.1** ទំព័រ ៩ បន្ទាត់ ១៩ ប្រហែលម៉ោង [09.34.26]។

[464] ស៊ឹម ហោ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១២ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/206.1** ទំព័រ ៦៩ បន្ទាត់ ២០ ដល់ទំព័រ ៧០ បន្ទាត់ ៤ ប្រហែលម៉ោង [15.02.21], ស៊ឹម ហោ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៣ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/207.2** ទំព័រ ១១ បន្ទាត់ ១៧-២២ ប្រហែលម៉ោង [14.05.07]។

[465] ស៊ឹម ហោ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១២ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/206.1** ទំព័រ ៥៣ បន្ទាត់ ១១-២៣ ប្រហែលម៉ោង [13.46.28], ទំព័រ ៨៤ បន្ទាត់ ១៧-២៤ ប្រហែលម៉ោង [15.44.51]។

[466] ស៊ឹម ហោ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១២ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/206.1** ទំព័រ ៥៣ បន្ទាត់ ១១-២៣ ប្រហែលម៉ោង [13.46.28]។

ឃើញ រិត និងលោក ខៀវ សំផន មកពិនិត្យមើលទំនិញនាំចេញ[467]។ សាក្សីនេះដឹងថាលោក ខៀវ សំផន ជាប្រមុខរដ្ឋ ហើយសន្មតថាលោកជាថ្នាក់លើរបស់ រិត ដោយមិនដឹងព័ត៌មានលម្អិតទេ[468]។ សាក្សីផ្សេងទៀត តួយ៉ាង លោកស្រី **ឯក ហេន**[469] ជាកម្មកររោងចក្រកាត់ដេរ នៅចុងឆ្នាំ ១៩៧៦ ក៏បានលើកឡើងផងដែរថា លោក ខៀវ សំផន ចុះទៅរោងចក្រ ឬឃ្លាំងមួយម្តងៗ ដើម្បីពិនិត្យមើលផលិតផលដែលត្រូវនាំចេញ ឬបែងចែកទៅមូលដ្ឋាន។

២៥៤. សាក្សីផ្សេងទៀត រួមមាន លោក **ខៀវ នៅ**[470] បានរៀបរាប់អំពីរបៀបដែលភូមិភាគបញ្ជូនសំណើសុំទំនិញទៅទីក្រុងភ្នំពេញ និងរបៀបដែលទំនិញនោះត្រូវបានដឹកទៅតាមភូមិភាគ។ ដោយមិនដឹងមុខងារពិតប្រាកដរបស់លោក ខៀវ សំផន[471] សាក្សីនេះឆ្លើយដូចការពិពណ៌នារបស់លោក ខៀវ សំផន ពីការងាររបស់លោក ដោយអះអាងថា គាត់បានជួបជនជាប់ចោទពីរដង[472] ហើយលោក *"រីករាយដែលដឹងថាសម្ភារៈទាំងនេះ អាចបម្រើសេចក្តីត្រូវការរបស់ប្រជាជន"*[473]។ តួនាទីមានកម្រិតរបស់លោក ខៀវ សំផន ក្នុងការបែងចែកស្បៀង និងទំនិញ ត្រូវបានបញ្ជាក់ដោយ

---

[467] ស៊ុម ហោ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១២ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/206.1** ទំព័រ ៦៦ បន្ទាត់ ២៤ ដល់ទំព័រ ៦៧ បន្ទាត់ ១០ ប្រហែលម៉ោង [14.33.18], ទំព័រ ៧៩ បន្ទាត់ ២១-៨០ បន្ទាត់ ២ ប្រហែលម៉ោង [15.33.22]។

[468] ស៊ុម ហោ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៣ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/207.2** ទំព័រ ៨ បន្ទាត់ ១៣-២៣ ប្រហែលម៉ោង [13.56.57], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១២ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/206.1** ទំព័រ ៦៧ បន្ទាត់ ១២-១៧ ប្រហែលម៉ោង [14.35.00]។

[469] ឯក ហេន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៣ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/217.1** ទំព័រ ៤១ បន្ទាត់ ៩-២០ ប្រហែលម៉ោង [11.34.00], ទំព័រ ៥៣ បន្ទាត់ ២២ ដល់ទំព័រ ៥៤ បន្ទាត់ ៤ ប្រហែលម៉ោង [12.11.55], ទំព័រ ៥៤ បន្ទាត់ ១៦ ដល់ទំព័រ ៥៥ បន្ទាត់ ១០ ប្រហែលម៉ោង [12.16.00], ទំព័រ ៨៣ បន្ទាត់ ២-៧ ប្រហែលម៉ោង [15.26.09]។

[470] ខៀវ នៅ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២១ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/90.1** ទំព័រ ២៦ បន្ទាត់ ១០-១៤ ប្រហែលម៉ោង [10.56.54], ទំព័រ ៦៧ បន្ទាត់ ១៨ ដល់ទំព័រ ៦៨ បន្ទាត់ ៩ ប្រហែលម៉ោង [15.11.54]។

[471] ខៀវ នៅ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២១ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/90.1** ទំព័រ ៦១ បន្ទាត់ ១៥ ដល់ទំព័រ ៦២ បន្ទាត់ ១ ប្រហែលម៉ោង [14.36.13]។

[472] ខៀវ នៅ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២១ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/90.1** ទំព័រ ៥៦ បន្ទាត់ ១៩ ដល់ទំព័រ ៥៧ បន្ទាត់ ៥ ប្រហែលម៉ោង [14.21.47], ទំព័រ ៥៦ បន្ទាត់ ៨-២២ ប្រហែលម៉ោង [11.34.25]។

[473] ខៀវ នៅ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២១ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/90.1** ទំព័រ ៣៨ បន្ទាត់ ១២-១៥ ប្រហែលម៉ោង [11.49.13]។

សាក្សីជាច្រើនផ្សេងទៀត ក្នុងនោះមានលោក **គឹម វុន**[474] លោក **សៅ សារុន**[475] ឬលោក **សួង ស៊ីគឿន**[476]។

២៥៥. ដើម្បីឱ្យបានពេញលេញ (សូម្បីតែសួរចេញក្រៅវិសាលភាពនៃការជំនុំជម្រះក្តីក៏ដោយ) គ្មានសាក្សីណាម្នាក់គាំទ្រអំណះអំណាងថា លោក ខៀវ សំផន ធ្វើការពាក់ព័ន្ធនឹងចម្លើយសារភាពនោះទេ (ជាពិសេស ចម្លើយសារភាពរបស់ កុយ ធួន)[477] ទោះបីជាមានការប៉ុនប៉ងពីសហព្រះរាជអាជ្ញាក៏ដោយ។

២៥៦. ក្រោយពីចប់ផ្នែកនេះ យើងឃើញថា ចម្លើយរបស់លោក ខៀវ សំផន[478] អំពីសកម្មភាពរបស់គាត់ខាងពាណិជ្ជកម្ម (បែងចែកសម្ភារៈ និងទំនិញទៅមូលដ្ឋាន បញ្ជាទិញសម្ភារៈ និងថ្នាំពេទ្យពីបរទេស និងការងារធនាគារ) មិនត្រឹមតែស្របគ្នានឹងកំណត់ហេតុកិច្ចប្រជុំគណៈអចិន្ត្រៃយ៍ប៉ុណ្ណោះទេ ថែមទាំងស៊ីសង្វាក់នឹងចម្លើយរបស់សាក្សីផ្សេងៗ ដែលត្រូវបានស្តាប់ចម្លើយទាក់ទងនឹងបញ្ហានេះទៀតផង។ វាច្បាស់ណាស់ថា សកម្មភាពពិតប្រាកដរបស់លោក ខៀវ សំផន ខាងពាណិជ្ជកម្ម មិនអាចចាត់ទុកជាទង្វើឧក្រិដ្ឋបានទេ។ ជាក់ស្តែង សកម្មភាពរបស់លោករឹតតែប្រាសចាកឆ្ងាយពីទង្វើឧក្រិដ្ឋទៅវិញទេ ព្រោះវាជាសកម្មភាពសំដៅផ្គត់ផ្គង់ផលិតផលចាំបាច់បំផុតដល់ប្រជាជន និងសម្ភារៈ សម្រាប់ការអភិវឌ្ឍប្រទេស។

---

[474] គឹម វុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២២ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/112.1** ទំព័រ ៨៣ បន្ទាត់ ៦ ដល់ទំព័រ ៨៤ បន្ទាត់ ៨ ប្រហែលម៉ោង [15.57.32]។

[475] សៅ សារុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៧ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/83.1** ទំព័រ ៤៨ បន្ទាត់ ៧ ដល់ទំព័រ ៤៩ បន្ទាត់ ៧ ប្រហែលម៉ោង [11.54.41]។

[476] សួង ស៊ីគឿន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៤ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/107.1** ទំព័រ ៨០ បន្ទាត់ ២-១៧ ប្រហែលម៉ោង [11.35.29]។

[477] រស់ ស៊ុយ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៥ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/184.1** ទំព័រ ៣៦ បន្ទាត់ ៥-១១ ប្រហែលម៉ោង [11.24.44], ទំព័រ ៦២ បន្ទាត់ ២៤ ដល់ទំព័រ ៦៣ បន្ទាត់ ២៤ ប្រហែលម៉ោង [14.27.31], ស៊ឹម ហោ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១២ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/206.1** ទំព័រ ៧២ បន្ទាត់ ១៣-១៨ ប្រហែលម៉ោង [15.08.38]។

[478] កំណត់ហេតុសួរចម្លើយ ខៀវ សំផន ចុះថ្ងៃទី ១៤ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០០៧ ឯកសារ **E3/37** ទំព័រ ៣ ERN KH 00156676, ទំព័រ ៤ ERN KH 00156677, ខៀវ សំផន "ប្រវត្តិសាស្ត្រកម្ពុជាថ្មីៗនេះ និងគោលជំហររបស់ខ្ញុំជាបន្តបន្ទាប់" ឯកសារ **E3/18** (RI 4.23) ទំព័រ ៧៣-៧៤ ERN KH 00103844-00103845, ទំព័រ ១៦៨-១៦៩ ERN KH 00103892 (លិខិតចំហរបស់លោក ខៀវ សំផន ចុះថ្ងៃទី ១៦ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០០១)។

២៥៧. វាមិនអាចទៅរួចទេ ដែលសហព្រះរាជអាជ្ញាមិនបានកត់សម្គាល់ឃើញបែបនេះ ហើយវាជារឿងដ៏គួរឲ្យសោកស្ដាយ ដែលសហព្រះរាជអាជ្ញាមិនបានផ្ដោតការវិភាគ ទៅលើភារកិច្ចបច្ចេកទេសពិតប្រាកដរបស់លោក ខៀវ សំផន ខាងពាណិជ្ជកម្ម តែបែរជាគិតតែពីបង្កឲ្យមានការភាន់ច្រឡំពាក់ព័ន្ធនឹង "៨៧០" ទៅវិញ។ សូម្បីតែដីកាដំណោះស្រាយ (កថាខណ្ឌ ៤៨ ដល់កថាខណ្ឌ ៦១) ដែលពន្យល់បន្ថែមដោយលោក Steve HEDER ក៏ហាក់ដូចជាមិនដឹងថា ៨៧០ សំដៅលើអ្វីឲ្យប្រាកដនោះដែរ បានត្រឹមតែថាសញ្ញាណ និងពាក្យនេះ ត្រូវបានទុកឲ្យមាន *"ភាពស្រពេចស្រពិលដោយចេតនា"*[479]។ ប្រការនេះ ផ្ដល់ប្រយោជន៍ច្រើនណាស់ដល់សហព្រះរាជអាជ្ញា។ យុទ្ធសាស្ត្រនេះមិនត្រឹមតែស្ថិតនៅក្រៅវិសាលភាពនៃការជំនុំជម្រះក្ដីនេះប៉ុណ្ណោះទេ ថែមទាំងជាការរៀបចំមិនទៀងត្រង់ មិនពាក់ព័ន្ធនឹងធាតុផ្សំនៃសំណុំរឿង ដែលទើបនឹងពិនិត្យមើលនោះទេ។

គ.៣- គណៈអចិន្ត្រៃយ៍

២៥៨. អំណះអំណាងធ្ងន់ធ្ងរបំផុតរបស់ដីកាដំណោះស្រាយ គឺជាការសន្និដ្ឋានសរុបទូទៅសុទ្ធសាធ ដោយគ្មានមូលដ្ឋាន។ ដីកាដំណោះស្រាយអះអាងថា ទោះបីជាគាត់មិនមែនជាសមាជិកគណៈអចិន្ត្រៃយ៍ក៏ដោយ ក៏ ខៀវ សំផន បានចូលរួមកិច្ចប្រជុំរបស់គណៈអចិន្ត្រៃយ៍ *"ជាច្រើនដង"* និង *"ជាទៀងទាត់"*។ យើងដឹងថាគណៈអចិន្ត្រៃយ៍ជាស្ថាប័នមានអំណាចខ្ពស់បំផុត ក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ (ដីកាដំណោះស្រាយ កថាខណ្ឌ ១១៣២ ដល់កថាខណ្ឌ ១៥៣៦)។ ក៏ប៉ុន្តែ អំណះអំណាងនេះ គឺជាការសន្និដ្ឋានសរុបទូទៅ ក្នុងភាពស្រមើស្រមៃសុទ្ធសាធ។ យើងក៏បានស្ដាប់ឮអំណះអំណាងនេះ ចេញពីមាត់របស់លោក Philip SHORT ដែលបានអះអាងនៅក្នុងសវនាការថា លោក ខៀវ សំផន *"បានចូលរួមក្នុងកិច្ចប្រជុំភាគច្រើនរបស់គណៈអចិន្ត្រៃយ៍"*[480]។

---

[479] Steve HEDER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៨ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/226.1** ទំព័រ ៥ បន្ទាត់ ១៧-២២ ប្រហែលម៉ោង [09.21.42], ទំព័រ ៤ បន្ទាត់ ១៤-១៩ ប្រហែលម៉ោង [09.18.38]។

[480] Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៨ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/191.1** ទំព័រ ២ បន្ទាត់ ១-៣ ប្រហែលម៉ោង [09.06.35]។

គណៈអចិន្ត្រៃយ៍÷ ការពិនិត្យមើលឯកសារនៅសម័យនោះ

២៥៩. តាមពិត ឯកសារក្នុងសំណុំរឿង ដែលយើងទទួលបាន បង្ហាញថា លោក ខៀវ សំផន បានចូលរួម ពាក់កណ្ដាលនៃកិច្ចប្រជុំប្រហែល ៣០ របស់គណៈអចិន្ត្រៃយ៍ ឬមជ្ឈិមបក្ស។

២៦០. ក៏ប៉ុន្តែ យើងដឹងថា គណៈអចិន្ត្រៃយ៍ ជាស្ថាប័នមានអំណាចខ្ពស់នេះ ប្រជុំប្រហែលម្ដង ឬពីរដង ក្នុងមួយសប្ដាហ៍ (ដីកាដំណោះស្រាយ កថាខណ្ឌ ១១៣៣)។ មួយឆ្នាំមាន ៥២ សប្ដាហ៍។ ដូច្នេះ គណៈអចិន្ត្រៃយ៍ប្រជុំពី ៥០ ទៅ ១០០ ដង ក្នុងមួយឆ្នាំ។ ការគណនាលេខបែបសាមញ្ញ ក៏អាចឱ្យ សន្និដ្ឋានបានដែរថា ក្នុងរយៈពេល ៣ ឆ្នាំ ៨ ខែ ២០ ថ្ងៃ នៃរបបខ្មែរក្រហម គណៈអចិន្ត្រៃយ៍បាន ប្រជុំ ចន្លោះពី ១៩០ ដល់ ៣៨០ ដង។

២៦១. ជាក់ស្ដែង មកទល់ថ្ងៃនេះ តុលាការទទួលបានកំណត់ហេតុកិច្ចប្រជុំមជ្ឈិមតែប្រមាណ ៣០ ក្នុង ចំណោមប្រមាណ ៣៨០ កិច្ចប្រជុំនៃគណៈអចិន្ត្រៃយ៍ ក្នុងរបបនោះ។ ក្នុងកំណត់ហេតុប្រមាណ ៣០ នេះ មានឈ្មោះលោក ខៀវ សំផន ១៦ ដង ស្មើនឹង ៤% នៃចំនួនសរុប។ ការសង្កេតនេះ សាមញ្ញបំផុត និងមិនអាចប្រកែកបាន។

២៦២. ទោះបីជាមានភស្តុតាងច្បាស់ក្រឡែតមិនអាចប្រកែកបានក៏ដោយ ក៏សហចៅក្រមស៊ើបសួរបាន សរសេរថា៖ *"ឯកសារជាច្រើនបង្ហាញថា លោក ខៀវ សំផន បានចូលរួមប្រជុំក្នុងគណៈអចិន្ត្រៃយ៍ ជាច្រើនដង"* (ដីកាដំណោះស្រាយ កថាខណ្ឌ ១១៣២)។ តើសហចៅក្រមស៊ើបសួរនិយាយពី ឯកសារអ្វី បើមិនមែនកំណត់ហេតុទាំង ១៦ នោះ? នេះជាការបំភាន់ភ្នែកសុទ្ធសាធ។

២៦៣. ដីកាដំណោះស្រាយបន្ថែមទឡ្ហីករណ៍ទៀតថា៖ *"ចំពោះការប្រជុំដែលលោក ខៀវ សំផន មិនបាន ចូលរួម គាត់ប្រហែលជានៅតែអាចទទួលបានកំណត់ហេតុប្រជុំទាំងនោះ ដែលទំនងជាត្រូវបានគេ កត់ត្រាជាប្រចាំ"* (កថាខណ្ឌ ១១៣២)។ តើអ្វីដែលអនុញ្ញាតឱ្យសហចៅក្រមស៊ើបសួរ សរសេរថា លោក ខៀវ សំផន អាចទទួលបានទទួលកំណត់ហេតុប្រជុំដែលគាត់មិនបានចូលរួម? សហ ចៅក្រមស៊ើបសួរ មិនបានពន្យល់នោះទេ។ ដូច្នេះ នេះជាការបន្តសន្និដ្ឋានសរុបទូទៅបន្ថែមទៀត។

២៦៤. ទឡ្ហីករណ៍ចុងក្រោយរបស់ដីកាដំណោះស្រាយ ដែលរឹតតែបង្ហាញពីអសុទ្ធចិត្តភាពទៅទៀតនោះ ផ្អែកលើសក្ខីកម្មក្រៅវិសាលភាពនៃការជំនុំជម្រះក្តី ប៉ុន្តែគេនៅតែលើកយកមកធ្វើជាឧទាហរណ៍។ ជាក់ស្តែង ក្នុងកថាខណ្ឌ ១១៣៣ ដីកាដំណោះស្រាយលើកឡើងថា ចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៧៨ អ្នកបើកបររថយន្តឲ្យលោក ខៀវ សំផន បានជូនលោកទៅមន្ទីរ ក-៣ ឬ ក-១ ពីរ ឬបីដង ក្នុងមួយសប្តាហ៍។ អ្នកបើកបរនេះ មិនចូលក្នុងអគារ មិនចូលរួមប្រជុំជាយថាហេតុ និងមិនដឹងខ្លឹមសារនៃកិច្ចប្រជុំនោះទេ[481]។ តើវាពិតជាមានសារៈសំខាន់ទេ ក្នុងការសម្រេចយ៉ាងស្រមើស្រមៃថាលោកមានអំណាច និងធ្វើការសន្និដ្ឋានសរុបទូទៅទៅបែបនេះ? អង្គជំនុំជម្រះ ត្រូវដាក់ទណ្ឌកម្ម (ដោយមិនពិចារណាលើការស្រមើស្រមៃនេះ) ទៅលើជំហានដ៏វែងឆ្ងាត តែវៀចវេរមួយនេះ។

២៦៥. ទោះបីជាលោក Philip SHORT បានគណនាខុសដូចសហចៅក្រមស៊ើបអង្កេត ដោយអះអាងថាលោក ខៀវ សំផន បានចូលរួមក្នុងកិច្ចប្រជុំភាគច្រើនរបស់គណៈអចិន្ត្រៃយ៍[482] ក៏ដោយ ក៏លោកបានឆ្លើយយ៉ាងច្បាស់អំពីតួនាទីរបស់លោក ខៀវ សំផន ក្នុងសម័យនោះ៖ ខៀវ សំផន *"មិនស្ថិតនៅក្នុងគណៈអចិន្ត្រៃយ៍ទេ គាត់មិនមានតួនាទីធ្វើសេចក្តីសម្រេចសំខាន់ៗទេ"*[483] គាត់ *"មិនមែនជាមេដឹកនាំទេ"* ហើយ *"ប៉ុល ពត យល់ថា គាត់មិនមានលក្ខណៈសម្បត្តិជាមេ ឬមេដឹកនាំជាន់ខ្ពស់នោះទេ"*[484]។ នៅថ្ងៃបន្ទាប់ លោក Philip SHORT បញ្ជាក់ថា លោក ខៀវ សំផន *"មិនមែនជាក្រុមស្នូលនៃការធ្វើសេចក្តីសម្រេចទេ"*[485]។ នៅពេលបញ្ជាក់ពីតួនាទីរបស់លោក ខៀវ សំផន លោក Philip SHORT ឆ្លើយថាគាត់មិនមែនជា *"សមាជិករង់ផ្ទៃក្នុង"* ទេ ប៉ុន្តែ *"មានប្រយោជន៍"* ហើយ *"ជិតស្និទ្ធ"* នឹងរង់នោះ។ លោកបញ្ជាក់ថា *"អំណាចដែលគាត់មាននោះ គឺជាអំណាចដែលបក្ស*

---

[481] ឡេង ឈឿង ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៧ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/208.1** ទំព័រ ៧៣ បន្ទាត់ ២២-២៥ ប្រហែលម៉ោង [15.20.47], ទំព័រ ៧៥ បន្ទាត់ ១៨-២០ ប្រហែលម៉ោង [15.24.55]។

[482] Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៨ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/191.1** ទំព័រ ២ បន្ទាត់ ២-៤ ប្រហែលម៉ោង [09.06.35]។

[483] Philip SHORT T ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៦ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/189.1** ទំព័រ ៣៦ បន្ទាត់ ៦-១៤ ប្រហែលម៉ោង [11.24.39]។

[484] Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៨ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/191.1** ទំព័រ ២ បន្ទាត់ ៩-១២ ប្រហែលម៉ោង [09.06.35]។

[485] Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៩ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/192.1** ទំព័រ ៨០ បន្ទាត់ ៤ ប្រហែលម៉ោង [15.40.00]។

សម្រេចផ្តល់ឱ្យ"។ លោក ខៀវ សំផន មានតួនាទីមិនធម្មតា និងកាន់មុខតំណែងពិសេសដោយគ្មានឥទ្ធិពល ឬអំណាច គឺ "*ដោយសារតែគាត់ជាបញ្ញវន្ត*"។ "*ការបែងចែកជាបក្ខពួក*" នៅខាងក្នុងវង់ផ្ទៃក្នុងដែលរៀបរាប់ដោយលោក Philip SHORT និងគាំទ្រដោយសក្ខីកម្មជាច្រើន ពន្យល់ពីមូលហេតុដែលលោក ខៀវ សំផន តែងតែត្រូវបានផាត់ចេញពីរង្វង់អំណាច ទោះបីជាគាត់មានភាពជិតស្និទ្ធនឹងវង់នោះក៏ដោយ[486]។

២៦៦. យើងបានឃើញពីខាងលើរួចមកហើយថា ចំពោះការរាប់ចំនួនកំណត់ហេតុពាក់ព័ន្ធនឹងសកម្មភាពរបស់មជ្ឈិមនៃកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ មេធាវីការពារក្តីលោក ខៀវ សំផន មិនទទួលបានលទ្ធផលដូចដីកាដំណោះស្រាយនោះទេ ពីព្រោះដីកាដំណោះស្រាយរាប់ឃើញច្រើនជាង។ ក៏ប៉ុន្តែ សារធាតុនៅតែជាសារធាតុ ហើយសារធាតុនឹងត្រូវពិនិត្យមើលនៅទីនេះ។

---

[486] Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៨ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/189.1** ទំព័រ ៣៦ បន្ទាត់ ១១-១២ ប្រហែលម៉ោង [11.24.39], ទំព័រ ៤០ បន្ទាត់ ៨-១១ ប្រហែលម៉ោង [11.38.08], ទំព័រ ៥១ បន្ទាត់ ២០-២៥ ប្រហែលម៉ោង [13.47.33], ទំព័រ ៧៦ បន្ទាត់ ១៨ ដល់ទំព័រ ៧៧ បន្ទាត់ ៤ ប្រហែលម៉ោង [15.28.38], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៧ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/190.1** ទំព័រ ២៧ បន្ទាត់ ៥-៧ ប្រហែលម៉ោង [11.01.01], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៨ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/191.1** ទំព័រ ២ បន្ទាត់ ២-១២ ប្រហែលម៉ោង [09.06.35], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៧ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/192.1** ទំព័រ ៩៣ បន្ទាត់ ៧-៩ ប្រហែលម៉ោង [16.25.31], សួង ស៊ីគឿន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៧ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/103.1** ទំព័រ ១៦ បន្ទាត់ ១៥-១៨ ប្រហែលម៉ោង [09.56.23], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៨ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/104.1** ទំព័រ ១៧ បន្ទាត់ ១៣-១៤ ប្រហែលម៉ោង [09.58.50], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៤ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/107.1** ទំព័រ ៧៦ បន្ទាត់ ១១ ដល់ទំព័រ ៧៧ បន្ទាត់ ៧ ប្រហែលម៉ោង [15.21.25], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៥ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/108.1** ទំព័រ ៤២ បន្ទាត់ ២០ ប្រហែលម៉ោង [11.32.10], គឹម វុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៣ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/113.1** ទំព័រ ១៩ បន្ទាត់ ២០ ដល់ទំព័រ ២០ បន្ទាត់ ១ ប្រហែលម៉ោង [10.03.44], ឈូក រីន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២២ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/181.1** ទំព័រ ៣៦ បន្ទាត់ ១២-១៨ ប្រហែលម៉ោង [11.40.43], ទំព័រ ៤៧ បន្ទាត់ ៤-៥ ប្រហែលម៉ោង [13.55.53], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៣ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/182.1** ទំព័រ ៦៩ បន្ទាត់ ៤-៥ ប្រហែលម៉ោង [15.06.49], ទំព័រ ៦៩ បន្ទាត់ ២០-២២ ប្រហែលម៉ោង [15.09.12], ទំព័រ ៧០ បន្ទាត់ ១១-១៧ ប្រហែលម៉ោង [15.12.04], ទំព័រ ៧២ បន្ទាត់ ១៤-១៥ ប្រហែលម៉ោង [15.18.52], ទំព័រ ៨៣ បន្ទាត់ ៩-២០ ប្រហែលម៉ោង [16.01.53], ឌុច ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៩ ខែ មីនា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/50.1** ទំព័រ ៣៩ បន្ទាត់ ២៤ ដល់បន្ទាត់ ៤០ បន្ទាត់ ៦ ប្រហែលម៉ោង [15.38.01], ចម្លើយរបស់ ឌុច ឯកសារ **E3/15** បង្ហាញជូន សាឡុត បាន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៩ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/69.1** ទំព័រ ២៣ បន្ទាត់ ៣-៧ ប្រហែលម៉ោង [10.34.58], David CHANDLER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២០ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/93.1** ទំព័រ ៨២ បន្ទាត់ ៣-១១ ប្រហែលម៉ោង [15.08.09]។

២៦៧. បើតាមមេធាវីការពារក្តី អង្គជំនុំជម្រះមានកំណត់ហេតុប្រជុំចំនួន ៣១ ពាក់ព័ន្ធនឹងការព្រួយបារម្ភរបស់មជ្ឈិម (E3/216, E3/781, E3/99, E3/183, E3/227, E3/228, E3/229, E3/230, E3/238, E3/231, E3/232, E3/237, E3/197, E3/217, E3/233, E3/821, E3/218, E3/12, E3/165, E3/235, E3/817, E3/819, E3/220, E3/221, E3/222, E3/223, E3/224, E3/794, E3/225, E3/226, E3/213) (E3/216, E3/781, E3/99, E3/183, E3/227, E3/228, E3/229, E3/230, E3/238, E3/231, E3/232, E3/237, E3/197, E3/217, E3/233, E3/821, E3/218, E3/12, E3/165, E3/235, E3/817, E3/819, E3/220, E3/221, E3/222, E3/223, E3/224, E3/794, E3/225, E3/226, E3/213)។

២៦៨. ក្នុងចំណោមកំណត់ហេតុទាំង ៣១ នេះ មានវត្តមានរបស់បងហែមចំនួន ១៦ ដង ចន្លោះពីថ្ងៃទី ០៩ ខែ តុលា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ដល់ថ្ងៃទី ១០ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ១៩៧៦។ ដូច្នេះ ការកត់សម្គាល់ទីមួយ គឺពាក់ព័ន្ធនឹងកាលប្បវត្តិ៖ គិតត្រឹមថ្ងៃទី ០៩ ខែ តុលា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ការជម្លៀសប្រជាជនចេញពីទីក្រុងភ្នំពេញ ត្រូវបានធ្វើឡើងជាច្រើនខែមកហើយ ហើយអង្គហេតុនៅទួលពោធិ៍ជ្រៃ កន្លងផុតប្រាំមួយខែទៅហើយ។ លើសពីនេះទៅទៀត ចំពោះការជម្លៀសប្រជាជនដំណាក់កាលទី ២ យើងចងចាំថាដីកាដំណោះស្រាយ និងសហព្រះរាជអាជ្ញា បានកំណត់យកកាលបរិច្ឆេទនៃការតាក់តែងផែនការជម្លៀស នៅខែ សីហា ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ហើយសន្និដ្ឋានថា ការអនុវត្តប្រព្រឹត្តទៅរហូតដល់ចុងឆ្នាំ ១៩៧៦។ ផ្តើមចេញពីការសង្កេតនេះ មានតែការអនុវត្តគោលនយោបាយជម្លៀសប្រជាជនដំណាក់កាលទី ២ ប៉ុណ្ណោះ ទើបអាចមានជាប់ទាក់ទងនឹងកំណត់ហេតុនៃការប្រជុំគណៈអចិន្ត្រៃយ៍ទាំងនេះ។

២៦៩. ផ្ទុយទៅវិញ យើងកត់សម្គាល់ឃើញថា នៅក្នុងកំណត់ហេតុទាំង ១៦ នេះ គ្មានបញ្ហាណាមួយជាកម្មវត្ថុនៃការជំនុំជម្រះក្នុងសំណុំរឿងនេះ ត្រូវបានលើកឡើងទាល់តែសោះ ដូចជា ការតាក់តែង ឬការអនុវត្តការជម្លៀសប្រជាជន ដំណាក់កាលទី ១ និងដំណាក់កាលទី ២ ឬវិធានការដាក់លាក់ចំពោះអតីតអ្នករដ្ឋការនៃរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ (នៅទួលពោធិ៍ជ្រៃ ឬមិនមែន)។

២៧០. ម្យ៉ាងវិញទៀត ចំណុចនេះមានតម្លៃចំពោះកំណត់ហេតុទាំង ១៦៖ កិច្ចប្រជុំទាំង ១៦ នេះ តែងតែនិយាយពីប្រធានបទមួយយ៉ាងហោចណាស់ពាក់ព័ន្ធនឹងសកម្មភាពរបស់លោក ខៀវ សំផន នៅក្នុងរបបនោះ ដូចជា ១- ឋានៈជាតំណាងឲ្យរណសិរ្ស និងរាជរដ្ឋាភិបាល ២- ឋានៈជាអ្នកទទួលខុសត្រូវបញ្ជី និងតម្លៃ ខាងពាណិជ្ជកម្ម (គិតចាប់ពីកំណត់ហេតុ ចុះថ្ងៃទី ០៩ ខែ តុលា ឆ្នាំ ១៩៧៦)

៣- ឋានៈជាប្រធានគណៈប្រធានរដ្ឋ ចាប់ពីខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៦ និង ៤- ឋានៈជាសមាជិកគណៈកម្មាធិការ *"ទទួលបន្ទុកត្រួតពិនិត្យទំនិញដែលត្រូវទិញ"* និងឋានៈជាប្រធានគណៈកម្មាធិការត្រួតពិនិត្យបញ្ហាធនាគារ (គិតចាប់ពីកំណត់ហេតុ ចុះថ្ងៃទី ១៣ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៩៧៦)។

២៧១. មុននឹងបញ្ជាក់ពីប្រធានបទនេះ ក្នុងកំណត់ហេតុទាំង ១៦ គួរកត់សម្គាល់ថា លោក ខៀវ សំផន ធ្វើបទអន្តរាគមន៍សំខាន់តែពីរដងគត់ ក្នុងចំណោមកិច្ចប្រជុំទាំង ១៦ ដែលគាត់បានចូលរួម (ថ្ងៃទី ០៨ ខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៦៖ ឯកសារ E3/232 ស្តីពីការបោះឆ្នោត និងថ្ងៃទី ១១ ខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៦៖ ឯកសារ E3/197 ស្តីពីការលាឈប់ពីតំណែងរបស់សម្តេច សីហនុ)។ ដោយសារតែអង្គជំនុំជម្រះបានកម្រិតចំនួនទំព័រ ការពិនិត្យបន្តទៅនេះនឹងធ្វើឡើង ក្រោមទម្រង់ជាកថាខណ្ឌ។

២៧២. **ឆ្នាំ ១៩៧៥៖ កំណត់ហេតុ ចុះថ្ងៃទី ០៩ ខែ តុលា ឆ្នាំ ១៩៧៥** (ឯកសារ E3/182)៖ លោក ខៀវ សំផន ត្រូវបានតែងតាំងឱ្យ *"ទទួលខាងរណសិរ្ស និងរាជរដ្ឋាភិបាល ខាងពាណិជ្ជកម្មពាក់ព័ន្ធនឹងបញ្ជី និងតម្លៃ"*។ **កំណត់ហេតុ ចុះថ្ងៃទី ០២ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ១៩៧៥** (ឯកសារ E3/227)៖ និយាយពីជំនួយអង្ករ ក្រណាត់ ថ្នាំពេទ្យ មកពីថៃ និងសំណើរបស់ប្រទេសជិតខាងនេះក្នុងការទិញត្រី និងឈើ។ បញ្ហាការទូតជាមួយវៀតណាម ក៏ត្រូវបានលើកឡើងផងដែរ។

២៧៣. **ឆ្នាំ ១៩៧៦៖ កំណត់ហេតុ ចុះថ្ងៃទី ២២ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៩៧៦** (ឯកសារ E3/229)៖ បញ្ហាលំបាកខាងការទូតជាមួយវៀតណាមដែលបង្ខិតបង្គោលព្រំដែន។ **កំណត់ហេតុ ចុះថ្ងៃទី ២២ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៩៧៦** (ឯកសារ E3/230)៖ បញ្ហាទិញថ្នាំពេទ្យ ដោយមានជំនួយពីយូហ្គោស្លាវី និងបញ្ហាបែងចែកជំនួយអង្កររបស់ចិន។ **កំណត់ហេតុ ចុះថ្ងៃទី ០៨ ខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៦** (ឯកសារ E3/231)៖ ប្រកាសអំពីការបោះឆ្នោត នៅថ្ងៃទី ២០ ខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៦។ **កំណត់ហេតុ ចុះថ្ងៃទី ០៨ ខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៦** (ឯកសារ E3/232)៖ សេចក្តីរាយការណ៍ពីការរៀបចំការបោះឆ្នោត ការទិញសម្ភារៈដើម្បីដោះស្រាយជីវភាពប្រជាជន ការទូតជាមួយឡាវ។ **កំណត់ហេតុ ចុះថ្ងៃទី ១១ ខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៦** (ឯកសារ E3/197)៖ ការលាឈប់ពីតំណែងរបស់សម្តេច សីហនុ។ **កំណត់ហេតុ ចុះថ្ងៃទី ១១ ខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៦** (ឯកសារ E3/217)៖ សម្តេច សីហនុ និងបញ្ហាការទូតជាមួយវៀតណាម។ **កំណត់ហេតុ ចុះថ្ងៃទី ១៣ ខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៦** (ឯកសារ E3/233)៖ លោក ខៀវ សំផន ត្រូវបានចាត់តាំងជាសមាជិកគណៈកម្មាធិការមួយ *"សម្រាប់ពិនិត្យ រៀបចំទំនិញ ដែលត្រូវ*

ទិញ" និងជាប្រធានគណៈកម្មការពិនិត្យបញ្ហាធនាគារ។ **កំណត់ហេតុ ចុះថ្ងៃទី ២៦ ខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៦** (ឯកសារ E3/218)៖ លទ្ធផលនៃការចរចាការទូតជាមួយវៀតណាម។ **កំណត់ហេតុ ចុះថ្ងៃទី ០៣ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ១៩៧៦** (ឯកសារ E3/219)៖ ការរៀបចំសម្រាប់សន្និសីទក្រុងកូឡំបូ ដែលលោក ខៀវ សំផន ត្រូវចូលរួម។ **កំណត់ហេតុ ចុះថ្ងៃទី ០៧ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ១៩៧៦** (ឯកសារ E3/220)៖ បញ្ហាទំនាក់ទំនងពាណិជ្ជកម្ម និងធនាគារ ជាមួយចិន។ **កំណត់ហេតុ ចុះថ្ងៃទី ១៤ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ១៩៧៦** (ឯកសារ E3/221)៖ ការសិក្សាអំពីប្រតិកម្មរបស់វៀតណាម ពេលចរចាព្រំដែន។ **កំណត់ហេតុ ចុះថ្ងៃទី ១៥ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ១៩៧៦** (ឯកសារ E3/222)៖ ការទិញម៉ាស៊ីននាឡិកា។ **កំណត់ហេតុ ចុះថ្ងៃទី ៣០ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ១៩៧៦** (ឯកសារ E3/224)៖ ការទិញម៉ាស៊ីនបូមទឹកជាច្រើន និងការផ្តល់ស៊ីម៉ង់ត៍ ដែក ប្រេង ម៉ាស៊ីនអគ្គិសនី។ **កំណត់ហេតុ ចុះថ្ងៃទី ១០ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ១៩៧៦** (ឯកសារ E3/226)៖ បញ្ហាម៉ាស៊ីនចាស់សម្រាប់ផលិតថ្នាំពេទ្យ និងភាពចាំបាច់ក្នុងការប្តូរចេញ ការបែងចែកថ្នាំពេទ្យ និងវត្ថុធាតុដើម។

គណៈអចិន្ត្រៃយ៍- ការពិនិត្យមើលសក្ខីកម្មក្នុងពេលជំនុំជម្រះក្តី

២៧៤. ដោយសារតែកំណត់ហេតុក្នុងសំណុំរឿង មិនផ្តល់ភ័ស្តុតាងដូចការអះអាងក្នុងដីកាដំណោះស្រាយ យើងត្រូវពិនិត្យមើលសក្ខីកម្ម ពាក់ព័ន្ធនឹងតួនាទីរបស់លោក ខៀវ សំផន នៅក្នុងគណៈអចិន្ត្រៃយ៍។ សក្ខីកម្មតិចតួចនេះ មិនបានផ្តល់ភ័ស្តុតាងអ្វីទេ មានតែបង្ហាញថាលោក ខៀវ សំផន គ្មានអំណាច។

២៧៥. លោក **ស ទិ** ជាកងការពារនៅខ្សែក្រវាត់ទីពីរ នៃមន្ទីរ ក-១ បានឆ្លើយថាធ្លាប់ឃើញលោក ខៀវ សំផន *"ចេញចូល"*[487] ទីនោះ ដោយមិនដឹងពីគោលបំណងនោះទេ[488]។ លោកដឹងថា លោក ខៀវ សំផន ជាប្រធានគណៈប្រធានរដ្ឋ ហើយបានកត់សម្គាល់ផង និងគេប្រាប់ផងថា គាត់ចាកចេញពីទី

---

[487] ស ទិ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៨ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/156.1** ទំព័រ ១៨ បន្ទាត់ ១៩-២១ ប្រហែលម៉ោង [10.07.03]។

[488] ស ទិ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៩ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/157.1** ទំព័រ ១៧ បន្ទាត់ ១០-១២ ប្រហែលម៉ោង [10.05.57] និងទំព័រ ១៨ បន្ទាត់ ១៦-១៧ ប្រហែលម៉ោង [10.10.48]។

ក្រុងភ្នំពេញមិនសូវញឹកញាប់ដូចមេដឹកនាំផ្សេងៗទៀតនៃរបបនេះនោះទេ[489]។ សាក្សីនេះមិនធ្លាប់ឃើញលោក ខៀវ សំផន ចេញបញ្ជា និងមិនធ្លាប់ចូលរួមប្រជុំ ដោយមានវត្តមានគាត់នោះទេ[490]។ សាក្សីនេះបញ្ជាក់ថា លោក ខៀវ សំផន យកចិត្តទុកដាក់ក្នុងការងារ គិតច្រើន ម៉ត់ចត់ ចិត្តល្អ ប្រុងប្រយ័ត្ន និងមិនចង់ឲ្យផ្ដោះផ្ដងយខូចការ[491]។ ខុសពីអ្នកផ្សេង លោក ខៀវ សំផន ជិះឡានឡាំប្រ៊ីតា ដោយគ្មានកងការពារ[492]។

២៧៦. លោក **សាឡុត បាន** ជាក្មួយ និរសារ និងកងការពាររបស់ ប៉ុល ពត មុនឆ្នាំ ១៩៧៥ និងក្រោយមកជាអគ្គលេខាធិការក្រសួងការបរទេស នៅទីក្រុងភ្នំពេញ។ សាក្សីនេះឆ្លើយថា ចន្លោះពីខែមេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ដល់ខែ មករា ឆ្នាំ ១៩៧៩ គាត់បានឃើញលោក ខៀវ សំផន ប្រជុំជាមួយអ្នកផ្សេង ប៉ុន្តែ មិនដឹងគេនិយាយរឿងអ្វីទេ[493]។ ពេលសួរពីសមាជិកភាពរបស់លោក ខៀវ សំផន ក្នុងគណៈមជ្ឈិម ឬគណៈអចិន្ត្រៃយ៍ គាត់ឆ្លើយថា ដូចជាសមាជិក គឺសមាជិកធម្មតានៃគណៈមជ្ឈិម[494]។

២៧៧. លោក **គឹម វុន** ធ្វើការនៅរោងពុម្ពមន្ទីរ ក-២៥ និងក្រោយមក ជាប្រធានផ្នែកឃោសនាវិទ្យុនៅទីក្រុងភ្នំពេញ។ លោកអះអាងថា លោក ខៀវ សំផន ប្រៀបបាននឹង *"ជំរឺពិការ"* *"ជនរងគ្រោះ"* និងជាមនុស្ស *"គ្មានអំណាចពិតប្រាកដ"* ទាំងក្នុងសម័យព្រះសីហនុ សម័យរណសិរ្ស និងទាំងសម័យ

---

[489] ស រិ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៨ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/156.1** ទំព័រ ៣០ បន្ទាត់ ១២-២០ ប្រហែលម៉ោង [11.15.36]។

[490] ស រិ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៨ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/156.1** ទំព័រ ៣៧ បន្ទាត់ ៧-១៣ ប្រហែលម៉ោង [11.40.05]។

[491] ស រិ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៨ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/156.1** ទំព័រ ៤៤ បន្ទាត់ ២២ ប្រហែលម៉ោង [13.39.19], ទំព័រ ៤៥ បន្ទាត់ ១៥-២០ ប្រហែលម៉ោង [13.43.25]។

[492] ស រិ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៩ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/157.1** ទំព័រ ៧ បន្ទាត់ ១០ ដល់ទំព័រ ៨ បន្ទាត់ ១ ប្រហែលម៉ោង [09.28.24]។

[493] សាឡុត បាន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៣ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/66.1** ទំព័រ ៦០ បន្ទាត់ ១៨ ប្រហែលម៉ោង [14.03.12]។

[494] សាឡុត បាន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៦ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/69.1** ទំព័រ ៣ បន្ទាត់ ៥-៧ ប្រហែលម៉ោង [09.09.57]។

កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ[495]។ សាក្សីនេះឆ្លើយថា ក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ លោក ខៀវ សំផន មានអំណាចតិចតួចដូចសម្ដេច សីហនុ ដែរ[496]។ គាត់ដឹងតាមសមាជិកគ្រួសារលោក ខៀវ សំផន ថា ទំនួលខុសត្រូវរបស់លោកពាក់ព័ន្ធនឹងការដឹកស្បៀងទៅតាមតំបន់នានា[497]។

គ.៤- គណៈប្រធានរដ្ឋ និងការទទួលបានឋានៈជាសមាជិកពេញសិទ្ធិនៃគណៈមជ្ឈិម

២៧៨. ប៉ុល ពត បានស្វែងរកដំណោះស្រាយមួយសម្រាប់ការផ្លាស់ប្ដូរក្បាលម៉ាស៊ីនដឹកនាំ ដោយរៀបចំគម្រោងឱ្យសម្ដេច សីហនុ លាឈប់ពីមុខតំណែងនៅក្នុងគណៈប្រធានរដ្ឋ។ ទោះបីជាខ្មែរក្រហមអនុវត្តអំណាចរបស់ខ្លួនចេញពីទីងងឹតក៏ដោយ ក៏ ប៉ុល ពត មិនចង់ទទួលយកការលាក់ខ្លួននេះជាចំហទេ ហើយតែងតែព្យាយាមធ្វើឱ្យគេមើលឃើញថា របបរបស់ពួកគេដំណើរការដោយមិនលាក់លៀម និងបើកចំហ។ ក្នុងក្របខ័ណ្ឌនេះហើយ ទើបចាប់ពីឆ្នាំ ១៩៧៥ មក មានការអនុម័តរដ្ឋធម្មនុញ្ញ និងរៀបចំការបោះឆ្នោតជ្រើសតាំងរដ្ឋសភា ដូចមានគ្រោងនៅក្នុងរដ្ឋធម្មនុញ្ញនោះ។ យើងបានរៀបរាប់ពីខាងលើរួចមកហើយថា ការលាឈប់របស់សម្ដេច សីហនុ ផ្ដើមចេញមកពីនីមនយោបាយដ៏ត្រាំត្រែងមួយ។ តាមរយៈកំណត់ហេតុប្រជុំគណៈអចិន្ត្រៃយ៍ ចុះថ្ងៃទី ១១ ខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៦ (ឯកសារ E3/197) យើងមើលឃើញថា សម្ដេច សីហនុ បានប្រកាសប្រាប់ពីចេតនាលាឈប់ពីតំណែងរបស់ព្រះអង្គរួចទៅហើយ ដល់គណៈប្រតិភូបរទេសចូលគាល់ព្រះអង្គ។ យើងមិនអាចប្រកែកបានទេថា ការលាឈប់របស់ទ្រង់ ការរៀបចំបោះឆ្នោតស្របតាមរដ្ឋធម្មនុញ្ញថ្មី ការឡើងកាន់តំណែងជាប្រធានគណៈប្រធានរដ្ឋរបស់លោក ខៀវ សំផន និងការចូលជាសមាជិកពេញសិទ្ធិនៃគណៈមជ្ឈិមរបស់លោក សុទ្ធសឹងជាព្រឹត្តិការណ៍ពាក់ព័ន្ធគ្នា។ ត្រង់ចំណុចនេះ យើង

---

[495] គឹម វុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២២ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/112.1** ទំព័រ ៥២ បន្ទាត់ ៩-២០ ប្រហែលម៉ោង [13.44.13]។

[496] គឹម វុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២២ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/112.1** ទំព័រ ៧០ បន្ទាត់ ២២ ដល់ទំព័រ ៧១ បន្ទាត់ ២ ប្រហែលម៉ោង [15.10.42]។

[497] គឹម វុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២២ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/112.1** ទំព័រ ៨៣ បន្ទាត់ ៦-២១ ប្រហែលម៉ោង [15.57.32]។

នឹកឃើញដល់ការវិភាគរបស់លោក Steve HEDER ដែលវាយតម្លៃថា ការបំផ្លាញរណសិរ្សរួបរួមជាតិកម្ពុជា និងរាជរដ្ឋាភិបាលរួបរួមជាតិកម្ពុជា ត្រូវបានធ្វើឡើងជាដំណាក់ៗ[498]។

២៧៩. ការចូលកាន់តំណែងរបស់លោក ខៀវ សំផន ជាប្រធានគណៈប្រធានរដ្ឋ ក៏ដូចជាការបោះឆ្នោតជ្រើសតាំងរដ្ឋសភា មានគោលដៅបំភាន់ផ្នែកសហគមន៍អន្តរជាតិយ៉ាងច្បាស់ក្រឡែត។ លោក ខៀវ សំផន ទំនងជាមិនទទួលបានសេចក្តីទុកចិត្តក្នុងមុខតំណែងនេះទេ ប្រសិនបើលោកនៅតែជាសមាជិកបម្រុងធម្មតារបស់គណៈមជ្ឈិមដែលគ្មានអំណាចពិតប្រាកដមួយនេះ។ គ្មានអ្នកជំនាញណាម្នាក់ ដែលអង្គជំនុំជម្រះបានស្តាប់ចម្លើយ អាចរៀបរាប់ថា តើគណៈប្រធានរដ្ឋមានអំណាចអ្វីខ្លះ ក្រៅពីអំណាចឧបកិច្ចនោះ[499]។ ទន្ទឹមនឹងនេះ សាក្សីទាំងអស់ ដែលត្រូវបានស្តាប់ចម្លើយលើប្រធានបទនេះ បានឆ្លើយដូចៗគ្នាថា ជាមុខតំណែងកិត្តិយសសុទ្ធសាធ គ្មានអំណាចអ្វីទេ[500]។

២៨០. លោក **សួង ស៊ីគឿន** បានអះអាងថា គណៈប្រធានរដ្ឋមាន *"តែនៅលើក្រដាស"*[501] ហើយបញ្ជាក់ថា *"ដូច្នេះ ប្រធានមែន ប៉ុន្តែ ជួនកាលអត់ដឹងអីទេ"*[502]។ លោក ខៀវ សំផន *"មិនមានអំណាច*

---

[498] Steve HEDER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១១ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/222.1** ទំព័រ ៦៧ បន្ទាត់ ១៨ ទំព័រ ៦៨ បន្ទាត់ ៣ ប្រហែលម៉ោង [15.07.27]។

[499] David CHANDLER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៨ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/91.1** ទំព័រ ២៦ បន្ទាត់ ១៧-២៤ ប្រហែលម៉ោង [10.21.54], David CHANDLER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/95.1** ទំព័រ ៩១ បន្ទាត់ ៩-១៣ ប្រហែលម៉ោង[15.45.56], Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៩ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/192.1** ទំព័រ ៩៣ បន្ទាត់ ១-១២ ប្រហែលម៉ោង [16.23.34]។

[500] ឧទាហរណ៍ សូមមើល៖ ឡេង ឈឿង ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៧ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/208.1** ទំព័រ ៣៦ បន្ទាត់ ២-១១ ប្រហែលម៉ោង [11.39.05], រស់ ស៊ុយ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៥ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/184.1** ទំព័រ ៣៣ បន្ទាត់ ១០-២១ ប្រហែលម៉ោង [11.13.42] និងទំព័រ ៣៤ បន្ទាត់ ១៧-២២ ប្រហែលម៉ោង [11.17.49], សាឡុត បាន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០២ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/71.1** ទំព័រ ១២ បន្ទាត់ ៦-៩ ប្រហែលម៉ោង [09.43.27], ឌុច ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៧ ខែ មីនា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/54.1** ទំព័រ ៥១ បន្ទាត់ ២៥ ដល់ទំព័រ ៥២ បន្ទាត់ ៩ ប្រហែលម៉ោង [14.01.54], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៥ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/60.1** ទំព័រ ៧៨ បន្ទាត់ ១៩ ដល់ទំព័រ ៧៩ បន្ទាត់ ២ ប្រហែលម៉ោង [15.23.58]។

[501] សួង ស៊ីគឿន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៨ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/104.1** ទំព័រ ៣៥ បន្ទាត់ ៦-៨ ប្រហែលម៉ោង [11.29.41]។

ជាក់លាក់ក្នុងការចុះហត្ថលេខា ឬអនុញ្ញាតអ្វីទេ"[503]។ សាក្សីនេះបានស្គាល់លោក ខៀវ សំផន ក្នុងក្របខ័ណ្ឌមុខងារផ្លូវការ ហើយបានឆ្លើយថា លោក ខៀវ សំផន *"ទទួលសារតាំង"* ពីសំណាក់ឯកអគ្គរដ្ឋទូត[504]។ លោក សួង ស៊ីគៀន បានកត់សម្គាល់ថា ទោះបីជាមានឋានៈជាប្រមុខរដ្ឋ លោក ខៀវ សំផន មិនមានអ្នកបកប្រែផ្ទាល់នោះទេ[505]។ សាក្សីម្នាក់ទៀតបានបញ្ជាក់ថា លោក ខៀវ សំផន មិនត្រូវបានចាត់ទុកជាអ្នកធំទេ ហើយក្នុងពេលសន្និសីទរបស់លេខាបក្ស *"គេអត់ទុកកៅអីជូនគាត់ទេ"*[506]។

២៨១. លោក **នង សុផង់** ឆ្លើយថាបានបកប្រែសារស្ដីពីបុណ្យជាតិផ្សេងៗ របស់លោក ខៀវ សំផន [507]។

២៨២. នៅឆ្នាំ ១៩៧៧ **ឯកអគ្គរដ្ឋទូតបារាំងប្រចាំនៅប្រទេសថៃ** បានសរសេរលិខិតផ្ញើជូនរដ្ឋមន្ត្រីក្រសួងការបរទេសបារាំងថា៖*"លោក ខៀវ សំផន កាន់មុខងារជាប្រមុខរដ្ឋ ដែលជាទូទៅជាឋានៈកិត្តិយស នៅក្នុងរចនាសម្ព័ន្ធនៃរដ្ឋសង្គមនិយម។ ម្យ៉ាងវិញទៀត ជនភៀសខ្លួនតែម្នាក់គត់ ដែលធ្លាប់ស្គាល់មជ្ឈដ្ឋានអ្នកកាន់អំណាចនៅភ្នំពេញ បាននិយាយថាលោក ខៀវ សំផន មិនស្ថិតនៅក្នុងចំណោមក្រុមមេដឹកនាំជាន់ខ្ពស់នោះទេ* [លោក François PONCHAUD បានជួបជនភៀសខ្លួននេះ នៅខែ កក្កដា ឆ្នាំ ១៩៧៦ នៅប្រទេសថៃ]*។ ជាចុងក្រោយ នៅក្នុងសុន្ទរកថា ថ្លែងថ្ងៃទី ២៧*

---

[502] សួង ស៊ីគៀន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៦ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/102.1** ទំព័រ ៦៦ បន្ទាត់ ៨-១៤ ប្រហែលម៉ោង [14.39.57]។

[503] សួង ស៊ីគៀន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៨ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/104.1** ទំព័រ ៣៦ បន្ទាត់ ១៦ ដល់ទំព័រ ៣៧ បន្ទាត់ ៦ ប្រហែលម៉ោង [11.34.06]។

[504] សួង ស៊ីគៀន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៦ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/102.1** ទំព័រ ៥៧ បន្ទាត់ ១៦-២១ ប្រហែលម៉ោង [14.10.08], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៤ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/107.1** ទំព័រ ៧៩ បន្ទាត់ ១៩-២១ ប្រហែលម៉ោង [15.33.07]។

[505] សួង ស៊ីគៀន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៤ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/107.1** ទំព័រ ៧៩ បន្ទាត់ ២២-២៤ ប្រហែលម៉ោង [15.35.29]។

[506] អ៊ុង ចុងហឿង ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៤ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/107.1** ទំព័រ ៦៧ បន្ទាត់ ២២ ទំព័រ ៦៩ បន្ទាត់ ១៤ ប្រហែលម៉ោង [14.30.24]។

[507] នង សុផង់ ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៣ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/120.1** ទំព័រ ៤៥ បន្ទាត់ ២៣ ទំព័រ ៤៦ បន្ទាត់ ៧ ប្រហែលម៉ោង [13.50.33]។

ខែ កញ្ញា ប៉ុល ពត បានលើកឡើងពីសមមិត្តប្រធានគណៈប្រធានរដ្ឋ ខៀវ សំផន ដោយចាត់ទុកគាត់ជាបញ្ញវន្ត។ នៅពេលគេដឹងពីការប្រព្រឹត្តរបស់ខ្មែរក្រហមទៅលើប្រជាជនប្រភេទនេះ នៅពេលគេអានសុន្ទរកថាបន្តទៀត ដែលមួយផ្នែកធំបានលើកសរសើរវណ្ណៈកសិករថាជាកម្លាំងបដិវត្តន៍ពិតប្រាកដតែមួយគត់ គេនឹងអាចយល់ច្បាស់ពីតួនាទីដែលពួកនោះផ្ដល់ឱ្យប្រមុខរដ្ឋ"[508]។

២៨៣. ជាក់ស្ដែង លោក ខៀវ សំផន តែងតែទទួលស្គាល់ថា សកម្មភាពរបស់ប្រធានគណៈប្រធានរដ្ឋ គឺជាមុខងារពិធីការ ឬផ្ដល់ព័ត៌មាន។ ដូចមានបញ្ជាក់នៅក្នុងឯកសារជាច្រើនជាភ័ស្ដុតាង លោកខៀវ សំផន នៅតែបន្តមុខងារពិធីការ ដូចលោកធ្លាប់បានបំពេញ តាំងពីពេលជាឧបនាយករដ្ឋមន្ត្រីនៃរាជរដ្ឋាភិបាលរួបរួមជាតិកម្ពុជា និងនៅក្បែរសម្ដេច សីហនុ ដែលកាលនោះ ទ្រង់គង់នៅជាប្រធានគណៈប្រធានរដ្ឋនៅឡើយ[509]។ ជាក់ស្ដែង លោក ខៀវ សំផន បន្តទទួលគណៈប្រតិភូបរទេស[510]

---

[508] លិខិតមានចំណងជើងថា "ព័ត៌មានផ្លូវការអំពីបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា" ចុះថ្ងៃទី ០៦ ខែ តុលា ឆ្នាំ ១៩៧៧ ឯកសារ **E3/481**, François PONCHAUD ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១១ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/180.1** ទំព័រ ៥ បន្ទាត់ ១៩-២១ ប្រហែលម៉ោង [09.17.11] និងទំព័រ ១០ បន្ទាត់ ៧-១៤ ប្រហែលម៉ោង [09.31.16]។

[509] FBIS "វិចារណកថាអបអរសាទរបុណ្យខួបសាធារណរដ្ឋប្រជាធិបតេយ្យវៀតណាម" ចុះថ្ងៃទី ០១ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ **E3/271** ទំព័រ ៤-៥ ERN EN 00167422-00167423, FBIS "សុន្ទរកថាស្វាគមន៍របស់លោក ខៀវ សំផន" ចុះថ្ងៃទី ១១ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ **E3/271** ទំព័រ ២៩ ERN EN 00167447, FBIS "ប៉ែន នុត ខៀវ សំផន ទទួលប្រេសិតសាធារណរដ្ឋប្រជាធិបតេយ្យវៀតណាម" ចុះថ្ងៃទី ០៩ ខែ តុលា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ **E3/272** ទំព័រ ២២ ERN EN 00167504, FBIS "ឯកអគ្គរដ្ឋទូតសេណេហ្កាល់បញ្ចប់ទស្សនកិច្ចជាមិត្តភាព" ចុះថ្ងៃទី ២០ ខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ **E3/274** ទំព័រ ៨០ ERN EN 00167992, FBIS "ព្យុហយាត្រាស្វាគមន៍ដំណើរយាងត្រឡប់របស់សម្ដេច សីហនុ" ចុះថ្ងៃទី ១២ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ **E3/271** ទំព័រ ៣៣ ERN EN 00167451, FBIS "សម្ដេច សីហនុ បំពេញព្រះរាជទស្សនកិច្ចរយៈពេលបីថ្ងៃទៅភូមិភាគឧត្ដរ" ចុះថ្ងៃទី ២១ ខែ មករា ឆ្នាំ ១៩៧៣ ឯកសារ **E3/273** ទំព័រ ២៤-២៥ ERN KH 00657454-00657455, FBIS "សម្ដេច សីហនុ ជួបជាមួយភ្ញៀវបរទេស ថ្ងៃទី ២៥ ខែ កុម្ភៈ" ចុះថ្ងៃទី ២៦ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ **E3/1357** ទំព័រ ៣ ERN KH 00658295, FBIS "ជំនួបជាមួយសម្ដេច សីហនុ" ចុះថ្ងៃទី ០៨ ខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ **E3/274** ទំព័រ ៤ ERN KH 00700116។

[510] FBIS "ប្រេសិតរបស់ប្រទេសម៉ាលី និងតង់ហ្សានី ជួបថ្នាក់ដឹកនាំ និងទស្សនាការខូចខាតដោយសារសង្គ្រាម" ចុះថ្ងៃទី ០៨ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ **E3/282** ទំព័រ ៤-៥ ERN KH 00699174-00699175, FBIS "លោក ខៀវ សំផន ទទួលស្វាគមន៍ឯកអគ្គរដ្ឋទូតបរទេស" ចុះថ្ងៃទី ១១ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ **E3/277** ទំព័រ ៥-៦ ERN KH 00663901-00663902, FBIS "ថ្នាក់ដឹកនាំទទួលស្វាគមន៍គណៈប្រតិភូអ្នកសារព័ត៌មានសាធារណរដ្ឋសង្គមនិយមវៀតណាម" ចុះថ្ងៃទី ២១ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ **E3/278** ទំព័រ ១០ ERN KH 00663916, FBIS "មេដឹកនាំជួបជាមួយលោក ហ្វូ តាំ" ចុះថ្ងៃទី ០៨ ខែ សីហា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ **E3/279** ទំព័រ ២ ERN EN 00663921។

ទទួលសារតាំង[511] ចុះហត្ថលេខាលើលិខិតការទូត[512] ថ្លែងសុន្ទរកថាក្នុងឱកាសបុណ្យជាតិ[513] និង ធ្វើដំណើរម្ដងម្កាលទៅបរទេសក្នុងនាមប្រទេសកម្ពុជា ដូចជានៅកូឡុំបូ ក្នុងកិច្ចប្រជុំកំពូលនៃ ប្រទេសមិនចូលបក្សសម្ព័ន្ធ[514]។ សុន្ទរកថា ថ្លែងដោយលោក ខៀវ សំផន ក្នុងឱកាសទាំងនោះ ជាទូទៅ ត្រូវបានសរសេរដោយ ប៉ុល ពត[515] ហើយលើកឡើងពីមាគ៌ាស្នេហាជាតិ ដែលត្រូវជម្នះ

---

[511] FBIS "ឯកអគ្គរដ្ឋទូតសាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតចិនប្រគល់សារតាំង" ចុះថ្ងៃទី ១០ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ **E3/276** ទំព័រ ៤ ERN KH 00658198, FBIS "អ្នកការទូតប្រគល់សារតាំងជូនលោក ខៀវ សំផន" ចុះថ្ងៃទី ១៥ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ **E3/276** ទំព័រ ៨ ERN KH 00658202, FBIS "ឯកអគ្គរដ្ឋទូតឡាវប្រគល់សារតាំងជូនទីក្រុងភ្នំពេញ" ចុះថ្ងៃទី ០៨ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ **E3/278** ទំព័រ ៦ ERN FR 00687134។

[512] FBIS "អបអរសាទរមន្ត្រីរដ្ឋាភិបាលបដិវត្តន៍បណ្ដោះអាសន្ននៃសាធារណរដ្ឋវៀតណាមខាងត្បូង ចំពោះជ័យជម្នះថ្ងៃទី ៣០ ខែ មេសា" ចុះថ្ងៃទី ០២ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ **E3/276** ទំព័រ ១-២ ERN KH 00658195-00658196, FBIS "ការឆ្លើយតបរបស់លោក ខៀវ សំផន" ចុះថ្ងៃទី ២៩ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ **E3/277** ទំព័រ ៣-៤ ERN KH 00663899-00663900, FBIS "លោក ខៀវ សំផន អបអរសាទរប្រធានាធិបតីម៉ូហ្សំប៊ិក ថ្ងៃបុណ្យឯករាជ្យជាតិ" ចុះថ្ងៃទី ២៥ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ **E3/277** ទំព័រ ៩ ERN KH 00663905, FBIS "លោក ខៀវ សំផន ផ្ញើសារជូនប្រធានាធិបតីហ្សាអៀរ" ចុះថ្ងៃទី ២៩ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ **E3/277** ទំព័រ ១០ ERN KH 00663906, FBIS "សាររំលែកទុក្ខផ្ញើជូនសាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតចិន ក្នុងឱកាសមរណភាពរបស់ឯកឧត្តម ជូ តេ" ចុះថ្ងៃទី ០៧ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ **E3/278** ទំព័រ ១ ERN KH 00663907, FBIS "សារលិខិតអបអរសាទររបស់លោក ខៀវ សំផន ជូនឯកឧត្តម តុង ឌុក ថាំង នៃសាធារណរដ្ឋសង្គមវៀតណាម" ចុះថ្ងៃទី ០២ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ **E3/278** ទំព័រ ៣ ERN KH 00663909, FBIS "លោក ខៀវ សំផន ផ្ញើសេចក្ដីអបអរសាទរជូនប្រធានអង្គការឯកភាពអាហ្វ្រិក" ចុះថ្ងៃទី ០១ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ **E3/278** ទំព័រ ៤-៥ ERN KH 00663910-00663911, FBIS "លោក ខៀវ សំផន ផ្ញើសេចក្ដីអបអរសាទរជូនឯកឧត្តម អេសសាដាត នៃប្រទេសអេហ្ស៊ីប" ចុះថ្ងៃទី ២២ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ **E3/278** ទំព័រ ១១-១២ ERN KH 00663917-00663918, FBIS "សារផ្ញើជូនមេដឹកនាំរូម៉ានី នៅថ្ងៃបុណ្យជាតិ" ចុះថ្ងៃទី ២២ ខែ សីហា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ **E3/279** ទំព័រ ១១-១២ ERN KH 00663930-00663931, FBIS "លោក ខៀវ សំផន ផ្ញើសារអបអរសាទរនាយករដ្ឋមន្ត្រីអាល់ហ្សេរី ប៊ូមេឌាន" ចុះថ្ងៃទី ៣១ ខែ តុលា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ **E3/282** ទំព័រ ១ ERN KH 00699171។

[513] FBIS "ការប្រារព្ធពិធីបុណ្យខួបជ័យជម្នះ ថ្ងៃទី ១៧ ខែ មេសា" ចុះថ្ងៃទី ១៥ ខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ **E3/275** ទំព័រ ១ ERN KH 00896389។

[514] FBIS "សមមិត្ត ខៀវ សំផន ចេញដំណើរ" ចុះថ្ងៃទី ១៤ ខែ សីហា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ **E3/279** ទំព័រ ៤ ERN KH 00663923។

[515] កំណត់ហេតុសួរចម្លើយ ខៀវ សំផន ចុះថ្ងៃទី ១៤ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០០៧ ឯកសារ **E3/37** ទំព័រ ៤-៥ ERN KH 00156677-00156678, គឹម វុន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២២ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/112.1** ទំព័រ ២០ បន្ទាត់ ២៣ ដល់ទំព័រ ២១ បន្ទាត់ ៤ ប្រហែលម៉ោង [10.12.42], នួន ជា ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៩ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/220.1** ទំព័រ ១៥ បន្ទាត់ ១៦-២៣ ប្រហែលម៉ោង [09.57.43], ស្វង ស៊ីគឿន ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៦ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/102.1** ទំព័រ ៣១

រាល់ការលំបាកក្រោយសង្គ្រាម។ ម្យ៉ាងវិញទៀត អង្គជំនុំជម្រះកត់សម្គាល់ឃើញថា សារទូតផ្ញើជូនប្រទេសមិនចូលបក្សសម្ព័ន្ធ និយាយពីសាមគ្គីភាពជាមួយប្រទេសដែលទើបទទួលបានឯករាជ្យ និងបានតស៊ូរំដោះជាតិ។ ចំពោះលោក ខៀវ សំផន តួនាទីជានិមិត្តរូបនេះ ស្របនឹងជំនឿស៊ុបរបស់លោកក្នុងការអភិវឌ្ឍរដ្ឋកម្ពុជាឯករាជ្យ។

គ.៥- គណៈមជ្ឈិម

២៨៤. ចំពោះគណៈមជ្ឈិម យើងសូមរំឭកនៅទីនេះ ពីការវិភាគរបស់អង្គជំនុំជម្រះនៅក្នុងសាលក្រម ឌុច ជាការវិភាគដែលមិនត្រូវបានជំទាស់ទាល់តែសោះ៖ *"នៅក្នុងការអនុវត្ត គណៈមជ្ឈិមកម្រជួបប្រជុំគ្នាណាស់។ អំណាចរបស់គណៈមជ្ឈិម ត្រូវបានផ្ទេរទៅឲ្យអង្គប្រតិបត្តិ គឺគណៈអចិន្ត្រៃយ៍"*[516]។ ការវិភាគនេះ ត្រូវបានបញ្ជាក់ដោយលក្ខន្តិកៈរបស់បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា ប្រកាសឲ្យប្រើនៅខែ មករា ឆ្នាំ ១៩៧៦ (ឯកសារ E3/214) ដែលចែងថា គណៈមជ្ឈិមប្រជុំសាមញ្ញ រៀងរាល់ប្រាំមួយខែម្តង និងប្រជុំមហាសន្និបាត រៀងរាល់បួនឆ្នាំម្តង។ ការវិភាគនេះ ក៏ត្រូវបានគាំទ្របន្ថែមដោយរបាយការណ៍ដែលបានផ្តល់ជូនក្នុងសវនាការ[517]។

២៨៥. ពិតណាស់ សហព្រះរាជអាជ្ញា បានយោងជាច្រើនដងលើកំណត់ហេតុមួយមានចំណងជើងថា *"សេចក្តីសម្រេចរបស់គណៈមជ្ឈិមអំពីបញ្ហាផ្សេងៗមួយចំនួន"* ចុះថ្ងៃទី ៣០ ខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៦ (ឯកសារ E3/12) ពាក់ព័ន្ធនឹងការរៀបចំចាត់តាំងអង្គការរដ្ឋក្នុងកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ និងជាអាទិ៍សិទ្ធិសម្រេចកម្ទេចក្នុងជួរ និងក្រៅជួរ។ យើងបានចំណាយពេលយ៉ាងច្រើនទៅលើឯកសារនេះ នៅក្នុងសវនាការ។ ដូច្នេះ គួររំឭកថា អ្នកជំនាញបានបញ្ជាក់ថាសិទ្ធិសម្រេចកម្ទេចក្នុងជួរ និងក្រៅជួរ

បន្ទាត់ ១៩-២២ ប្រហែលម៉ោង [11.05.00], ទំព័រ ៦៣ បន្ទាត់ ១៧-២៥ ប្រហែលម៉ោង [14.32.26], ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២០ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/110.1** ទំព័រ ៦ បន្ទាត់ ៧-២២ ប្រហែលម៉ោង [09.20.01]។

[516] សាលក្រមលើរឿងក្តី កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច សំណុំរឿងលេខ ០០១/១៨-០៧-២០០៧-អវតក/អជសដ ចុះថ្ងៃទី ២៦ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ **E188** ទំព័រ ៦០ កថាខណ្ឌ ៨៥។

[517] Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៦ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/189.1** ទំព័រ ៤៥ បន្ទាត់ ៦-៧ ប្រហែលម៉ោង [11.58.40], ទំព័រ ៤៨ បន្ទាត់ ៥-១៨ ប្រហែលម៉ោង [13.35.10], ទំព័រ ៥០ បន្ទាត់ ១៨-១៩ ប្រហែលម៉ោង [13.43.37], David CHANDLER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២៤ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/95.1** ទំព័រ ៩២ បន្ទាត់ ២០ ដល់ទំព័រ ៩៣ បន្ទាត់ ៦ ប្រហែលម៉ោង [15.51.00]។

ស្ថិតនៅលើគណៈអចិន្ត្រៃយ៍នៃគណៈមជ្ឈិម មិនមែនគណៈមជ្ឈិមទេ[518]។ អង្គជំនុំជម្រះ បានវិភាគបែបនេះផងដែរ នៅក្នុងសាលក្រម ឌុច[519]។ បន្ទាប់មកទៀត យើងត្រូវគូសបញ្ជាក់ថា ឈ្មោះអ្នកចូលរួមក្នុងកិច្ចប្រជុំនេះ មិនត្រូវបានចុះនៅក្នុងកំណត់ហេតុទេ។

២៨៦. ជាចុងក្រោយ ឯកសារមួយនេះ ស្ថិតនៅក្រៅវិសាលភាពនៃសំណុំរឿង ០០២/០១ ពីព្រោះថាគិតមកត្រឹមថ្ងៃទី ៣០ ខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៦ សេចក្តីសម្រេចជម្លៀសប្រជាជនចេញពីទីក្រុងភ្នំពេញ សេចក្តីសម្រេចជម្លៀសប្រជាជនដំណាក់កាលទី ២ និងព្រឹត្តិការណ៍នៅទួលពោធិ៍ជ្រៃ បានកើតឡើងតាំងពីមួយឆ្នាំមុន គឺនៅខែ មេសា-សីហា-កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៧៥។ ផ្នែកតែមួយគត់នៃអង្គហេតុទាំងបីឃុត ដែលទំនងជាពាក់ព័ន្ធនឹងកំណត់ហេតុនេះ គឺការបន្តអនុវត្តការជម្លៀសប្រជាជនដំណាក់កាលទី ២។ ប៉ុន្តែ ដោយគ្រាន់តែអានកំណត់ហេតុនេះឡើងវិញ យើងនឹងកត់សម្គាល់ឃើញថា ប្រធានបទនេះមិនត្រូវបានពិភាក្សាទាល់តែសោះ។ ដូច្នេះ ទោះបីឯកសារ ចុះថ្ងៃទី ៣០ ខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៦ នេះ អាចមានផលប្រយោជន៍ខាងប្រវត្តិសាស្ត្រក៏ដោយ ក៏ឯកសារនេះមិនពាក់ព័ន្ធនឹងវិសាលភាពនៃការជំនុំជម្រះក្តីនេះទេ។

២- ការចូលរួមចំណែកក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្ម

ក. ការចោទប្រកាន់ពីការចូលរួមចំណែកក្នុងការជម្លៀសប្រជាជន ដំណាក់កាលទី ១

២៨៧. កថាខណ្ឌ ១១៥៣ នៃដីកាដំណោះស្រាយ លើកឡើងថា៖ *"តាមរយៈតួនាទីផ្សេងៗរបស់គាត់ក្នុងបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា ខៀវ សំផន បានចូលរួមក្នុងការផ្លាស់ទីលំនៅប្រជាជន ពីទីក្រុងទៅកាន់តំបន់ជនបទនានា ហើយព្រមទាំងពីតំបន់ជនបទមួយ ទៅតំបន់ជនបទមួយទៀត"*។ ផ្ទុយទៅវិញ ដូចយើងទើបបានឃើញពីខាងលើ ក្នុងអំឡុងពេលជម្លៀសដំណាក់កាលទី ១ ឬដំណាក់កាលទី ២

[518] Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៦ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/189.1** ទំព័រ ៥៥ បន្ទាត់ ៦-២១ ប្រហែលម៉ោង [13.59.41], សូមមើលផងដែរ៖ Steve HEDER ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១១ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/222.1** ទំព័រ ៤០ បន្ទាត់ ៩-២៣ ប្រហែលម៉ោង [11.46.25], ទំព័រ ៧១ បន្ទាត់ ៥-២៣ ប្រហែលម៉ោង [15.22.20]។

[519] សាលក្រមលើរឿងក្តី កាំង ហ្គេកអ៊ាវ ហៅ ឌុច សំណុំរឿងលេខ ០០១/១៨-០៧-២០០៧-អវតក/អជសដ ចុះថ្ងៃទី ២៦ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ **E188** ទំព័រ ៧១ កថាខណ្ឌ ១០៣។

លោក ខៀវ សំផន មិនមានតួនាទីណាមួយ ក្នុងការចូលរួមធ្វើសេចក្ដីសម្រេច ឬអនុវត្តការជម្លៀស នោះទេ។

២៨៨. ក្នុងកថាខណ្ឌបន្តបន្ទាប់មកទៀត ដីកាដំណោះស្រាយបានបញ្ជាក់ថា តើលោក ខៀវ សំផន ទំនង ជាបានចូលរួមចំណែកក្នុងការជម្លៀសទាំងនេះ តាមរយៈអំពើអ្វីខ្លះ។ កថាខណ្ឌ ១១៥៤ បានលើក ឡើងអំពីកិច្ចប្រជុំ នៅខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ តាមការរៀបរាប់របស់លោក **រ៉ចាម តុន** ជាសាក្សី ដែលយើងខ្ញុំបានបង្ហាញនៅផ្នែកទី I រួចមកហើយ ថាសក្ខីកម្មរបស់គាត់មិនអាចជឿជាក់បានទាល់ តែសោះ។ កថាខណ្ឌ ១១៦១ បានលើកយកមកធ្វើជាលេសនូវកិច្ចសម្ភាសន៍ឆ្នាំ ១៩៨២ ដែលក្នុង ពេលនោះ លោក ខៀវ សំផន ទំនងជាបានប្រកាសថា គាត់បានចូលរួមក្នុងការសម្រេចរួមគ្នាអំពី ការជម្លៀសប្រជាជន។ យើងខ្ញុំបានចង្អុលបង្ហាញរួចមកហើយថា លក្ខខណ្ឌនៃការសម្ភាសន៍ ក្នុង ពេលកំពុងមានសង្គ្រាមពេញសន្ទឹកជាមួយវៀតណាម មិនអាចឲ្យលោក ខៀវ សំផន បែកបាក់ សាមគ្គី ខណៈដែលត្រូវបង្ហាញពីរណសិរ្សរួបរួមនោះទេ។ គួររំឭកផងដែរថា លោក **នួន ជា** បាន ឆ្លើយថា លោក ខៀវ សំផន មិនបានចូលរួមក្នុងការធ្វើសេចក្ដីសម្រេចនេះទេ។ ម្យ៉ាងវិញទៀត យើងខ្ញុំសូមគូសបញ្ជាក់ថា ទោះបីជាកំណត់យកកាលបរិច្ឆេទនៃកិច្ចប្រជុំសម្រេចជម្លៀសណាមួយ ក៏ដោយ (ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ១៩៧៤ ឬខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៧៤ ឬខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឬខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥...) ក្នុងពេលនោះ លោក ខៀវ សំផន មិនទាន់ជាសមាជិកពេញសិទ្ធិនៃគណៈមជ្ឈិមនៅ ឡើយទេ។ ដូច្នេះ លោក ខៀវ សំផន មិនមានអំណាចសម្រេច នៅក្នុងគណៈមជ្ឈិមទេ។ លើសពី នេះទៀត យើងក៏បានឃើញផងដែរថា ឋានៈឧបកិច្ចជាអគ្គមេបញ្ជាការកងទ័ពនៃរណសិរ្សរួបរួម ជាតិ មិនបានផ្ដល់ឲ្យលោកនូវអំណាចសម្រេចខាងយុទ្ធសាស្ត្រយោធានោះទេ។

២៨៩. ជាចុងក្រោយ សូមរំឭកថា កិច្ចប្រជុំតែមួយគត់ ដែលទំនងជាមានការលើកឡើងអំពីការជម្លៀស ហើយដែលសាក្សីមួយរូបអះអាងថាបានឃើញវត្តមានលោក ខៀវ សំផន (រ៉ចាម តុន ក្នុងកិច្ចប្រជុំ នៅខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ នៅមន្ទីរ ប-៥) មិនមែនជាកិច្ចប្រជុំធ្វើសេចក្ដីសម្រេចនោះទេ តែជាកិច្ច ប្រជុំប្រកាសពីការជម្លៀសទៅវិញទេ។ ដូច្នេះ ទោះបីជាមានការទទួលយកសក្ខីកម្មក្រឡិចក្រឡុច និងទន់ខ្សោយបំផុតរបស់សាក្សីរូបនេះក៏ដោយ ក៏នៅតែគ្មានភ័ស្ដុតាងប្រាកដប្រជាសម្រាប់ទាញអះ អាងថា លោក ខៀវ សំផន បានផ្ដល់សុពលភាពដល់មធ្យោបាយឧក្រិដ្ឋសំដៅអនុវត្តការជម្លៀស ប្រជាជន ដំណាក់កាលទី ១ នោះដែរ។

២៩០. យោងតាមដីកាដំណោះស្រាយ ការមកដល់ទីក្រុងភ្នំពេញរបស់លោក ខៀវ សំផន ក្នុងរយៈពេលប៉ុន្មានថ្ងៃក្រោយការជម្លៀស ជាធាតុផ្សំមួយផ្សារភ្ជាប់គាត់ទៅនឹងការជម្លៀសផងដែរ។ ជាក់ស្តែង កថាខណ្ឌ ១១៥៥ បានលើកឡើងអំពីសក្ខីកម្មរបស់លោកស្រី **ស សៀក**។ សាក្សីរូបនេះ ទំនងជាបានជួបលោក ខៀវ សំផន ពេលត្រៀម *"ចូលទៅកាន់កាប់ក្រុងភ្នំពេញ"*។ ប៉ុន្តែ សាក្សី ស សៀក បានកែប្រែសក្ខីកម្មរបស់ខ្លួន។ ជាក់ស្តែង មុនដំបូង លោកស្រីឆ្លើយថាបានជួបលោក ខៀវ សំផន នៅថ្ងៃទី ១៧ ខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ នៅភ្នំអង្គរស្ស ក្រៅទីក្រុងភ្នំពេញ រួចលែងបានឃើញគាត់ទៀត[520]។ ក្រោយមកទៀត គាត់បានអះអាងថា បន្ទាប់ពីបានជួបលោក ខៀវ សំផន នៅថ្ងៃទី ១៧ ខែ មេសា នៅភ្នំអង្គរស្ស គាត់ជួបលោក ខៀវ សំផន ម្តងទៀត នៅក្រសួងឃោសនាការ ទីក្រុងភ្នំពេញ[521]។ លោកស្រីអះអាងថាបានមកនៅក្នុងក្រសួងនេះ ក្រោយពីបានស្នាក់នៅបីយប់នៅភ្នំអង្គរស្ស មួយយប់នៅក្នុងព្រៃ និងមួយយប់នៅស្តាតអូឡាំពិក[522] គឺត្រូវនឹងថ្ងៃទី ២២ ខែ មេសា។ លោកស្រីបានឆ្លើយថា លោក ខៀវ សំផន ស្នាក់នៅ *"ពីរបីថ្ងៃ"*[523] លើ *"គ្រែដែក"*[524] នៃបន្ទប់មួយក្នុងក្រសួង។ ក្រៅពីលោកស្រី ស សៀក គ្មានអ្នកណាម្នាក់ឆ្លើយថាលោក ខៀវ សំផន នៅក្រសួងឃោសនាការនោះទេ។ អង្គជំនុំជម្រះបានជ្រាបរួចមកហើយថា នៅថ្ងៃទី ២១ ខែ មេសា លោក **Sydney SCHANBERG** បានសរសេរនៅក្នុងកំណត់ហេតុរបស់គាត់ អំពីការសម្ភាត់ទទួលបានពីជំនួយការបច្ចេកទេសសញ្ជាតិបារាំងម្នាក់ ដែលស្ថិតនៅក្នុងក្រសួងឃោសនាការ

[520] ស សៀក ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៥ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/108.1** ទំព័រ ៧៨ បន្ទាត់ ១៦-២៤ ប្រហែលម៉ោង [15.18.47]។

[521] ស សៀក ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៦ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/109.1** ទំព័រ ៧០ បន្ទាត់ ១៣-១៤ ប្រហែលម៉ោង [15.06.34]។

[522] ស សៀក ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២១ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/111.1** ទំព័រ ២៥ បន្ទាត់ ២៤ ដល់ទំព័រ ២៦ បន្ទាត់ ៨ ប្រហែលម៉ោង [10.21.56]។

[523] ស សៀក ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ២១ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/111.1** ទំព័រ ២៨ បន្ទាត់ ១ ប្រហែលម៉ោង [10.28.19], ទំព័រ ២៨ បន្ទាត់ ១៩-២០ ប្រហែលម៉ោង [10.32.09]។

[524] ស សៀក ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ១៦ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០១២ ឯកសារ **E1/109.1** ទំព័រ ៧១ បន្ទាត់ ៤-១៥ ប្រហែលម៉ោង [15.07.56]។

ជាមួយខ្មែរក្រហម តាំងពីថ្ងៃទី ១៧ ខែ មេសា[525] ហើយជំនួយការរូបនេះ បានប្រាប់គាត់យ៉ាងច្បាស់ថា លោក ខៀវ សំផន មិនទាន់មកដល់ទីក្រុងភ្នំពេញទេ។ កំណត់ហេតុកត់ត្រាពីព្រឹត្តិការណ៍នៅសម័យនោះ គឺជាឯកសារអាចជឿទុកចិត្តបាន ជាងការចងចាំភ្លាំងភ្លាត់របស់សាក្សី ស សៀក នៅ ៣៧ ឆ្នាំ ក្រោយហេតុការណ៍កើតឡើង។ ក្រៅពីលោកស្រី ស សៀក គ្មានអ្នកណាម្នាក់ឆ្លើយថាលោក ខៀវ សំផន នៅក្រសួងឃោសនាការនោះទេ។ ទោះបីជាមិនស្របគ្នានឹងសក្ខីកម្មផ្សេងទៀតក៏ដោយ ក៏សក្ខីកម្មទាំងពីរនេះបង្ហាញថាលោក ខៀវ សំផន មិនមកដល់ទីក្រុងភ្នំពេញ មុនថ្ងៃទី ២២ ខែ មេសា នោះទេ។

២៩១. សូមរំឭកថា ប៉ុល ពត ខ្លួនឯងផ្ទាល់ បានកំណត់យកកាលបរិច្ឆេទចូលទីក្រុងភ្នំពេញ នៅថ្ងៃទី ២៤ ខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥[526]។ ដូចបានចង្អុលបង្ហាញនៅផ្នែកទី I មេដឹកនាំ និងអ្នកហែហម បានចូលទីក្រុងភ្នំពេញ ក្រោយពេលយោធាបានរៀបចំទីក្រុងឱ្យមានសន្តិសុខល្អ[527]។ លោក ខៀវ សំផន មិនបានចូលទីក្រុងភ្នំពេញមុន ប៉ុល ពត នោះទេ ដូចកថាខណ្ឌ ១១៥៦ នៃដីកាដំណោះស្រាយ បានរំឭកថា ខៀវ សំផន បានបញ្ជាក់ថាគាត់បានចូលទីក្រុងភ្នំពេញ *"៧-១០ថ្ងៃ ក្រោយថ្ងៃទី ១៧ ខែ មេសា"*[528] ជាកាលបរិច្ឆេទត្រូវគ្នានឹងការលើកឡើងរបស់ ប៉ុល ពត។ ព្រឹត្តិការណ៍យូរយារណាស់មកហើយ និងការចងចាំខុសៗគ្នារបស់សាក្សីនានា មិនអាចឱ្យមានភាពច្បាស់លាស់ជាងនេះទៀតបានទេ។ ទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយ លោក ខៀវ សំផន ពិតជាបានចូលទីក្រុងភ្នំពេញក្រោយថ្ងៃទី ១៧ ខែ មេសា ប្រាកដមែន ពោលគឺក្រោយពេលជម្លៀសប្រជាជនចេញអស់។ ជាចុងក្រោយ យើងខ្ញុំសូមគូសបញ្ជាក់ថា ទោះបីជាមានវត្តមាន ឬគ្មានវត្តមាន នៅថ្ងៃទី ១៧ ខែ មេសា នៅទីក្រុងភ្នំពេញក៏ដោយ ក៏លោក ខៀវ សំផន មិនអាចកែប្រែសេចក្តីសម្រេចជម្លៀស ដែលត្រូវបានធ្វើឡើងរួចទៅហើយ ដោយគ្មានសួរយោបល់គាត់ និងអនុវត្តរួចទៅហើយដោយយោធាមិនស្ថិតនៅក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់គាត់។ ម្យ៉ាងវិញទៀត លោក ខៀវ សំផន បានលើកឡើងពីការឆ្លើយឆ្លងគ្នាជាមួយ ប៉ុល ពត ដែលបង្ហាញថា មតិជំទាស់របស់គាត់អំពីការជម្លៀស គ្មានតម្លៃអ្វី

---

[525] Sydney SCHANBERG ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៧ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/203.1** ទំព័រ ៤៦ បន្ទាត់ ៩-១១ ប្រហែលម៉ោង [11.36.40], ទំព័រ ៤៧ បន្ទាត់ ១-៩ ប្រហែលម៉ោង [11.39.28] ។

[526] Philip SHORT ប្រតិចារឹក ថ្ងៃទី ០៩ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E1/192.1** ទំព័រ ៥៥ បន្ទាត់ ៣-២១ ប្រហែលម៉ោង [13.51.38]។

[527] សូមមើលសេចក្តីសន្និដ្ឋាននេះ ផ្នែកទី I.១.គ កថាខណ្ឌ ៥៨។

[528] កំណត់ហេតុសួរចម្លើយ ខៀវ សំផន ចុះថ្ងៃទី ១៣ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០០៧ ឯកសារ **E3/27** ទំព័រ ៣ ERN KH 00156614។

នោះទេ។ ប៉ុល ពត បានឆ្លើយទៅនឹងសំណួររបស់លោក ខៀវ សំផន ថា៖ *"អ្នកទាំងអស់គ្នាជាបញ្ញវន្ត សុទ្ធតែដូចគ្នា មិននៅជាប់នឹងសភាពការណ៍ជាក់ស្តែងទេ"*[529]។

២៩២. យោងតាមកថាខណ្ឌ ១១៥៧ និងកថាខណ្ឌ ១១៥៨ នៃដីកាដំណោះស្រាយ សុន្ទរកថារបស់លោក ខៀវ សំផន ផ្សាយតាមវិទ្យុ មុនថ្ងៃទី ១៧ ខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥[530] ជាធាតុផ្សំបង្ហាញពីការចូលរួមរបស់គាត់ក្នុងការជម្លៀស។ យើងមានការលំបាកក្នុងការយល់ពីខ្សែគំនិតរបស់សហចៅក្រមស៊ើបអង្កេត ត្រង់ចំណុចនេះ។ ដោយហេតុផលថា គ្មានសុន្ទរកថាណាមួយលើកឡើងពីការជម្លៀសនោះទេ ហើយសុន្ទរកថាទាំងនេះត្រូវបានថ្លែង ខណៈពេលភ្លើងសង្គ្រាមកំពុងឆេះសន្ធោសន្ធៅ។ ដូចយើងខ្ញុំបានរំឭកពីខាងលើរួចមកហើយ ការអំពាវនាវឲ្យវាយកម្ទេចកងទ័ពសត្រូវក្នុងពេលសង្គ្រាម គ្មានអ្វីចម្លែកនោះទេ។ ក្នុងបរិបទនេះ និងជាពិសេស ក្រោយពីមានការទម្លាក់គ្រាប់បែកយ៉ាងសម្បើមពីអាមេរិក និងកងទ័ពអាកាស លន់ នល់ វាជារឿងសមហេតុផលក្នុងការចាត់ទុកកងទ័ព លន់ នល់ ជាជនក្បត់។ ម្យ៉ាងវិញទៀត ការអំពាវនាវឲ្យប្រជាជនចូលរួមជាមួយខ្មែរក្រហម គឺជាសុន្ទរកថាឃោសនា គ្មានអ្វីពាក់ព័ន្ធនឹងការជម្លៀសនោះទេ។

២៩៣. ការអំពាវនាវឲ្យចូលរួមជាមួយខ្មែរក្រហម គ្រាន់តែបង្ហាញអំពីឆន្ទៈក្នុងការគាំទ្រដល់ការប្រឹងប្រែងធ្វើសង្គ្រាមប៉ុណ្ណោះ។ ជាចុងក្រោយ ការអំពាវនាវឲ្យជនបរទេសចាកចេញពីទីក្រុងភ្នំពេញ ហាក់ដូចជាវិធានការសុវត្ថិភាពសមហេតុផល ក្នុងបរិបទនៃការប្រយុទ្ធគ្នាដ៏គ្រោះថ្នាក់ដែលកំពុងខិតជិត

[529] ខៀវ សំផន "ប្រវត្តិសាស្ត្រកម្ពុជាថ្មីៗនេះ និងគោលជំហររបស់ខ្ញុំជាបន្តបន្ទាប់" ឯកសារ **E3/18** ទំព័រ ៦៣-៦៤ ERN KH 00103839-00103840។

[530] FBIS "ខៀវ សំផន អំពាវនាវដល់ជនរួមជាតិ និងព្រះថេរានុត្ថេរៈគ្រប់ព្រះអង្គ" ចុះថ្ងៃទី ១៦ ខែ មករា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ **E3/30** ទំព័រ ៧-១០ (pdf) ERN KH 00783131-00783134, FBIS "ខៀវ សំផន ធ្វើជាអធិបតីក្នុងសមាជរបស់រណសិរ្សរួបរួមជាតិកម្ពុជា៖ សេចក្តីថ្លែងការណ៍" ចុះថ្ងៃទី ២៦ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ **E3/117** ទំព័រ ១-៧ (pdf) ERN KH 00242308-00242314, FBIS "ខៀវ សំផន ចេញផ្សាយសេចក្តីថ្លែងការណ៍ស្តីពីស្ថានភាពបច្ចុប្បន្ន" ចុះថ្ងៃទី ០១ ខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ **E3/118** ទំព័រ ១-៣ (pdf) ERN KH 00700267-00700269, FBIS "ឧបនាយករដ្ឋមន្ត្រី ខៀវ សំផន ផ្តល់បទសម្ភាសន៍ដល់ទីភ្នាក់ងារព័ត៌មានខ្មែរ" ចុះថ្ងៃទី ១៣ ខែ សីហា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ **E3/119** ទំព័រ ១-៤ (pdf) ERN FR 00943986-00943989, FBIS "ខៀវ សំផន អំពាវនាវឲ្យបង្កើនការតស៊ូប្រយុទ្ធ ថ្ងៃទី ១៥ ខែ មីនា" ចុះថ្ងៃទី ១៥ ខែ មីនា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ **E3/120** ទំព័រ ៣-៨ (pdf) ERN KH 00700233-00700238។

មកដល់ទៅវិញទេ។ ជាទីបញ្ចប់ សម្តីរបស់លោក ខៀវ សំផន នៅសម័យនោះ ឬសម្តីដែលត្រូវបានសន្មតថាជារបស់គាត់ មិនអាចឲ្យអះអាងថាគាត់ដឹងពីផែនការជម្លៀសប្រជាជនជាទូទៅចេញពីទីក្រុងភ្នំពេញនោះទេ។ *"ការប្រកាសអំពីជ័យជម្នះនៃរបបឆ្វេងនិយមថ្មីរបស់គាត់"* (កថាខណ្ឌ ១១៦១) ក៏មិនអាចឲ្យអះអាងបែបនេះបានដែរ។

២៩៤. កថាខណ្ឌ ១១៥៩ អះអាងដែរថា សេចក្តីថ្លែងការណ៍នាពេលក្រោយមកទៀតរបស់លោក ខៀវ សំផន បង្ហាញហេតុផលច្បាស់លាស់ពីការជម្លៀសនេះ។ កថាខណ្ឌនេះ បានដកស្រង់កិច្ចសម្ភាសន៍ផ្សាយតាមវិទ្យុចិន[531] នៅថ្ងៃទី ១៣ ខែ សីហា ឆ្នាំ ១៩៧៥ និងសុន្ទរកថា ថ្លែងថ្ងៃទី ១៨ ខែ សីហា ឆ្នាំ ១៩៧៦ នៅទីក្រុងកូឡុំបូ ក្នុងឱកាសសន្និសីទកំពូលនៃប្រទេសមិនចូលបក្សសម្ព័ន្ធ[532]។ នៅក្នុងកិច្ចសម្ភាសន៍ លោក ខៀវ សំផន និយាយក្នុងនាមជាអ្នកតំណាងនៃរណសិរ្សរួបរួមជាតិកម្ពុជាតាមប្រព័ន្ធផ្សព្វផ្សាយបរទេស។ នៅក្នុងសុន្ទរកថា លោក ខៀវ សំផន ថ្លែងការណ៍ក្នុងឋានៈជាប្រធានគណៈប្រធានរដ្ឋ ក្នុងឱកាសសន្និសីទអន្តរជាតិ។ ដូច្នេះ នេះជាសម្តីផ្លូវការដែលត្រូវបាននិយាយក្រោយពេលជម្លៀស និងក្នុងឱកាសដែលលោក ខៀវ សំផន មិនអាចបញ្ចេញទស្សនៈផ្ទាល់ខ្លួនជាយថាហេតុណាមួយបាននោះទេ។ សម្រង់ដែលដីកាដំណោះស្រាយបានដកស្រង់ក្រៅបរិបទ ធ្វើឲ្យយើងគិតថា លោក ខៀវ សំផន បានផ្តល់នូវទស្សនៈល្អឥតខ្ចោះនៃសភាពការណ៍ក្រោយពេលជម្លៀស និងសភាពការណ៍ទូទៅ ក្នុងប្រទេសកម្ពុជា។ យើងត្រូវអានបទអន្តរាគមន៍ទាំងនេះឡើងវិញទាំងស្រុង នោះយើងនឹងសង្កេតឃើញថា បទបង្ហាញនេះគឺគ្រាន់តែជាអន្ទាក់មួយប៉ុណ្ណោះ។

២៩៥. ឧទាហរណ៍ នៅក្នុងកិច្ចសម្ភាសន៍ ថ្ងៃទី ១៣ ខែ សីហា ឆ្នាំ ១៩៧៥ (បីខែក្រោយពេលជម្លៀស) លោក ខៀវ សំផន មិនបានអះអាងថាភាពអត់ឃ្លានត្រូវបានលុបបំបាត់ទាំងស្រុងនោះទេ។ ជាបឋម លោកបានពិពណ៌នាអំពីស្ថានភាពលំបាក ដែលនាំឲ្យខ្មែរក្រហមសម្រេចជម្លៀសប្រជាជន និងបានរំឭកអំពីមហន្តរាយនានាបង្កឡើងដោយសង្គ្រាម។ លោកគ្រាន់តែរៀបរាប់ឡើងវិញអំពីមូលហេតុជាផ្លូវការដែលគេបានប្រាប់គាត់ និងសមស្របទៅនឹងតថភាពពិតមិនអាចប្រកែកបាន

[531] FBIS "ឧបនាយករដ្ឋមន្ត្រី ខៀវ សំផន ផ្តល់បទសម្ភាសន៍ដល់ទីភ្នាក់ងារព័ត៌មានខ្មែរ" ចុះថ្ងៃទី ១៣ ខែ សីហា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ **E3/119** ទំព័រ ១-៤ (pdf) ERN FR 00943986-00943989។

[532] "សុន្ទរកថារបស់ប្រធានគណៈប្រធានរដ្ឋកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ក្នុងសន្និសីទកំពូលលើកទី ៥ នៃប្រទេសមិនចូលបក្សសម្ព័ន្ធ" ឯកសារ **E3/549** ERN KH 00065885។

(សូមមើលផ្នែកទី I)។ បន្ទាប់មក លោក ខៀវ សំផន បានប្រកាសថា៖ *"ឥឡូវនេះ បីខែកន្លងផុតទៅហើយ។ យើងដោះស្រាយបញ្ហាធ្ងន់ធ្ងរជាច្រើនបានជាមូលដ្ឋាន។ យើងបានជោគជ័យក្នុងការផ្គត់ផ្គង់ស្បៀងដល់ប្រជាជន ដែលរំដោះបានពីមុន និងទើបរំដោះបាន នៅទូទាំងប្រទេស។ ពិតណាស់ ស្បៀងទាំងនេះមិនសម្បូរហូរហៀរទេ ប៉ុន្តែ ល្មមនឹងដោះស្រាយបញ្ហា និងអាចឱ្យប្រជាជនយើងរស់ និងបន្តខិតខំប្រឹងប្រែងស្តារសេដ្ឋកិច្ចយ៉ាងសស្រាក់សស្រាំ។ នេះគឺជាជ័យជម្នះដ៏ធំមួយដែលយើងសម្រេចបានក្នុងរយៈពេលដ៏ខ្លី"*[533]។ ដូច្នេះ សេចក្តីថ្លែងការណ៍របស់លោក ខៀវ សំផន មានការថ្លឹងថ្លែងជាងការបង្ហាញមិនសព្វជ្រុងជ្រោយរបស់ដីកាដំណោះស្រាយ។ លោក ខៀវ សំផន បានសង្កត់ធ្ងន់លើភាពចាំបាច់ក្នុងការស្តារសេដ្ឋកិច្ច ដើម្បីដោះស្រាយបញ្ហាខ្វះខាតដែលនៅតែបន្តញាំញី។ បីខែក្រោយពេលជម្លៀស ការតស៊ូខាងសេដ្ឋកិច្ចមានសារៈសំខាន់បំផុត នៅក្នុងក្រសែភ្នែករបស់លោក ខៀវ សំផន នៅសម័យនោះ និងជាមូលហេតុចម្បងបំផុតនៃការប្តេជ្ញាចិត្តរបស់គាត់។ ចំពោះលោក ខៀវ សំផន នេះមិនមែនជាការជំរុញឱ្យប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មលើប្រជាជននោះទេ ប៉ុន្តែ ផ្ទុយទៅវិញ វាជាការស្វែងរកដំណោះស្រាយកែលម្អជោគវាសនារបស់ប្រជាជនឱ្យប្រសើរឡើង។ នេះជាផែនការតែមួយគត់ដែលលោកបានចូលរួម ហើយគ្មានអ្វីអាចឱ្យទាញសេចក្តីសន្និដ្ឋានចេញពីសុន្ទរកថានេះថា លោកចង់បានផ្សេងពីនេះនោះទេ។

២៩៦. សុន្ទរកថានៅទីក្រុងកូឡុំបូ ឆ្នាំ ១៩៧៦ ត្រូវបានថ្លែងក្នុងបរិបទមួយផ្សេងទៀត។ នៅក្នុងសន្និសីទនៃប្រទេសមិនចូលបក្សសម្ព័ន្ធ កម្មវត្ថុគឺបង្ហាញអំពីបញ្ហាប្រឈមរបស់ប្រទេស ដែលបានជ្រើសយកគោលជំហរអព្យាក្រឹត ក្នុងសម័យសង្គ្រាមត្រជាក់កំពុងពេញសន្ទុះ។ លោក ខៀវ សំផន រៀបរាប់ឡើងវិញអំពីសាវតារនៃសង្គ្រាម និងបញ្ហាដែលបានចោទឡើងនៅពេលរំដោះ។ ឧទាហរណ៍ដូចជា លោកបានត្រឡប់មកនិយាយអំពីស្ថានភាពនៅខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥៖ *"ក្រោយរំដោះមក ប្រជាជន និងរដ្ឋាភិបាលយើងខ្ញុំ ត្រូវប្រឈមមុខនឹងបញ្ហាធ្ងន់ធ្ងរជាច្រើន បណ្តាលពីសង្គ្រាមឈ្លានពានដ៏សែនព្រៃផ្សៃយង់ឃ្នងរបស់ចក្រពត្តិអាមេរិក។ កម្លាំងប្រជាជនត្រូវអន្តរាយជាងមួយលាននាក់ ក្នុងចំណោមប្រជាជនជាង ៨ លាននាក់។ កម្លាំងខាងពលកម្ម ជាសត្វពាហនៈរាប់សែនក្បាល ត្រូវវិនាសអន្តរាយខ្ទេចខ្ទី។ រោងចក្រ ស្រែចម្ការ ភូមិករជាច្រើនត្រូវអន្តរាយ។ ផ្លូវគមនាគមន៍ទាំងអស់*

[533] FBIS "ឧបនាយករដ្ឋមន្ត្រី ខៀវ សំផន ផ្តល់បទសម្ភាសន៍ដល់ទីភ្នាក់ងារព័ត៌មានខ្មែរ" ចុះថ្ងៃទី ១៣ ខែ សីហា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ **E3/119** ទំព័រ ៣៩ ERN EN 00167385។

ខ្លះត្រូវអន្តរាយទាំងស្រុង ខ្លះទៀតត្រូវអន្តរាយពី ៧០ ទៅ៨០%។ បញ្ហាស្បៀងចោទជាខ្លាំង"[534]។ ទោះបីជាលោក ខៀវ សំផន ជាអ្នកសរសេរ ឬមិនមែនក៏ដោយ ក៏សុន្ទរកថានេះបង្ហាញថា គាត់ដឹងពីការលំបាកធ្ងន់ធ្ងរដែលប្រទេសរបស់គាត់កំពុងជួបប្រទះ និងបញ្ហាប្រឈមដែលត្រូវពុះពារជម្នះ។ ម្យ៉ាងវិញទៀត នៅក្នុងសុន្ទរកថាបន្តមកទៀត លោក ខៀវ សំផន បានលើកឡើងពីឧប្បត្តិហេតុពីរ *("រឿងកប៉ាល់ ម៉ាយ៉ាហ្គេស៍ ខែ ឧសភា ឆ្នាំ ១៩៧៥ និងរឿងទម្លាក់គ្រាប់បែកលើក្រុងសៀមរាប ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៩៧៦")* ដែលបង្ហាញជាថ្មីម្តងទៀតថា ប្រទេសកម្ពុជានៅតែទទួលរងនូវការវាយប្រហារថ្មីៗថែមទៀត។ តាមពិត សុន្ទរកថានេះរៀបរាប់អំពីសភាពការណ៍អស្ថិរភាពនៃប្រទេសកម្ពុជា និងចូលរួមចំណែកក្នុងការពន្យល់អំពីការប្តេជ្ញាចិត្តរបស់លោក ខៀវ សំផន។ ជាចុងក្រោយយើងខ្ញុំសូមលើកឡើងថា សុន្ទរកថានេះមានគោលដៅជំរុញតាមផ្លូវការទូត ឲ្យប្រទេសមិនចូលបក្សសម្ព័ន្ធជាមិត្ត ផ្តល់ជំនួយសេដ្ឋកិច្ច-មនុស្សធម៌ ដែលមិនអាចទទួលបានពីប្រទេសផ្សេង ជាជាងព្យាយាមពន្យល់ពីមូលហេតុនៃការជម្លៀសប្រជាជន។ ដូច្នេះ លោក ខៀវ សំផន បានបំពេញតួនាទីការទូត ក្នុងឋានៈជាប្រធានគណៈប្រធានរដ្ឋយ៉ាងសស្រាក់សស្រាំ។ វិភាគទាននេះ គ្មានអ្វីក្រៅពីឆន្ទៈជំរុញទំនាក់ទំនងការទូត ដែលអាចនាំឲ្យមានការដោះដូរមានប្រយោជន៍ដល់ប្រជាជននៃកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យទាំងមូលតែប៉ុណ្ណោះ តែមិនបង្ហាញពីឆន្ទៈរបស់លោកក្នុងការចូលរួមចំណែក ជំរុញ ឬចូលរួមដោយផ្ទាល់ ឬដោយប្រយោលចំពោះការប្រព្រឹត្តបទឧក្រិដ្ឋនោះទេ។

ខ- ការចោទប្រកាន់ពីការចូលរួមចំណែកក្នុងការជម្លៀសប្រជាជន ដំណាក់កាលទី ២

២៩៧. កថាខណ្ឌ ១១៦២ នៃដីកាដំណោះស្រាយ បញ្ជាក់ថា៖ *"ការសម្រេចផ្លាស់ទីលំនៅប្រជាជនពីភូមិភាគកណ្តាល (ឧត្តរចាស់) និរតី បស្ចិម និងបូព៌ា ត្រូវបានធ្វើឡើងដោយគណៈអចិន្ត្រៃយ៍ បន្ទាប់ពីសមាជិកគណៈអចិន្ត្រៃយ៍បានទៅទស្សនកិច្ចនៅភូមិភាគពាយ័ព្យ រវាងថ្ងៃទី ២០ ដល់ថ្ងៃទី ២៤ ខែ សីហា ឆ្នាំ ១៩៧៥"*។

---

[534] "សុន្ទរកថារបស់ប្រធានគណៈប្រធានរដ្ឋកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ក្នុងសន្និសីទកំពូលលើកទី ៥ នៃប្រទេសមិនចូលបក្សសម្ព័ន្ធ" ថ្ងៃទី ១៦-១៩ ខែ សីហា ឆ្នាំ ១៩៧៦ ឯកសារ **E3/549** ERN KH 00065900។

២៩៨. ការផ្សាយតាមវិទ្យុ នៅថ្ងៃទី ១៣ ខែ សីហា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ដែលយើងខ្ញុំទើបនឹងលើកឡើងពីខាងលើ បង្ហាញថា នៅពេលនោះ លោក ខៀវ សំផន កំពុងធ្វើដំណើរនៅបរទេស ដោយសារតែដំណើរទស្សនកិច្ចផ្លូវការរបស់លោក ខៀវ សំផន និងលោក អៀង សារី ត្រូវបានប្រកាស ចាប់ពីថ្ងៃទី ១៥ ខែ សីហា ឆ្នាំ ១៩៧៥[535]។ វិទ្យុបានផ្សាយនៅថ្ងៃទី ២០ ខែ សីហា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ពីដំណើរទស្សនកិច្ចនេះ ដោយបានរាយការណ៍ថា កាលពីម្សិលមិញ សម្តេច សីហនុ និងលោក ខៀវ សំផន បានចេញដំណើរទៅធ្វើទស្សនកិច្ចផ្លូវការនៅប្រទេសកូរ៉េ៖ *"ឧបនាយករដ្ឋមន្ត្រី ខៀវ សំផន ជាអនុប្រធានគណៈប្រតិភូបានចាកចេញពីក្រុងប៉េកាំងឆ្ពោះទៅកាន់ក្រុងព្យុងយ៉ាង កាលពីថ្ងៃទី ១៩ ខែ សីហា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ក្នុងដំណើរទស្សនកិច្ចសុច្ឆន្ទៈផ្លូវការ ទៅកាន់សាធារណរដ្ឋប្រជាមានិតប្រជាធិបតេយ្យកូរ៉េ"*[536]។ ដូច្នេះ យើងពិបាកក្នុងការអះអាងថា លោក ខៀវ សំផន ទំនងជាបានចូលរួមក្នុងទស្សនកិច្ចរបស់គណៈអចិន្ត្រៃយ៍ នៅចន្លោះថ្ងៃទី ២០ ដល់ថ្ងៃទី ២៤ ខែ សីហា ឬចូលរួមក្នុងការត្រៀមរៀបចំទស្សនកិច្ចនេះ។

២៩៩. បន្ថែមទៅលើធាតុផ្សំដែលបានសិក្សា ក្នុងពេលពិនិត្យមើលការជម្លៀសប្រជាជន ដំណាក់កាលទី ២ នៅផ្នែកទី I ប្រការនេះមិនអាចឲ្យបង្ហាញពីការជាប់ពាក់ព័ន្ធជាមួយលោក ខៀវ សំផន នោះទេ។ ទោះបីជាទទួលស្គាល់ចំណុចនេះក៏ដោយ ក៏សហចៅក្រមស៊ើបសួរយល់ឃើញថា ខ្លួនអាចទាញសេចក្តីសន្និដ្ឋានថា លោក ខៀវ សំផន បានចូលរួមក្នុងការជម្លៀសប្រជាជន ដំណាក់កាលទី ២ ដោយផ្អែកលើកិច្ចប្រជុំ (តាមសន្មត) បើកទូលាយរបស់គណៈអចិន្ត្រៃយ៍។ លោក អៀង សារី បានអះអាងថាកិច្ចប្រជុំនេះធ្វើឡើងនៅខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ដើម្បី *"ពិភាក្សាអំពីការអនុវត្តលទ្ធិផ្តាច់ការ និងការពង្រឹងវិស័យកសិកម្ម និងឧស្សាហកម្ម"*[537]។

---

[535] FBIS "ខៀវ សំផន និង អៀង សារី នឹងមកដល់ទីក្រុងប៉េកាំង នៅថ្ងៃទី ១៥ ខែ សីហា" ចុះថ្ងៃទី ១៣ ខែ សីហា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ **E3/119** ទំព័រ ៦ (pdf) ERN KH 00681236។

[536] FBIS "កិច្ចប្រជុំរវាង នរោត្តម សីហនុ និង គីម អ៊ីលស៊ុង" ចុះថ្ងៃទី ២០ ខែ សីហា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ឯកសារ **E3/119** ទំព័រ ១៧-១៨ (pdf) ERN KH 00681247-00681248។

[537] ដីកាដំណោះស្រាយ ចុះថ្ងៃទី ១៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ **D427** កថាខណ្ឌ ១១៦២, កិច្ចសម្ភាសន៍របស់ Steve HEDER ជាមួយ អៀង សារី នាថ្ងៃទី ១៧ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ១៩៩៦ ឯកសារ **E3/89** ទំព័រ ២-៤ ERN KH 00062453-00062455។

៣០០. យើងខ្ញុំបានលើកឡើងរួចមកហើយថា កិច្ចប្រជុំតាមសន្មត ដែលលោក អៀង សារី បានលើកឡើង ច្រើនទសវត្សរ៍ក្រោយហេតុការណ៍ ខណៈពេលគាត់ផ្តាច់សម្ព័ន្ធភាពនយោបាយជាមួយខ្មែរក្រហម និងទើបតែទទួលបានការលើកលែងទោសថ្មីៗ មិនមានតម្លៃជាភ័ស្តុតាងសូម្បីតែបន្តិច។ លើសពីនេះទៅទៀត គ្មានឯកសារណាមួយ គ្មានសាក្សីណាម្នាក់ បញ្ជាក់ពីការរៀបចំកិច្ចប្រជុំនេះ និងរបៀបវារៈនោះទេ។ ជាពិសេស គ្មានសាក្សីណាម្នាក់ និងគ្មានឯកសារណាមួយ អាចឱ្យអះអាងថាលោក ខៀវ សំផន ទំនងជាបានចូលរួមក្នុងកិច្ចប្រជុំនេះនោះទេ។ ម្យ៉ាងវិញទៀត ទោះបីជាយើងយល់ស្របតាមដីកាដំណោះស្រាយ ក៏កិច្ចប្រជុំនៅថ្ងៃទី ៣០ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ត្រូវបានធ្វើឡើង ខណៈពេលធ្វើសេចក្តីសម្រេចជម្លៀសរួចហើយ នៅចន្លោះថ្ងៃទី ២០ ដល់ថ្ងៃទី ២៤ ខែ កញ្ញា។ ជារួម គ្មានភ័ស្តុតាងអាចយកជាការបានណាមួយ (ពោលគឺ មិនមែនជាការសន្និដ្ឋានសរុបទូទៅសុទ្ធសាធ) បង្ហាញថាលោក ខៀវ សំផន បានចូលរួមចំណែកក្នុងឧក្រិដ្ឋកម្ម ដែលបានប្រព្រឹត្តក្នុងក្របខ័ណ្ឌនៃការជម្លៀសប្រជាជន ដំណាក់កាលទី ២ ទាល់តែសោះ។ លោក ខៀវ សំផន មិនមានទំនួលខុសត្រូវក្នុងការរៀបចំជម្លៀស និងជ្រើសរើសវិធីសាស្ត្រជម្លៀស នោះទេ។ គាត់ក៏មិនបានចូលរួមចំណែកក្នុងការចាត់វិធានការ ដែលអនុវត្តនៅតាមមូលដ្ឋានដោយកម្មាភិបាលភូមិភាគឧត្តរ និងភូមិភាគពាយ័ព្យ នោះដែរ។

គ- ការចូលរួមចំណែករបស់លោក ខៀវ សំផន ក្នុងគោលនយោបាយចាត់វិធានការ ជាក់លាក់ទៅលើអតីតមន្ត្រីរាជការនៃរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ

៣០១. ធាតុផ្សំនៃភ័ស្តុតាង ដែលជាមូលដ្ឋានគាំទ្រដល់ការចូលរួមចំណែកនេះ ត្រូវបានរៀបរាប់ក្នុងកថាខណ្ឌ ១១៩២ និងកថាខណ្ឌ ១១៩៣ នៃដីកាដំណោះស្រាយ។ យើងកត់សម្គាល់ឃើញភ្លាមៗថា ធាតុផ្សំនៃភ័ស្តុតាង ដែលបានរៀបរាប់ក្នុងកថាខណ្ឌ ១១៩២ គឺសុទ្ធតែជាប់ពាក់ព័ន្ធនឹងព្រឹត្តិការណ៍កើតក្រោយខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥។ ដូច្នេះ ធាតុផ្សំទាំងនេះ មិនអាចយកមកប្រើជាមូលដ្ឋាន សម្រាប់បង្ហាញអំពីការចូលរួមចំណែករបស់លោក ខៀវ សំផន បានឡើយ ខណៈហេតុការណ៍នៅទួលពោធិ៍ជ្រៃ ដែលជាកម្មវត្ថុនៃការកាត់សេចក្តីរបស់អង្គជំនុំជម្រះ កើតឡើងមុនចុងខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥។ យើងខ្ញុំនឹងរៀបរាប់ហេតុការណ៍ទាំងនេះដោយសង្ខេប។

៣០២. ឯកសារទីមួយ បានបង្ហាញដូចតទៅ៖ *"ក្នុងនាមជាសមាជិកគណៈមជ្ឈិម ខៀវ សំផន អាចបានចូលរួមក្នុងការតាក់តែងឯកសារបក្សមួយ នៅខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៧៥ ដែលឯកសារនោះ*

បានបញ្ជាក់យ៉ាងច្បាស់ថា មាននៅសល់តែវណ្ណៈកម្មករ និងកសិករប៉ុណ្ណោះ ហើយថាវណ្ណៈផ្សេងទៀត ត្រូវបានច្របាច់បញ្ចូលទៅក្នុងវណ្ណៈទាំងពីរនេះ"[538]។ គ្មានកំណត់សម្គាល់ជើងទំព័រណាមួយបានយោងទៅលើឯកសារជាក់លាក់ណាមួយដែលមានប្រភពមកពីគណៈមជ្ឈិមឡើយ។ ដូច្នេះ ឯកសារបក្សនេះ ចោទជាបញ្ហាពីរ៖ ១) យើងមិនស្គាល់ឯកសារនោះ ២) លោក ខៀវ សំផន <u>អាចបាន</u>ចូលរួម (ខណៈដែលគាត់គ្រាន់តែជាសមាជិកត្រៀមនៃគណៈមជ្ឈិម)។

៣០៣. ឯកសារទីពីរ បានបង្ហាញតាមរបៀបដូចតទៅ៖ *"ដូច្នេះ នៅចុងឆ្នាំ ១៩៧៥ ខៀវ សំផន បានពន្យល់ទៅកាន់និស្សិតមួយក្រុមដែលវិលត្រឡប់មកប្រទេសកម្ពុជាថា ពេលនេះ មានវណ្ណៈតែពីរប៉ុណ្ណោះនៅកម្ពុជា គឺវណ្ណៈកម្មករ និងកសិករ"*[539]។ កំណត់សម្គាល់ជើងទំព័រលេខ ៤៨៥២ បានយោងទៅលើកំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយរបស់ឈ្មោះ តាន់ វ៉ាដឺនី ជាសាក្សីដែលមិនត្រូវបានកោះហៅឱ្យមកផ្តល់សក្ខីកម្មក្នុងសវនាការ។ បញ្ញវន្តរូបនេះ ដែលរស់នៅប្រទេសបារាំង ហើយដែលត្រូវបានចៅក្រមបារាំងស្តាប់ចម្លើយនៅឆ្នាំ២០០៩ មិនទាន់ត្រូវបានចោទសួរដេញដោលឱ្យគាត់ផ្តល់ព័ត៌មានលម្អិតបន្ថែមទៀត អំពីខ្លឹមសារជាក់លាក់នៃការពន្យល់ ដែលគាត់បានអះអាងថាផ្តល់ដោយលោក ខៀវ សំផន នៅចុងឆ្នាំ ១៩៧៥។ សាក្សីនេះឆ្លើយថា៖ *"គាត់និយាយថា បដិវត្តន៍លែងដូចមុនទៀតហើយ ហើយលែងមានអ្វីក្រៅតែពីវណ្ណៈពីរប៉ុណ្ណោះ គឺកសិករ និងកម្មករ។ ប្រទេសជាតិលែងមានពួកគហបតីទៀតហើយ។ គាត់និយាយប្រាប់យើងថា ជ័យជម្នះមិនមែនធ្លាក់មកពីលើមេឃនោះទេ ប៉ុន្តែគឺដោយសារតែការប្រយុទ្ធរបស់កសិករ។ ខៀវ សំផន បានប្រាប់យើងថា ប្រទេសជាតិត្រូវការពួកយើង ដើម្បីកសាងប្រទេសឡើងវិញ"*[540]។ សម្តីទាំងនេះ មិនត្រឹមតែត្រូវបាននិយាយប្រាំបីខែក្រោយហេតុការណ៍កើតឡើងប៉ុណ្ណោះទេ តែថែមទាំងមានភាពមិនច្បាស់លាស់ទៀតផង ហើយបើទោះជាសម្តីទាំងនេះ ស៊ីគ្នានឹងវាក្យស័ព្ទមនោគមន៍វិជ្ជានៅសម័យនោះក៏ដោយ ក៏វាមិនមានតម្លៃអ្វី ខាងផ្នែកព្រហ្មទណ្ឌនោះឡើយ។

៣០៤. ឯកសារពីរខាងក្រោមនេះ មានចុះបរិច្ឆេទខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ១៩៧៥ និងខែ មករា ឆ្នាំ ១៩៧៦។ ឯកសារទាំងពីរនេះ ជាសុន្ទរកថារបស់លោក ខៀវ សំផន ដែលលោកបានគូសបញ្ជាក់ថា៖ *"រដ្ឋធម្មនុញ្ញ*

[538] ដីកាដំណោះស្រាយ ចុះថ្ងៃទី ១៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ **D427** កថាខណ្ឌ ១១៩២។

[539] ដីកាដំណោះស្រាយ ចុះថ្ងៃទី ១៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ **D427** កថាខណ្ឌ ១១៩២។

[540] កំណត់ហេតុស្តាប់ចម្លើយសាក្សី តាន់ វ៉ាដឺនី ចុះថ្ងៃទី ០៧ ខែកញ្ញា ឆ្នាំ ២០០៩ ឯកសារ **E3/102**។

បានធានាថា ប្រទេសជាតិត្រូវបានដឹកនាំដោយកម្មករ និងកសិករ ជាអ្នកមើលការខុសត្រូវលើប្រព័ន្ធការងារសម្ធបាភាព ក្នុងវិស័យកសិកម្ម និងវិស័យផ្សេងទៀត"[541]។ តាមពិត ផ្ទុយពីអ្វីដែលបានប្រកាស កំណត់សម្គាល់ជើងទំព័រលេខ ៤៨៥៣ មិនយោងលើអត្ថបទសុន្ទរកថារបស់លោក ខៀវ សំផន នោះទេ តែយោងលើអត្ថបទសុន្ទរកថារបស់ ហ៊ូ នឹម និងសេចក្តីសង្ខេបរបស់ FBIS នៃសុន្ទរកថារបស់លោក ខៀវ សំផន ដោយគ្មានប្រយោជន៍អ្វីទាំងអស់។ ចំណែកឯកំណត់សម្គាល់បន្ទាប់ទៀត ក៏ជារបាយការណ៍របស់ FBIS ផ្សាយអំពីអត្ថបទសុន្ទរកថារបស់លោក ខៀវ សំផន ដែលអានវដ្តធម្មនុញ្ញឲ្យសាធារណជនស្តាប់។ ត្រង់នេះផងដែរ សម្តីទាំងនេះ មិនត្រឹមតែត្រូវបាននិយាយប្រាំបីខែក្រោយហេតុការណ៍កើតឡើង តែថែមទាំងមានភាពមិនច្បាស់លាស់ និងមិនសូវជាអាចជឿជាក់បានទៀតផង ហើយដូចបានកត់សម្គាល់ពីខាងលើដែរ ទោះជាសម្តីទាំងនេះ ស៊ីគ្នានឹងវាក្យស័ព្ទមនោគមន៍វិជ្ជានៅសម័យនោះក៏ដោយ ក៏វាគ្មានតម្លៃអ្វី ខាងផ្នែកព្រហ្មទណ្ឌនោះឡើយ។

៣០៥. ជាចុងក្រោយ ធាតុផ្សំនៃភ័ស្តុតាងទាំងនេះ មិនត្រឹមតែស្ថិតនៅក្រៅវិសាលភាពនៃការជំនុំជម្រះក្តីប៉ុណ្ណោះទេ ថែមទាំងមិនបានបង្ហាញអំពីចេតនារបស់លោក ខៀវ សំផន ក្នុងការចូលរួមចំណែកក្នុងគោលនយោបាយដែលនាំឲ្យមានការវាយប្រហារហិង្សា និងសម្លាប់អតីតអ្នករដ្ឋការ និងទាហាននៃរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ ហើយក្នុងចំណោមអ្នកទាំងនេះ មានរួមបញ្ចូលទាំងអ្នកដែលគេអះអាងថាត្រូវបានសម្លាប់នៅខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ នៅទីតាំងទួលពោធិ៍ជ្រៃ។

៣០៦. ធាតុផ្សំពីរទៀត ដែលបានរៀបរាប់នៅក្នុងកថាខណ្ឌ ១១៩៣ ត្រូវបានសិក្សា នៅពេលវិភាគអំពីការវាយប្រហារ នៅផ្នែកទី II។ ភ័ស្តុតាងទាំងពីរនេះ គឺសុន្ទរកថាអំពីជនក្បត់ទាំង ៧ និងកិច្ចសម្ភាសន៍របស់ Steve HEDER ជាមួយលោក អៀង សារី នៅខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ១៩៩៦។ យើងខ្ញុំបានរិះគន់ធាតុផ្សំទាំងនេះ នៅផ្នែកទី II ស្តីពីការកំណត់ប្រភេទឧក្រិដ្ឋកម្មជាក់លាក់ថាជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ។ សុន្ទរកថានេះ ត្រូវបានថ្លែង ក្នុងអំឡុងពេលសង្គ្រាម និងប្រយុទ្ធគ្នា។ ពាក្យពេចន៍ដូចគ្នាត្រូវបានប្រើប្រាស់ដោយអ្នកទទួលខុសត្រូវរណសិរ្សទាំងអស់ មុនពេលជ័យជម្នះខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ រួមទាំងសម្តេច សីហនុ ដែលព្រះអង្គបានប្រើសម្តីធ្ងន់ និងទូលំទូលាយជាងនេះ។ ចំពោះកិច្ចសម្ភាសន៍របស់ Steve HEDER ជាមួយលោក អៀង សារី នៅឆ្នាំ ១៩៩៦ យើងខ្ញុំក៏បាន

[541] ដីកាដំណោះស្រាយ ចុះថ្ងៃទី ១៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ **D427** កថាខណ្ឌ ១១៩២។

រំឭកជាច្រើនលើកច្រើនសាផងដែរ ពីភាពមិនច្បាស់លាស់ និងបរិបទពិសេសបំផុត ដែលលោក អៀង សារី ទើបចុះចូលជាមួយអតីតសត្រូវ ជាថ្នូរនឹងការលើកលែងទោស និងរបបអនុគ្រោះ។ ឯកសារទាំងពីរនេះ មិនអាចបង្ហាញទំនួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌរបស់លោក ខៀវ សំផន ក្នុងក្របខ័ណ្ឌនៃការជំនុំជម្រះក្តីនេះបានទេ។

៣- អំពីអត្តចរិតរបស់លោក ខៀវ សំផន និងអវត្តមាននៃធាតុផ្សំអត្តនោម័តិចាំបាច់ដល់ការបង្ហាញទំនួលខុសត្រូវ ក្នុងក្របខ័ណ្ឌនៃការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម

៣០៧. មុននឹងវែកញែកលម្អិតអំពីទម្រង់នៃការទទួលខុសត្រូវផ្សេងៗ យើងខ្ញុំសូមរំឭកយ៉ាងខ្លីអំពីអ្វីដែលបានលើកឡើងនៅចំពោះមុខអង្គជំនុំជម្រះ ពាក់ព័ន្ធនឹងអត្តចរិតរបស់លោក ខៀវ សំផន និងមូលហេតុនៃការប្តេជ្ញាចិត្តរបស់លោក។ ជាការពិត ធាតុផ្សំទាំងនេះ ជាមូលដ្ឋានគ្រឹះដើម្បីដឹងថាតើយើងអាចសន្និដ្ឋានថាលោក ខៀវ សំផន មានឆន្ទៈប្រព្រឹត្ត ឬជួយដល់ការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម ដែរឬទេ។ ក៏ប៉ុន្តែ សក្ខីកម្មទាំងអស់ បានបង្ហាញផ្ទុយទៅវិញទេ។

៣០៨. អ្នកដែលបានជួបលោក ខៀវ សំផន នៅដំណាក់កាលផ្សេងៗនៃជីវិតរបស់គាត់ ផ្តល់សក្ខីកម្មថាគាត់មានឆន្ទៈមិនងាករេក្នុងការតស៊ូដើម្បីជាតិ និងការពារឯករាជ្យភាពជាតិ។ យើងមិនឃើញមានមហិច្ឆតាផ្ទាល់ខ្លួន ឆន្ទៈចង់បានទ្រព្យធន ឬអំណាចនោះទេ។ លោក ខៀវ សំផន តែងតែចង់ធ្វើឱ្យខ្លួនមានប្រយោជន៍ដល់ជនរួមជាតិ និងដោះស្រាយស្ថានភាពរបស់ជនទីទ័លក្រ[542]។ នេះជាទិសដៅនៃការប្តេជ្ញាចិត្តរបស់គាត់ ហើយលោកតែងតែជឿថាជម្រើសរបស់គាត់ដើរតាមទិសដៅនេះ។

៣០៩. ក្នុងសៀវភៅ *"ប្រវត្តិសាស្ត្រកម្ពុជាថ្មីៗនេះ និងគោលជំហររបស់ខ្ញុំជាបន្តបន្ទាប់"* លោក ខៀវ សំផន បាននិយាយឡើងវិញអំពីជម្រើសផ្សេងៗរបស់គាត់ ហើយបានពន្យល់ថា៖ *"(...) ខ្ញុំយល់ឃើញថាករណីយកិច្ចរបស់ខ្ញុំ តម្រូវឱ្យខ្ញុំឈរនៅខាងកម្លាំងជាតិ ក្នុងក្តីសង្ឃឹមថានឹងអាចផ្តល់វិភាគទានដ៏ស្តួចស្តើងរបស់ខ្ញុំ ដើម្បីប្រទេសយើងគេចឱ្យផុតពីគ្រោះថ្នាក់។ ហើយជាការពិត ខ្ញុំបានខិតខំធ្វើ*

---

542 សូមមើលសារណានេះ ផ្នែកទី III.១ កថាខណ្ឌ ២០៨ ដល់កថាខណ្ឌ ២១៤។

យ៉ាងនេះ នៅគ្រប់ឱកាសដែលលេចចេញមក តាមមធ្យោបាយ និងលទ្ធភាពរបស់ខ្ញុំ"[543]។ ក្នុង *"លិខិតចំហជូនបងប្អូនរួមជាតិទាំងអស់"* ចុះថ្ងៃទី ១៦ ខែ សីហា ឆ្នាំ ២០០១ លោក ខៀវ សំផន បាននិយាយដែរថា៖ *"ខ្ញុំគ្រាន់តែជាបញ្ញវន្តមួយរូប ដែលគ្មានគោលបំណងអ្វីក្រៅពីបំពេញករណីយកិច្ចរបស់ខ្ញុំចំពោះជាតិឲ្យបានត្រឹមត្រូវតែប៉ុណ្ណោះទេ។ ក្នុងប៉ុន្មានទសវត្សរ៍ចុងក្រោយ មកនេះ ខ្ញុំស្គាល់ច្បាស់នូវចំណុចខ្សោយរបស់ខ្ញុំ តែខ្ញុំគិតថា ខ្ញុំមិនអាចគេចវេះបានទេ ពេលណាករណីយកិច្ចចំពោះជាតិត្រូវធ្លាក់មកលើរូបខ្ញុំនោះ។ ខ្ញុំមិនដែលមានមហិច្ឆតាចង់ធ្វើជាមេដឹកនាំសោះឡើយ។ ហើយខ្ញុំក៏មិនដែលនឹកនាទៅសម្លាប់គេឯងសោះឡើយ"*[544]។ ជាសេចក្តីបញ្ចប់ គាត់បានសរសេរក្នុងលិខិតនោះថា៖ *"ចំពោះបងប្អូនរួមជាតិដែលបានបាត់បង់អ្នកដែលជាទីស្រឡាញ់របស់បងប្អូននៅសម័យនោះ ខ្ញុំសុំទោស។ កំហុសរបស់ខ្ញុំ គឺមកពីខ្ញុំឆោតពេក ហើយមិនជាប់នឹងសភាពការណ៍ជាក់ស្តែង។ ខ្ញុំបានខិតខំអស់ពីចិត្តពីថ្លើមកន្លងមក ខ្ញុំនឹកថាដើម្បីជាតិយើងរស់ ហើយបានស្គាល់ការរីកចម្រើនថ្កុំថ្កើងនឹងគេ។ ខ្ញុំពុំបាននឹកស្មានថា វាបែរជាចេញជាអំពើកាប់សម្លាប់យ៉ាងនេះសោះ"*[545]។

៣១០. ដោយសារធាតុផ្សំអង្គហេតុទាំងនេះត្រូវបានរំឭក យើងត្រូវកត់សម្គាល់ថា ធាតុផ្សំចាំបាច់សម្រាប់កំណត់ទំនួលខុសត្រូវរបស់លោក ខៀវ សំផន មិនត្រូវបានបំពេញនោះទេ។

៤- ធាតុផ្សំចាំបាច់សម្រាប់បង្ហាញទំនួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌផ្ទាល់ខ្លួនរបស់លោក ខៀវ សំផន មិនត្រូវបានបំពេញ

ក- អវត្តមាននៃទំនួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌ ដោយសារការចូលរួមក្នុងសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម

---

[543] ខៀវ សំផន "ប្រវត្តិសាស្ត្រកម្ពុជាថ្មីៗនេះ និងគោលជំហររបស់ខ្ញុំជាបន្តបន្ទាប់" ឯកសារ **E3/18** ទំព័រ ១៣៩ ERN KH 00103877។

[544] ខៀវ សំផន "សំបុត្រចំហជូនបងប្អូនរួមជាតិទាំងអស់" ក្នុងសៀវភៅ "ប្រវត្តិសាស្ត្រកម្ពុជាថ្មីៗនេះ និងគោលជំហររបស់ខ្ញុំជាបន្តបន្ទាប់" ឯកសារ **E3/18** ទំព័រ ១៧០ ERN KH 00103893។

[545] ខៀវ សំផន "សំបុត្រចំហជូនបងប្អូនរួមជាតិទាំងអស់" ក្នុងសៀវភៅ "ប្រវត្តិសាស្ត្រកម្ពុជាថ្មីៗនេះ និងគោលជំហររបស់ខ្ញុំជាបន្តបន្ទាប់" ឯកសារ **E3/18** ទំព័រ ១៧០ ERN KH 00103893។

៣១១. ដីកាដំណោះស្រាយ កំណត់យកទម្រង់នៃការទទួលខុសត្រូវចម្បង។ ទម្រង់នេះ ត្រូវបានវិភាគយ៉ាងលម្អិតរួចមកហើយ នៅក្នុងសេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់ការពិភាក្សាដេញដោល ពាក់ព័ន្ធនឹងច្បាប់ជាធរមាន ហើយត្រូវបានយោងនៅទីនេះ[546]។ កថាខណ្ឌ ១៥៣៦ នៃដីកាដំណោះស្រាយ លើកឡើងថា លោក ខៀវ សំផន មានទំនួលខុសត្រូវ តាមរយៈការចូលរួមក្នុងសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម ដោយសារមូលហេតុដូចតទៅ៖ *"ដូចបានរៀបរាប់ នៅក្នុងផ្នែកស្តីអំពីតួនាទីរបស់ជនត្រូវចោទ និងការកត់សម្គាល់ឃើញអំពីអង្គហេតុនៃសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម មានភស្តុតាងបង្ហាញថា ខៀវ សំផន គឺជាសមាជិកនៃសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម។ ខៀវ សំផន បានចូលរួម ឬរួមចំណែក ក្នុងការបង្កើត ការដាក់ឱ្យដំណើរការ និងការត្រួតពិនិត្យនូវការអនុវត្តផែនការរួមក្នុងការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម ឬជាការជាប់ពាក់ព័ន្ធនឹងការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម នៅមុន និងក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ។ ខៀវ សំផន បានអនុវត្តនូវអំណាចក្នុងតួនាទីរបស់ខ្លួនជាសមាជិកនៃគណៈមជ្ឈិម និងការចូលរួមជាទៀងទាត់របស់គាត់ នៅក្នុងការងាររបស់គណៈអចិន្ត្រៃយ៍ ដែលជាស្ថាប័នមានសិទ្ធិចេញសេចក្តីសម្រេចខ្ពស់បំផុតរបស់ប្រទេស និងនៅក្នុងការគោរពខ្សែសង្វាក់នៃការបញ្ជាដ៏តឹងរ៉ឹង ពីមជ្ឈិមទៅកាន់ថ្នាក់មូលដ្ឋាន ដែលបានដាក់ឱ្យអនុវត្តដោយបក្ស។ នៅក្នុងតួនាទីទាំងនេះ ខៀវ សំផន បានចូលរួមនៅក្នុងកិច្ចប្រជុំកម្រិតខ្ពស់បំផុតរបស់បក្ស ដែលនៅក្នុងកិច្ចប្រជុំនោះ មានការសម្រេច និងផ្សព្វផ្សាយអំពីមាគ៌ានយោបាយ និងបានចូលរួមនៅក្នុងកិច្ចប្រជុំជាមួយកម្មាភិបាលភូមិភាគ តំបន់ និងស្រុក។ គាត់បានធ្វើការនៅក្នុងមន្ទីរនយោបាយ ៨៧០ ដែលនៅទីនោះ ការដាក់ឱ្យអនុវត្តផែនការរួម ត្រូវបានត្រួតពិនិត្យ ហើយគាត់ក៏បានចុះទៅពិនិត្យដោយផ្ទាល់ទៅតាមខេត្តនានាផងដែរ។ ខៀវ សំផន បានគាំទ្រ និងផ្សព្វផ្សាយផែនការរួម នៅថ្នាក់ជាតិ និងអន្តរជាតិ តាមរយៈសុន្ទរកថា និងកម្មវិធីផ្សាយវិទ្យុរបស់គាត់ តាមរយៈបទបង្ហាញដែលគាត់បានធ្វើនៅក្នុងកិច្ចប្រជុំសំខាន់ៗរបស់បក្ស និងនៅក្នុងវគ្គសិក្សា និងបំពាក់បំប៉ននយោបាយនានា និងដំណើរទស្សនកិច្ចរបស់គាត់នៅបរទេស ក្នុងនាមជាសមាជិកគណៈប្រតិភូរបស់បក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា"*។

៣១២. យើងខ្ញុំសូមរំឭកដីកាដំណោះស្រាយ៖ *"ផែនការរួមរបស់មេដឹកនាំបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា គឺធ្វើឱ្យសម្រេចបាននូវបដិវត្តន៍សង្គមនិយមយ៉ាងឆាប់រហ័សមួយនៅកម្ពុជា តាមជំហានមហាលោតផ្លោះ និងការការពារប្រទេសប្រឆាំងទៅនឹងសត្រូវទាំងខាងក្នុង និងខាងក្រៅ តាមគ្រប់មធ្យោបាយ*

[546] សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់ការពិភាក្សាដេញដោលពាក់ព័ន្ធនឹងច្បាប់ជាធរមាន ចុះថ្ងៃទី ១៨ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E163/5/9** កថាខណ្ឌ ៣៣ ដល់កថាខណ្ឌ ៥៧។

*ចាំបាច់។ ផែនការរួមនេះ ពុំមែនមានលក្ខណៈឧក្រិដ្ឋ**ទាំងស្រុង**នោះទេ ប៉ុន្តែការធ្វើឱ្យសម្រេច ផែនការរួមនេះ ជាការប្រព្រឹត្តនូវឧក្រិដ្ឋកម្មដែលស្ថិតក្នុងយុត្តាធិការរបស់ អ.វ.ត.ក ឬក៏ជាការជាប់ពាក់ព័ន្ធទៅនឹងការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងនោះ"*[547]។ ដូច្នេះ *"ដើម្បីសម្រេចបានផែនការរួមនេះ មេដឹកនាំបក្សកុម្មុយនីស្តកម្ពុជា បានកំណត់យក និងដាក់ឱ្យអនុវត្តគោលនយោបាយទាំង ៥ ដែលការអនុវត្តនយោបាយទាំង ៥ នេះ ជាការប្រព្រឹត្តនូវឧក្រិដ្ឋកម្ម ឬជាការជាប់ពាក់ព័ន្ធទៅនឹងការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម"*[548]។

៣១៣. ក៏ប៉ុន្តែ ដូចមេធាវីការពារក្តីបានអត្ថាធិប្បាយនៅក្នុងក្របខ័ណ្ឌនៃសេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់ការពិភាក្សាដេញដោលពាក់ព័ន្ធនឹងច្បាប់ជាធរមាន និងអនុលោមតាមយុត្តិសាស្ត្រអន្តរជាតិ[549]៖ *"(...) មានការបែងចែកយ៉ាងច្បាស់លាស់ រវាងគោលបំណងចុងក្រោយ និងគោលដៅឧក្រិដ្ឋកម្មរួម។ តាមរយៈនោះ ធាតុផ្សំដើម្បីបង្ហាញពីចេតនាប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មរបស់ជនដែលបានចូលរួមក្នុងសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម ពុំមែនជាការចូលរួមផ្នែកបញ្ញារបស់ជននោះទៅក្នុងគោលដៅចុងក្រោយទេ ប៉ុន្តែ គឺការចូលរួមជាក់ស្តែងរបស់ពួកគេទៅក្នុងការផ្តល់មធ្យោបាយប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម ដើម្បីធ្វើឱ្យបានសម្រេចនូវគោលដៅចុងក្រោយឯណោះទៅវិញទេ"*[550]។ វាជាការសំខាន់ក្នុងការរំឭកផងដែរថា ការមិនរារាំង ឬមិនដាក់ទណ្ឌកម្មចំពោះឧក្រិដ្ឋកម្មមួយ មិនអាចដាក់ឱ្យជនជាប់ចោទទទួលខុសត្រូវ តាមរយៈសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួមនោះទេ[551]។ ក្នុងការជំនុំជម្រះក្តីសំណុំរឿង ០០២/០១ គ្មានភស្តុតាងបញ្ជាក់ថា លោក ខៀវ សំផន បានចូលរួមជាក់ស្តែងក្នុងការផ្តល់មធ្យោបាយប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម ដែលត្រូវបានប្រើប្រាស់ក្នុងក្របខ័ណ្ឌនៃគោលនយោបាយជម្លៀសប្រជាជននោះទេ ហើយក៏គ្មានភស្តុតាងបញ្ជាក់

---

[547] ដីកាដំណោះស្រាយ ចុះថ្ងៃទី ១៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ **D427** កថាខណ្ឌ ១៥២៤។

[548] ដីកាដំណោះស្រាយ ចុះថ្ងៃទី ១៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ **D427** កថាខណ្ឌ ១៥២៥។

[549] ជាអាទិ៍ រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Brima និងគូកន រឿងក្តីលេខ SCSL-2004-16-A សាលដីកា ("សាលដីកា Brima") ចុះថ្ងៃ ០៣ ខែ មីនា ឆ្នាំ ២០០៨ កថាខណ្ឌ ៨៤, រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Kvočka និងគូកន រឿងក្តីលេខ IT-98-30-/1-A សាលដីកា ("សាលដីកា Kvočka") ចុះថ្ងៃ ២៨ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ២០០៥ កថាខណ្ឌ ៨២, រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Haradinaj និងគូកន រឿងក្តីលេខ IT-04-84 សាលក្រម ចុះថ្ងៃទី ០៣ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០០៨ កថាខណ្ឌ ១៣៨ ដល់កថាខណ្ឌ ១៣៩។

[550] សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់ការពិភាក្សាដេញដោលពាក់ព័ន្ធនឹងច្បាប់ជាធរមាន ចុះថ្ងៃទី ១៨ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E163/5/9** កថាខណ្ឌ ៥៧។

[551] រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Mpambara រឿងក្តីលេខ ICTR-01-65-T សាលក្រម ចុះថ្ងៃទី ១២ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០០៦ កថាខណ្ឌ ៣៩, រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Ndahimana រឿងក្តីលេខ ICTR-01-68-T សាលក្រម ចុះថ្ងៃទី ៣០ ខែ ធ្នូ ឆ្នាំ ២០១១ កថាខណ្ឌ ៨១០។

ថាលោកបានចូលរួមដាក់ស្តែងចំពោះហេតុការណ៍នៅទួលពោធិ៍ជ្រៃនោះដែរ។ ពាក់ព័ន្ធនឹងការជម្លៀសប្រជាជន សុន្ទរកថាដែលលោកបានថ្លែង ក្នុងឋានៈជាឧបនាយករដ្ឋមន្ត្រី ឬប្រធានគណៈប្រធានរដ្ឋ លើកឡើងតែពីគោលនយោបាយសេដ្ឋកិច្ចសង្គមនិយមរបស់ខ្មែរក្រហមប៉ុណ្ណោះ។ ម្យ៉ាងវិញទៀត សកម្មភាពរបស់គាត់ខាងពាណិជ្ជកម្ម និងក្នុងក្របខ័ណ្ឌនៃការបែងចែកសម្ភារៈទៅតាមភូមិភាគ ដែលមិនអាចបង្ហាញអំពីការចូលរួមចំណែកប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម ស្តែងឲ្យឃើញពីឆន្ទៈជួយប្រជាជនទៅវិញទេ។

៣១៤. ពាក់ព័ន្ធនឹងហេតុការណ៍នៅទួលពោធិ៍ជ្រៃ គ្មានភ័ស្តុតាងណាមួយអាចផ្សារភ្ជាប់លោក ខៀវ សំផន ទៅនឹងទីតាំងទួលពោធិ៍ជ្រៃឡើយ ទាំងក្នុងក្របខ័ណ្ឌមុខងាររបស់គាត់ នៅខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ និងក្នុងសុន្ទរកថាមុនៗ ដែលត្រូវបានថ្លែងក្នុងពេលសង្គ្រាម។

៣១៥. កថាខណ្ឌ ១៥២៩ នៃដីកាដំណោះស្រាយ លើកឡើងថា សមាជិកនៃផែនការរួម រួមមាន ជាអាទិ៍ សមាជិកគណៈអចិន្ត្រៃយ៍ សមាជិកគណៈមជ្ឈិម រដ្ឋមន្ត្រី លេខាភូមិភាគ លេខាតំបន់ស្វយ័ត និងថ្នាក់ដឹកនាំកងពលយោធារបស់មជ្ឈិម។ កថាខណ្ឌ ១៥៣០ នៃដីកាដំណោះស្រាយ បញ្ជាក់ថា ការរួមចំណែករបស់ជនជាប់ចោទ មិនកម្រិតមកត្រឹមការបង្កើតបក្សកុម្មុយនីស្ត រដ្ឋបាលគ្រប់គ្រងរបស់បក្ស និងរចនាសម្ព័ន្ធទំនាក់ទំនងរបស់បក្សប៉ុណ្ណោះទេ ប៉ុន្តែជនជាប់ចោទ *"បានរួមចំណែកយ៉ាងសកម្មដល់ការពង្រីកផែនការរួម តាមមធ្យោបាយផ្សេងៗជាច្រើន ពេញមួយរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ"* ជាពិសេស យោងតាមខ្លឹមសារនៃយុត្តិសាស្ត្រក្នុងរឿងក្តី *Krajisnik* ដែលត្រូវបានយោងជាច្រើនលើកច្រើនសា នៅក្នុងកំណត់សម្គាល់ជើងទំព័រនៃដីកាដំណោះស្រាយ។ ទន្ទឹមនឹងនេះ ខណៈដែលការវិភាគសាលដីកា *Krajisnik* អាចឲ្យកត់សម្គាល់ឃើញថា ក្នុងចំណោមធាតុផ្សំអង្គហេតុរបស់រដ្ឋអាជ្ញា ដែលនាំឲ្យអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងយល់ឃើញថា Krajisnik បានចូលរួមចំណែកក្នុងសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូល បានកត់សម្គាល់ និងផ្តល់សុពលភាព ជាអាទិ៍៖ *"ការសម្របសម្រួល ការដឹកនាំ និងការត្រួតពិនិត្យការអនុវត្តសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម តាមរយៈមុខតំណែងនយោបាយជាន់ខ្ពស់ផ្សេងៗរបស់គាត់ និងអំណាចរបស់គាត់លើស្ថាប័ន និងបុគ្គល*

ដែលចូលរួមប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម"[552] *"វត្តមាន និងអាកប្បកិរិយារបស់គាត់ ពេលពិភាក្សាក្នុងសន្និបាត ជាកត្តាមួយបង្ហាញអំពីការដឹងឮ ការគាំទ្រ និងចេតនារបស់គាត់ឲ្យកើតមានឧក្រិដ្ឋកម្ម"*[553]។ អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូល កត់សម្គាល់ផងដែរថា Krajisnik មានតួនាទីសំខាន់នៅក្នុងសហឧក្រិដ្ឋកម្មរួម៖ *"គាត់មិនត្រឹមតែចូលរួមក្នុងការអនុវត្តគោលបំណងរួមប៉ុណ្ណោះទេ ថែមទាំងជាកម្លាំងជំរុញនៅពីក្រោយទៀតផង"*[554]។

៣១៦. នៅក្នុងរឿងក្តីយើងនេះ អង្គហេតុខុសគ្នា ហើយអង្គជំនុំជម្រះ មិនអាចឈានដល់ការសន្និដ្ឋានដូចគ្នានោះដែរ។ ជាការពិត ដូចបានរំឭកពីខាងលើ ភ័ស្តុតាងនៅក្នុងសំណុំរឿង បង្ហាញថា មុនឆ្នាំ ១៩៧៥ រហូតដល់ពេលបញ្ចប់ការអនុវត្តការជម្លៀសប្រជាជនដំណាក់កាលទី ២ លោក ខៀវ សំផន មិនមានអំណាចពិតប្រាកដ នៅក្នុងស្ថាប័នរបស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ ដែលបានសម្រេចជម្លៀសប្រជាជន ឬចាត់វិធានការឧក្រិដ្ឋប្រឆាំងអតីតអ្នករដ្ឋការនៃរបបសាធារណរដ្ឋខ្មែរ នោះទេ។ តាមរយៈមុខងាររបស់លោកនៅក្នុងកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ លោកក៏មិនបានចូលរួមចំណែកដល់ការប្រព្រឹត្តអំពើឧក្រិដ្ឋរបស់កម្មាភិបាលមូលដ្ឋាន នៅតាមតំបន់នានា ពេលអ្នកជម្លៀសទៅដល់នោះដែរ។

៣១៧.ម្យ៉ាងទៀត ឯកសារពាក់ព័ន្ធនឹងកិច្ចប្រជុំ ដែលលោក ខៀវ សំផន ទំនងជាបានចូលរួម បង្ហាញថា វត្តមានរបស់គាត់ គឺអកម្ម ហើយតែងតែពាក់ព័ន្ធនឹងតួនាទីដែលគ្មានជាប់ទាក់ទងនឹងផែនការឧក្រិដ្ឋនោះទេ។ លើសពីនេះទៅទៀត របាយការណ៍ដែលគាត់ធ្វើម្តងម្កាល សុទ្ធសឹងតែជាបទអន្តរាគមន៍ពាក់ព័ន្ធនឹងវិស័យសកម្មភាពរបស់គាត់។ លោក ខៀវ សំផន មិនមានអំណាចសម្រេចនោះទេ នៅក្នុងស្ថាប័នរបស់កម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ។ ជាចុងក្រោយ ទាំងក្នុងអាកប្បកិរិយា និងតួនាទីរបស់គាត់ តាមការរៀបរាប់របស់សាក្សីផ្សេងៗ គ្មានភ័ស្តុតាងណាមួយអាចឲ្យសន្និដ្ឋានបានថា គាត់បានដឹងឮពីការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម ឬមានចេតនាជំរុញឲ្យប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មទៅលើប្រជាជន ក្នុងពេល

[552] រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Krajisnik រឿងក្តីលេខ IT-00-39-A សាលដីកា ចុះថ្ងៃទី ១៧ ខែ មីនា ឆ្នាំ ២០០៩ ("សាលដីកា Krajisnik") កថាខណ្ឌ ២១២។

[553] សាលដីកា Krajisnik កថាខណ្ឌ ២១៣។

[554] សាលដីកា Krajisnik កថាខណ្ឌ ២១៦។

ជម្លៀសប្រជាជន ដំណាក់កាលទី ១ និងដំណាក់កាលទី ២ ឬក្នុងពេលកើតហេតុការណ៍ដែលត្រូវបានអះអាងថាបានប្រព្រឹត្ត នៅខែ មេសា ឆ្នាំ ១៩៧៥ នៅទួលពោធិ៍ជ្រៃ នោះដែរ។

ខ- អវត្តមាននៃទំនួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌផ្ទាល់ខ្លួន ដោយសារការរៀបចំផែនការ

៣១៨. ការរៀបចំផែនការ ទាមទារឲ្យបុគ្គលម្នាក់ ឬច្រើន រួមគំនិតគ្នាប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មណាមួយ ដោយគិតទាំងការត្រៀមលក្ខណៈ និងការអនុវត្ត[555]។ ដើម្បីឲ្យជនជាប់ចោទមានទំនួលខុសត្រូវក្នុងទម្រង់នេះ យើងត្រូវបង្ហាញថា ផែនការបានចូលរួមចំណែកយ៉ាងសំខាន់ដល់ការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម។ យើងក៏ត្រូវបង្ហាញផងដែរ អំពីចេតនាក្នុងការរៀបចំផែនការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម ឬការដឹងអំពីលទ្ធភាពនៃការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម ក្នុងក្របខ័ណ្ឌនៃសកម្មភាពគ្រោងទុក[556]។ ក្នុងក្របខ័ណ្ឌនៃមុខងារ និងការចូលប្រឡូករបស់គាត់ក្នុងឆាកនយោបាយ នៅក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ គ្មានភ័ស្តុតាងណាមួយបង្ហាញថា លោក ខៀវ សំផន បានចូលរួមក្នុងផែនការឧក្រិដ្ឋ ឬផែនការនាំឲ្យមានការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម នោះឡើយ។ តាមរយៈការសិក្សាអំពីតួនាទីរបស់លោកនៅក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ សេចក្តីថ្លែងការណ៍ អាកប្បកិរិយារបស់គាត់នៅមុន និងក្នុងពេលកើតអង្គហេតុជាកម្មវត្ថុនៃការជំនុំជម្រះក្តី គ្មានភ័ស្តុតាងណាមួយបង្ហាញថាគាត់បានចូលរួម ឬមានឆន្ទៈចូលរួមក្នុងផែនការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មទៅលើប្រជាជនកម្ពុជា នោះទេ។

គ- អវត្តមាននៃទំនួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌផ្ទាល់ខ្លួន ដោយសារការញុះញង់

---

[555] រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Gacumbitsi រឿងក្តីលេខ ICTR-01-64-T សាលក្រម ចុះថ្ងៃទី ១៧ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០០៤ កថាខណ្ឌ ២៧១ ("សាលក្រម Gacumbitsi") ដែលបានដកស្រង់ រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Blaskić រឿងក្តីលេខ IT-95-14-T សាលក្រម ចុះថ្ងៃទី ០៣ ខែ មីនា ឆ្នាំ ២០០០ កថាខណ្ឌ ៣៨៦ ("សាលក្រម Blaskić"), រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Musema រឿងក្តីលេខ ICTR-96-13-A សាលក្រម ចុះថ្ងៃទី ២៧ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០០០ កថាខណ្ឌ ១១៩ ("សាលក្រម Musema"), រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Akayesu រឿងក្តីលេខ ICTR-96-4-T សាលក្រម ចុះថ្ងៃទី ០២ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ១៩៩៨ កថាខណ្ឌ ៤៨០ ("សាលក្រម Akayesu")។

[556] រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Setako រឿងក្តីលេខ ICTR-04-81-T សាលក្រម ចុះថ្ងៃទី ២៥ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ២០១០ កថាខណ្ឌ ៤៤៦ ("សាលក្រម Setako") ដែលបានដកស្រង់ រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Nsengimana រឿងក្តីលេខ ICTR-01-69-T សាលក្រម ចុះថ្ងៃទី ១៧ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០០៩ កថាខណ្ឌ ៧៩១។

៣១៩. ការញុះញង់ ទាមទារឲ្យមានការជំរុញបុគ្គលម្នាក់ទៀត ឲ្យប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មណាមួយ[557]។ ដើម្បីឲ្យជនជាប់ចោទមានទំនួលខុសត្រូវក្នុងទម្រង់នេះ យើងត្រូវបង្ហាញថាការញុះញង់បានចូលរួមចំណែកយ៉ាងសំខាន់ជំរុញឲ្យបុគ្គលម្នាក់ទៀតប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម។ យើងក៏ត្រូវបង្ហាញផងដែរ អំពីចេតនាក្នុងការញុះញង់ឲ្យបុគ្គលម្នាក់ទៀតប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម ឬយ៉ាងហោចណាស់ ការដឹងអំពីលទ្ធភាពនៃការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម ក្នុងក្របខ័ណ្ឌនៃសកម្មភាពគ្រោងទុក[558]។ ក្នុងក្របខ័ណ្ឌនៃមុខងារ និងការចូលប្រឡូករបស់គាត់ក្នុងឆាកនយោបាយ នៅក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ គ្មានភ័ស្តុតាងណាមួយបង្ហាញថាលោក ខៀវ សំផន បានញុះញង់ជនណាម្នាក់ឲ្យប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មទៅលើប្រជាជនកម្ពុជា នោះទេ។ ផ្ទុយទៅវិញ មនុស្សតិចតួចបំផុត ដែលបានលើកឡើងអំពីវគ្គអប់រំដែលគាត់ទំនងជាអ្នកបង្រៀន ឬកិច្ចសម្ភាសន៍ជាលក្ខណៈឯកជន បង្ហាញថាគាត់ជំរុញឲ្យមានឯកភាពជាតិ និងជំរុញឲ្យធ្វើការដើម្បីស្តារសេដ្ឋកិច្ចជាតិ។

ឃ- អវត្តមាននៃទំនួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌផ្ទាល់ខ្លួន ដោយសារការបញ្ជា

៣២០. ការបញ្ជា ទាមទារឲ្យបុគ្គលមានអំណាចម្នាក់ ចេញបញ្ជាឲ្យបុគ្គលម្នាក់ទៀតប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មណាមួយ[559]។ ដើម្បីឲ្យជនជាប់ចោទមានទំនួលខុសត្រូវក្នុងទម្រង់នេះ យើងត្រូវបង្ហាញថាជននេះមានអំណាច ហើយបានចេញបញ្ជាដែលមានឥទ្ធិពលផ្ទាល់ និងសំខាន់ទៅលើការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម[560]។

---

[557] សាលក្រម Setako កថាខណ្ឌ ៤៤៧, រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Nahimana, Barayagwiza និង Ngeze រឿងក្តីលេខ ICTR-99-52-A សាលដីកា ចុះថ្ងៃទី ២៨ ខែ វិច្ឆិកា ឆ្នាំ ២០០៧ កថាខណ្ឌ ៤៨០ (“សាលដីកា Nahimana និងអ្នកផ្សេងទៀត”)។

[558] សាលក្រម Setako កថាខណ្ឌ ៤៤៧, សាលដីកា Nahimana និងអ្នកផ្សេងទៀត កថាខណ្ឌ ៤៨០។

[559] Setako ទល់នឹង រដ្ឋអាជ្ញា រឿងក្តីលេខ ICTR-04-81-A សាលដីកា ចុះថ្ងៃទី ២៨ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១១ កថាខណ្ឌ ២៤០ (“សាលដីកា Setako”), Renzaho ទល់នឹង រដ្ឋអាជ្ញា រឿងក្តីលេខ ICTR-97-31-A សាលដីកា ចុះថ្ងៃទី ០១ ខែ មេសា ឆ្នាំ ២០១១ កថាខណ្ឌ ៣១៥ (“សាលដីកា Renzaho”)។

[560] សាលដីកា Setako កថាខណ្ឌ ២៤០, សាលដីកា Renzaho កថាខណ្ឌ ៣១៥, សាលដីកា Nahimana និងអ្នកផ្សេងទៀត កថាខណ្ឌ ៤៨១ ដល់កថាខណ្ឌ ៤៨២, Gacumbitsi ទល់នឹង រដ្ឋអាជ្ញា រឿងក្តីលេខ ICTR-01-64-A សាលដីកា ចុះថ្ងៃទី ០៧ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ២០០៦ កថាខណ្ឌ ១៨៥ (“សាលដីកា Gacumbitsi”), Kamuhanda ទល់នឹង រដ្ឋអាជ្ញា រឿងក្តីលេខ ICTR-99-54A-A សាលដីកា ចុះថ្ងៃទី ១៩ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០០៥ កថាខណ្ឌ ៧៥ (“សាលដីកា Kamuhanda”) ដែលបានដកស្រង់រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Kayishema និង Ruzindana រឿងក្តីលេខ ICTR-95-1-A សាលដីកា ចុះថ្ងៃទី ០១ ខែ មិថុនា ឆ្នាំ ២០០១ កថាខណ្ឌ ១៨៦ (“សាលដីកា Kayishema”)។

ត្រង់ចំណុចនេះ យើងត្រូវបង្ហាញពីអំណាចរបស់ជនជាប់ចោទ និងបង្ហាញថាហេតុអ្វីបានជាបញ្ជារបស់ជននេះ ចូលរួមចំណែកក្នុងការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម[561]។ ក្នុងក្របខ័ណ្ឌនៃមុខងារ និងការចូលប្រឡូករបស់គាត់ក្នុងឆាកនយោបាយ នៅក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ លោក ខៀវ សំផន មិនមានអំណាចពិតប្រាកដនោះទេ។ លោកមិនធ្លាប់បញ្ជាអ្នកណាម្នាក់ ឱ្យប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មកើតចេញពីហេតុការណ៍ដែលបានចោទប្រកាន់នោះទេ ហើយក៏មិនធ្លាប់មានចេតនាឱ្យប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មទៅលើប្រជាជននោះដែរ។ គ្មានសាក្សីណាម្នាក់បានមកផ្តល់សក្ខីកម្ម ក្នុងន័យនេះទេ។

ខ- អវត្តមាននៃទំនួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌផ្ទាល់ខ្លួន ដោយសារការជួយ និងជំរុញ

៣២១. ទម្រង់នៃការទទួលខុសត្រូវផ្ទាល់ខ្លួននេះ ត្រូវបានវែកញែករួចមកហើយ នៅក្នុងសេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់ការពិភាក្សាដេញដោលពាក់ព័ន្ធនឹងច្បាប់ជាធរមាន[562]។ នៅក្នុងសេចក្តីសន្និដ្ឋាននោះ យើងខ្ញុំបានបញ្ជាក់ថា៖ *"ការសមគំនិត តាមរយៈការជួយ និងជំរុញ ទាមទារឱ្យសហព្រះរាជអាជ្ញាបង្ហាញពីអំពើជាក់ស្តែងវិជ្ជមានរបស់ជនជាប់ចោទ ដែលជះឥទ្ធិពលយ៉ាងជាក់ច្បាស់ទៅលើការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មមួយ ឬច្រើន ដែលស្ថិតក្រោមយុត្តាធិការរបស់ អ.វ.ត.ក"*[563]។ ប៉ុន្តែ ចាប់តាំងពីពេលដាក់សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់ការពិភាក្សាដេញដោលពាក់ព័ន្ធនឹងច្បាប់ជាធរមាន សាលដីការបស់អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលនៃតុលាការឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិសម្រាប់អតីតប្រទេសយូហ្គោស្លាវី បានបញ្ជាក់រឹតតែច្បាស់អំពីសញ្ញាណនៃការជួយ និងជំរុញ ហើយយើងខ្ញុំត្រូវតែត្រឡប់មកនិយាយអំពីចំណុចនេះវិញ។ ជាក់ស្តែង ក្នុងសាលដីកាលើរឿងក្តី *រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង* Perisić ចុះថ្ងៃទី ២៨ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ២០១៣ អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូល បានបញ្ជាក់ថា ការជួយត្រូវមានគោលដៅជាក់លាក់ក្នុងការសម្រួលដល់ការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម។

---

[561] សាលដីកា Gacumbitsi កថាខណ្ឌ ១៨២ ដែលបានដក់ស្រង់សាលដីកា Semanza កថាខណ្ឌ ៣៦១។

[562] សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់ការពិភាក្សាដេញដោលពាក់ព័ន្ធនឹងច្បាប់ជាធរមាន ចុះថ្ងៃទី ១៨ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E163/5/9** កថាខណ្ឌ ៥៨ ដល់កថាខណ្ឌ ៦៥។

[563] សេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់ការពិភាក្សាដេញដោលពាក់ព័ន្ធនឹងច្បាប់ជាធរមាន ចុះថ្ងៃទី ១៨ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E163/5/9** កថាខណ្ឌ ៦៨។

៣២២. ក្នុងរឿងក្ដីនោះ ដោយផ្អែកលើសាលដីកា *Mrksic* និង *Slijvancanin*[564] អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងបាន ចង្អុលបង្ហាញថា ដើម្បីកំណត់ធាតុផ្សំសត្យានុម័តិនៃការសមគំនិត តាមរយៈការជួយ និងជំរុញ មិនចាំបាច់រកឲ្យឃើញទេថា ការជួយមានគោលដៅជាក់លាក់ក្នុងការសម្រួលដល់ការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម។ នៅក្នុងសេចក្ដីសម្រេច ចុះថ្ងៃទី ២៨ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ២០១៣ ទោះបីជាទទួលស្គាល់ភាពស្រពេចស្រពិលនៃសាលដីកា ដែលបានលើកឡើងនៅក្នុងសេចក្ដីសម្រេចរបស់ចៅក្រមនៃអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងក៏ដោយ ក៏អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលយល់ឃើញថា សាលដីកានេះមិនមានគោលដៅឃ្លាតចេញពីយុត្តិសាស្ត្រ ចាប់តាំងពីសាលដីកា *Tadic* នោះឡើយ[565]។ អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូល សន្និដ្ឋានថា៖ *"ដូច្នេះ ទោះបីជាសាលដីកា Mrksic និង Slijvancanin មានភាពស្រពេចស្រពិលក៏ដោយ ក៏អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូល (ចៅក្រម Liu មានយោបល់ជំទាស់) យល់ឃើញថា ការដឹកនាំជាក់លាក់នៅតែជាធាតុផ្សំសត្យានុម័តិនៃការទទួលខុសត្រូវ តាមរយៈការជួយ និងជំរុញ។ ដូច្នេះ អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូល (ចៅក្រម Liu មានយោបល់ជំទាស់) បញ្ជាក់ឡើងវិញថាគ្មានការផ្ដន្ទាទោសពីបទជួយ និងជំរុញនោះទេ ប្រសិនបើធាតុផ្សំនៃការដឹកនាំជាក់លាក់នោះ មិនត្រូវបានបង្ហាញឲ្យហួសពីវិមតិសង្ស័យ ទោះជាដោយច្បាស់លាស់ ឬមិនច្បាស់លាស់ក៏ដោយ"*[566]។ អាស្រ័យហេតុនេះ សេចក្ដីសម្រេច ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ២០១៣ រំឭកឡើងវិញថា ការជួយដែលមានគោលដៅជាក់លាក់ក្នុងការសម្រួលដល់ការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម គឺជាធាតុផ្សំនៃការទទួលខុសត្រូវចំពោះការសមគំនិត តាមរយៈការជួយ និងជំរុញ ហើយសេចក្ដីសម្រេចនេះបញ្ជាក់អំពីភាពចាំបាច់ក្នុងការបង្ហាញថា ការជួយមានគោលដៅជាក់លាក់ក្នុងការសម្រួលដល់ការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម ដើម្បីសន្និដ្ឋានអំពីការទទួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌនៅក្នុងទម្រង់នេះ។

៣២៣. ក៏ប៉ុន្តែ ក្នុងសាលដីកានេះ អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូល បញ្ជាក់ហួសពីនេះទៅទៀត ក្នុងការពិនិត្យលើការសមគំនិត តាមរយៈការជួយ និងជំរុញ។ ជាក់ស្ដែង អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូល បញ្ជាក់ថា រហូតមកទល់ពេលនោះ យុត្តិសាស្ត្រមិនបានវិភាគស៊ីជម្រៅលើបញ្ហាចង់ដឹងថា តើអត្ថិភាពនៃ

---

[564] រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Perisić រឿងក្ដីលេខ IT-04-81-A សាលដីកា ចុះថ្ងៃទី ២៨ ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ២០១៣ កថាខណ្ឌ ១៧ ("សាលដីកា Perisić")។

[565] សាលដីកា Perisić កថាខណ្ឌ ៣២ ដល់កថាខណ្ឌ ៣៦ ដែលដកស្រង់ រដ្ឋអាជ្ញា ទល់នឹង Tadić រឿងក្ដីលេខ IT-94-1-A សាលដីកា ចុះថ្ងៃទី ១៥ ខែ កក្កដា ឆ្នាំ ១៩៩៩ កថាខណ្ឌ ២២៩។

[566] សាលដីកា Perisić កថាខណ្ឌ ៣៦។

ការជួយសំដៅសម្រួលដល់ការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម ត្រូវបានបង្ហាញឲ្យបានច្បាស់នៅពេលណា[567]។ អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូល កត់សម្គាល់ថា អត្ថិភាពនៃការជួយអាចស្តែងឲ្យឃើញច្បាស់ នៅពេលជនជាប់ចោទនៅជិតចារីដែលដល់ក្នុងពេលរៀបចំ ឬប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម។ ក៏ប៉ុន្តែ ចៅក្រមនៃអង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលយល់ឃើញថា ការនៅជិតនេះ មិនស្តែងឲ្យឃើញច្បាស់ នៅក្នុងគ្រប់រឿងក្តីនោះទេ ជាពិសេស (មិនកម្រិតត្រឹមនេះ) នៅពេលជនដែលត្រូវបានចោទប្រកាន់ពីបទសមគំនិតតាមរយៈការជួយ និងជំរុញ ស្ថិតនៅទីតាំងឆ្ងាយពីអង្គហេតុ ឬនៅពេលអំពើចោទប្រកាន់ខុសពេលវេលាឆ្ងាយពីឧក្រិដ្ឋកម្មដែលបានប្រព្រឹត្ត។ ដូច្នេះ យើងត្រូវបង្ហាញឲ្យឃើញច្បាស់ថា ហេតុអ្វីបានជាការជួយរបស់ជនជាប់ចោទ មានគោលដៅជាក់លាក់ក្នុងការសម្រួលដល់ការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម[568]។

៣២៤. ក្នុងរឿងក្តីយើងនេះ អង្គជំនុំជម្រះ កត់សម្គាល់ឃើញថា លោក ខៀវ សំផន មិនមានវត្តមានក្នុងពេលជម្លៀសប្រជាជនទាំងពីរដំណាក់កាលនោះទេ ហើយលោកក៏មិនបានចូលរួមដោយផ្ទាល់ នោះដែរ។ ទន្ទឹមនឹងនេះ បន្ទាយទួលពោធិ៍ជ្រៃ មានទីតាំងភូមិសាស្ត្រឆ្ងាយពីកន្លែងធ្វើការរបស់គាត់ នៅទីក្រុងភ្នំពេញ។ គ្មានភ័ស្តុតាងណាមួយបង្ហាញថា ការជួយរបស់លោក ខៀវ សំផន ក្នុងក្របខ័ណ្ឌនៃមុខងាររបស់គាត់ មានគោលដៅជួយសម្រួលដល់ការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មជាយថាហេតុ នៅទីតាំងនោះទេ។ ផ្ទុយទៅវិញ របាយការណ៍ដែលបង្ហាញថាគាត់ពិភាក្សាជាមួយភូមិភាគ មានជាប់ពាក់ព័ន្ធតែនឹងការបញ្ជូនសម្ភារៈ និងទំនិញទៅឲ្យប្រជាជន។ យើងខ្ញុំសូមរំឭកថា សម្ភារៈមិនទៅដល់គោលដៅរហូតនោះទេ ដោយសារតែទង្វើរបស់កម្មាភិបាលមូលដ្ឋាន។

៣២៥. ការពិនិត្យអង្គហេតុ ដោយអង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលនៃតុលាការឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិសម្រាប់អតីតប្រទេសយូហ្គោស្លាវី ក្នុងរឿងក្តី *Perisić* មានសារៈសំខាន់ណាស់ ពីព្រោះវាកំណត់ធាតុផ្សំផ្សេងទៀត។ ចៅក្រមចង្អុលបង្ហាញជាអាទិ៍ថា ក្នុងករណីភាគច្រើន ការផ្តល់ជំនួយជាទូទៅដែលអាចយកមកប្រើសម្រាប់សកម្មភាពស្របច្បាប់ និងខុសច្បាប់ មិនគ្រប់គ្រាន់នឹងបង្ហាញថាការជួយនេះមានគោលដៅជាក់លាក់ ក្នុងការសម្រួលដល់ការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មដោយចារីដែលដល់ នោះទេ។ ក្នុងកាលៈទេសៈបែបនេះ យើងត្រូវស្វែងរកភ័ស្តុតាងបង្ហាញអំពីទំនាក់ទំនងផ្ទាល់រវាងការជួយ

[567] សាលដីកា Perisić កថាខណ្ឌ ៣៨។

[568] សាលដីកា Perisić កថាខណ្ឌ ៣៩ ដល់កថាខណ្ឌ ៤១។

របស់ជនជាប់ចោទ និងឧក្រិដ្ឋកម្មប្រព្រឹត្តដោយចារីដែលដល់[569]។ ជាចុងក្រោយ អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូល ចង្អុលបង្ហាញថា ភ័ស្តុតាងពាក់ព័ន្ធនឹងស្ថានភាពស្មារតីរបស់ជនជាប់ចោទ គឺជាភ័ស្តុតាងប្រយោលដែលបង្ហាញថាការជួយរបស់ជនជាប់ចោទមានគោលដៅជាក់លាក់ ក្នុងការសម្រួលដល់ការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មដែលបានចោទប្រកាន់[570]។ ក្នុងរឿងក្តីយើងនេះ សាក្សីអត្តចរិត និងសាក្សីអង្គហេតុ បានរៀបរាប់ពីអាកប្បកិរិយា និងឥរិយាបថទូទៅរបស់លោក ខៀវ សំផន ដែលគ្មានឆន្ទៈក្នុងការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មទៅលើប្រជាជនឡើយ។

៣២៦. ក្នុងសាលដីកា ខែ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ២០១៣ អង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូល នៃតុលាការឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិសម្រាប់អតីតប្រទេសយូហ្គោស្លាវី បានកត់សម្គាល់ថា អង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូង មិនអាចរកឃើញថាសកម្មភាពទាំងអស់របស់កងទ័ពបូស្នី-ស៊ែប (ដែល Perisić ត្រូវបានចោទប្រកាន់ថាបានជួយ) មានលក្ខណៈឧក្រិដ្ឋនោះទេ ប៉ុន្តែ បានបញ្ជាក់ថាយុទ្ធសាស្ត្ររបស់កងទ័ពបូស្នី-ស៊ែប *"មានចំណងទាក់ទងចាក់ស្រេះ"* ទៅនឹងឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងជនស៊ីវិល[571]។ ដូចគ្នាផងដែរ ក្នុងរឿងក្តីយើងនេះ សហចៅក្រមស៊ើបសួរបានបង្ហាញថា ផែនការរួមនេះ *"ពុំមែនមានលក្ខណៈឧក្រិដ្ឋ**ទាំងស្រុង**នោះទេ"*[572]។ ក៏ប៉ុន្តែ ក្នុងរឿងក្តី *Perisić* ការសង្កេតនេះបានជំរុញឱ្យចៅក្រមនៃអង្គជំនុំជម្រះតុលាការកំពូលយល់ឃើញថា គោលនយោបាយជួយគាំទ្រដល់ការប្រឹងប្រែងធ្វើសង្គ្រាមទូទៅរបស់កងទ័ពបូស្នី-ស៊ែប មិនអាចបង្ហាញថា Perisić មានបំណងជួយសម្រួលដល់ការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មរបស់កងទ័ពបូស្នី-ស៊ែប នៅ*ទីក្រុង*សារ៉ាជេវ៉ូ និង*ទីក្រុង*ស្រេប្រេនីកា នោះទេ[573]។ ចំណុចស្របគ្នានឹងករណីរបស់លោក ខៀវ សំផន មួយនេះ មានសារៈសំខាន់ណាស់។ ជាការពិត ការជួយរបស់គាត់ក្នុងក្របខ័ណ្ឌនៃមុខងារក្នុងរបបកម្ពុជាប្រជាធិបតេយ្យ មិនមានគោលដៅជួយសម្រួលដល់ការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្ម ក្នុងអំឡុង ឬក្រោយពេលជម្លៀសប្រជាជន ឬនៅទួលពោធិ៍ជ្រៃឡើយ។ លោកមានគោលបំណងធ្វើការផ្លាស់ប្តូរនយោបាយ ដើម្បីកសាងជាតិ នៅក្នុងអំឡុងពេល និងក្រោយពេលសង្គ្រាម។

---

[569] សាលដីកា Perisić កថាខណ្ឌ ៤៤។

[570] សាលដីកា Perisić កថាខណ្ឌ ៤៨។

[571] សាលដីកា Perisić កថាខណ្ឌ ៥៣។

[572] ដីកាដំណោះស្រាយ ចុះថ្ងៃទី ១៥ ខែ កញ្ញា ឆ្នាំ ២០១០ ឯកសារ **D427** កថាខណ្ឌ ១៥២៥។

[573] សាលដីកា Perisić កថាខណ្ឌ ៥៣។

៣២៧. ក្រោយពីវិភាគធាតុផ្សំអង្គហេតុរួចហើយ អង្គជំនុំជម្រះ*តុលាការកំពូល*នៃតុលាការឧក្រិដ្ឋកម្មអន្តរជាតិសម្រាប់អតីតប្រទេសយូហ្គោស្លាវី បានសន្និដ្ឋានថា ទោះបីជា *Perisić* អាចដឹងពីឧក្រិដ្ឋកម្មមួយចំនួនដែលប្រព្រឹត្តដោយកងទ័ពបូស្នី-ស៊ែប ក្នុងក្របខ័ណ្ឌនៃការប្រឹងប្រែងធ្វើសង្គ្រាមក៏ដោយ ក៏ការជួយរបស់កងទ័ពយូហ្គោស្លាវីដល់ការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មទាំងនេះ មិនមែនជាសេចក្តីសន្និដ្ឋានតែមួយគត់ដែលយើងអាចទាញចេញពីភ័ស្តុតាងទាំងមូល យ៉ាងសមហេតុផលនោះទេ ទោះជាការជួយនេះមានទំហំប៉ុណ្ណាក៏ដោយ[574]។ ដូចគ្នាផងដែរ យើងមិនអាចចាត់ទុកបានឡើយថា ការជួយរបស់លោក ខៀវ សំផន ដល់របបខ្មែរក្រហម ក្នុងក្របខ័ណ្ឌនៃមុខងារ និងការចូលប្រឡូករបស់គាត់ក្នុងឆាកនយោបាយ មានគោលដៅសម្រួលដល់ការប្រព្រឹត្តឧក្រិដ្ឋកម្មទៅលើប្រជាជន។ នេះមិនមែនជាសេចក្តីសន្និដ្ឋានតែមួយគត់ ដែលយើងអាចទាញចេញពីការប្តេជ្ញាចិត្តរបស់គាត់ យ៉ាងសមហេតុផលនោះទេ ជាពិសេស នៅពេលយើងវិភាគអំពីការប្រកាន់គោលជំហរនយោបាយ និងគោលជំហរផ្ទាល់ខ្លួនរបស់គាត់ មុនពេលចូលព្រៃតស៊ូ ដែលបង្ហាញថាគាត់តែងតែតស៊ូ ដើម្បីកែលម្អជីវភាពប្រជាជនកម្ពុជាឲ្យប្រសើរឡើង។

៣២៨. យោងទៅលើមូលហេតុទាំងនេះ យើងត្រូវកត់សម្គាល់ថា ធាតុផ្សំ*សម្រាប់*កំណត់ការទទួលខុសត្រូវរបស់លោក ខៀវ សំផន ដោយសារការសមគំនិត តាមរយៈការជួយ និងជំរុញ មិនត្រូវបានបំពេញនោះទេ។

ច- ភាពមិនអាចអនុវត្តបាននូវទំនួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌរបស់ថ្នាក់លើ

៣២៩. ជាចុងក្រោយ មេធាវីការពារក្តីលោក ខៀវ សំផន សូមបដិសេធរាល់លទ្ធភាពនៃការអនុវត្តទំនួលខុសត្រូវព្រហ្មទណ្ឌរបស់ថ្នាក់លើជាជនស៊ីវិល ដោយសារមូលហេតុដូចបានរៀបរាប់ដោយមេធាវីការពារក្តីទាំងពីរក្រុម នៅក្នុងសេចក្តីសន្និដ្ឋានបញ្ចប់ការពិភាក្សាដេញដោលពាក់ព័ន្ធនឹងច្បាប់ជា

---

[574] សាលដីកា Perisić កថាខណ្ឌ ៦៩ ដល់កថាខណ្ឌ ៧១។

ធរមាន[575]។ ជាការបន្ថែមបន្ទាប់បន្សំ យើងខ្ញុំសូមរំឭកថា គ្មានភ័ស្តុតាងណាមួយបង្ហាញអំពីការប្រព្រឹត្តរបស់បុគ្គល ដែលទំនងជាត្រូវបានដាក់ឱ្យស្ថិតនៅក្រោមឱវាទផ្ទាល់របស់លោក ខៀវ សំផន នោះទេ។

អាស្រ័យហេតុនេះ

៣៣០. មេធាវីការពារក្ដីលោក ខៀវ សំផន ស្នើសុំអង្គជំនុំជម្រះសាលាដំបូងមេត្តា៖

បានឃើញក្របខ័ណ្ឌនៃអង្គហេតុជាកម្មវត្ថុនៃការជំនុំជម្រះក្ដីសំណុំរឿង ០០២/០១ ដូចបានកំណត់នៅក្នុងឧបសម្ព័ន្ធ E124/7.3

សម្រេច និងប្រកាស ថា ឧក្រិដ្ឋកម្មដែលកើតចេញពីហេតុការណ៍ជាកម្មវត្ថុនៃការជំនុំជម្រះក្ដីសំណុំរឿង ០០២/០១ មិនមែនជាឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិនោះទេ ដោយអនុលោមតាមស្មារតីនៃមាត្រា ៥ នៃច្បាប់ស្ដីពីការបង្កើត អ.វ.ត.ក។

កត់សម្គាល់ ថា គ្មានភ័ស្តុតាងបង្ហាញថា លោក ខៀវ សំផន តាមរយៈអំពើសកម្ម និងអំពើអកម្ម៖

- បានប្រព្រឹត្ត (ដោយបានចូលរួមក្នុងសហឧក្រិដ្ឋរួម)
- រៀបចំផែនការ
- ញុះញង់ឱ្យប្រព្រឹត្ត
- បញ្ជា
- ជួយ និងជំរុញដល់ចារី
- ទទួលខុសត្រូវ ក្នុងនាមជាថ្នាក់លើរបស់ចារី

នូវឧក្រិដ្ឋកម្មប្រឆាំងមនុស្សជាតិ រួមមាន៖

[575] សារណារបស់ អៀង សារី ស្ដីពីច្បាប់ជាធរមាន ចុះថ្ងៃទី ១៨ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E163/5/10.2** កថាខណ្ឌ ១៩ ដល់កថាខណ្ឌ ២៥, សេចក្ដីសន្និដ្ឋានបឋមពាក់ព័ន្ធនឹងច្បាប់ជាធរមាន ចុះថ្ងៃទី ១៨ ខែ មករា ឆ្នាំ ២០១៣ ឯកសារ **E163/5/11** កថាខណ្ឌ ២០ ដល់កថាខណ្ឌ ២៥។

- ការធ្វើមនុស្សឃាត
- ការសម្លាប់រង្គាល
- ការធ្វើទុកបុកម្នេញ ដោយមូលហេតុនយោបាយ ពូជសាសន៍ ឬសាសនា
- អំពើអមនុស្សធម៌ផ្សេងទៀត

ហេតុដូច្នេះ

ដោះលែង លោក ខៀវ សំផន ឲ្យរួចផុតពីអង្គហេតុ និងបទចោទនានា។

	មេធាវី គង់ សំអុន	រាជធានីភ្នំពេញ	
	មេធាវី Anta GUISSÉ	រាជធានីភ្នំពេញ	
	មេធាវី Arthur VERCKEN	រាជធានីភ្នំពេញ	